UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”

Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate

EVALUARE STRATEGICĂ 2016
CRIZE ŞI PROVOCĂRI LA ADRESA SECURITĂȚII INTERNAȚIONALE

Coordonator
Stan ANTON

Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”

Bucureşti, 2017

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Evaluare strategică 2016 : crize şi provocări la adresa securității internaționale / coord.: Stan Anton. - Bucureşti : Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", 2017
Conține bibliografie
ISBN 978-606-660-317-1

I. Anton, Stan (coord.)

355.43

Autori:

Mirela ATANASIU
Cristina BOGZEANU
Cristian BĂHNĂREANU
Alexandra SARCINSCHI
Cătălina TODOR
Mihai ZODIAN

© Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate

Universității Naționale de Apărare „Carol I”

- *Lucrarea a fost discutată şi avizată în şedința Consiliului Ştiințific al CSSAS*
- *Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorilor*
- *Unele parți ale acestei publicații au fost diseminate parțial sau integral online prin intermediul informărilor „Dinamica mediului de securitate”*

ISBN 978-606-660-318-8

CUPRINS

EVALUARE STRATEGICĂ 2016

CRIZE ŞI PROVOCĂRI LA ADRESA SECURITĂȚII INTERNAȚIONALE

EVALUARE STRATEGICĂ 2016: INTRODUCERE ……..7
dr. Stan ANTON

I. POLII STRATEGICI……16

- Relația NATO-Rusia în 2016 prin prisma unora dintre cele mai importante poziții oficiale……...…17
  Cătălina TODOR
- Strategia globală pentru politica externă şi de securitate a Uniunii Europene. Viziune împărtăşită, acțiune comună: o Europă mai puternică ……..…49
  dr. Cristina BOGZEANU

II. EUROPA ……..54

- Criza europeană a refugiaților ……..55
  dr. Alexandra SARCINSCHI
- BREXIT. Context şi (posibile) consecințe ……..……121
  dr. Cristina BOGZEANU

III. ZONA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE……..……136

- Republica Moldova ……..……...137
  dr. Cristina BOGZEANU
- Criza ucraineană …….……161
  dr. Cristina BOGZEANU

❖ Turcia: turnura în evoluția internă şi dezvoltările geopolitice ……..…….181
Cătălina TODOR; dr. Mihai ZODIAN;
❖ Reactivarea şi dezactivarea conflictului din Nagorno-Karabah ….……...…219
dr. Cristian BĂHNĂREANU

IV. AFRICA ŞI ORIENTUL MIJLOCIU…… 236

❖ Analiză retrospectivă a securității în Africa şi Orientul Mijlociu……..……..……..…237
dr. Mirela ATANASIU

V. ASIA…….……...…287

❖ Programul nuclear nord-coreean. O controversă recurentă……...288
dr. Mihai ZODIAN
❖ Gazoductul Turkmenistan-Afganistan-Pakistan-India (TAPI). Implicații asupra securității regionale ……..……...309
dr. Cristian BĂHNĂREANU

STRATEGIC EVALUATION 2016
CRISES AND CHALLENGES TO INTERNATIONAL SECURITY

Strategic evaluation 2016: Introduction ● Strategic poles: NATO-Russia relation; European Union`s external policy and security vision ● Europe: challenges (the refugees crisis; Brexit) ● Wider Black Sea Area: Republic of Moldova; The Ukrainian crisis; Turkey; Nagorno-Karabakh ● Africa and Middle East: security issues of the area ● Asia: North Korea; Turkmenistan-Afghanistan-Pakistan-India pipeline.

Abstract:

The present paper, *Strategic Evaluation 2016 - Crises and Challenges to International Security*, aims to capture the security environment in its constantly evolving and transforming dynamics.

This year under assessment creates quite problematic premises for the coming year, being marked by the continuity of some crises, the emergence of new ones and the overall increase in tensions both at regional and global levels. This assertion can be concretely exemplified by: 1) the intensification of the tensions in the relations of the most important currently strategic poles, namely NATO and the Russian Federation; 2) crises and developments with a direct impact for Romania`s areas of interest (on the one hand, the West marked by the migrant crisis and the challenges posed by the perspective of BREXIT, on the other hand the Eastern horizon marked by the

developments in the Wider Black Sea Area, such as the Ukrainian crisis and the militarization of Crimea, the internal and foreign policy towers of the Republic of Moldova and the case of an emerging power in the region, namely Turkey); 3) developments in other areas that may have global repercussions (increased levels of conflict in Africa and the Middle East, security challenges that may come from Asia as a result of North Korea's developments, etc.).

In the light of the analysis provided in this study, we can see the year 2016 as the beginning of a strategic inflexion period in security dynamics, marked by complexity and intensity. From this point the international community will have to start finding the most appropriate solutions for alleviating and improving the global and regional security status identified as specific for 2016.

Therefore, we believe that this volume`s usefulness resides in the information provided, which can be a true foundation for understanding the security environment on both short and medium terms.

INTRODUCERE

Prezentul studiu îşi propune să ofere o radiografie a unora dintre cele mai importante dinamici ce țin de mediul internațional de securitate axate pe zonele de interes strategic ale României, acoperind o arie geografică destul de complexă, reprezentând un instrument de cunoaştere şi recunoaştere a complexității, subliniind evoluții, acțiuni şi evenimente ce au marcat starea de securitate la nivel regional şi global în anul 2016.

Anul 2016 a fost marcat de existența unor relații tensionate şi a activării, dar şi continuării existenței unor puncte fierbinți, acestea având impact atât la nivelul securității regionale, cât şi la a celei globale.

Evaluarea Strategică 2016 - crize şi provocări la adresa securității internaționale şi-a propus să surprindă mediul de securitate aflat într-o permanentă evoluţie şi transformare.

Acest an supus analizei creează premise destul de problematice pentru anul următor, fiind marcat de continuitatea unor crize, emergența altora noi şi creşterea per total a stării de tensiune atât la nivel regional, cât şi global. Această afirmație poate fi exemplificată concret de: 1) amplificarea tensiunilor în relațiile celor mai importanți poli strategici ai momentului, respectiv NATO şi Federația Rusă, 2) prin crize şi evoluții cu impact direct asupra spațiului regional de interes pentru România (pe de-o parte Occidentul marcat de criza migranților şi provocările aduse de perspectiva BREXIT, iar pe de altă parte orizontul răsăritean prin evoluțiile din Zona Extinsă a Mării

Negre precum criza ucraineană şi militarizarea Crimeei, turnuri interne şi de politică externă ale Republicii Moldova şi ale unei puteri emergente din regiune, respectiv Turcia), 3) prin evoluții din alte spații ce pot avea repercusiuni la nivel global (intensificarea conflictualității din Africa şi Orientul Mijlociu, provocările de securitate ce pot proveni din Asia, ca urmare a evoluțiilor Coreei de Nord etc.).

Pentru atingerea scopului propus, volumul *Evaluarea strategică 2016* conține cinci capitole în cadrul cărora se regăsesc 11 cercetări distincte.

Primul capitol este structurat în funcție de polaritățile strategice şi cuprinde două analize: 1) relația NATO - Federația Rusă şi 2) perspectiva strategică globală a Uniunii Europene în ceea ce priveşte politica externă şi de securitate. Cercetarea ce aduce în atenție natura **relației dintre NATO şi Federația Rusă** a avut ca obiectiv să sublinieze că anul 2016 a fost caracterizat de o stare de tensiune crescândă între cei doi actori. Pentru atingerea acestui obiectiv s-au analizat cele mai importante poziții oficiale din cadrul întrevederilor, discursurilor şi documentelor oficiale făcute publice şi relevante pentru anul 2016: cele trei întâlniri ale Consiliului NATO-Rusia, Summitul NATO de la Varşovia, *Conceptul de politică externă al Federației Ruse* şi discursul anual al Preşedintelui Federației Ruse în cadrul Adunării Federale.

Neîncrederea dintre părți şi divergențele existente pe chestiuni importante (criza ucraineană) sunt caracteristicile centrale ale acestei relații. De-o parte avem dorința Moscovei de a juca un rol activ

geopolitic la nivel global, dar şi temerile sale (pe care ține să le sublinieze atât în cadrul documentelor oficiale cât şi în discursurile publice) cu privire la amenințarea pe care acțiunile NATO de pe flancul estic şi extinderea Alianței o reprezintă pentru propria securitate. Pe de altă parte, neîncrederea din perspectiva NATO îşi are originile în temerile cu privire la securitatea aliaților aflați la extremitatea sa estică. Neîncrederea de ambele părți determină actorii să acumuleze putere, ciclu care se încadrează într-un model spirală al unei foarte actuale dileme a securității.

Cea de-a doua analiză a primului capitol prezintă **perspectiva strategică a Uniunii Europene asupra politicii externe şi de securitate.** Pe fondul crizelor multiple pe care le traversează, Uniunea Europeană a adoptat, în iunie 2016, o nouă strategie de securitate - *Viziune Comună, Acțiuni Comune: O Strategie Globală pentru Politica Externă şi de Securitate a Uniunii Europene.* Documentul reflectă asumarea unei serii de învățăminte în planul securității şi apărării şi, în consecință, o abordare diferită a acestora, adaptată într-o măsură mai mare caracteristicilor mediului regional şi internațional de securitate.

Începând cu cel de-al doilea capitol, studiile sunt încadrate pe capitole în funcție de criteriul geografic. Astfel, sunt tratate spațiul european în capitolul al II-lea, Zona Extinsă a Mării Negre în capitolul al III-lea, Africa şi Orientul Mijlociu în capitol al IV-lea, iar un ultim capitol este rezervat Asiei.

Capitolul al II-lea abordează cele două evoluții majore din spațiul european care fie au continuat în 2016, fie au apărut în acest an, respectiv: 1) criza europeană a migranților şi 2) BREXIT. Din perspectiva **crizei europene a migranților**, anii 2015 şi 2016 au reprezentat pentru Uniunea Europeană o perioadă de redefinire a problematicii generale a imigrației şi refugiaților, în contextul creşterii masive a numărului cererilor de azil formulate de cetățeni ai unor țări din afara UE. Cercetarea de față disecă fenomenul pe mai multe componente: de la principalele rute de migrație către țările europene (conform Frontex), la structura socio-demografică a fluxurilor de populație, reprezentarea psihosocială a acestei problematici în țările de destinație şi o succintă analiză a măsurilor luate de oficialii europeni şi naționali pentru gestionarea fluxului de refugiați. Mai mult, studiul identifică principalele provocări şi oportunități asociate acestui fenomen atât pentru țările de destinație şi de tranzit, cât şi pentru cele de origine, cu o atenție deosebită acordată cazului României. Orizontul de timp al analizei este generos, fiind studiate evenimentele ce au început să se succeadă începând cu luna octombrie 2015 până în decembrie 2016.

Cea de-a doua problematică profundă pentru spațiul european, respectiv **BREXIT**, a reprezentat unul dintre evenimentele majore marcante pentru evoluția mediului de securitate la nivel european. Acesta a fost constituit prin opțiunea cetățenilor britanici ca țara lor să părăsească cadrul instituțional al UE, manifestată în cadrul referendumului din 23 iunie 2016.

Cercetarea dedicată Brexit conține o scurtă analiză a rezultatelor

referendumului din 23 iunie 2016, precum şi a posibilelor consecinţe în plan instituţional, economic şi militar, aşa cum se conturau ele în perioada imediat următoare. Aceasta se încheie subliniind faptul că dincolo de a fi o demonstraţie a naturii profund liberale a UE, Brexit dă şi măsura amplorii crizei instituţionale a organizaţiei europene.

Capitolul al III-lea are ca subiect o zonă directă de interes pentru securitatea regională la care participă România, respectiv Zona Extinsă a Mării Negre. Aici sunt cuprinse subiecte ce privesc evoluţia de securitate şi de politică externă ale unor actori (Turcia, Republica Moldova) şi anumite puncte fierbinţi din această regiune (Ucraina şi Nagorno-Karabah). Analiza care deschide acest capitol are în vedere **Republica Moldova**, încadrată în contextul general al tensiunilor crescânde dintre Federaţia Rusă şi actorii occidentali, pe fondul crizei ucrainene. Cercetarea dedicată acestui actor porneşte de la descrierea crizei politice interne ce caracteriza Republica Moldova la începutul anului 2016 şi se încheie cu analiza implicaţiilor alegerilor prezidenţiale derulate la finele anului.

Dincolo de evoluţiile petrecute pe scena politică internă a Republicii Moldova, studiul este orientat şi asupra unor aspecte precum evoluţia fenomenului corupţiei, a conflictului transnistrean, a relaţiilor dintre Chişinău şi Moscova, dar şi a relaţiilor dintre Chişinău şi Bruxelles sau capitalele europene. Următorul subiect are ca centralitate **criza ucraineană**, ce îşi găseşte un loc important în rândul preocupărilor de securitate specifice anului 2016, analiza descriind perioadele de reescaladare a conflictului, dar şi eforturile de a implementa Protocolul Minsk II, în paralel cu atitudinile şi poziţiile

adoptate de Federaţia Rusă şi actorii europeni faţă de această problematică.

Studiul dedicat crizei ucrainene concluzionează că, la finele anului 2016, aceasta cumulează o serie de caracteristici specifice dinamicii conflictelor înghețate, soluționarea sa nefiind de aşteptat pe termen scurt.

A treia parte din acest capitol este dedicată **Turciei**, pentru care anul 2016 marchează o turnură în ceea ce priveşte regimul politic intern, ca urmare a tentativei de lovituri de stat şi a măsurilor adoptate de preşedintele Recep Tayyip Erdoğan. Se desprinde o tendință accentuată de centralizare politică, care ar putea conduce la o consolidare a autorității şefului statului, dar care se manifestă într-un context de instabilitate internă, marcată de atentate şi de relațiile conflictuale cu unele organizații kurde atât din interiorul, cât şi din exteriorul țării. În politica externă, a avut loc o oarecare relaxare a relațiilor cu Federația Rusă, o complicare a legăturilor cu Uniunea Europeană, dar şi o continuarea orientării atlantiste, combinată însă cu o sporire a ambițiilor regionale, în special în ceea ce priveşte conflictele din Siria şi Irak.

Ultima parte dedicată Zonei Extinse a Mării Negre abordează conflictul din **Nagorno-Karabah**. Acesta continuă să fie subiectul unuia din conflictele înghețate specifice regiunii extinse a Mării Negre, situația inflamându-se periodic. Începutul lunii aprilie 2016 a constituit un astfel de moment, o serie de ciocniri armate având loc între forțele armene şi cele azere. *Războiul de patru zile* (2-5 aprilie) s-a sfârşit la fel de brusc cum a început, dar a fost caracterizat de o

puternică campanie de comunicare strategică.

Per ansamblu, analiza actorilor semnificativi reflectă că, pe termen scurt şi mediu, mediul de securitate din vecinătatea estică a ţării noastre va rămâne marcat de instabilitate şi incertitudini, constituind un teren propice pentru escaladarea tensiunilor atât pe plan intern, cât şi în planul relaţiilor dintre actorii acestui spaţiu.

Capitolul al IV-lea are în componenţă un singur studiu, însă ce acoperă o arie geografică şi o falie de securitate largă şi complexă. Cercetarea are în vedere prezentarea retrospectivei de securitate în **Africa şi Orientul Mijlociu**. În acest spaţiu supus analizei principalele caracteristici de evoluţie în planul securităţii în anul 2016 ţin de intensificarea conflictualităţii per ansamblu. Ca urmare, crizele şi conflictele grave care afectează această regiune au generat fragilizarea statalităţii, escaladarea violenţei asupra populaţiei civile, culminând cu terorismul islamist, acutizarea problemelor economice şi sociale, apariţia unor crize umanitare acute etc.

Un ultim capitol este dedicat Asiei. Capitolul **al V-lea** este alcătuit din două studii ce vizează evoluţii importante pentru securitatea regională, dar şi internaţională, respectiv 1) cazul Coreei de Nord şi 2) gazoductul Turkmenistan – Afganistan – Pakistan – India. Analiza privitoare la **Coreea de Nord** trasează elementele principale ale crizei programului nuclear nord-coreean, accentuând evenimentele din 2016. De asemenea, trece în revistă caracteristicile arsenalului aflat în dispută, alături de regulile, instituţiile şi demersurile disponibile pentru soluţionarea sa. Ideea fundamentală ce reiese din cercetare este că avem de-a face cu un fenomen marcat de o profundă incertitudine,

dar relativ controlat din punct de vedere politico-militar.

Ultimul material din acest volum priveşte cazul **gazoductului TAPI.** Gazoductul trans-afgan TAPI a fost proiectat să transporte resursele din zona Mării Caspice, în special Turkmenistan, spre țările consumatoare din Asia de Sud (India, Pakistan şi, probabil, China). După îndelungi runde de negocieri, construcția conductei a demarat la sfârşitul anului 2015. Deşi este considerat un proiect politic care va ajuta la îmbunătățirea relațiilor în regiune, TAPI prezintă probleme de eficiență economică şi generează o serie de provocări de securitate destul de serioase.

În urma acestor analize ce compun prezentul studiu, am putea vedea anul 2016 ca debutul unei perioade de inflexiune strategică în dinamica securității marcată de complexitate şi intensitate, de la care comunitatea internațională va trebui să pornească în găsirea celor mai adecvate soluții pentru detensionarea şi ameliorarea stării identificate ca specifică acestui an. Față de anul precedent, putem susține că am constatat persistența unei situații marcate de perturbări sistemice, cu implicații la nivel de securitate atât în plan regional, cât şi global. Chiar putem afirma că pe anumite falii de securitate s-a identificat o amplificare a provocărilor şi o creştere a tensiunilor.

Cele cinci capitole ale volumului evidențiază manifestarea unor tendințe generale în materie de securitate. Din acestea se pot desprinde câteva evoluții globale şi apoi unele specifice regionale, menționate anterior ca un rezumat al fiecărui studiu în parte.

Totuşi, volumul nu şi-a propus o abordare exhaustivă, ci mai degrabă acoperirea unor subiecte ce au stat în atenția publică pentru

anul 2016, fie că au privit observarea de evenimente aflate în continuarea unor evoluții din anii precedenți, fie că au privit emergența unor noi poziționări sau puncte fierbinți. Obiectivul principal al demersului ştiinţific a fost acela de a oferi o viziune de ansamblu, neexhaustivă asupra evoluțiilor strategice şi de securitate globale, cu specificitățile aferente regionale.

Considerăm că utilitatea imediată a cercetărilor din această lucrare ştiinţifică este dată de informaţiile pe care le oferă, ce se pot constitui într-o veritabilă bază pentru înțelegerea dinamicilor mediului de securitate atât pe termen scurt, cât şi mediu.

I. POLII STRATEGICI

❖ Relația NATO-Rusia în 2016 prin prisma unora dintre cele mai importante poziții oficiale

❖ Strategia globală pentru politica externă și de securitate a Uniunii Europene. Viziune împărtășită, acțiune comună: o Europă mai puternică

RELAȚIA NATO-RUSIA ÎN 2016 PRIN PRISMA UNORA DINTRE CELE MAI IMPORTANTE POZIȚII OFICIALE[1]

Cătălina TODOR

Relația dintre NATO şi Rusia se menține şi pentru anul 2016 una foarte tensionată. Specialiştii apreciază că gradul de tensiune este unul dintre cele mai ridicate resimțite după războiul rece. În 2016 am putut observa expresii ca „al doilea război rece”[2], „cursă a înarmării”[3] sau „sfârşitul sfârşitului războiului rece”[4] asociate situației.

Această relație continuă să fie trasată în 2016 de două coordonate foarte importante, pe care de altfel le identificăm prezentate şi pe site-ul oficial al NATO, la capitolul *Relația cu Rusia*[5]: 1) Activitățile militare din Europa: a) îngrijorarea Alianței cu privire la intensificarea activităților militare ale Rusiei la granițele NATO (în opinia NATO acestea duc la instabilitate şi impredictibilitate în mediul de securitate Euro-Atlantic); b) de cealaltă parte, tot din

---

[1] Unele părți ale acestui material au fost publicate în „Raporturile geopolitice ale Federației Ruse. Relațiile est-vest, implicații regionale”, *Dinamica mediului de securitate. Decembrie 2016 - ianuarie 2017*, URL: http://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/DMS_dec16-ian17.pdf.

[2]Patrick Wintour, Luke Harding and Julian Borger, „Cold war 2.0: how Russia and the west reheated a historic struggle”, *The Guardian*, 24.10.2016, URL: https://www.theguardian.com /world/2016/oct/24/cold-war-20-how-russia-and-the-west-reheated-a-historic-struggle, accesat la 12.01.2017.

[3]***, „Stoltenberg: 'Profound disagreements' between NATO and Russia”, *Deutsche Welle*, 20.04.2016, URL: http://www.dw.com/en/stoltenberg-profound-disagreements-between-nato-and-russia/a-19201296, accesat la 20.01.2017.

[4]Julia Ioffe, „The End of the End of the Cold War”, *Foreign Policy*, 21.12.2016, URL: http://foreignpolicy.com/2016/12/21/the-end-of-the-end-of-the-cold-war-russia-putin-trump-cyberattacks/, accesat la 12.02.2017.

[5]***, „Relations with Russia”, site oficial NATO, URL: http://www.nato.int/cps/en/natolive/ topics_50090.htm, accesat la 03.02.2017.

punctul de vedere al activităților militare în regiune şi poziția Rusiei este de asemenea una a îngrijorării, de această dată cu privire la dezvoltările militare ale NATO în regiune şi extinderii sale pe care le consideră ca pericole majore externe[6]; şi 2) dezacordurile „profunde şi persistente”[7] dintre cele două mai ales în ceea ce priveşte Ucraina. Aceasta chiar dacă ambele se pronunță în favoarea dialogului: NATO declară că nu caută o confruntare cu Rusia şi nici să prezinte o amenințare pentru aceasta[8], în timp ce Rusia comunică faptul că nu îți doreşte o cursă a înarmărilor[9].

Cooperarea civilă şi militară dintre cele două încetată în aprilie 2014, ca răspuns la activitatea militară a Rusiei din Ucraina (criza ucraineană, martie 2014), rămâne suspendată pe tot parcursul anului 2016. Totuşi, NATO se poziționează în favoarea deschiderii către dialog politic şi comunicare militară, iar forul oficial pentru aceasta este Consiliul NATO-Rusia, ca mecanism consultativ, de construire a consensului şi cooperării[10].

După punctul de inflexiune reprezentat de criza ucraineană[11], evenimentele din 2014 până în 2016 inclusiv nu au făcut altceva decât să mențină tensiunea internațională şi în anumite puncte chiar să o

---

[6]***, *Military Doctrine of the Russian Federation*, apobată de către Preşedintele Federației Ruse la data de 25 Decembrie, 2014 Nr. Pr.-2976,URL: http://rusemb.org.uk/press/2029, accesat la 22.01.2017.
[7]*Idem*.
[8]*Idem*.
[9]***, „Stoltenberg: 'Profound disagreements' between NATO and Russia”, *Deutsche Welle*, 20.04.2016,URL: http://www.dw.com/en/stoltenberg-profound-disagreements-between-nato-and-russia/a-19201296, accesat la 20.01.2017.
[10]***, *NATO-Russia Council*, Site NATO, URL:http://www.nato.int/cps/it/natohq/topics_50091.htm, accesat la 02.02.2017.
[11]Stan Anton, „Crimea 2014 – Between Strategic Shock and Strategic Surprise”, apărut în volum I al conferinței Strategii XXI *The Complex and dynamic nature of the security environment*, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, Bucureşti, 2014.

amplifice, neîncrederea şi acumularea de putere din partea ambelor părți generând un model spirală al tensiunilor (dilema securității). Această stare se regăseşte foarte bine exprimată la nivel oficial dacă supunem analizei pozițiile părților în cadrul unora dintre cele mai importante evenimente ale anului 2016 ce au avut în centru cele două părți: întrunirilor Consiliului NATO-RUSIA, summitului NATO de la Varşovia, publicarea Conceptului de Politică externă al Rusiei, discursul preşedintelui Federației Ruse cu ocazia adunării federale anuale.

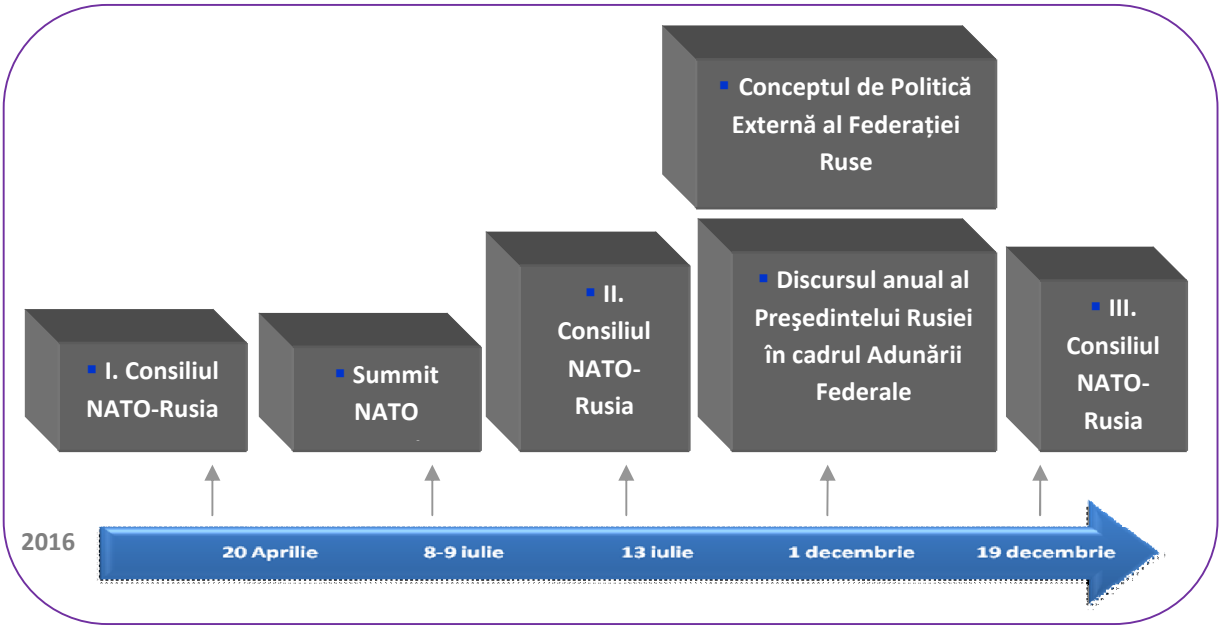

Figura nr. 1: *Graficul celor mai importante întrevederi, discursuri şi documente oficiale pentru relația NATO-Rusia în 2016*

1. Primul Consiliu NATO–Rusia în anul 2016

În anul 2016 au avut loc trei întrevederi în cadrul acestui Consiliu[12]. Toate cele trei întâlniri s-au axat, din perspectiva NATO, pe trei puncte centrale: 1) criza din Ucraina, 2) reducerea riscului şi transparența (mai ales cea cu privire la activitățile militare), 3)

[12]***, „Relations with Russia", site oficial NATO, URL:http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50090.htm, accesat la 03.02.2017.

problematici regionale de securitate: problematica Afganistanului, terorismul.

La data de 20 aprilie 2016 a avut loc prima întâlnirea Consiliului după doi ani de pauză din acest punct de vedere şi s-a concentrat asupra problematicilor legate de activitatea militară. În centru s-au aflat trei mari subiecte, aşa cum preciza Secretarul general al NATO, respectiv: 1. Criza din Ucraina, 2. Reducerea riscului şi transparența, mai ales cea cu privire la activitățile militare, 3. Securitatea Afganistanului, incluzând problematica amenințării teroriste regionale[13]. Se poate remarca faptul că, atât NATO, cât şi Rusia, au avut poziționări ferme, însă deschise spre dialog.

Din perspectiva NATO, drept argument avem declarațiile lui Jens Stoltenberg: „Aliații NATO rămân fermi în aceea că nu poate exista o reîntoarcere la cooperarea practică până când Rusia nu revine la respectarea dreptului internațional. Dar, vom menține canalele de comunicare deschise”[14]. Acesta precizează că aliații nu recunosc anexarea ilegală a Crimeii şi apreciază că toți cei 29 de membrii ai NRC (Consiliul NATO-Rusia) au convenit asupra necesității implementării acordului de la Minsk. Totodată, considera că o transparență militară mai ridicată poate să îşi aducă aportul la securitatea Europei, aceasta fiind atât în interesul NATO, cât şi al Rusiei[15]. De asemenea, J. Stoltenberg aprecia că „NATO şi Rusia au

---

[13] ***, *Doorstep statement by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the NATO-Russia Council meeting*, site oficial *NATO*, 20.04.2016, URL: http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_130101.htm, accesat la 20.04.2016.

[14] ***, „Doorstep statement by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the NATO-Russia Council meeting”,site oficial *NATO*, 20.04.2016, URL:http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_129999.htm?selectedLocale=en, accesat la 29.03.2017.

[15] *Idem*.

dezacorduri profunde şi persistente”[16], mai ales în ceea ce priveşte Ucraina, întâlnirea din 20 aprilie neschimbând acest aspect.

Mai mult, din declarațiile sale ulterioare întâlnirii, reiese faptul că state ale NATO consideră Rusia ca un actor foarte implicat în ceea ce se întâmplă în regiune: „Mulți aliați nu sunt de acord atunci când Rusia încearcă să prezinte situația din Ucraina ca război civil. Rusia destabilizează Ucraina, oferindu-le separatiştilor sprijin, muniție, finanțare, echipamente, comanda şi control”[17].

În ceea ce priveşte poziția Rusiei cu ocazia acestei întrevederi, la o săptămână după ce ea a avut loc, ministrul apărării rus Sergei Shoigu susținea că vina înghețării cooperării militare cu statele NATO şi ale Uniunii Europene nu aparține Rusiei şi că data de 20 aprilie nu a fost de natură să adauge optimism[18]. De asemenea, puncta faptul că acțiunile SUA şi NATO, incluzând aici acțiunile ce țin de fortificare a infrastructurii militare în apropierea granițelor Rusiei, o forțează pe aceasta la represalii: „Statele Unite şi NATO au început desfăşurarea de infrastructuri de suport militare în apropierea frontierelor Rusiei, implementând planuri periculoase de apărare antirachetă şi crescând cheltuielile militare. Asemenea acțiuni ne forțează la represaliile adecvate”[19].

---

[16] *Idem.*

[17] Alina Neagu, „Jens Stoltenberg: Consiliul NATO - Rusia, reunit dupa 2 ani, confirmă „dezacorduri profunde” ”, *HotNews*, informație disponibilă online la http://www.hotnews.ro/stiri-international-20948377-jens-stoltenberg-consiliul-nato-rusia-reunit-dupa-2-ani-confirma-dezacorduri-profunde.htm, accesat la 03.02.2017.

[18] ***, „The results of the first Russia-NATO Council in two years doesn't look too optimistic, Russian Defense Minister Sergei Shoigu said at the fifth Moscow Conference on International Security.”, *Sputnik International,* 27.04.2016*,* URL:https://sputniknews.com/military/201604271038678298-russia-nato-coucil-no-optimism/, accesat la 29.03.2017.

[19] *Idem.*

Sursele deschise de informație ne arată faptul că, începând cu 2014, NATO şi-a consolidat prezența militară în regiune, mai ales în statele din vecinătatea Rusiei. Unele voci, mai ales din surse mass-media ruseşti suspectează chiar faptul că evenimentele din Ucraina ar fi fost doar un pretext pentru aceste acțiuni militare NATO în regiune[20]. În acest context, Sergei Shoigu sublinia preferința pentru comunicare şi nu amplificarea tensiunilor la nivel militar, dar aşa cum putem vederea şi în cazul NATO, nu cu orice preț, fiind ferm în anumite poziționări: „noi preferăm să comunicăm cu Alianța la masa negocierilor şi nu prin semnale de armă" … „Noi nu suntem împotriva restabilirii relațiilor cu NATO, dar aceasta se poate face doar pe baza reciprocității, respectului pentru interesele naționale şi al securității egale şi indivizibile pentru toți"[21].

În aceeaşi notă, afirmațiile ministrului de externe Lavrov ne arată faptul că această întâlnire a fost un prilej şi pentru Rusia de a-şi expune poziția: „am făcut clar faptul că lucrurile nu mai pot fi de tipul *'business as usual'* sau al drumurilor cu sens unic şi că agenda convenită pentru mâine nu reflectă nu numai necesitățile NATO, ci şi interesele Rusiei"[22]. Totuşi, posibilitatea şi rolul comunicării este văzut în dimensiunea sa pozitivă şi de către purtătorul de cuvânt al Ministerului de externe rus, Maria Zakharova, care aprecia importanța ca întâlnirile Consiliului să devină un spațiu pentru o comunicare

[20]***, „NATO Must Stop Expansion in E Europe if Seeks Dialogue With Moscow – Envoy", *Sputnik International,* 21.04.2016, URL:https://sputniknews.com/military/201604211038399736-nato-expansion-europe/, accesat la 29.03.2017.
[21]*Idem.*
[22] ***, „Russia-NATO Meeting: Yet Another 'Big Diplomatic Victory' for Moscow", *Sputnik International,* 21.04.2016, URL:https://sputniknews.com/politics/201604201038335250-russia-nato-meeting/, accesat la 29.03.2017.

onestă şi fructuoasă din perspectiva problematicilor vitale de securitate.

Pe de altă parte, aceasta îți exprima şi îngrijorarea cu privire la acțiunile militare ale NATO din vecinătatea apropiată a Rusiei, precizând următoarele: „dorim să ne exprimăm îngrijorarea asupra politicii deschise a blocului către descurajarea politică şi militară a Rusiei şi asupra mişcărilor continue a infrastructurii sale militare către est, pe care noi le vedem în contradicție cu Actul Fondator Rusia-NATO din 1997”[23]. Ca rezultat, surse mass-media ruseşti apreciau că această întâlnire a Consiliului a eşuat în a aduce orice rezultate semnificative mai ales din cauza dezacordurilor profunde dintre părți pe anumite problematici geopolitice[24].

2. Summitul NATO de la Varşovia8 – 9 iulie 2016

Summitul NATO desfăşurat la Varşovia reprezintă un moment foarte important pentru anul 2016 în relația dintre NATO şi Federația Rusă datorită deciziilor formulate care, în viziunea Rusiei pot deteriora şi mai mult această relație, având în vedere că ele se încadrează în rândul celor percepute ca negative şi exprimate astfel în documente oficiale încă din 2008.

Spre exemplu, în Conceptul de politică externă din 2008 se considera faptul că „Rusia îşi menține atitudinea negativă față de extinderea NATO, în special față de planurile de a acorda Ucrainei şi

[23] Francois Lenoir, „First Russia-NATO Council Since June 2014 Kicks Off in Brussels”, *Sputnik International,* 20.04.2016,Apud Reuters,URL:https://sputniknews.com/politics/201604201038304823-russia-nato-council-brussels/, accesat la 29.03.2017.

[24]***, „NATO-Russia Council Lacks Efficiency – Russian Lawmaker”, *Sputnik International,* 25.07.2016, URL:https:// sputniknews.com/politics/201607251043578108-nato-russia-council-efficiency/, accesat la 25.07.2017.

Georgiei statutul de state membre ale Alianței, precum şi față de aducerea infrastructurii militare a NATO în apropierea granițelor ruseşti, ceea ce încalcă principiul securității egale şi creează noi linii de separare în Europa şi acționează împotriva misiunilor de creştere a eficienței în ceea ce priveşte colaborarea pentru identificarea răspunsurilor la provocările reale ale prezentului"[25]. Iar, în *Doctrina Militară (2014)*, la capitolul pericole militare externe primul enumerat este „capacitatea potențialului de putere al Organizației Tratatului Nord-Atlantic (NATO) şi învestirea acesteia cu funcțiile globale desfăşurate cu încălcarea dreptului internațional, apropierea infrastructurii militare a țărilor membre ale NATO de frontierele Federației Ruse, inclusiv prin intermediul extinderii ulterioare a acestui bloc"[26].

Pe de altă parte, din perspectiva NATO, acțiunile Rusiei sunt considerate ca provocări la adresa securității. Aşa cum se identifică în analiza *Dinamica mediului de securitate* (publicație online a CSSAS)[27], în *Declarația comună a şefilor de stat şi guvern care au participat la întrunirea Consiliului Nord-Atlantic* sunt precizați preponderent doi actori din perspectiva agresiunii, alături de organizația teroristă ISIL fiind menționată Federația Rusă.

La rândul său NATO consideră destabilizatoare anumite politici şi acțiuni: „continuarea anexării ilegale şi nelegitime a Crimeii, pe

---

[25]Stan Anton, Cristina Bogzeanu, 2016, *op. cit.,*p. 132, Apud President of Russia, *The Foreign Policy Concept of the Russian Federation*, 12 July 2008, URL: http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/122186, accesat la 10 decembrie 2014 (traducerea autoarei).

[26]***, *Military Doctrine of the Russian Federation*, aprobată de către Preşedintele Federației Ruse la data de 25 decembrie 2014, Nr. Pr.-2976, URL: http://rusemb.org.uk/press/2029, accesat la 22.04.2017.

[27]Alexandra Sarcinschi, „Summit-ul NATO de la Varşovia", *Dinamica mediului de securitate – iulie 2016*, Centrul de Studii Strategice de Securitate şi Apărare, URL: http://cssas.unap.ro/ro/pdf_ publicatii/DMS_iul16.pdfm, accesat la 12.01.2017.

care NATO nu o recunoaşte; violarea suveranităţii graniţelor prin forţă; destabilizarea deliberată a regiunii estice a Ucrainei; exerciţii la scară-largă împotriva spiritului Documentului de la Viena şi activităţi militare provocatoare lângă graniţele NATO, inclusiv în regiunile Mării Baltice, Mării Negre şi Mediteranei de Est; retorica nucleară iresponsabilă şi agresivă; violarea repetată a spaţiului aerian al aliaţilor; intervenţia militară, prezenţa militară semnificativă şi sprijinul pentru regimul din Siria; folosirea prezenţei militare din Marea Neagră pentru a-şi proiecta puterea în Mediterana de Est"[28].

Mai mult, înaintea acestui summit avem câteva acţiuni şi declaraţii din partea rusă care se pot constitui în elemente suplimentare de îngrijorare pentru statele membre NATO şi de stimul pentru adoptarea de măsuri: pe data de 8 iunie 2016, Federaţia îşi declara dorinţa realizării unui„sistem de apărare antiaeriană în comun cu fostele republici sovietice membre ale Organizaţiei Tratatului de Securitate Colectivă"[29]; pe data de 29 iunie 2016, Federaţia testa „o nouă rachetă pentru sistemul A-235 Nudol, parte a programului de modernizare a sistemului de apărare antirachetă din jurul Moscovei"[30].

În urma acestui summit o serie de măsuri au fost convenite, iar aici le vom menţiona doar pe acele ce pot avea implicaţii directe în relaţia NATO - Federaţia Rusă[31]:

---

[28]Alexandra Sarcinschi, 2016, *op. cit.* Apud NATO, Warsaw Summit Communique issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016, URL: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169 .htm, accesat la 11.07.2016, p. 4

[29]Alexandra Sarcinschi, 2016, *op. cit.*, p. 3

[30]*Ibidem.*

[31]Aceste măsuri sunt extrase ca preluări exacte din Alexandra Sarcinschi, 2016, *op. cit.*, pp. 5-7.

➢ „întărirea prezenței militare în est cu patru batalioane în Polonia, Estonia, Lituania şi Letonia, prin rotație (Canada, Germania, Marea Britanie şi SUA s-au oferit să constituie națiuni-cadru, iar Polonia a oferit o bază militară existentă pentru comandamentul diviziei multinaționale);

➢ prezența înaintată în sud-estul Alianței, inclusiv prin inițiativa românească de creare a unei brigăzi multinaționale destinată îmbunătățirii instruirii integrate a unităților aliate sub egida Diviziei Multinaționale Sud-Est şi prin potențiala sporire a prezenței aeriene şi maritime a NATO;

➢ decizia de a îmbunătăți anticiparea strategică prin consolidarea conştientizării situaționale în special în est, sud şi Atlanticul de Nord;

➢ alinierea Forțelor Navale Permanente la Forța de Reacție a NATO;

➢ operaționalizarea Strategiei Maritime a Alianței;

➢ păstrarea ca punct central al strategiei generale a descurajării credibile şi apărării bazate pe combinația optimă între capabilitățile de apărare nucleară, convențională şi antirachetă”[32];

➢ „declararea capacității operaționale inițiale a apărării antirachete balistice a NATO, despre care este subliniat din nou faptul că acest sistem nu este îndreptat împotriva Rusiei şi nici nu va submina capabilitățile sale de descurajare strategică”[33];

➢ recunoaşterea spațiului cibernetic drept domeniu operațional în care NATO trebuie să se apere la fel ca în cazul domeniilor aerian, maritim şi terestru. În acest sens, Angajamentul pentru apărare ciber-

[32] Alexandra Sarcinschi, 2016, *op. cit.*, p. 5.
[33] *Idem,* p. 6

netică, asumat în cadrul acestei întâlniri, stabileşte ca prioritate consolidarea apărării cibernetice a rețelelor şi infrastructurilor naționale, fiecare aliat având responsabilitatea de a îmbunătăți reziliența şi capacitatea de a răspunde rapid şi eficient la atacurile cibernetice, inclusiv în context hibrid, dar şi extinderea capabilităților domeniului cibernetic al NATO şi consolidarea parteneriatelor prin Parteneriatul Cibernetic NATO - Industrie;

➢ „dezvoltarea definiției războiului hibrid:«combinație cuprinzătoare, complexă şi adaptivă a mijloacelor convenționale şi neconvenționale şi măsurilor evidente şi ascunse militare, paramilitare şi civile, angajate într-o manieră înalt integrată de către actori statali şi nonstatali pentru a-şi atinge obiectivele»[34]. În acest context, NATO este pregătită să asiste oricare dintre aliații săi în oricare dintre etapele unei campanii hibride, iar Alianța şi aliații vor fi pregătiți să contracareze războiul hibrid ca parte a apărării colective;

➢ angajament pentru continuarea consolidării rezilienței şi menținerii şi dezvoltării capacității individuale şi colective de a rezista oricărei forme de atac armat, în cadrul căruia joacă un rol deosebit de important pregătirea civilă prin îndeplinirea Cerințelor de bază ale NATO pentru reziliență națională;

➢ consemnarea înființării unei noi divizii întrunite pentru intelligence şi securitate ce va fi condusă de Secretarul General Adjunct pentru Intelligence şi Securitate”[35];

---

[34]Alexandra Sarcinschi, 2016, *op. cit.*, p. 6 (Apud NATO, *Warsaw Summit Communique issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016*, URL: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm, accesat la 11.07.2016).

[35]Alexandra Sarcinschi, 2016, *op. cit.*, p.6.

➢ „aprobarea Pachetului de Asistență Cuprinzătoare pentru Ucraina ce constă în implementarea unor reforme strategice susținute de Alianță în peste 40 de domenii. (Declarația comună a Comisiei NATO-Ucraina la nivel de şefi de stat şi guvern)”[36].

Aşa cum se apreciază în *Dinamica mediului de securitate*, NATO îşi consolidează capacitatea de reacție la pericolele şi amenințările ce se află de jur împrejurul său („abordarea la 360°”[37]), iar o parte din motivația acestui demers este impulsionată şi de către acțiunile Federației Rusiei percepute mai ales de către statele membre de la limita sud-estică a NATO ca amenințări.

Cu toate că, la nivel oficial, NATO susține că nu doreşte confruntare şi că măsurile luate în ceea ce priveşte consolidarea se adresează amenințărilor de securitate globale şi regionale şi respectării angajamentelor față de statele membre, neîncrederea dintre părți este o constantă a actualității. În aceste condiții, şi Federația Rusă la rândul său poate percepe toate aceste dezvoltări aduse de summitul NATO de la Varşovia (în primul rând decizia creşterii prezenței militare în zona de sud-est) ca amenințări pentru propria sa securitate. De altfel în *Conceptul de politică externă* şi *Doctrina militară* ale Federației Ruse se apreciază ca amenințare de securitate consolidarea NATO în apropierea granițelor sale.

Practic, summitul NATO de la Varşovia amplifică îngrijorările în relația NATO – Federația Rusă. Acest fapt poate fi argumentat prin declarațiile oficialilor ruşi ce au precedat acest summit:

---

[36] *Idem*, p. 7.

[37] Alexandra Sarcinschi, 2016, *op. cit. (*Apud NATO, *Warsaw Summit Communique issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016*, URL: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169 .htm, accesat la 11.07.2016).

➢ Ministrul de externe Sergey Lavrov: „dorim să înțelegem explicarea deciziilor NATO luate la summitul de la Varşovia”; „Ceea ce am auzit în comentariile publice desigur că nu ne face fericiți. O dorință de a păstra imaginea artificială a duşmanului [a Rusiei - TASS] de a invoca «spiritul de corp» şi de a-şi consolida poziția pe această bază, predomină în NATO”[38]; În ceea ce priveşte relația pe termen lung cu NATO, Lavrov apreciază că nu Federația Rusă a fost cea care a avut inițiativa de rupere a cooperării militare în ceea ce priveşte terorismul şi nici în ceea ce priveşte înghețarea interacțiunilor de sprijin a forțelor de securitate ale Afganistanului, sugerând practic că responsabilitatea pentru acestea aparține NATO. Mai mult acesta apreciază că „NATO joacă propriul joc pe care nu îl înțeleg, iar aceasta conduce la o alienare în cadrul continentului european”[39].

➢ Purtătorul de cuvânt al Ministerului de Externe rus, Maria Zakharova afirma în urma summitului de la Varşovia: „Partea rusă studiază îndeaproape deciziile summitului NATO din 8-9 iulie, din capitala Poloniei … Cu toate acestea, chiar şi analiza inițială demonstrează că NATO continuă să se afle într-un fel de «țară a minunilor» militaro-politică. În ciuda intereselor obiective de a sprijini pacea şi stabilitatea în Europa, un potențial necesar de unire a tuturor actorilor internaționali responsabili în combaterea provocărilor moderne, nu celor inventați artificial, Alianța îşi concentrează eforturile asupra «îngrădirii» unei «amenințări din partea Estului» care nu există”[40]. „Încercările de demo-

[38]***, „Russia wants to hear NATO’s explanations on Warsaw summit decisions — Lavrov”, *TASS*,13.07.2016.URL: http://tass.com/politics/887938, accesat la 15.12.2016.
[39]*Ibidem.*
[40]***, „NATO focuses on "containment" of non-existing "threat from East" — Russian diplomat”, *TASS*, 10.07.2016.URL: http://tass.com/politics/887337, accesat la 15.12.2016.

nizare a Rusiei pentru a justifica paşii întreprinşi în sfera dezvoltărilor militare, care distrag atenția de la rolul distructiv al Alianței şi al anumitor aliați ai acesteia în provocarea crizelor şi în sprijinirea centrelor de tensiune din diverse părți ale lumii, capătă forme hipertrofiate”[41]. De asemenea, aceasta afirma că aşteaptă explicații din partea NATO cu privire la aceste dezvoltări cu ocazia întrunirii Consiliului NATO-Rusia.

3. A doua întrevedere a Consiliului NATO – Rusia în anul 2016

La data de 13 iulie 2016, această reuniune are loc la câteva zile după Summit-ul NATO de la Varşovia[42], summit în urma căruia statele membre NATO au decis amplasarea a patru batalioane de luptă în Polonia, Lituania, Letonia şi Estonia şi continuarea construcției descurajării convenționale a Rusiei. Rachel Ellehuus (Directorul principal al Biroului de Politică a NATO şi Departamentului Statelor Unite pentru Apărare Europeană[43]) aprecia că se pot aştepta la reacții din partea Rusiei ca urmare a acestor decizii[44].

Revenind la ce-a de-a doua întâlnire sub formatul Consiliului NATO-Rusia, încă din anunțul făcut de către NATO cu privire la organizarea sa, se sublinia din nou rolul acestui forum pentru dialog şi schimb de informații dintre Rusia şi NATO, ce ajută la „reducerea

---

[41] *Ibidem.*

[42] ***, „Statement by the Secretary General on NATO-Russia Council meeting”, site oficial *NATO*, 06.07.2016, URL:http://www.nato.int/cps/en/natohq /news_132936.htm, accesat la 06.07.2016.

[43] Traducerea aferentăpentru *US Department of Defense Europe and NATO Policy Office*.

[44] ***, „US Expecting Russian Response to NATO Developments After Warsaw Summit”, *Sputnik International*, 14.07.2016, URL:https://sputniknews.com/military/201607141042929437-us-russia-response-nato-presense/, accesat la 14.03.2017.

tensiunilor şi sporirea predictibilității”[45]. Cu toate acestea, se preciza foarte clar faptul că va rămâne în continuare suspendată cooperarea practică, menținându-se canalele de dialog politic deschise[46].

În ceea ce priveşte poziția Rusiei, Maria Zakharova aprecia că pe agenda acestei întâlniri unul dintre cele mai importante puncte era decizia luată de NATO, cu ocazia summitului de la Varşovia (8-9 iulie), de creştere a prezenței militare pe flancul său estic şi consecințele acestui fapt la nivelul securității europene[47].

În urma derulării efective a întrevederii, cele trei teme principale ce au făcut obiectul anterioarei reuniuni (20 aprilie) au continuat să rămână cele mai importante subiecte de pe agendă. Astfel, discuțiile s-au concentrat asupra: problematicii Ucrainei, necesității transparenței şi reducerii riscului şi Afganistanul.

➢ În ceea ce priveşte criza ucraineană, se sublinia necesitatea implementării acordului de la Minsk[48]. Stoltenberg afirma următoarele: „Toți semnatarii acordurilor Minsk trebuie să respecte angajamentele lor, iar Rusia are o responsabilitate importantă în acest sens”[49], considerând că acțiunile Rusiei în Ucraina subminează

---

[45] *Idem.*

[46] ***, „Statement by the Secretary General on NATO-Russia Council meeting”, site oficial *NATO*, 06.07.2016, URL:http://www.nato.int/cps/en/natohq/ news_132936.htm, accesat la 06.07.2016.

[47] ***, „NATO Buildup in East Europe to Dominate NATO-Russia Council Agenda”, *Sputnik International,* 12.07. 2016, URL:https://sputniknews.com/europe/201607121042809876-russia-nato-council/, accesat la 25.07.2017.

[48] ***, „NATO Secretary General welcomes frank and open discussions in NATO-Russia Council”, site oficial *NATO*, 13.07.2016, URL: http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_134 100.htm, accesat la 13.07.2016.

[49] *Idem.*

securitatea euro-atlantică[50] şi înrăutățesc relația dintre NATO - Rusia[51]. Practic cu această ocazie, în ceea ce priveşte Ucraina, s-a subliniat existența„disensiunilor profunde şi persistente”[52] dintre cele două părți, Stoltenberg declarând că Aliații NATO continuă şi la această dată să considere anexarea Crimeii ilegală şi ilegitimă, ca soluții pentru conflictul din Ucraina de est propunând mijloace diplomatice şi paşnice. Utilizarea acestor tipuri de mijloace ar putea aduce îmbunătățiri şi în ceea ce priveşte relația NATO – Rusia[53].

➢ În ceea ce priveşte cea de-a doua problematică de interes, respectiv transparența şi reducerea riscului, secretarul general NATO afirma importanța acestora pentru „a evita incidentele, accidentele şi neînțelegerile”[54]. Aceasta în contextul în care sublinia câteva caracteristici pe care relația cu Rusia ar trebui să se bazeze: „predictibilitate, încredere şi stabilitate”[55]. De aceea, din perspectiva transparenței şi reducerii riscului, întrunirea a fost un prilej pentru NATO de a comunica Rusiei cele mai importante aspecte ale Summit-ului de la Varşovia, în timp ce Rusia a comunicat Alianței anumite măsuri pe care le au în vedere, ridicând de asemenea şi o propunere privind siguranța aeriană la Marea Baltică. Această propunere a fost primită cu deschidere de către NATO, mai ales în direcția măsurilor de

---

[50]***, „Press conferenceby NATO Secretary General Jens Stoltenberg following a meeting of the NATO-Russia Council”, site oficial *NATO*, 13.07.2016, URL:http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_134102.htm, accesat la 13.07.2016.
[51]***, „NATO Secretary General welcomes frank and open discussions in NATO-Russia Council”,*op. cit.*
[52]***, „Press conferenceby NATO Secretary General Jens Stoltenberg following a meeting of the NATO-Russia Council”, *op. cit.*
[53]*Ibidem.*
[54]***, „NATO Secretary General welcomes frank and open discussions in NATO-Russia Council”,*op. cit.*
[55]***, „Press conferenceby NATO Secretary General Jens Stoltenberg following a meeting of the NATO-Russia Council”, *op. cit.*

reducere a riscurilor şi urmează a fi analizată cu atenție de către Alianță[56].

➢ În ceea ce priveşte cea de-a treia problematică, a Afganistanului şi problematicii terorismului în regiune, NATO a comunicat deciziile luate cu ocazia Summitului Varşovia de a menține prezența militară în această țară şi după 2016. De asemenea, şi-a arătat intențiile de a continua finanțarea instruirii forțelor de securitate afgane până în 2020[57].

Din perspectiva Rusiei, această întâlnire, aşa cum apreciază pentru mass-media analistul Igor Korotchenko, s-ar fi dorit să aibă în centru două problematici majore pentru aceasta: 1. Expansiunea NATO la est; 2. dezvoltarea scutului anti-rachetă de către SUA în Europa. Prin prisma acestor obiective ale Rusiei, dialogul purtat în cadrul Consiliului nu a fost unul prolific[58].

Cu ocazia acestei întâlniri putem observa şi declarații de poziție ale Rusiei din care reiese creşterea tensiunilor între cele două părți. Din perspectiva Rusiei, această stare are la bază dezvoltările militare ale NATO în partea sa estică, purtătorul de cuvânt al Ministerului de Externe, Maria Zalharova susținând: „Partea rusă a subliniat în mod special directa responsabilitate a NATO pentru o posibilă escaladare viitoare a tensiunilor politico-militare de pe continentul european, ca rezultat al consolidării militare şi a unei activități a acestui bloc fără

---

[56]***, „NATO Secretary General welcomes frank and open discussions in NATO-Russia Council”, *op. cit.;* ***, „Press conferenceby NATO Secretary General Jens Stoltenberg following a meeting of the NATO-Russia Council”, *op. cit.*

[57]***, „NATO Secretary General welcomes frank and open discussions in NATO-Russia Council”,*op. cit.*

***, „Press conferenceby NATO Secretary General Jens Stoltenberg following a meeting of the NATO-Russia Council”, *op. cit.*

[58]Janek Skarzynski, „'No Constructive Dialogue': Two Issues NATO Refused to Discuss withRussia”, *Sputnik International,* 16.07.2016, URL:https://sputniknews.com/politics/201 6071610 43120427-nato-russia-military-buildup/, accesat la 16.07.2016.

precedent în regiuni învecinate Rusiei”[59]. De asemenea, reprezentantul permanent NATO al Rusiei Alexander Grushko aprecia că: „Pericolul este acela ca astăzi politica (NATO) de confruntare, bazată pe amenințări mitice ce vin dinspre Rusia, să ia forma planificării militare şi pregătirii militare la granițele noastre.

Actualmente, teritoriul membrilor Alianței est-europeni, care s-au declarat ei înşişi ca linie de front, se transformă într-o viitoare bază de desfăşurare a trupelor, punând presiune militară şi politică asupra Rusiei”[60]. Mai mult, Grushko avertiza că situația actuală poate conduce la o cursă a înarmărilor de nedorit de către toate părțile, aceasta avându-şi originea în procesul de extindere a NATO şi de consolidare europeană a sa: „La început, NATO ia decizia de a se extinde, de a adopta noi membri, apoi începe să dezvolte teritoriile noilor membri în termeni militari şi tehnici, să mobilizeze potențiale suplimentare sub pretextul că ar trebui protejate. Acest lucru conduce la situația în care ne putem afla într-o spirală a cursei înarmării ce este nedorită de toată lumea”... „Toți membrii Consiliului NATO-Rusia au recunoscut că nu există nicio alternativă la soluționarea politică a crizei din Ucraina şi că este necesar să facem tot posibilul pentru a asigura implementarea completă a pachetului [de acorduri] de la Minsk”[61].

---

[59] Francois Lenoir, „Russian Foreign Ministry Spokeswoman Zakharova Holds Weekly Press Briefing”, *Sputnik International,* 14.07.2016, URL:https://sputniknews.com/politics/ 201607 141042944033-russia-foreign-ministry-perss-briefing/, accesat la 14.07.2016.

[60]***, „NATO Decisions Turn E European States Into NATO Forward Deployment Areas”, *Sputnik International*, 13.07.2016, URL:https://sputniknews.com/military/20160714104292 9437-us-russia-response-nato-presense/, accesat la 13.03.2017.

[61]***, „NATO Decisions Turn E European States Into NATO Forward Deployment Areas”, *op. cit.*

Pe de altă parte,din perspectiva NATO această tensiune îşi are originile în acțiunile Rusiei în regiune, Stoltenberg apreciind: „pentru NATO este evident că prezența crescută sau consolidată a NATO în partea de est a Alianței este un răspuns direct la acțiunile Rusiei ... Înainte de Crimeea, înainte de Ucraina, prezența consolidată a NATO în partea de est a Alianței nu s-a aflat pe agenda sa“[62].

Ca o concluzie în urma celei de-a doua întrevederi a Consiliului NATO-Rusia, putem afirma că divergențe majore pe anumite subiecte continuă să existe (mai ales subiectul Ucrainei), însă ambele părți au apreciat ca util şi necesar acest forum în menținerea dialogului.

Maria Zalharova comunica faptul că Moscova vede formatul Consiliului NATO-Rusia ca „un mecanism relevant pentru consultări şi pentru a aduce aproape abordări în interesul consolidării păcii şi stabilității pe continentul european”[63].

Afirmațiile lui Stoltenberg sunt în aceeaşi direcție: „Azi am avut discuții foarte utile. Am abordat unele dintre cele mai importante problematici ale agendei de securitate euro-atlantice. Aceasta arată valoare Consiliului NATO-Rusia”[64]. El aprecia caracterul franc şi util al discuțiilor purtate şi mai sublinia faptul că în ciuda continuării unor divergențe de poziții şi opinii, această

---

[62]***, „NATO-Russia Council Gives Prospects For Agreement on Baltics Air Safety”, *Sputnik International*, 14.07.2016, URL:https://sputniknews.com/analysis/201607141042930229-nato-russia-baltics-air-safety/, accesat la 25.03.2017.

[63]*Idem.*

[64]***, „NATO Secretary General welcomes frank and open discussions in NATO-Russia Council”,*op. cit.*

întâlnire a fost o oportunitate de a clarifica pozițiile fiecărei părți[65]: „dialogul este în mod special foarte important în actualele circumstanțe. Dialogul nostru va continua”[66].

Totuşi sunt şi voci din partea Rusiei care susțin clar lipsa eficienței acestui Consiliu. Konstantin Kosachev, preşedintele Comisiei de Politica Externă a Parlamentului rus (camera superioară) preciza: „Nu este nici un dubiu că este mai bine să avem un asemenea mecanism decât să nu avem nici un mecanism. Dar, desigur aşa cum este el astăzi, îi lipseşte eficiența … Pentru că a fost creat bazându-se pe principiul egalității: nu 1+ 28, ci 29 participanți egali, fiecare parte având dreptul la propria sa poziție care poate să nu fie aliniată poziției NATO. … Acesta este totuşi un mecanism de contact între Rusia şi NATO. El este un mecanism obişnuit de consultări, nu un consiliu”[67].

La finalul acestei celei de-a doua întrevederi, concluzia lui Stoltenberg reflectă persistența dezacordurilor dintre părți: „Atmosfera în cadrul reuniunii a fost bună, dar nu ne-am pus de acord”[68].

4. Conceptul de politică externă al Federației Ruse

Acest document oficial, aprobat la data de 30 noiembrie 2016 şi făcut public la data de 1 decembrie 2016, are scopul de a asigura o

---

[65] *Ibidem.*

[66] ***, „Press conferenceby NATO Secretary General Jens Stoltenberg following a meeting of the NATO-Russia Council”, *op. cit.*

[67] ***, „NATO-Russia Council Lacks Efficiency – Russian Lawmaker”, *Sputnik International,* 25.07.2016, URL:https://sputniknews.com/politics/201607251043578108-nato-russia-council-efficiency/, accesat la 25.07.2016.

[68] ***, „NATO-Russia Council Gives Prospects For Agreement on Baltics Air Safety”, *Sputnik International*, 14.07.2016, URL: https://sputniknews.com/analysis/ 201607141042930229-nato-russia-baltics-air-safety/, accesat la 25.03.2017.

viziune sistemică asupra principiilor de bază, ariilor prioritare şi obiectivelor de politică externă ale Federației Ruse.

Din analiza acestui document putem face o serie de observații:

➢ În primul rând remarcăm că printre obiectivele principale de politică externă se află consolidarea poziției Rusiei ca centru de influență la nivel mondial (litera c.) şi construirea de relații de parteneriat la nivel internațional bazate pe transparență şi predictibilitate şi pe tratamentul egal, nediscriminatoriu, în acord cu prioritățile naționale şi bazate pe non-confruntare (litera g.). Practic până la amenințarea unor priorități de securitate națională cooperarea este văzută ca deosebit de importantă pentru securitatea globală şi regională, însă nu orice fel de cooperare, ci una în care Rusia să beneficieze de tratament de la egal la egal în rândul celor mai importanți actori mondiali.

➢ La capitolul „lumea modernă şi politica externă a Federației Ruse" se aduc în discuție acțiunile puterilor occidentale care pot contribui la creşterea instabilității regionale şi globale mai ales la punctele cinci şi şase. La punctul cinci regăsim următoarele: „Încercările făcute de către puterile occidentale de a-şi menține pozițiile în lume, inclusiv impunându-şi punctul de vedere în procesele globale şi realizând o politică de includere a centrelor alternative de putere, conduc la o mai mare instabilitate în relațiile internaționale şi la turbulențe crescânde la nivel global şi regional. Lupta pentru dominație în modelarea principiilor cheie ale viitorului sistem internațional a devenit o tendință esențială în stadiul actual al

dezvoltărilor internaționale”[69]. La punctul şase se apreciază că: „Eforturile de a extinde şi de a îmbunătăți capacitățile militare şi de a crea şi desfăşura noi tipuri de arme subminează stabilitatea strategică şi reprezintă o amenințare la adresa securității globale, care este subscrisă unui sistem de tratate şi acorduri de control al armelor”[70].

➢ În ceea ce priveşte cazul specific al relațiilor cu NATO, în acest document avem două mențiuni, la punctele 61 şi 70. Din acestea reiese îngrijorarea Rusiei cu privire la extinderea şi acțiunile NATO în proximitatea sa.

La punctul 61 se precizează: „Problemele sistemice ale regiunii euro-atlantice care s-au acumulat în ultimul sfert de secol şi sunt manifestate prin expansiunea geopolitică întreprinsă de către Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) şi Uniunea Europeană (UE), împreună cu refuzul lor de a începe implementarea unor reglementări politice referitoare la crearea unui cadru comun european de cooperare şi securitate, au rezultat în crize serioase în relația dintre Rusia şi statele occidentale”[71]. Mai mult, acțiuni întreprinse în acest sens sunt considerate, de către Federație, politică de îngrădire: „adoptată de către Statele Unite şi aliații săi împotriva Rusiei,iar presiunile politice, economice, informaționale şi de altă natură cu care Rusia se confruntă din partea acestora subminează stabilitatea regională şi globală, sunt în detrimentul intereselor pe termen lung al tuturor părților şi merg

---

[69]***, *Foreign Policy Concept of the Russian Federation (approved by President of the Russian Federation Vladimir Putin on November 30, 2016)*, Ministerul Afacerilor Externe al Federației Ruse (The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation), URL: http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents//asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/2542248, accesat la 22.04.2017, p. 3.
[70]*Ibidem.*
[71]*Idem*, pp. 18 -19.

împotriva nevoii crescânde de cooperare şi de abordare a provocărilor şi ameninţărilor transnaţionale din lumea de azi”[72].

Punctul 70 abordează strict relaţia cu NATO şi condiţiile în care Rusia poate construi aceste relaţii: necesitatea unui parteneriat echitabil, bazat pe încredere reciprocă, transparenţă şi predictibilitate. De asemenea, tot la acest punct se evidenţiază, specific pentru cazul relaţiei cu NATO, acele acţiuni ale Alianţei percepute ca negative de către Federaţie: „Federaţia Rusă îşi menţine perspectiva negativă asupra expansiunii NATO, infrastructurii militare a Alianţei care se apropie de graniţele ruseşti şi creşterii activităţii sale militare în regiunile de vecinătate cu Rusia, văzându-le ca violări ale principiului securităţii egale şi indivizibile şi ducând la adâncirea liniilor anterioare de divizare în Europa şi la emergenţa unora noi”[73].

Prin urmare, noul concept de politică externă a Federaţiei Ruse subliniază acele acţiuni NATO care pot duce la reacţii din cauza perceperii loc ca ameninţări şi condiţiile pe care Rusia le vede în conturarea relaţiei cu Alianţa (cooperare ca parteneri egali).

5. Discursul anual al Preşedintelui rus în faţa Adunării Federale

La sfârşit de an, respectiv în luna decembrie 2016, preşedintele Federaţiei Ruse, Vladimir Putin, rosteşte discursul anual în faţa Adunării Federale, în care acesta, pe de o parte, îşi exprimă interesul de a coopera mai ales cu Statele Unite în ceea ce priveşte problematici

[72] *Ibidem.*
[73] *Idem*, p. 20.

globale şi regionale de securitate dar, pe de altă parte, şi punctează necesitatea de a apăra interesele Rusiei.

El afirmă că: „Rusia este de asemenea pregătită să lucreze împreună cu administrația Statelor Unite. Este important să reaşezăm pe drumul cel bun relațiile bilaterale şi să le dezvoltăm pe baza beneficiilor egale şi mutuale. Din cooperarea dintre Rusia şi Statele Unite în adresarea problematicilor globale şi regionale are de beneficiat întreaga lume”[74].

De asemenea, V. Putin atrage atenția asupra unor tentative care ar putea duce la consecințe grave pentru realitatea internațională, declarând următoarele: „Noi am împărtăşit responsabilitatea de a asigura securitatea şi stabilitatea internațională, întărirea regimurilor de neproliferare. Doresc să subliniez că tentativele de a rupe paritățile strategice este extrem de periculoasă şi poate conduce la o catastrofă globală”[75]. De aceea, preşedintele rus aduce în discuție punctele comune pe care cooperarea cu SUA s-ar putea baza: „În mod cert eu îmi doresc să ne unim eforturile cu Statele Unite în lupta împotriva amenințărilor reale, mai degrabă decât celor fictive, terorismul internațional fiind una dintre acestea”[76]. Practic, încă o dată scoate în evidență ceea ce se exprimă oficial şi prin intermediul noii Concepții de politică externă a Federației Ruse.

Pe de-o parte, evidențiază faptul că Rusia îți doreşte statutul de actor global şi este dispusă să coopereze pentru rezolvarea problematicilor globale şi regionale, dar ca actor egal la masa negocierilor iar,

---

[74]Siteul Oficial al Preşedinției Rusiei, „Presidential Address to the Federal Assembly”, 01.12.2016, URL: http://en.kremlin.ru/events/president/news/53379, accesat la 02.12.2016.
[75]*Idem.*
[76]*Idem.*

pe de altă parte, ține să atragă atenția asupra acțiunilor pe care le consideră amenințătoare pentru propria securitate a statului pe care îl reprezintă, respectiv cele ale aliaților occidentali în proximitatea teritorială a Rusiei. Prin urmare orice activitate din acest spectru duce la amplificarea tensiunilor în relația NATO-Rusia.

6. Cea de-a treia întrevedere a Consiliului NATO – Rusia în 2016

În urma celei de-a treia întâlniri a Consiliului NATO-Rusia, ce a avut loc pe data de 19 decembrie 2016, constatăm persistența dezacordurilor, dar şi sublinierea din nou a importanței dialogului. Stoltenberg afirma: „în vremuri tensionate, dialogul este mai important ca niciodată. Aşadar, rămânem angajați dialogului şi vom continua să menținem canalele de comunicare deschise”[77].

Înainte de această reuniune, Alexander Grushko exprima aşteptările Rusiei pentru acest eveniment, afirmând: „Ne aşteptăm la o discuție deschisă asupra problematicilor de securitate ale Europei având în vedere factorii care afectează securitatea inclusiv consecințele exercițiilor militare NATO de pe flancul estic”[78].

Similar celor două întrevederi anterioare desfăşurate în anul 2016, aceleaşi trei subiecte au avut centralitate şi pe data de 19 decembrie: 1) criza din Ucraina, 2) securitatea Afganistanului şi

[77]***, „Statement by the NATO Secretary General following a meeting of the NATO-Russia Council”, site oficial *NATO*, 20.12.2016, URL:http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_139569.htm, accesat la 20.12.2016.
[78]***, „Third meeting of Russia-NATO Council in 2016 begins in Brussels”, *TASS*, 19.12.2016, informație disponibilă online la http://tass.com/world/920419, accesat la 22.04.2017.

ameninţarea regională a terorismului şi 3) transparenţa activităţilor militare şi reducerea riscului.

În ceea ce priveşte primul subiect, NATO a subliniat şi de această dată existenţa dezacordurilor profunde şi a reiterat poziţia cu privire la acest subiect, respectiv considerarea anexării Crimeii ca ilegală şi nelegitimă, sprijinul Ucrainei pentru suveranitatea şi integritatea sa teritorială, activitatea Rusiei din această regiune (încălcarea acordurilor de încetare a focului, neretragerea armamentului greu, problema observatorilor OSCE care în repetate rânduri au devenit ţinte). De asemenea, s-a făcut din nou apel la importanţa respectării celor convenite la Minsk şi la rolul important al Rusiei în influenţa asupra militanţilor pentru îndeplinirea acestor angajamente.

Referitor la cel de-al doilea subiect, Stoltenberg comunica asupra suportului oferit forţelor afgane pentru a putea să asigure securitatea Afganistanului.

Al treilea subiect de pe agendă a adus posibilitatea părţilor de a face un schimb de informaţii pentru sporirea transparenţei. Astfel, NATO a comunicat Rusiei despre *Baltic Sea Project*, Organizaţia Internaţională a Aviaţiei Civile, dar şi despre exerciţiul *Trident Juncture 2016*, iar Rusia, la rândul său, a oferit NATO informaţii cu privire la exerciţiul *Caucaz 2016*. Cu toate acestea, NATO îşi exprima îngrijorarea cu privire la exerciţiile neplanificate ale Rusiei („*snap exercises*”).

Ca o concluzie, în urma acestei întrevederi Stoltenberg aprecia că dezacordurile profunde sunt existente şi la această dată, însă de asemenea asigura Rusia că această întâlnire nu indică întoarcerea la

„*business as usual*” (ca o replică la afirmațiile lui Lavrov în urma celei de-a doua întrevederi a Consiliului NATO-Rusia) şi că NATO nu urmăreşte confruntarea şi nici să prezinte amenințare. Stoltenberg afirma: „Tot ceea ce facem –inclusiv consolidarea prezenței în estul Alianței - este defensiv, proporțional şi aliniat angajamentelor noastre internaționale. Obiectivul NATO este, şi va rămâne, acela de a ne proteja aliații, a preveni conflictele şi a menține pacea”[79]. NATO subliniază că rămâne deschisă către dialogul politic cu Rusia bazat pe reciprocitate, evidențiindu-se că aceasta este în conformitate cu cele stabilite în cadrul summitului de la Varşovia[80].

Anul 2016 se încheie cu declarația lui Stoltenberg din 30 decembrie, în care puncta foarte clar rolul Alianței mai ales în contextul desfăşurării de forțe în statele baltice şi sublinia din nou rolul extrem de important al dialogului cu Rusia, afirmând că NATO „nu este o poliție mondială”, ci că „motivul pentru care NATO desfăşoară forțe în țările baltice este de a apăra pacea, de a garanta că noi căutăm pacea într-o situație unde am văzut o consolidare militară semnificativă rusă şi dorința Rusiei de a folosi forța contra Ucrainei vecine. Dar noi răspundem într-o manieră măsurată, defensivă şi în mod proporțional, iar obiectivul nu este de a provoca un conflict, ci de a-l preveni”[81]. În contextul intensificării tensiunilor, acesta aprecia rolul important al dialogului şi parteneriatului: „În acelaşi timp, cred că este important să

[79]***, „Statement by the NATO Secretary General following a meeting of the NATO-Russia Council”, *op. cit.*
[80]***, „NATO-Russia Council”, URL: http://www.nato.int/cps/en/natohq/ topics_50091.htm, accesat la 29.03.2017.
[81]Tudor Martalogu, „Jens Stoltenberg: Există un risc permanent de comitere a noi atacuri teroriste”, *Agerpres*, 30.12.2016, URL: https://www.agerpres.ro/externe/2016/12/30/jens-stoltenberg-exista-un-risc-permanent-de-comitere-a-noi-atacuri-teroriste-10-13-40, accesat la 30.12.2016.

discutăm cu ruşii. Dialogul este şi mai important atunci când tensiunile cresc. Este esențial să ne aşezăm la discuții, să încercăm să detensionăm situația şi să facem noi eforturi pentru un parteneriat mai constructiv, o relație mai constructivă cu Rusia”[82].

Pe de o parte, dorința Moscovei de a juca un rol activ geopolitic la nivel global şi regional iar, pe de altă parte, reacția la extinderea şi acțiunile NATO în spațiul european ca amenințare de securitate sunt demonstrate de evenimentele desfăşurate pe tot parcursul lui 2016.Acestea,împreună cu acțiunile specifice crizei ucrainene şi siriene, cu presupusa intensă activitate informațională ne conturează un tablou în care Rusia doreşte să îşi recapete sferele de influență şi să arate postura sa de actor geopolitic regional şi global, iar pentru aceasta nu recurge numai la reactivitate.

Neîncrederea dintre actori care practic i-a motivat la acumularea de putere (în model spirală, în conformitate cu dilema actualizată a securității) se poate transpune în următorul raționament destul de periculos pentru mediul de securitate regional şi global: 1. acțiunile ce pot fi interpretate de către Rusia ca transfer de influență occidentală la granița sa vestică (incluzând în special Ucraina) şi în plus acțiunile şi consolidarea militară a NATO din această regiune să fie considerată ca amenințare la adresa securității sale; 2. La rândul său, NATO poate considera ca amenințare, la adresa securității statelor sale membre, acțiuni ale Rusiei pe teritoriul său în legătură cu statele fostului bloc estic; 3. Acțiunile şi reacțiunile la amenințările percepute de către actori pot avea consecințe profunde în relația NATO-Rusia.

[82] *Idem.*

Pentru orizontul de timp apropiat sunt de urmărit câteva dezvoltări care pot dicta natura viitoare a relației NATO-Rusia: 1. contextul pe care noua administrație de la Washington îl va crea, linia relației SUA-Rusia pe care o va contura şi modul în care acestea se vor reflecta în acțiunile NATO; 2. capacitatea statelor membre NATO de a face față acelor evenimente care pot destabiliza Alianța (aici incluzând şi potențiala implicare a Rusiei ce i s-a imputat în această perioadă mai ales privitor la componenta informațională)şi de a consolida securitatea prin adaptarea la noile provocări; 3. reacția Rusiei la direcția de acțiune viitoare a NATO, luând în considerare faptul că acțiunile NATO din perioada analizată au fost percepute de către Rusia ca agresive.

Securitatea internațională poate fi afectată prin amplificarea tensiunilor dacă se generează un cerc vicios al reactivității – reacția NATO la provocările Rusiei poate genera acțiuni care să fie percepute de către Rusia ca agresive, aceasta din urmă poate reacționa în consecință şi în acest mod se poate ajunge la o deteriorare a mediului de securitate.

BIBLIOGRAFIE:

1. ANTON Stan, „Crimea 2014 – Between Strategic Shock and Strategic Surprise”, apărut în volum I al conferinței Strategii XXI *The Complex and dynamic nature of the security environment*, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, Bucureşti, 2014.
2. ANTON Stan, BOGZEANU Cristina, „Divergența intereselor NATO, ale UE şi ale Federației Ruse la granița Europei de Est”, articol publicat în volumul Conferinței Internaționale organizate de către Academia Militară a

Forțelor Armate ”Alexandru cel Bun” (15 mai 2015), intitulat Republica Moldova în contextul noii arhitecturi de securitate regională, Chişinău, 2016;

3. IOFFE Julia, „The End of the End of the Cold War”, *Foreign Policy*, 21.12.2016, http://foreignpolicy.com/2016/12/21/the-end-of-the-end-of-the-cold-war-russia-putin-trump-cyberattacks/;
4. LENOIR Francois, „Russian Foreign Ministry Spokeswoman Zakharova Holds Weekly Press Briefing”, *Sputnik International,* 14.07.2016, https://sputniknews.com/politics/201607141042944033-russia-foreign-ministry-perss-briefing/;
5. LENOIR Francois, „First Russia-NATO Council Since June 2014 Kicks Off in Brussels”, *Sputnik International,* 20.04.2016,Apud Reuters, https://sputniknews.com/politics/201604201038304823-russia-nato-council-brussels/m;
6. MARTALOGU Tudor, „Jens Stoltenberg: Există un risc permanent de comitere a noi atacuri teroriste”, *Agerpres*, 30.12.2016, https://www.agerpres.ro/externe/2016/12/30/jens-stoltenberg-exista-un-risc-permanent-de-comitere-a-noi-atacuri-teroriste-10-13-40;
7. NEAGU Alina, „Jens Stoltenberg: Consiliul NATO - Rusia, reunit dupa 2 ani, confirma "dezacorduri profunde"”,*HotNews*, http://www.hotnews.ro/stiri-international-20948377-jens-stoltenberg-consiliul-nato-rusia-reunit-dupa-2-ani-confirma-dezacorduri-profunde.htm;
8. SARCINSCHI Alexandra, „Summit-ul NATO de la Varşovia”, *Dinamica mediului de securitate – iulie 2016*, Centrul de Studii Strategice de Securitate şi Apărare, disponibil online la http://cssas. unap.ro/ro/pdf_publicatii/DMS_iul16.pdfm;
9. SKARZYNSKI Janek, „'No Constructive Dialogue': Two Issues NATO Refused to Discuss with Russia”, *Sputnik International,* 16.07.2016, https://sputniknews.com/politics/201607161043120427-nato-russia-military-buildup/;
10. WINTOUR Patrick, HARDING Luke şi BORGER Julian, „Cold war 2.0: how Russia and the west reheated a historic struggle”, *The Guardian*, 24.10.2016, https://www.theguardian.com/world/2016/oct/24/cold-war20-how-russia-and-the-west-reheated-a-historic-struggle;
11. ***, „Stoltenberg: 'Profound disagreements' between NATO and Russia”, *Deutsche Welle*, 20.04.2016, http://www.dw.com/en/stoltenberg-profound-disagreements-between-nato-and-russia/a-19201296;
12. ***, „Stoltenberg: 'Profound disagreements' between NATO and Russia”, *Deutsche Welle*, 20.04.2016, http://www.dw.com/en/stoltenberg-profound-disagreements-between-nato-and-russia/a-19201296;
13. ***, „Relations with Russia”, site oficial NATO, http://www.nato.int/cps/en/ natolive/topics_50090.htm;

14.***, *Military Doctrine of the Russian Federation*, apobată de către Preşedintele Federației Ruse la data de 25decembrie 2014, Nr. Pr.-2976, http://rusemb.org.uk/press/2029;

15.***, *NATO-Russia Council*, Site NATO, http://www.nato.int/cps/it/ natohq /topics_50091.htm;

16.***, „Relations with Russia", site oficial NATO, http://www.nato.int/cps /en/ natolive/topics_50090.htm;

17.***, „Doorstep statement by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the NATO-Russia Council meeting", site oficial *NATO*, 20.04.2016,http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_130101.htm;

18.***, „Doorstep statement by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the NATO-Russia Council meeting",site oficial *NATO*, 20.04.2016,http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_129999.htm?sele ctedLocale=en;

19.***, „The results of the first Russia-NATO Council in two years doesn't look too optimistic, Russian Defense Minister Sergei Shoigu said at the fifth Moscow Conference on International Security", *Sputnik International,* 27.04.2016*,* https://sputniknews.com/military/20160427103 8678298-russia-nato-coucil-no-optimism/;

20.***„NATO Must Stop Expansion in E Europe if Seeks Dialogue With M oscow – Envoy", *Sputnik International,* 21.04.2016*,* https://sputniknews. com/military/201604211038399736-nato-expansion-europe/;

21.***, „Russia-NATO Meeting: Yet Another ' Big Diplomatic Victory' for Moscow", *Sputnik International,* 21.04.2016,https://sputniknews.com/ politics/201604201038335250-russia-nato-meeting/;

22.***, „NATO-Russia Council Lacks Efficiency – Russian Lawmaker", *Sputnik International,* 25.07.2016, https://sputniknews.com/politics/20160 7251043578108-nato-russia-council-efficiency/;

23.***, *Military Doctrine of the Russian Federation*, aprobată de către Preşedintele Federației Ruse la data de 25decembrie2014, Nr. Pr.-2976, http://rusemb.org.uk/press/2029;

24.„Russia wants to hear NATO's explanations on Warsaw summit decisions — Lavrov", 13.07.2016, http://tass.com/politics/887938;

25.***„NATO focuses on "containment" of non-existing "threat from East" — Russian diplomat", *TASS*, 10.07.2016, http://tass.com/politics/887337;

26.***, „Statement by the Secretary General on NATO-Russia Council meeting", site oficial *NATO*, 06.07.2016, http://www.nato.int/cps /en/natohq /news_132936.htm;

27.***, „US Expecting Russian Response to NATO Developments After Warsaw Summit", *Sputnik International*, 14.07.2016, https://sputniknews.

com/military/201607141042929437-us-russia-response-nato-presense/;

28. ***, „Statement by the Secretary General on NATO-Russia Council meeting”, site oficial *NATO*, 06.07.2016, http://www.nato.int/cps/en/ nato hq/ news_132936.htm;

29. ***, „NATO Buildup in East Europe to Dominate NATO-Russia Council Agenda”, *Sputnik International,* 12.07. 2016, https://sputniknews.com/ europe/201607121042809876-russia-nato-council/;

30. ***, „NATO Secretary General welcomes frank and open discussions in NATO-Russia Council”, site oficial *NATO*, 13.07.2016, http://www.nato .int/cps/en/natohq/ news_134100.htm*;*

31. ***, „Press conferenceby NATO Secretary General Jens Stoltenberg following a meeting of the NATO-Russia Council”, site oficial *NATO*, 13.07.2016, http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_134102.htm;

32. ***, „NATO Decisions TurnE European States Into NATO Forward Deployment Areas”, *Sputnik International*, 13.07.2016, https://sputnik news.com/military/201607141042929437-us-russia-response-nato-presense/;

33. ***, „NATO-Russia Council Gives Prospects For Agreementon Baltics Air Safety”, *Sputnik International*, 14.07.2016, https://sputniknews.com /analysis/201607141042930229-nato-russia-baltics-air-safety/;

34. ***, „NATO-Russia Council Lacks Efficiency – Russian Lawmaker”, *Sputnik International,* 25.07.2016, https://sputniknews.com/politics/20160 7251043578108-nato-russia-council-efficiency/;

35. ***, *Foreign Policy Concept of the Russian Federation (approved by President of the Russian Federation Vladimir Putin on November 30, 2016)*, Ministerul Afacerilor Externe al Federației Ruse (The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation), http://www.mid.ru/en/foreign_policy /official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content /id/2542248;

36. Site Oficial al Preşedinţiei Rusiei, Presidential Address to the Federal Assembly, 01.12.2016, http://en.kremlin.ru/events/president/news/53379;

37. ***, „Statement by the NATO Secretary General following a meeting of the NATO-Russia Council”, site oficial *NATO*, 20.12.2016, http://www. nato.int/cps/en/natohq/opinions_139569.htm;

38. ***, „Third meeting of Russia-NATO Council in 2016 begins in Brussels”, *TASS*, 19. 12.2016, http://tass.com/world/920419;

39. ***, „NATO-Russia Council”, *Site oficial NATO,* http://www.nato.int/ cps/en/natohq/topics_50091.htm.

STRATEGIA GLOBALĂ PENTRU POLITICA EXTERNĂ ŞI DE SECURITATE A UNIUNII EUROPENE. VIZIUNE ÎMPĂRTĂŞITĂ, ACȚIUNE COMUNĂ: O EUROPĂ MAI PUTERNICĂ[83]

dr. Cristina BOGZEANU

În cadrul Consiliului European din 28-29 iunie 2016, şefii de stat şi de guvern ai statelor membre ale UE au discutat nu doar asupra rezultatelor şi consecințelor referendumului din 23 iunie 2016 din Regatul Unit al Marii Britanii, ci a constituit şi cadrul în care Înaltul Reprezentant al UE pentru Afaceri Externe şi Politică de Securitate, Federica Mogherini, a prezentat *Strategia Globală pentru Politica Externă şi de Securitate a UE*[84].

Elaborarea unei noi viziuni strategice a UE în planul politicii externe şi de securitate se află de mult timp în centrul atenției celor cu preocupări în planul securității europene, iar documentul prezentat în cadrul Consiliului European din iunie 2016 reflectă o viziune substanțial diferită şi o abordare distinctă în raport cu Strategia Europeană de Securitate din 2003.

Cu un conținut mult extins, Strategia Globală pentru Politica Externă şi de Securitate a UE (EUGS) a fost concretizată într-un document de aproape 60 de pagini, reflectând amprenta numeroaselor crize cu care UE s-a confruntat în ultimii ani, schimbarea viziunii asupra

[83] Acest material are la bază analize publicate în *Dinamica mediului de securitate* în cursul lui 2016, disponibile online la http://cssas.unap.ro/ro/dms.htm.
[84] Documentul este disponibil on-line la URL: https://europa.eu/globalstrategy/sites/global strategy/files/eugs_ review_web.pdf, accesat la 6 iulie 2016.

nivelului de securitate, stabilitate şi prosperitate specific UE, dar şi a evoluțiilor înregistrate, a asumării criticilor şi a unor lecții învățate.

Strategia Globală este structurată pe 4 secțiuni majore, după cum urmează:

1. O strategie globală pentru promovarea intereselor cetățenilor noştri
2. Principiile care ghidează acțiunea noastră externă
3. Prioritățile Acțiunii noastre Externe
    3.1. Securitatea Uniunii noastre
    3.2. Reziliența statală şi socială în vecinătatea estică şi sudică
    3.3. O abordare integrată a conflictelor şi crizelor
    3.4. Ordine regională bazată pe cooperare
    3.5. Guvernare globală pentru secolul al XXI-lea
4. De la viziune la acțiune.

Printre cele mai semnificative aspecte specifice Strategiei Globale, se numără următoarele:

- Documentul este fundamentat pe trei concepte centrale: pragmatismul fundamentat pe principii, reziliența statelor şi societăților şi autonomia strategică.
- Pragmatismul fundamentat pe principii presupune fundamentare a acțiunilor pe analize realiste ale dinamicii mediului internațional de securitate, dar ghidare a acestor acțiuni pe principiile care au stat la baza creării UE, ancorate în valorile liberale;
- Reziliența statelor şi societăților este conceptul sub care sunt abordate relațiile cu statele din vecinătatea apropiată.

- Autonomia strategică presupune dezvoltarea capacității de a prelua inițiativa, de a lansa acțiuni în planul securității în spațiul propriu, precum şi în cel imediat, dar şi a instrumentelor concrete ce pot fi operaționalizate în acest sens, concomitent cu dezvoltarea parteneriatelor;

- Fundamentarea pe o evaluare realistă a mediului internațional şi regional de securitate, marcat de succesiunea numeroaselor crize atât pe plan extern, cât şi pe plan intern, şi asumarea provocărilor şi responsabilităților ce decurg din această dinamică;

- Identificarea intereselor europene în paralel cu evidențierea provocărilor aferente şi a creionării liniilor de acțiune ale UE în vederea promovării şi apărării acestora;

- Structura documentului rezultă din stabilirea unor priorități clare în materie de politică externă şi nu de principalele riscuri şi amenințări de securitate;

- Deşi menționate, riscurile şi amenințările nu ocupă o secțiune specială în document, referirile la ele făcându-se în raport cu interesele europene, cu prioritățile în materie de politică externă şi de securitate şi cu liniile de acțiune;

- Pe ansamblu, principalele riscuri şi amenințări cuprinse în document sunt: terorismul, amenințările hibride, volatilitatea economică, schimbarea climatică, precum şi aspecte legate de securitatea energetică şi cibernetică;

- Accent major pe dezvoltarea dimensiunii *hard* a puterii UE, prezentată ca o condiție esențială pentru a menține şi creşte credibilitatea Europei;

- Dezvoltarea capabilităţilor, în special a celor militare, aprofundarea integrării în materie de securitate şi apărare constituie unul dintre firele roşii ale documentului;

- Integrarea schimbărilor aduse în plan instituţional prin Tratatul de la Lisabona;

- Integrarea şi valorificarea conceptelor dezvoltate în materie de securitate: abordare cuprinzătoare, autonomie strategică, asistenţă mutuală şi solidaritate etc.

- Deschiderea către dezvoltarea misiunilor UE de management al crizelor şi conflictelor;

- Rolul central acordat relaţiilor cu actorii din regiunile învecinate, creşterea implicării UE în menţinerea securităţii şi stabilităţii acestora în funcţie de specificul provocărilor cu care se confruntă fiecare dintre aceştia;

- Dezvoltarea şi recalibrarea, în funcţie de evoluţiile recente, ale parteneriatului UE cu actorii majori ai arenei internaţionale: NATO, ONU, OSCE, Federaţia Rusă, China;

- Echilibru între asumarea responsabilităţilor în materie de securitate regională şi internaţională (autonomie strategică) şi dezvoltarea parteneriatelor;

- Asumarea implementării strategiei, stabilirea căilor prin care acest lucru se va realiza şi a paşilor următori (revizuirea strategiilor sectoriale şi geografice în funcţie de priorităţile trasate prin documentul în discuţie), precum şi a evaluării anuale sau la solicitarea UE şi a statelor sale membre, a stadiului de implementare a Strategiei.

La 14 noiembrie, Înaltul Reprezentant al UE pentru Afaceri Externe şi Politică de Securitate a prezentat Planul de implementare în domeniul securității şi apărării (*Implementation Plan on Security and Defence*), menit să contribuie la implementarea prevederilor EUGS. Documentul defineşte nivelul de ambiție al UE în acest domeniu pe trei paliere majore: a) să răspundă conflictelor şi crizelor externe; b) să construiască capacitățile partenerilor; c) să protejeze Uniunea şi cetățenii săi.

Planul de implementare conține un set de acțiuni concrete, pentru a permite UE şi statelor sale membre să atingă nivelul de ambiție stabilit prin EUGS. Printre propunerile pe care planul le menționează se numără următoarele: a) aprofundarea cooperării în domeniul apărării; b) dezvoltarea capacității de răspuns rapid; c) planificarea şi desfăşurarea misiunilor; d) dezvoltarea cooperării structurate permanente; e) dezvoltarea parteneriatelor PSAC.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, Implementation Plan on Security and Defence, Brussels, 14 November, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_implementation _plan_st14392.en16_0.pdf;
2. ***, Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for European Union's Foreign and Security Policy, June 2016, https://eeas.europa.eu/top_stories/pdf/eugs_review_web. pdf.

II. EUROPA

- Criza europeană a refugiaților
- BREXIT. Context și (posibile) consecințe

CRIZA EUROPEANĂ A REFUGIAȚILOR[85]

dr. Alexandra SARCINSCHI

Ultimii doi ani au fost marcați în ceea ce privește fenomenul migrației de o creștere masivă a numărului de cereri de azil formulate de cetățeni din afara UE către țările Uniunii. Mai mult, dincolo de aceste înregistrări care arată triplarea acestei cifre între anii 2013 şi 2015 şi dublarea ei în ultimul an, există date care indică intensificarea traficului de persoane, migranți prin rețele bine puse la punct.

Din păcate, nici la sfârşitul anului 2016 şi nici în luna ianuarie 2017, statisticile oficiale publice nu integrează datele pentru ultimele 12 luni. Cu toate acestea, urmărind tendințele publicate secvențial ale anilor 2014-2016, se observă că țările de origine declarate de solicitanții de azil în cazul cărora a fost înregistrată cea mai mare creştere al cărei vârf a fost înregistrat în 2015 sunt Siria (de la 119.000 solicitanți de azil în anul 2014 la 362.000 în 2015 şi 84.633 în 2016), Afganistan (de la 37.900 solicitanți de azil în anul 2014 la 178.200 în 2015 şi 50.662 în 2016) şi Irak (de la 14.800 solicitanți de azil în anul 2014 la 121.500 în 2015 şi 28.087 în 2016)[86].

La nivel mondial, statisticile anului 2015 arată că numărul total de refugiați, azilanți şi alte categorii de interes pentru UNHCR este,

[85] Acest material are la bază analize publicate în *Dinamica mediului de securitate* în cursul lui 2016, disponibile online la http://cssas.unap.ro/ro/dms.htm.

[86] „Asylum Statistics. Data extracted on 2 March 2016 and on 20 April 2016”,EUROSTAT, URL: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_statistics# Source_ data_for_tables_and_figures_.28MS_Excel.29, accesat la data de 13.05.2016.

după criteriul destinație, de 14.441.674 persoane, dintre care aproximativ jumătate în Asia, 30% în Africa, 12% în America Latină şi Caraibe şi doar 8% în Europa[87].

Conform Frontex, există şapte rute principale de migrație către țările Uniunii Europene: ruta frontierei de est, ruta est-mediteraneană, ruta Balcanii de Vest, ruta circulară Albania-Grecia, ruta central-mediteraneană (include o a opta rută, Apulia şi Calabria), ruta vest-mediteraneană, ruta vest-africană. Dintre acestea, ruta est-mediteraneană, cea central-mediteraneană şi cea a Balcanilor de Vest sunt cele mai utilizate.

Statisticile Frontex disponibile la sfârşitul lui 2016 fac referire la cel de-al doilea trimestru al anului şi indică o scădere semnificativă a numărului de treceri ilegale a granițelor statelor UE comparativ cu acelaşi trimestru al anului anterior, exceptând rutele vest-mediteraneană şi vest-africană unde a fost înregistrat un număr mai mare de imigranți dinspre țările africane (Guinea, Coasta de Fildeş, Nigeria, Sudan, Eritreea etc.)[88]. În acelaşi timp, în ceea ce priveşte rutele est-mediteraneană şi a Balcanilor de Vest folosite preponderent de imigranți din țările asiatice (Afganistan, Siria, Irak etc.), numărul trecerilor ilegale detectate a scăzut semnificativ (de opt ori, în primul caz, şi de trei ori, în al doilea caz)[89].

---

[87] *Mid-Year Trends 2015. Table 1. Refugees, asylum-seekers, internally displaced persons (IDPs), returnees (refugees and IDPs), stateless persons, and others of concern to UNHCR by country/territory of asylum, mid-2015 (or latest available)*, UNHCR, URL: http://popstats.unhcr.org/en/overview, accesat la data de 13.05.2016.

[88] *FRAN Quarterly. Quarter 2. April-June 2016*, Frontex, Warsaw, November 2016.

[89] Idem.

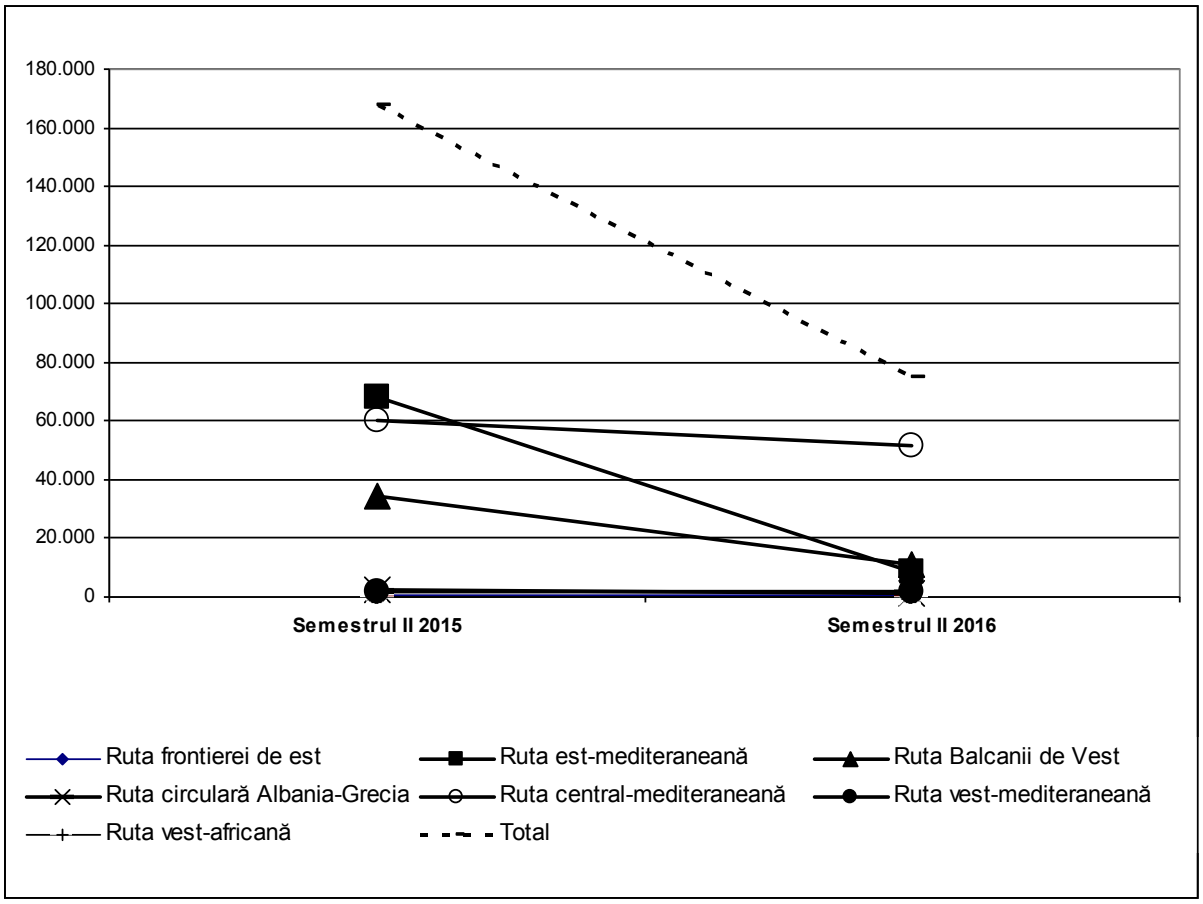

Figura nr. 1: *Numărul trecerilor ilegale detectate ale frontierelor externe ale UE. Comparaţie între semestrul II 2015 şi semestrul II 2016, Frontex*[90]

Cu toate acestea, deşi numărul imigranților dinspre țările non-UE către țările Uniunii a fost mai mic în anul 2016 față de anul anterior, vizibilitatea şi expunerea media a acestui fenomen a fost semnificativ mai mare, mass-media speculând în special atitudinile negative față de refugiați, precum şi existența unei presupuse legături între fluxul de persoane şi atacurile teroriste din ultimii ani. Un studiu realizat pentru UNHCR în decembrie 2015, de către Şcoala de Jurnalism Cardiff, analizează modul în care presa scrisă din cinci țări (Spania, Italia, Germania, Marea Britanie şi Suedia) prezintă criza europeană a refugiaților. Cercetarea include mii de articole publicate în perioada 2014-2015 din a căror analiză reiese existența unei diversități de abordări în

[90] *FRAN Quarterly. Quarter 2. April-June 2016*, Frontex, Warsaw, November 2016.

termeni de surse jurnalistice, limbaj, motiv indicat pentru creşterea fluxului de refugiați şi soluții sugerate, între cele cinci țări neexistând omogenitate în tratarea subiectului. Astfel, autorii studiului identifică termenii „refugiat" şi „azilant" folosiți preponderent în Germania şi Suedia, în timp ce „migrant" este folosit în Marea Britanie şi Italia, iar „imigrant" în Spania. Mai mult, presa suedeză este identificată ca având cea mai pozitivă atitudine față de refugiați şi migranți, în timp ce presa britanică are cea mai negativă şi polarizată atitudine[91].

În cele ce urmează vom analiza acest fenomen începând cu luna octombrie 2015 deoarece considerăm că acesta este momentul în care această problemă este conştientizată la scară largă.

1. Semnale îngrijorătoare şi măsuri controversate: octombrie – noiembrie 2015

O evaluare a crizei europene a refugiaților în anul 2016 nu poate fi realizată fără o analiză atentă a ultimelor trei luni ale anului precedent deoarece 2015 a constituit anul în care a fost înregistrată cea mai mare creştere a numărului de refugiați, iar ultimul său trimestru a adus în atenția opiniei publice atât noi statistici referitoare la acest fenomen, cât şi cristalizarea unei serii de măsuri în domeniu ale UE.

Fenomenul migrației internaționale, în ansamblul său şi raportat la anul anterior (2014), nu a înregistrat modificări substanțiale în prima jumătate a lui 2015 şi nici în lunile ce au urmat, însă, pe componenta sa de migrație mixtă, a fost înregistrată o *transformare a*

[91]Mike Berry, InakiGarcia-Blanco,Kerry Moore, (coord.), *Press coverage of the refugee and migrant crisis in the EU: a content analysis of five European countries. Report prepared for the UNHCR*, Cardiff School of Journalism, December 2015.

valurilor de migrație ilegală, corelată ideii de criză a refugiaților, sub două aspecte principale:

- modalitatea de desfăşurare a valurilor;
- numărul şi compoziția populației.

În ceea ce priveşte modalitatea de desfăşurare a acestor valuri de migrație ilegală, în special sub titulatura de refugiați, se remarcă *implicarea din ce în ce mai pregnantă a grupărilor de crimă organizată şi schimbarea mijloacelor de transport de la rutele aeriene sau cele maritime cu ambarcațiuni maritime de mică anvergură, la rute maritime, în care sunt folosite vase tip cargo, continuate cu rute terestre (tip convoi)*.

În ceea ce priveşte numărul şi compoziția populației, numărul populației de refugiați este în creştere la nivel global în ultimii cinci ani, însă cu diferențe regionale: creştere accentuată pentru Europa Occidentală şi cifre relativ constante pentru restul lumii. De asemenea, dacă la nivelul populației globale de refugiați, compoziția pe vârste este de 41% copii, iar pe sexe de peste 50% femei, la nivelul Europei, situația este cu totul diferită, în ultimii doi ani compoziția fiind de 15% copii şi 11% femei[92]. *Se observă, aşadar, o creştere substanțială a populației masculine adulte de refugiați în țările Europei Occidentale*.

Această situație a dat naştere la speculații privind corelarea valului de refugiați cu riscul de acțiuni teroriste pe teritoriul țărilor de destinație, dar şi de tranzit, însă nu au putut fi susținute cu date statistice oficiale. Urmărind seria Eurobarometer ce măsoară opinia

[92] Cifrele sunt preluate din informările zilnice publicate online de către UNHCR (URL: http://www.unhcr.org).

publică în UE elaborată de Comisia Europeană, se observă că evoluția opiniei publice în ceea ce privește reprezentarea psihosocială a amenințărilor la adresa țării în care respondenții locuiesc și la adresa UE evidențiază nu doar creșterea importanței imigrației și terorismului ca risc de securitate în viziunea cetățenilor europeni, ci și o posibilă corelare a acestora[93]. Anchetele oficiale au demonstrat că atacurile teroriste, care au modificat în mare parte reprezentarea psihosocială asupra problemelor cu care se confruntă țările Uniunii și UE în sine, au fost realizate de cetățeni francezi, belgieni sau danezi aflați la a doua generație în acele țări, care au fost beneficiari ai sistemului educațional occidental și se presupune că s-au integrat în societățile respective.

Migrația în Uniunea Europeană constituie o problemă complexă, deoarece, pe de o parte, se manifestă fluxuri de migrație deosebit de consistente între țările membre UE, iar pe de altă parte, există un important flux de imigranți dinspre țările non-UE. Aceasta se traduce prin identificarea a două culoare de migrație: de la Nord la Nord și de la Sud la Nord, unde Nord și Sud nu sunt definite în termeni geografici, ci de dezvoltare. După cum arată și figura de mai jos, criza economico-financiară declanșată în anul 2007 a produs o scădere rapidă a ratei brute a migrației nete ce, însă, în anul 2013 a urcat din nou la valori comparabile celor din anii 2002-2006.

[93] O analiză detaliată a acestor aspecte a fost publicată în SARCINSCHI, Alexandra, „Criza europeană a refugiaților. Dincolo de prejudecăți”, în *Impact Strategic*, nr. 2/2016, pp. 17-24.

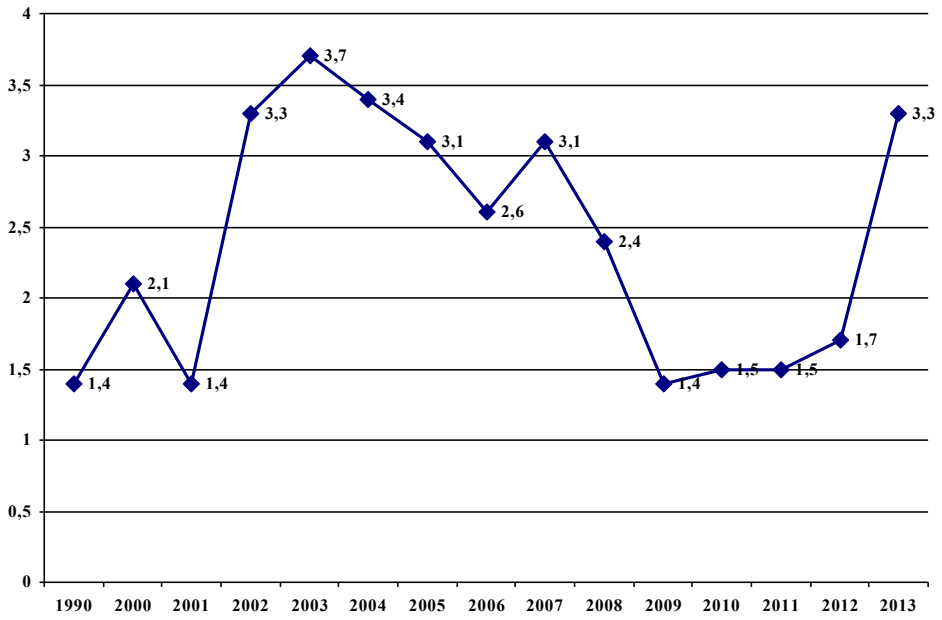

Figura nr. 2: *Rata brută a migrației nete(la 1.000 de locuitori) în perioada 1990-2013*[94]

Pe timpul unei crize economice, migranții constituie unul dintre cele mai afectate grupuri sociale. Problemele cu care aceştia se pot confrunta în mod curent şi care se pot acutiza în această perioadă sunt diverse: de la tratament discriminatoriu la locul de muncă şi pierderea acestuia în țara de destinație, la şomaj în țara de origine în cazul celor care încă nu au emigrat, deşi au această intenție, sau al celor care s-au întors (migrație de revenire).

Din acest punct de vedere, ultimii ani au adus în prim-plan apelurile oficiale şi neoficiale pentru restricționarea accesului imigranților în țările de destinație bazate pe prejudecata conform căreia aceştia ocupă locurile de muncă ale cetățenilor țării respective şi concurează „ilegal" pentru beneficiile sociale, chiar acceptând locuri de muncă slab remunerate. Reacțiile decidenților politici confruntați cu această situație sunt diverse: de la declarații cu puternică amprenta

[94] *EUROSTAT 2015*, URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=0&language= en&pcode=tsdde230, accesat la data de 21.02.2017.

naționalistă, la întărirea controlului la granițe sau, în alte cazuri complet diferite, de la implementarea unor politici de atragere a imigranților, la integrarea acestora în societate.

În actualul context geo-economic, Uniunea Europeană a atras până la sfârşitul anului 2014 cetățeni din afara sa, în special din China (inclusiv Hong Kong), India, Maroc, Pakistan, SUA, Federația Rusă, Ucraina, Nigeria, Australia, Brazilia, Albania, Filipine, Turcia, Bangladesh şi Afganistan[95]. Totuşi, numărul rezidenților europeni non-UE reprezintă mai mult de o treime din numărul total al rezidenților non-UE, după cum arată următoarea figură:

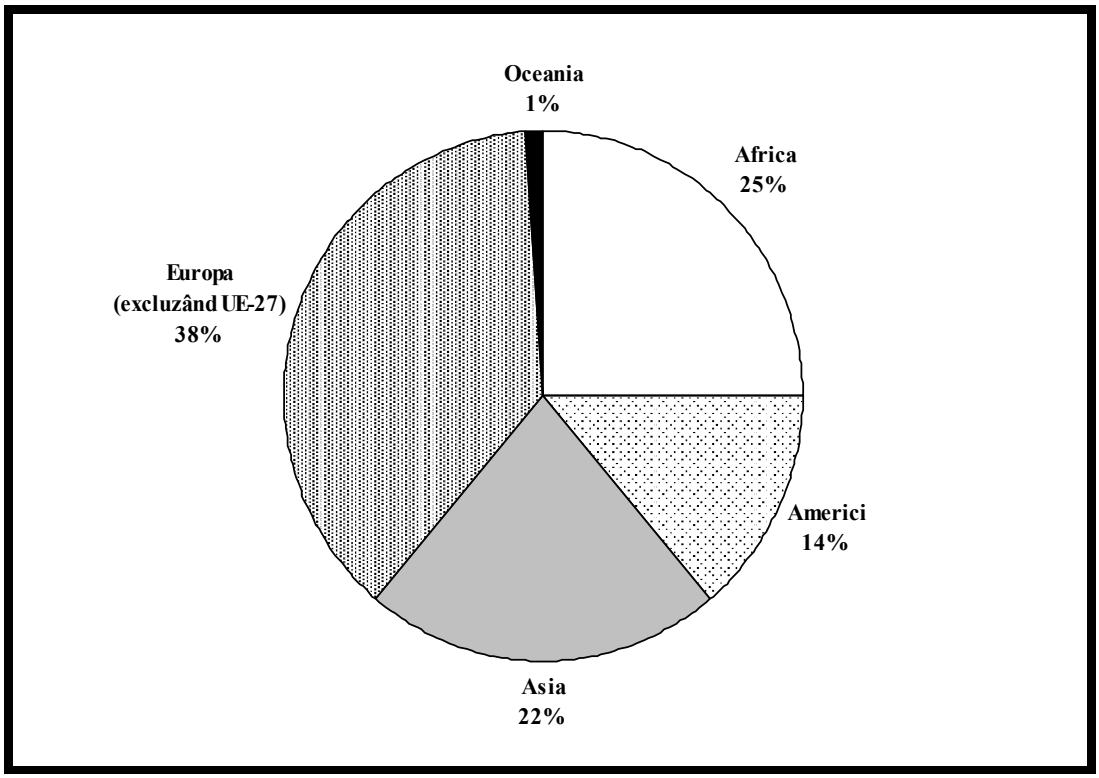

Figura nr. 3: *Originea persoanelor de naționalitate non-UE rezidente în Uniune*[96]

[95] Conform *Immigration in the EU* (EU, 2014) pentru anul 2012 şi EU-27, URL: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/docs/infographics/immigration/migration-in-eu-infographic_en.pdf, accesat la data de 22.03.2017.

[96] *EUROSTAT 2014*, European Commission, URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=0&language= en&pcode=tsdde230, accesat la data de 22.03.2017.

Asociația Psihologilor Americani identifică principalii factori care determină tiparele de migrație: reunirea familiei, căutarea unui loc de muncă şi refugiul umanitar[97]. În opinia noastră, toți aceşti factori includ o singură motivație, anume dorința creşterii nivelului de trai fie că vizează familia, locul de muncă, refugiul în fața violenței, a războiului sau a catastrofelor ecologice. În cazul UE, există şi migrația pentru educație ce începe să se manifeste din ce în ce mai pregnant şi la nivel internațional, nu doar intern, anume dinspre mediul rural spre cel urban.

Aceste aserțiuni sunt susținute de datele publicate de Comisia Europeană: în anul 2012, aproximativ un sfert din numărul total al permiselor de rezidență eliberate către cetățeni non-EU au avut la bază scopuri educaționale (22%), celelalte fiind repartizate pe următoarele categorii de motive: reunirea familiei (32%), muncă (23%) şi altele (23%)[98]. Trebuie subliniat faptul că aceste statistici nu includ migrația ilegală. Conform statisticilor oferite în anul 2014 de către Comisia Europeană care evidențiază faptul că, în anul 2009, numărul migranților ilegali din UE era de aproximativ 570.000 de persoane (cu 7% mai puțin decât în anul anterior)[99].

În ultimul an, însă, situația s-a schimbat dramatic. Dintre rutele identificate de Frontex, în perioada *ianuarie-septembrie 2015* cea mai populată este cea est-mediteraneană pe care au fost înregistrați 359.171 imigranți provenind în special din Siria (248.810 persoane) şi Afganistan

---

[97] Report of the APA Presidential Task Force on Immigration, *Crossroads. The Psychology of Immigration in the New Century*, American Psychological Association, 2012, URL: http://www.apa.org/topics/immigration/executive-summary.pdf, accesat la data de 22.03.2017.

[98] Conform *Immigration in the EU* (EU, 2014) pentru anul 2012 şi EU-27.

[99] *Irregular Immigration*, European Commission, URL: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/immigration/ irregular-immigration/index_en.htm, accesat la data de 22.03.2017.

(66.765 persoane). În ansamblu, conform aceleiaşi surse, în primele nouă luni ale anului 2015, în UE au intrat peste 710.000 migranți ilegali (figura nr. 4).

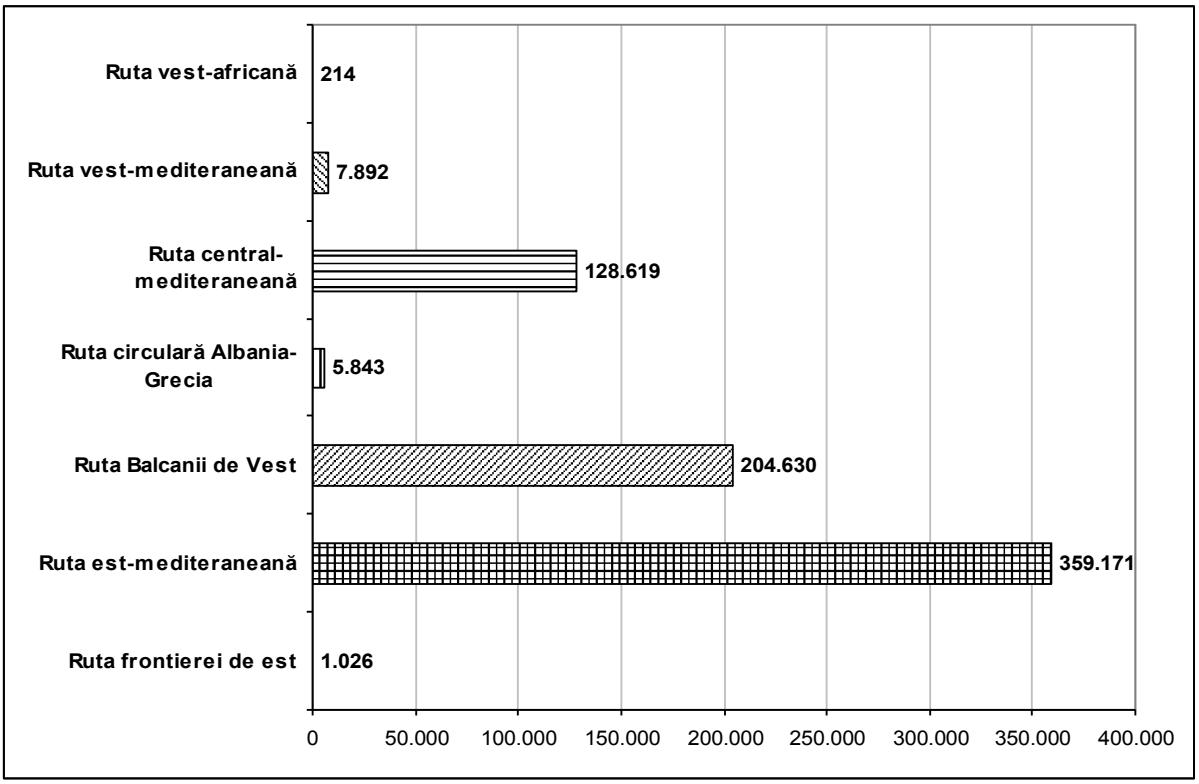

Figura nr. 4: *Rutele imigrației ilegale în UE (ianuarie-septembrie 2015), conform statisticilor publicate de Frontex*[100]

Dată fiind această situație, planul de acțiune pentru imigrație şi azil prezentat de Comisia Europeană în trimestru II al anului prevede cote obligatorii pentru asigurarea unei distribuții echitabile a refugiaților în cazul declanşării unor crize. Aceasta implică transfer al solicitanților de azil între statele membre în funcție de PIB, numărul populației, rata şomajului şi de numărul de refugiați deja instalați pe teritoriul unei țări, conform următoarelor procente de repartizare[101]:

[100]*Migratory routes map*, Frontex, 2015, URL: http://Frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map, accesat la data de 22.03.2017.

[101]*Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions a European Agenda on Migration*, European Commission, 2015, URL: http://ec.europa.eu/dgs/home-

Tabelul nr. 1: *Cote de redistribuie a refugiaților conform Comisiei Europene*[102]

În cazul refugiaților pentru care UNHCR a solicitat UE găzduire		Flux migratoriu excepțional pentru relocare (transferul persoanelor care au cerut sau beneficiază de o protecție într-un stat al UE spre un alt stat)	
Țară	**Procent**	**Țară**	**Procent**
Austria	2,22%	Austria	2,62%
Belgia	2,45%	Belgia	2,91%
Bulgaria	1,08%	Bulgaria	1,25%
Croația	1,58%	Croația	1,73%
Cipru	0,34%	Cipru	0,39%
Cehia	2,63%	Cehia	2,98%
Estonia	1,63%	Estonia	1,76%
Finlanda	1,46%	Finlanda	1,72%
Franța	11,87%	Franța	14,17%
Germania	15,43%	Germania	18,42%
Grecia	1,61%	Grecia	1,90%
Ungaria	1,53%	Ungaria	1,79%
Italia	9,94%	Italia	11,84%
Letonia	1,07%	Letonia	1,21%
Lituania	1,06%	Lituania	1,16%
Luxemburg	0,74%	Luxemburg	0,85%
Malta	0,60%	Malta	0,69%
Olanda	3,66%	Olanda	4,35%
Polonia	4,81%	Polonia	5,64%
Portugalia	3,52%	Portugalia	3,89%
România	3,29%	România	3,75%
Slovacia	1,60%	Slovacia	1,78%
Spania	7,75%	Spania	1,15%
Suedia	2,46%	Suedia	9,10%
Marea Britanie∗	11,54%	Marea Britanie∗	-
Irlanda∗	1,36%	Irlanda∗	-
Danemarca∗	1,73%	Danemarca∗	-
∗ Marea Britanie, Irlanda şi Danemarca beneficiază de opțiunea de retragere şi pot decide să nu participe la procesul de redistribuire.			

Distribuirea acestor persoane conform normelor europene, precum şi trecerea de către acestea a frontierelor țărilor europene aflate pe

affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/backgroundinformation/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf, accesat la data de 22.03.2017.

[102] *Ibidem*.

drumul către țările preferate de destinație (în special Germania, al cărei sistem de securitate socială încuraja până de curând imigrația[103]) au dat naştere unor tensiuni între țările Uniunii ce constituie *riscuri la adresa spațiului comunitar, în special a zonei Schengen*.

Criza a continuat şi în luna *noiembrie 2015*, însă numărul celor care au folosit ruta maritimă a scăzut față de luna octombrie, ajungând la aproximativ 140.000 persoane, conform cifrelor anunțate pe 24 noiembrie 2015 de Înaltul Comisariat al ONU pentru Refugiați. Principalii factori ce au determinat această reducere sunt atât climaterici, cât şi antropogeni: pe de o parte, înrăutățirea condițiilor meteorologice în Marea Egee şi, pe de altă parte, intensificarea operațiilor de combatere a traficului de persoane efectuate de autoritățile turce.

Sosirea anotimpului rece a determinat publicarea de către Înaltul Comisariat ONU pentru Refugiați a unui *Plan de iernare pentru criza refugiaților din Europa* (5 noiembrie 2015) prin care se acorda Greciei şi țărilor balcanice afectate de criză un fond de 96,51 milioane USD pentru perioada noiembrie 2015 - februarie 2016. La acest fond au contribuit peste 30 de țări (afectate sau nu de criza refugiaților) organizații, companii şi donatori privați, printre care UE, Andorra, Canada, Danemarca, Elveția, Germania, Italia, Japonia, Olanda, Norvegia, Portugalia, Slovenia, Spania, Goodman Sachs Gives, H&M Hennes & Mauritz AB, Nordea Bank AB etc.

[103] Începând cu luna octombrie 2015, Germania a adoptat un pachet legislativ ce prevede grăbirea examinării cererilor de azil, expulzarea facilă a celor respinşi şi reducerea ajutoarelor sociale pentru cei acceptați.

O altă tendință importantă a acestei luni este adaptarea rutelor folosite de refugiați la limitările de acces impuse de unele țări europene:

- la granița dintre Bulgaria şi Turcia, construcția gardului începută de autoritățile bulgare în anul 2014 a forțat în acest an migranții să utilizeze ruta pe Marea Egee;

- la granița dintre Macedonia şi Grecia, poliția macedoneană a avut confruntări violente cu migranții începând cu sfârşitul lunii august 2015, dar guvernul a luat totuşi măsurile necesare pentru a îi deplasa rapid prin țară;

- Ungaria a construit un gard de sârmă ghimpată de-a lungul graniței cu Serbia, pe care l-a prelungit pe granița cu Croația şi a afirmat că doreşte să îl extindă şi în nord-est, pe granița cu România din cauza folosirii de noi rute de către migranții ilegali care nu mai pot ajunge în Germania pe ruta Turcia-Bulgaria-Serbia-Ungaria-Austria-Germania;

- Croația a închis drumurile către Serbia din cauza numărului mare de refugiați care, neputând să mai traverseze granița cu Ungaria, au găsit o nouă rută prin Serbia către Croația;

- Austria a sporit securitatea la granița cu Ungaria;

- Slovenia a oprit accesul trenurilor din Croația, însă, întrucât câteva mii de refugiați au fost blocați în această din urmă țară, a permis creare unui coridor prin care aceştia vor putea să se deplaseze către Austria;

- Germania a restricționat temporar granița cu Austria, blocând mii de refugiați în aceasta din urmă.

Conform acestor restricții şi datelor culese pe teren, oficialii ONU au identificat tendința țărilor balcanice de a filtra fluxul de migranți, acordându-le acces celor care provin din țări din Orientul Mijlociu şi Afganistan în detrimentul celor din Africa şi Asia.

Pe lângă problemele întâmpinate de state în gestionare fluxului de refugiați, UE se află într-o situație dificilă în special în ceea ce priveşte viitorul spațiului Schengen. Există deopotrivă opinii care prevăd dispariția acestuia şi opinii care cer revitalizarea lui.

Se poate afirma că luna noiembrie 2015 a reprezentat luna întâlnirilor oficiale dedicate gestionării crizei europene a refugiaților: Summit-ul UE-Africa (Valletta, 11-12 noiembrie 2015), Întâlnirea şefilor de state sau guverne cu Turcia (Bruxelles, 29 noiembrie 2015) şi Întâlnirea G20 (Antalya, 15-16 noiembrie 2015).

La 5 noiembrie 2015, oficialii UE, în cadrul unei întâlniri la Bruxelles, au declarat că în baza crizei refugiaților, Uniunea poate înregistra o creştere economică pozitivă. În prognoza prezentată, oficialii se aşteaptă ca cele 3 milioane de imigranți care sunt preconizați să intre pe teritoriul Uniunii în viitorii 3 ani vor asigura salt economic de aproximativ un sfert de procent pentru economia europeană, până la sfârşitul lui 2017.

În prognoza sa economică de toamnă, Comisia a afirmat că sosirea unui număr mare de solicitanți de azil necesită o creştere a cheltuielilor publice pentru gestionarea respectivului val ceea ce va constitui un stimul pentru economia europeană. De asemenea, va fi înregistrat un impact pozitiv adițional de pe urma creşterii numărului de muncitori în condițiile în care respectivii refugiați vor fi înregistrați

şi integraţi pe piaţa muncii. În ansamblu, prognoza consideră că economia zonei euro va creşte cu 1,6% în acest an, urmată de o creştere de 1,8% în 2016 şi de 1,9% în 2017, dezvoltare susţinută într-o anume măsură de valul de refugiaţi. Reevaluarea acestei prognoze a Comisiei Europene la sfârşitului lui 2016 arată o creştere economică mai lentă: 1,7% în 2016 şi 1,5% în 2017[104].

Mai mult, un studiu realizat de către Directoratul General pentru Politici Interne în primul trimestru al anului 2016 arată că datele disponibile până la acel moment indică faptul că integrarea refugiaţilor în piaţa muncii este dificilă (fapt dovedit de analiza statisticilor anterioare acestui val), iar veniturile lor sunt cu mult în urma celor realizate de celelalte categorii de migranţi[105].

Media la nivelul UE identificată de autorii studiului este de 5-6 ani necesari integrării în piaţa muncii a unui procent mai mare de 50% dintre migranţii din cauze umanitare, precum şi aproximativ 15 ani pentru a atinge o rată de angajare a acestora de 70%[106]. Conform statisticilor analizate, refugiaţii sunt integraţi cel mai greu în piaţa muncii în ţările de destinaţie şi tind să înregistreze performanţe mai slabe decât celelalte categorii de migranţi cu caracteristici socio-demografice similare[107] (conform tabelului de mai jos).

---

[104]*Key indicators of the Euro-Area,* European Commission, december 2014.
[105]Regina Konle-Seidl, Georg Bolits, *Labor market integration of refugees: strategies and good practices*, European Parliament, 2016, p. 22.
[106]*Ibidem*.
[107]Ana Damas de Matos, ThomasLiebig, „The qualifications of immigrants and their value in the labor market: a comparision of Europe and US. Matching economic migration with labor market needs", OECD Publishing, Paris, 2014 (apud:Regina Konle-Seidl, Georg Bolits, *op. cit.*, 2016, p. 23).

Tabelul nr. 2: *Ani necesari integrării refugiaților în piața muncii în funcție de țara de destinație şi statut*[108]

Ani	...de la sosire			...de la recunoaştere	
	Germania	**Suedia (populația masculină)**	**Suedia (populația feminină)**	**Danemarca**	**Marea Britanie**
1	19	14	8	15	43
2	27	24	14	32	49
5	49	49	32	63	n.a.
10	62	56	50	75	n.a.

Următoarea întâlnire oficială s-a desfăşurat în perioada 11-12 noiembrie 2015. La Summit-ul UE-Africa de la Valletta a fost adoptată o declarație politică şi un plan de acțiune ce, în realitate, depăşesc sfera migrației din Africa spre UE.

Declarația politică a Summit-ului afirmă îngrijorarea autorităților europene față de creşterea bruscă a numărului de refugiați, azilanți şi migranți ilegali, dar şi principala prioritate în acest sens de a salva vieți şi de a face tot ceea ce stă în putință pentru a salva şi proteja migranții ale căror vieți sunt în pericol. În acelaşi timp, Planul de acțiune este structurat pe cinci domenii prioritare în cadrul cărora acțiunile specifice vor fi implementate în deplină concordanță cu principiul suveranității naționale, legislației şi specificului național:

1. dezvoltarea beneficiilor migrației şi gestionarea cauzelor de bază ale migrației ilegale şi ale deplasărilor forțate de populație, prin următoarele inițiative: investiții în dezvoltare şi eradicarea sărăciei, dezvoltarea componentei de beneficii ale migrației, gestionarea instabilității şi crizelor;

[108]Regina Konle-Seidl, Georg Bolits, *op. cit.*, 2016, p. 23.

2. migrație legală şi mobilitate: promovarea canalelor obişnuite de migrație, a mobilității studenților/cercetătorilor/antreprenorilor, elaborarea şi implementarea la nivel național şi regional unor strategii cuprinzătoare asupra migrației şi mobilității;

3. protecție şi azil: protejarea refugiaților şi a altor persoane dislocate, întărirea capacității naționale de acordare primară a azilului/de tranzit/de țară de destinație, asistență umanitară;

4. prevenirea şi lupta împotriva migrației ilegale şi traficului de oameni: elaborarea şi implementarea cadrului legislativ şi instituțional adecvat, lupta împotriva corupției, informarea credibilă a migranților asupra oportunităților şi pericolelor determinate de migrația ilegală, îmbunătățirea sistemelor de gestionare a granițelor la nivel național şi regional;

5. întoarcere, readmitere şi reintegrare: întărirea cooperării pentru a facilita întoarcerea şi reintegrarea sustenabilă a migranților ilegali.

Summit-ul din noiembrie constituie o completare la măsurile adoptate în cadrul întâlnirilor anterioare din septembrie şi octombrie, fiind stabilite următoarele:

- mobilizarea bugetului UE şi corelarea statelor membre pentru furnizarea unei suplimentări de 1 miliard euro pentru agențiile umanitare, sporirea substanțială a Fondului de Încredere UE pentru Siria la 1 miliard euro, constituirea unui Fond de Încredere UE pentru Africa de 3,6 miliarde euro;

- asumarea mutuală a responsabilității instituțiilor UE şi guvernelor naționale pentru a sprijini acțiunile şi implementa regulile;

- întărirea cooperării cu Turcia în gestionarea migrației;
- sprijin suplimentar pentru Balcanii de Vest;
- consolidarea granițelor şi acordarea de sprijin prin agențiile europene (Frontex, EASO şi Europol);
- gestionarea „punctelor fierbinți”;
- consolidarea bugetului UE pentru migrație şi granițe;
- cooperarea cu țările terțe pentru a stăvili fluxurile de migrație ilegală;
- consolidarea protecției granițelor externe: folosirea în totalitate a posibilităților existente pentru gestionarea granițelor, dezvoltarea Pazei de coastă şi a granițelor europene;
- asigurarea procesului de reîntoarcere a refugiaților: toate statele membre trebuie să sprijine cu expertiză şi resurse „punctele fierbinți”, relocarea şi returnarea; implementarea acordurilor de readmitere, inclusiv prin acordarea de beneficii către țările terțe;
- schimb permanent de informații;
- limitarea relocării secundare prin descurajarea deplasării spre o altă graniță;
- sprijin pentru refugiați şi oferirea de adăpost;
- gestionarea fluxurilor de migrație luate împreună;
- gestionarea granițelor şi a traficului de oameni: 10 locații specifice pentru gestionarea îmbunătățită a granițelor, Slovenia va avea 400 de ofițeri de poliție şi echipament dedicat;
- informare asupra drepturilor refugiaților şi migranților în sistemul „fără înregistrare, fără drepturi”.

Până la sfârşitul lunii noiembrie au fost înregistrate următoarele rezultate în ceea ce priveşte:

- „punctele fierbinți”: Lampedusa (Italia) – operațional, cu capacitate de primire pentru 500 de persoane; Polazzo, Porto Empedocle, Augusta şi Trapani (Italia)– operaționale ca puncte de debarcare, dar încă nu au fost deschise; Taranto (Italia) – urma a fi deschis în ianuarie 2016; Lesvos (Grecia) – nu este complet operațional; Chios, Samos, Leros şi Kos (Grecia) – nu sunt funcționale; Frontex – prezent în nouă „puncte fierbinți” (patru în Italia şi cinci în Grecia); EASO – prezent în două „puncte fierbinți” (unul în Italia şi unul în Grecia);

- resursele alocate susținerii „punctelor fierbinți” din Italia şi Grecia: din cele 775 de solicitări ale Frontex, statele membre au răspuns doar la 320; din cele 374 de solicitări ale EASO, statele membre au răspuns la 177;

- efectivele relocate între statele membre: din Italia – 117 persoane (Suedia, Finlanda, Franța, Spania) din cele 39.600 sosite; din Grecia – 30 persoane (Luxemburg) din cele 66.400 sosite;

- zonele de relocare din statele membre: 3.469 locuri oferite temporar în Belgia, Bulgaria, Cipru, Finlanda, Franța, Germania, Irlanda, Lituania, Luxemburg, Malta, Portugalia, România, Spania, Suedia şi Lichtenstein din 106.000 persoane;

- returnarea către țările terțe: intensificarea returnărilor (20.000 decizii de returnare dintre care cele de succes au fost în Albania, Ucraina, Serbia şi Rusia, iar cele fără succes în Maroc, Afganistan, Algeria, Pakistan şi Tunisia);

- fondurile suplimentare alocate de către Comisie: Slovenia – 10,17 milioane euro şi Croația – 16,43 milioane euro;

- capacitatea de primire: Grecia – 50.000 de locuri adiționale; țări de pe ruta de deplasare a migranților - 50.000 de locuri adiționale, peste 15.000de locuri identificate;

- sprijinul pentru gestionarea granițelor în zece locații specifice: Frontex în contact cu Croația, Grecia, Bulgaria şi Ungaria; realizarea sprijinului depinde de contribuțiile naționale la solicitările Frontex;

- crearea Pazei de coastă şi a granițelor europene: concept integrat pentru gestionarea granițelor UE; maximizarea potențialului Frontex ca agenție europeană; noi forme de răspuns la presiunile excepționale asupra granițelor; o mai bună pregătire în prevenirea crizelor; intervenție din timp pentru a aborda deficiențele; o abordare comună mai puternică în cazul unei crize.

De asemenea, la nivelul UE s-a desfăşurat în 20 noiembrie 2015 o reuniune extraordinară în cadrul căreia statele membre au decis să introducă de urgență controale întărite la granițele externe ale Uniunii, inclusiv pentru cetățenii europeni.

Miniştrii de Interne au cerut şi revizuirea rapidă a regulilor spațiului Schengen, astfel încât să permită realizarea de controale sistematice pentru cetățenii europeni deşi acestea erau prevăzute doar pentru cetățenii statelor terțe. Această măsură face ca declarația lui Nicolas Henin, jurnalist francez care a fost ținut ostatic timp de 10 luni de ISIS, să capete sens pentru un anumit public țintă: imaginile cu refugiați care părăsesc „tărâmul de vis” musulman şi sunt primiți în țările „necredincioşilor” au contrazis versiunea propagată de terorişti,

care spun că vestul îi urăşte pe musulmani.„Probabil din acest motiv au încercat să manipuleze publicul în timpul atacurilor din Paris, pentru a ne face să ne închidem granițele şi, poate, chiar mai important, să ne închidem mințile”[109]. Este adusă astfel în discuție şi o potențială „soluție” pentru conflictul din Siria: impunerea de restricții totale de zbor în toate regiunile controlate de opoziția siriană, securitatea oferită astfel oamenilor din aceste regiuni fiind devastatoare pentru ISIS.

Tot în luna noiembrie, s-a desfăşurat întâlnirea G20 în Turcia, iar Declarația finală a fost axată pe problema refugiaților făcându-se apel la contribuția tuturor statelor pentru soluționarea crizei în special prin acceptarea solicitărilor de relocare a refugiaților. De asemenea, a fost analizată ipoteza infiltrării luptătorilor ISIS printre refugiații europeni, verificată parțial prin găsirea asupra unuia dintre atacatorii din Paris (noiembrie 2015) a unui paşaport sirian înregistrat cu trecere prin Grecia. Jean-Claude Juncker a precizat că nu pot fi puse semne de egalitate între diversele categorii de persoane care caută refugiu şi azil în Europa, iar acest lucru este cu atât mai important cu cât UE preconizează că în anul următor vor sosi încă 3 milioane de refugiați dacă războiul civil din Siria nu va fi finalizat.

La sfârşitul lunii noiembrie, s-a desfăşurat o întâlnire UE-Turcia la nivel de şefi de state şi guverne, ca o continuare a liniilor de acțiune stabilite prin Planul comun de acțiune UE-Turcia. Este urmărită

[109]Adam Withnall, „Nicolas Henin interview: The man who was held captive bz ISIS for 10 months describes how they can be defeated”, în *The Independent*, 02.12.2015, URL: http:// www.independent.co.uk/news/world/middle-east/nicolas-henin-the-man-who-was-held-cap tive-by-isis-for-10-months-says-how-they-can-be-defeated-a6757336.html, accesat la data de 19.03.2017.

gestionarea actualei crize a refugiaților pe trei paliere: abordarea cauzelor ce au condus la fluxul masiv de refugiați din Siria, sprijinirea sirienilor prin protecție temporară şi găzduire în Turcia, consolidarea cooperării pentru a preveni migrația ilegală către UE.

Întâlnirea din 29 noiembrie a reafirmat nevoia de aprofundare a relațiilor UE cu Turcia, prin organizarea de două ori pe an a unor summit-uri comune dedicate unor probleme specifice politicii externe şi de securitate, în special amenințarea teroristă ce îmbracă în prezent noi forme. De asemenea, a fost dezbătută şi problematica vizelor pentru Turcia pentru cetățenii europeni, respectiv a vizelor UE pentru cetățenii turci, fiind stabilit ca, în funcție de performanțe, Uniunea să ridice cerințele de viză în spațiul Schengen pentru turci.

În ceea ce priveşte specific criza refugiaților, recunoscând că Turcia a cheltuit deja peste 7 miliarde euro din resursele proprii pentru gestionarea acestei probleme, UE s-a angajat să furnizeze resurse adiționale în valoare de 3 miliarde euro inițial pentru a găzdui cei peste 2,2 milioane de refugiați sirieni. Anul următor va aduce o serie de declarații ale preşedintelui turc, Recep Erdogan, care acuză UE de nerespectarea acestei promisiuni şi amenință cu luarea de măsuri în vederea permiterii accesului refugiaților în țările europene în absența „respectării" de către Uniune a angajamentelor.

În ansamblu, în luna noiembrie poate fi identificată o coagulare a răspunsului european şi nu numai la criza refugiaților, prin aceea că, în afară de operaționalizarea unor „puncte fierbinți" în Grecia şi Italia în care refugiații să fie înregistrați, triați şi transferați, s-a hotărât deschiderea unor noi astfel de puncte în Balcanii de Vest, atât în țări membre

ale UE, cât şi în ţări nemembre. De asemenea, au fost mobilizate sume importante pentru gestionarea acestor probleme cu contribuţia unor ţări europene, dar şi asiatice, precum şi cu contribuţia unor companii transnaţionale şi donatori privaţi. Mai mult, a fost reevaluată problematica redistribuirii refugiaţilor, în sensul că, în cadrul Comisiei Europene s-a concluzionat că migranţii ajunşi în UE nu pot fi obligaţi să se instaleze într-o ţară unde nu vor să se stabilească, motiv pentru care implementarea relocării a 160.000 de migranţi prin cotele obligatorii stabilite în septembrie este dificilă. Până la sfârşitul lunii noiembrie, doar 159 de migranţi au fost redistribuiţi şi doar 14 state membre şi-au manifestat intenţia de a transfera imediat migranţi, numărul locurilor libere fiind de 3.216.

De asemenea, luna noiembrie a înregistrat şi confruntări violente între migranţi şi forţele de ordine, precum cele din Franţa (8-9 noiembrie 2015, 16 poliţişti răniţi) şi de la graniţa dintre Macedonia şi Grecia (26 noiembrie 2015), fiind din ce în ce mai vizibilă starea de nemulţumire a refugiaţilor. Mai mult, au fost semnalate şi mişcări de protest ale cetăţenilor ţărilor de destinaţie sau de tranzit, precum cea din 7 noiembrie din Berlin, unde 5.000 de persoane au manifestat la chemarea partidului populist german „Alternative für Deutschland" împotriva politicii de primire a refugiaţilor, a cancelarului german Angela Merkel (în acelaşi timp a fost organizată o contramanifestaţie care a adunat aproximativ 800 de persoane)[110]. În general, reacţiile oficiale la criza refugiaţilor au determinat polarizarea opiniilor cetăţenilor din ţara de destinaţie faţă de această problemă, însă este

[110] Conform agenţiilor de presă Agerpres şi Activenews.

important de subliniat faptul că opiniile anti-refugiați au fost şi sunt formulate de grupările cu ideologii extremiste sau radicale.

În cazul țării noastre, Comisia parlamentară pentru controlul activității SIE a concluzionat că există posibilitatea ca fluxurile migratorii să meargă către Europa Centrală şi Europa Vestică pe rutele cunoscute, condițiile geografice şi neintegrarea României în spațiul Schengen nu încurajează migranții să vină spre țara noastră (atâta timp cât sunt deschise rutele care funcționează prin Balcani spre Europa Centrală şi de Vest nu există nicio tentație de a veni spre România). În acelaşi timp, Reprezentantul Permanent al României la ONU, ambasadorul Ion Jinga, a afirmat că fluxurile migratorii mixte spre Europa constituie o provocare cu implicații complexe sociale, politice şi economice ce trebuie gestionate coordonat, în cadrul unei noi abordări globale a fenomenului migrator, pentru că nicio țară nu mai poate soluționa singură o problemă devenită internațională, iar acest lucru este evident în cazul Siriei.

2. Un nou an, noi evenimente, noi tendințe: decembrie 2015 – decembrie 2016

Sfârşitul anului 2015 şi începutul lui 2016 reprezintă pentru Europa continuarea valului de refugiați ce, din păcate, a provocat atât suferință în rândul populației migratoare, cât şi diviziuni la nivel politic în cadrul Uniunii Europene. La sfârşitul lunii *decembrie 2015*, Organizația Internațională pentru Migrație publica cifra de 1.011.712 de refugiați sosiți în Europa atât pe ruta terestră, cât şi pe cea maritimă, şi peste 3.600 de refugiați care şi-au pierdut viața sau au fost

declarați dispăruți, în special, dintre cei sosiți pe mare[111]. În cursul lunii *ianuarie 2016*, aceeaşi instituție a înregistrat 55.528 de sosiri pe ruta maritimă mediteraneană şi 244 de decese/dispariții ale migranților, cele mai vizibile țări de destinație fiind Grecia (52.055 sosiri şi 218 decese/dispariții) şi Italia (3.473 sosiri şi 26 decese/dispariții)[112]. Pe lângă aceste două puncte de sosire, au mai fost înregistrați migranți (inclusiv azilanți) în Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei (12.457 sosiri), Croația (12.200 sosiri), Serbia (11.480 sosiri), Slovenia (10.204) şi Ungaria (130 sosiri).[113] Mai mult, la sfârşitul lunii ianuarie, a fost identificată o tendință clară de intensificare a valului migrator la granița dintre Macedonia şi Serbia, unde, în doar 24 de ore, au fost înregistrați peste 3.000 de migranți, prognozele indicând o creştere a numărului celor care sosesc pe ruta Balcanică până la sfârşitul anului 2016 de aproximativ 7.000 persoane/zi[114].

Principalele probleme pentru statele UE asociate valului de refugiați în Europa pot fi sintetizate astfel:

- conflicte între populația țării de destinație şi refugiați;
- corelat problemei anterioare, recrudescența naționalismului şi a extremismului în țările de destinație, dar şi creşterea ratei criminalității în aceste țări;
- tensiuni între statele UE ca urmare a relocării grupurilor de refugiați şi a construirii de garduri pe granițele dintre țări;

---

[111] Vezi URL: http://www.iom.int/press-room/infographics.
[112] *Ibidem*.
[113] *Ibidem*.
[114] Conform Agerpres, 27 ianuarie 2016, URL: http://www.agerpres.ro.

-reluarea parțială a controlului la granițe în spațiul Schengen, cu posibilitatea disoluției acestui acord;

-reconsiderarea retragerii Marii Britanii din UE.

În ceea ce priveşte primele două puncte, conflicte între populația țării de destinație şi refugiați şi recrudescența naționalismului şi a extremismului, la începutul anului 2016 au fost semnalate în Germania o serie de agresiuni ale unor grupuri de persoane de origine nord-africană/arabă la adresa femeilor din Köln, Hamburg şi Stuttgart.

Reprezentanți ai Poliției din Köln au declarat că printre cei arestați se află şi solicitanți de azil[115]. Dincolo de faptul că, în realitate, aceste acțiuni considerate agresiuni (peste 500 de plângeri înregistrate în Germania în noaptea de Anul Nou) sunt, de fapt, rezultatul activității unui grup infracțional, reacția cetățenilor germani, dar şi ai celor din alte țări ale Uniunii, a fost de generalizare a comportamentul acestui grup către întreaga populație de refugiați[116]. De asemenea, acelaşi tip de agresiuni a fost identificat în anul 2015 şi în Suedia, iar autoritățile afirmă că suspiciunile sunt legate de grupuri de tineri afgani solicitanți de azil[117]. Ca răspuns, în Germania, mişcări islamofobe, precum Legida şi Pegida, au organizat manifestații anti-Islam şi anti-refugiați, dar şi anti-Merkel ce au coalizat mii de persoane[118]. În acelaşi timp, Uniunea Creştin-Democrată, partidul reprezentat de Angela Merkel, a elaborat un proiect de document prin

[115] Conform HotNews, 5 ianuarie 2016, URL: http://www.hotnews.ro, accesat la data de 05.01.2017.
[116] Conform HotNews, 6, 7 şi 11 ianuarie 2016, URL: http://www.hotnews.ro, accesat la data de 11.01.2017.
[117] Conform HotNews, 11 ianuarie 2016, URL: http://www.hotnews.ro, accesat la data de 11.01.2017.
[118] Conform HotNews, 12 ianuarie 2016, URL: http://www.hotnews.ro, accesat la data de 12.01.2017.

care cere înăsprirea pedepselor pentru infractorii care fac parte din populația refugiaților şi solicitanților de azil şi, în plus, cei care au fost condamnați sau sunt sub control judiciar să nu fie eligibili pentru primirea dreptului de azil[119].

În acelaşi timp, oficialii europeni au formulat puncte de vedere diferite față de problematica refugiaților: de la liderul partidului german anti-imigrație (Alternativa pentru Germania), care a afirmat public că responsabilii de securitate de la frontieră ar trebui să tragă asupra migranților care încearcă să intre în țară ilegal[120], la preşedintele Republicii Cehe, Milos Zeman, care a declarat că acest val migrationist a fost organizat de Frăția Musulmană (Egipt) cu sponsorizarea unor state a căror identitate nu a fost precizată[121], la fostul ministru de externe român, Bogdan Aurescu, care consideră că este greşit ca fenomenul terorist şi cel migrationist să fie considerate împreună, întrucât cele două fenomene au drept punct comun doar sursa, anume situația de instabilitate din vecinătatea sudică a UE[122]. În acest context, Papa Francisc a sesizat pericolul recrudescenței naționalismului şi extremismului în lume şi a făcut un apel la eforturi pentru găsirea unui echilibru corect al unei duble responsabilități

[119] Conform Agerpres, 9 ianuarie 2016, URL: http://www. agerpres.ro, accesat la data de 09.01.2017.
[120] Conform Agerpres, 30 ianuarie 2016, URL: http://www. agerpres.ro, accesat la data de 30.01.2017.
[121] Conform HotNews, 4 ianuarie 2016, URL: http://www.hotnews.ro, accesat la data de 05.01.2017.
[122] Conform Agerpres, 7 ianuarie 2016, URL: http://www. agerpres.ro, accesat la data de 07.01.2017.

morale, de a proteja drepturile cetățenilor europeni şi de a asigura asistență şi condiții optime pentru primirea refugiaților[123].

În ceea ce priveşte problema apariției unor tensiuni între statele UE ca urmare a relocării grupurilor de refugiați şi a construirii de garduri pe granițele dintre țări, la data de 3 decembrie 2015, Grecia a solicitat activarea mecanismului de protecție civilă al UE pentru a putea gestiona fluxul de refugiați, mai ales deoarece reacția deficitară a țării la acest fenomen a dat naştere la declarații referitoare la retragerea sa din Schengen, formulate în special de Ungaria[124]. Mai mult, Grecia a fost acuzată de eludarea Regulamentul de la Dublin, ce prevede ca cererea de azil formulată de migranți să fie examinată în prima țară comunitară în care aceştia sosesc. Declarațiile oficialilor maghiari, pe lângă statutul Greciei în spațiul Schengen, au inclus şi intenții de a construi rapid un gard la granița cu România, în cazul în care fluxul de refugiați ar putea fi redirecționat prin țara noastră către Ungaria în situația în care Austria şi Slovenia îşi închid granițele[125]. Într-adevăr, întrucât Codul Frontierelor Schengen permite statelor membre reintroducerea temporară a controlului la frontierele naționale în cazul unei amenințări la adresa politicii publice sau securității naționale, au fost notificate următoarele cazuri de reintroducere temporară a controlului:

-Danemarca, între 4 ianuarie şi 23 februarie 2016, ca urmare a fluxului masiv de persoane care caută protecție internațională (eveni-

[123] Conform Agerpres, 11 ianuarie 2016, URL: http://www. agerpres.ro, accesat la data de 11.01.2017.
[124] Conform Agerpres, 3 decembrie 2015, URL: http://www. agerpres.ro, accesat la data de 05.01.2017.
[125] Conform HotNews, 12 ianuarie 2016, URL: http://www.hotnews.ro, accesat la data de 12.01.2017.

mente ce necesită acțiune imediată), a reintrodus controlul la toate granițele, cu atenție specială asupra granițelor maritime şi terestre cu Germania;

-Norvegia, între 15 ianuarie şi 14 februarie 2016, a reintrodus controlul la toate granițele, în special porturi;

-Suedia, între 10 ianuarie şi 8 februarie 2016, a reintrodus controlul la toate granițele, în special în porturile sudice şi vestice şi podul Öresund (între Danemarca şi Suedia);

-Austria, între 16 noiembrie 2015 şi 15 februarie 2016, a reintrodus controlul la toate granițele, în special la granița terestră cu Slovenia;

-Germania, între 14 noiembrie 2015 şi 13 februarie 2016, a reintrodus controlul la toate granițele, în special la granița terestră cu Austria;

-Franța, între 13 noiembrie 2015 şi 27 martie 2016, a impus starea de urgență pe întregul teritoriu[126].

În acest context, surse din interiorul UE au apreciat că, pentru o perioadă de până la doi ani, Comisia Europeană ar putea propune suspendarea Tratatului Schengen[127].

Într-adevăr, articolul 25 şi articolul 26 ale Codului Frontierelor Schengen (modificat în 22 octombrie 2013) prevăd ca, în circumstanțe excepționale, când întregul spațiu Schengen este amenințat, ca rezultat al unor deficiențe persistente importante referitoare la controlul fron-

---

[126] *Temporary Reintroduction of Border Control*, UE, 03.02.2016, URL: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen/reintroduction-border-control/index_en.htm, accesat la data de 04.02.2017.

[127] Conform HotNews, 22 ianuarie 2016, URL: http://www.hotnews.ro, accesat la data de 22.01.2017.

tierelor, iar acele circumstanțe constituie o amenințare importantă la adresa politicii publice sau a securității interne, Consiliul poate, în baza unei propuneri formulată de Comisie, să recomande ca unul sau mai multe state membre să decidă reintroducerea controlului la frontieră la toate sau doar la o parte din granițele interne. Această măsură poate fi impusă doar în cazurile în care măsurile prevăzute în articolul 19(a) nu au fost eficiente: inițierea desfăşurării echipelor europene de polițişti de frontieră, în conformitate cu dispozițiile Regulamentului (CE) nr. 2007/2004, şi prezentarea spre avizare de către Agenție, a planurilor sale strategice, bazate pe o evaluare de risc, care să includă informații privind desfăşurarea de personal şi echipamente[128]. Pentru a evita suspendarea Tratatului, preşedintele Consiliului European, Donald Tusk, a declarat că, în termen de două luni, UE va trebui să aducă sub control situația imigrației, astfel încât Consiliul European din martie să constituie o ocazie de a verifica funcționarea strategiei, evitând o criză precum prăbuşirea Schengen[129].

În acelaşi timp, este evident că o criză de acest tip ar declanşa un întreg lanț de probleme ce, în final, ar pune în pericol însăşi existența Uniunii: fără liberă circulație, cetățenii UE vor avea acces mai greu la locuri de muncă, economia comunitară ar înregistra scăderi dramatice, iar necesitatea existenței monedei unice ar fi pusă sub semnul întrebării.

---

[128] *Regulamentul (UE) nr. 1051/2013 al Parlamentului European şi al Consiliului din 22 octombrie 2013 de modificare a Regulamentului (CE) nr. 562/2006 pentru instituirea de norme comune privind reintroducerea temporară a controlului la frontierele interne în circumstanțe excepționale*, Jurnalul Oficial al UE, 2013, URL: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:32013R1051, accesat la data de 22.01.2017.

[129] Conform HotNews, 22 ianuarie 2016, URL: http://www.hotnews.ro, accesat la data de 23.01.2017.

Alternativ, ca soluție la actuala criză, în această perioadă s-a discutat despre necesitatea ca UE să aleagă între Codul Frontierelor Schengen şi Regulamentul de la Dublin. Ministrul de externe al Italiei, Paolo Gentiloni, a afirmat că este imposibil ca Uniunea să apere în acelaşi timp şi spațiul Schengen şi aplicarea celor convenite la Dublin, iar dovada cea mai clară în acest sens este faptul că Grecia nu respectă acordurile de la Dublin, ale cărei semnatară este[130].

În acest cadru al dezbaterilor despre o posibilă disoluție a spațiului Schengen, Marea Britanie continuă să aducă în prim plan problematica retragerii din Uniunea Europeană, mai ales că, în conformitate cu cele mai recente sondaje de opinie publică, englezii văd ieşirea din spațiul comunitar ca o soluție pentru reducerea drastică a numărului de migranți ce sosesc în țară[131]. Acest punct de vedere este susținut de extrema dreaptă europeană, care consideră că stoparea „islamizării" Europei este posibilă doar în condițiile dispariției UE şi a „redării suveranității statelor membre", iar un potențial Brexit va avea un efect de domino, al cărui rezultat va fi „întoarcerea libertăților şi națiunilor"[132].

Este evident că dizolvarea Uniunii Europene nu constituie nici pe departe soluția optimă pentru criza refugiaților şi, mai mult, ar declanşa pe continentul european o criză economică profundă. În

---

[130] Conform Agerpres, 12 ianuarie 2016, URL: http://www. agerpres.ro, accesat la data de 13.01.2017.

[131] *EU Referendum Poll: two-thirds say deal is bad for UK*, 04.02.2016, URL: http://www. theweek.co.uk/eu-referendum/65461/eu-referendum-poll-brexit-gaining-in-suppo rt; Andrew Grice, *EU referendum: Majority of UK public wants 'Brexit', poll reveals*, IndyPolitics, November 2015, URL: http://www.independent.co.uk/ news/uk/politics/eu-referendum-majo rity-of-public-now-wants-a-brexit-poll-reveals-a6745561.html, accesat la data de 05.02.2017.

[132] Conform Agerpres, 29 ianuarie 2016, URL: http://www. agerpres.ro, accesat la data de 05.02.2017.

opinia preşedintelui Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, chiar şi introducerea de controale între țările Schengen ar putea provoca pierderi de aproximativ 3 miliarde euro anual[133]. De asemenea, fostul preşedinte al Comisiei Europene, Jose Manuel Barroso, a subliniat în declarațiile sale, că această criză în desfăşurare este mai dificilă chiar şi decât cea a zonei euro, deoarece miza nu este doar economică, ci constă mai ales în acceptarea politică şi, în plus, este necesară realizarea unei distincții clare între aspectul umanitar al crizei, anume primirea şi ajutorarea refugiaților, şi lupta împotriva terorismului. Soluția propusă de Barroso este complet opusă celei promovate de extrema dreaptă europeană, el recomandând corelarea mai multor resurse – financiare, operaționale, umane – pentru a proteja granițele UE[134].

Jose Manuel Barroso militează pentru extinderea spațiului Schengen prin primirea de noi membri, printre care consideră că ar trebui să se afle şi România. În acest sens, declarațiile oficialilor europeni sunt contradictorii: de la sprijinul fostului preşedinte al CE la dezacordul subtil al reprezentanților Olandei[135]. Cu toate acestea, din punct de vedere al cooperării polițieneşti, România este implicată în procesele Schengen din noiembrie 2010: la Bucureşti este deschis un birou SIRENE (*Supplementary Information Request at National Entry*), iar din anul 2013, autoritățile române sunt conectate la

[133] Conform Agerpres, 20 ianuarie 2016, URL: http://www. agerpres.ro, accesat la data de 20.01.2017.
[134] Conform Agerpres, 29 ianuarie 2016, URL: http://www. agerpres.ro, accesat la data de 29.01.2017.
[135] Conform HotNews, 11 ianuarie 2016, URL: http://www.hotnews.ro, accesat la data de 11.01.2017.

Sistemul de Informații Schengen II (SIS II), ca şi cele 26 de state ale acestui spațiu[136].

Una dintre cele mai importante soluții propuse de UE pentru gestionarea crizei refugiaților este cea agreată de Comisia Europeană la întâlnirea din 15 decembrie 2015 de la Strasburg, sub denumirea de „Agenda europeană a migrației: securizarea frontierelor externe ale Europei”. Acest document include următoarele:

-un regulament prin care este creată Paza Europeană de Frontieră şi de Coastă;

-revizuirea Codului Frontierelor Schengen;

-un regulament referitor la documentele europene de călătorie pentru returnarea cetățenilor statelor terțe cu şedere ilegală;

-revizuirea Manualului EUROSUR;

-cel de-al 8-lea raport bi-anual referitor la spațiul Schengen[137].

Paza Europeană de Frontieră şi de Coastă are la bază Frontex şi autoritățile naționale responsabile pentru gestionarea frontierelor, inclusiv paza de coastă. Această nouă propunere presupune, de fapt, redenumirea Frontex ca Agenția Europeană pentru Paza de Frontieră şi de Coastă, cu scopul ilustrării mai clare a noului mandat şi a noilor sarcini şi responsabilități extinse. Bugetul Agenției va fi sporit gradual de la 143 milioane euro (planificare inițială pentru anul 2015) la 238 milioane euro în 2016, 281 milioane euro în 2017 şi 322 milioane euro în 2020. De asemenea, va fi extinsă şi resursa

---

[136] Conform Ministerului Afacerilor Interne, Schengen România, URL: http://www.schengen.mai.gov.ro/index.htm, , accesat la data de 20.04.2017.

[137] European Commission, *European Agenda on Migration: Securing Europe's External Borders*, 15 December 2015, URL: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-6332 _ en.htm, accesat la data de 20.01.2017.

umană, de la 402 persoane în 2016 la 1.000 persoane în 2020[138]. Noua Agenție va aborda următoarele probleme:

-se va asigura că standardele UE în materie de gestionare a frontierelor sunt puse în aplicare la toate frontierele externe, ce vor fi monitorizate în mod constant prin analize de risc periodice şi evaluări ale vulnerabilității pentru a identifica şi a gestiona punctele slabe;

-va detaşa ofițeri de legătură în statele membre ale căror frontierele sunt expuse unor riscuri şi îi va integra deplin pe aceştia în sistemele de informații naționale, fiind în măsură să transmită informații agenției;

-va fi implementată o rezervă disponibilă rapid de polițişti de frontieră şi de echipamente tehnice ceva fi pusă la dispoziția Agenției (nu va mai exista deficit de personal sau de echipament necesar operațiunilor Agenției);

-va avea dreptul de a interveni: în cazul în care sunt identificate deficiențe, Agenția va fi împuternicită să solicite statelor membre să ia măsuri corective în timp util; în situații de urgență care periclitează funcționarea spațiului Schengen şi în care deficiențele nu sunt remediate, Agenția va putea să intervină pentru a se asigura că se iau măsuri pe teren, chiar şi în cazul în care nu există o cerere de asistență din partea respectivului stat membru sau când un stat membru consideră că nu este nevoie de o intervenție suplimentară;

[138] *Ibidem*.

-va coopera cu țările terțe pe teritoriul acestora: va avea un nou mandat, în baza căruia va putea trimite ofițeri de legătură în țările terțe învecinate şi va putea lansa operațiuni comune împreună cu acestea, inclusiv pe teritoriul lor;

-va avea un rol mai important în materie de returnare permițând desfăşurarea echipelor europene de intervenție formate din escorte, observatori şi specialişti, care asigură returnarea efectivă a resortisanților țărilor terțe aflați în situație de şedere ilegală; în acest sens, va fi asigurat un document de călătorie european uniform pentru returnare acceptat de către țările terțe;

-în analiza de risc va include criminalitatea transfrontalieră şi terorismul, va prelucra datele cu caracter personal ale persoanelor suspectate de a fi implicate în acte de terorism şi va coopera cu alte agenții ale UE şi organizații internaționale în scopul prevenirii terorismului[139].

Sfârşitul lui 2015 şi începutul lui 2016 aduc o mai bună coagulare a acțiunilor europene în sensul gestionării crizei refugiaților. Mai mult, se face resimțită o nouă abordare la nivelul clasei politice din țările vizate de valurile de migranți, de a încerca atât o clarificare a statutului respectivilor migranți (refugiați sau migranți din motive economice) pentru a furniza ajutor umanitar doar celor care au nevoie, cât şi stabilirea unor condiții clare de reîntoarcere a refugiaților în țările de origine după încheierea respectivului război.

---

[139]*Securizarea frontierelor externe ale Europei. O pază europeană de frontieră şi de coastă*, Comisia Europeană, 2015, URL: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/securing-eu-borders/fact-sheets/docs/a_european_border_and_coast_guard_ro.pdf, accesat la data de 20.01.2017.

Lunile februarie şi martie ale anului 2016 au înregistrat o scădere semnificativă a numărului zilnic de refugiați şi migranți care au sosit în Europa. Dacă, în urmă cu câteva luni (octombrie-noiembrie 2015), era înregistrat, zilnic, un număr de peste 2.000 de sosiri în țări pe ruta Balcanii de Vest (Grecia, Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei, Serbia, Croația Ungaria, Slovenia şi Austria), ajungând la cifre precum 12.116 sosiri în 7 noiembrie 2015 în partea continentală a Greciei, 11.572 sosiri în 9 noiembrie 2015 în FRI Macedonia, 12.616 sosiri în 21 octombrie în Slovenia, în ultimele două luni ale anului în curs, numărul refugiaților/migranților a scăzut dramatic (figura nr. 5).

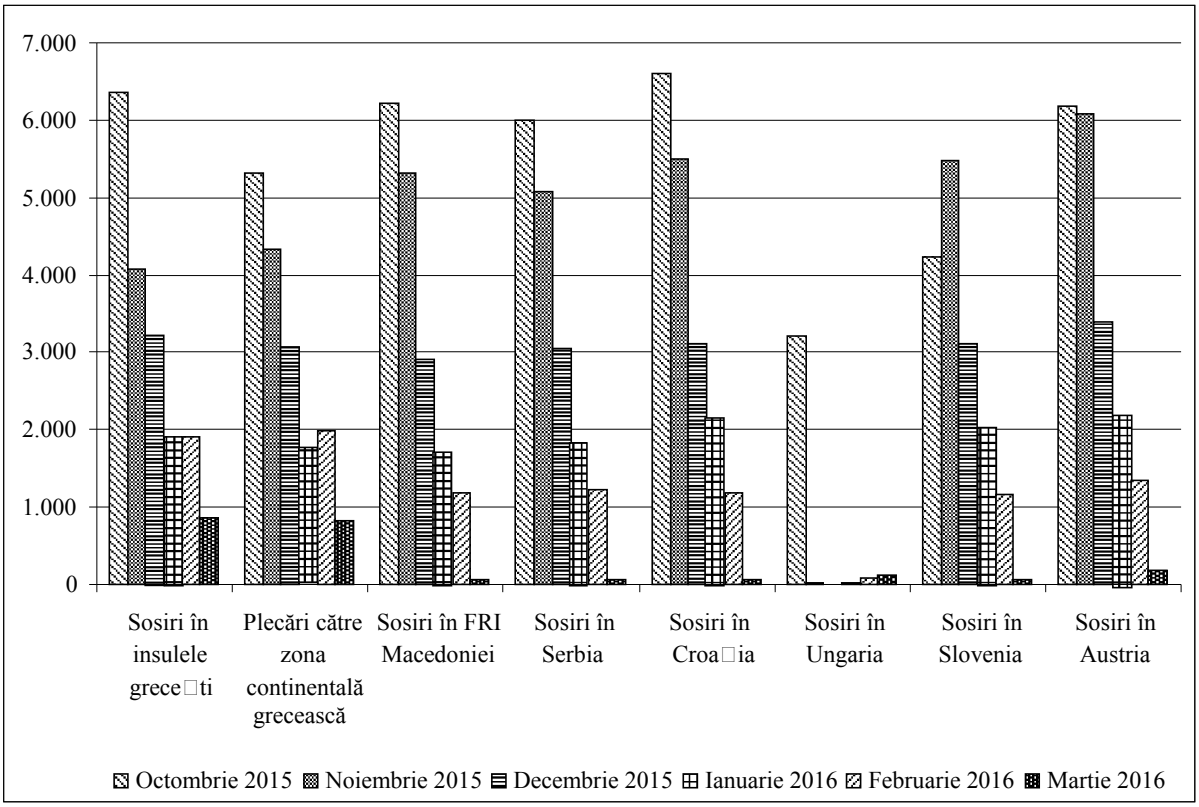

Figura nr. 5: *Evoluția mediei lunare a refugiaților şi migranților sosiți în Europa pe ruta Balcanii de Vest în perioada 1 octombrie 2015 - 31 martie 2016*[140]

[140] Conform analizei datelor statistice publicate de Înaltul Comisariat al ONU pentru Refugiați: *Europe Refugees and Migrants Daily Estimated Arrivals per Country Wester Balkan Route,* 01.10.2015-12.04.2016, URL: http://www.unhcr.org/pages/49c3646c4d6.html, accesat la data de 20.01.2017.

O altă rută importantă pe care a fost înregistrat un număr mare de refugiați, în special comparativ cu aceleaşi luni din anul trecut, este cea mediteraneană. În primele trei luni ale anului 2016, au sosit în Europa pe această rută peste 170.000 de persoane, dintre care 45% bărbați, 20% femei şi 35% copii. Peste trei sferturi dintre refugiați înregistrați în această perioadă provin din țări precum Siria (43%), Afganistan (23%) şi Irak (14%), după cum demonstrează statisticile publicate de Înaltul Comisariat al ONU pentru Refugiați (figura nr. 6), şi au intrat în Grecia (153.156 persoane), Italia (19.934 persoane) şi Spania (638 persoane), iar 716 persoane sunt declarate decedate sau dispărute[141].

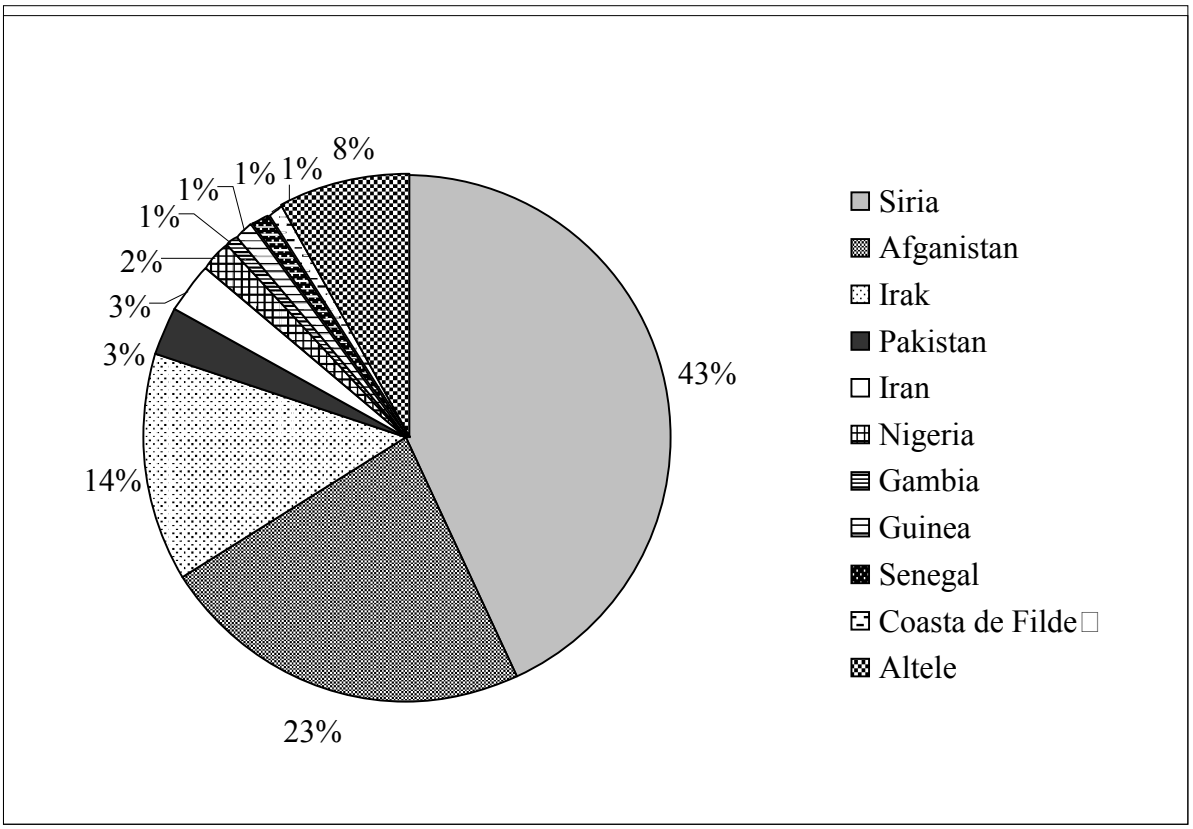

Figura nr. 6: *Principalele țări de origine pentru refugiații care sosesc în Europa pe ruta mediteraneană (ianuarie-martie 2016)*[142]

[141] *Ibidem.*
[142] *Ibidem.*

Din analiza datelor statistice reiese faptul că, deşi comparativ cu aceeaşi perioadă a anului anterior, numărul persoanelor care au formulat cereri de azil a crescut semnificativ, în ultimele luni ale lui 2015 (în special octombrie şi noiembrie), lunile februarie şi martie 2016 sunt marcate de o scădere dramatică a acestuia, dar valorile sunt mai mari decât cele ale lunilor februarie şi martie 2015[143]. Scăderea numărului de cereri de azil s-a accentuat în a doua parte a lunii martie, ca urmare a semnării de către UE şi Turcia a acordului destinat reducerii numărului de imigranți ilegali (semnat la 18.03.2016, în vigoare din 20.03.2016), asupra căruia vom reveni în cele ce urmează.

Perioada analizată (01.02.2016-31.03.2016) debutează cu o modificare, în unele cazuri substanțială, a poziției statelor membre ale UE față de problematica azilului. Astfel, notabilă este modificarea adusă de Parlamentul german în luna februarie[144], prin care legislația în domeniu este înăsprită, cu scopul de a grăbi procedurile de azil şi de a uşura modalitatea de deportare a migranților a căror cerere nu a fost recunoscută de statul german. De asemenea, este prevăzută organizarea de noi centre de găzduire, în care doar anumite grupuri de imigranți vor fi primite, iar cererile lor pentru azil vor fi procesate pe parcursul a trei săptămâni, astfel încât să fie mai rapid repatriați cei care vin din aşa numitele țări de origine sigure (adăugarea a trei țări pe lista acestor țări - Algeria, Maroc şi Tunisia – alături de cele deja

[143] Baza de date statistice a Înaltului Comisariat al ONU pentru Refugiați, URL: http://www.unhcr.org/pages/ 49c3646c4d6.html, accesat la data de 20.01.2017.

[144] *German cabinet approves asylum legislation package*, URL: http://www.dw.com/en/ german-cabinet-approves-asylum-legislation-package/a-19021974, DW, 03.02.2016 şi *German Parliament approves stricter asylum regulations*, DW, URL: http://www.dw.com/en/ german -parliament-approves-stricter-asylum-regulations/a-19072311, accesat la data de 25.02.2016.

definite ca fiind sigure: Bosnia şi Herzegovina, Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei, Serbia, Ghana, Senegal[145]) şi cei ale căror cereri nu au fost primite de statul german. O altă măsură ce afectează în special minorii care aşteaptă reunirea cu părinții se referă la instituirea unui timp de aşteptare de doi ani pentru reunirea cu familia din Germania. De altfel, Germania este țara care, în anul trecut, a primit cel mai mare număr de azilanți, aproximativ 1,1 milioane, majoritatea provenind din Siria[146].

O lună mai târziu, la începutul lui martie 2016, Germania şi Italia, prin intermediul miniştrilor de interne, au transmis Comisiei Europene o cerere pentru implementarea la nivelul UE a unui sistem de înregistrare a migranților şi pentru armonizarea procedurilor de selecție a drepturilor pentru azilanți.

Printre principalele măsuri solicitate de cei doi miniştri sunt, pe de o parte, securizarea granițelor externe ale Uniunii pentru a reduce fluxul iar, pe altă parte, repartizarea refugiaților pe teritoriul UE pe baza unui set de cote anuale[147], în condițiile în care țări precum Republica Cehă, Polonia, Slovacia şi Ungaria constituie cea mai puternică opoziție la planurile europene de transfer a azilanților care intră prin sudul Europei. În plus, Finlanda şi Suedia au anunțat, în aceeaşi perioadă, că intenționează să deporteze zeci de mii de azilanți ale căror cereri au fost refuzate: Finlanda – aproximativ 20.000 de

[145] *An EU „Safe Countries of Origin" List*, European Commission, URL: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/ 2_eu_safe_countries _of_ origin_en.pdf, accesat la data de 05.03.2016.
[146] *Ibidem*.
[147] Preluare REUTERS, *Germany And Italy Demand EU Scrap First Safe Country Asylum Rule And Create 'Relocation System'*, URL: http://www.breitbart.com/london/2016/03/05/germany-and-italy-demand-eu-scrap-first-safe-country-asylum-rule-and-create-relocation-system/, accesat la data de 05.03.2016.

azilanți care vor fi repatriați din cei 32.000 care au sosit în această țară în anul 2015, Suedia – între 60.000 şi 80.000 de persoane ale căror cereri de azil au fost respinse în vor fi deportate, din totalul de 163.000 de cereri primite în anul trecut[148].

Fluxul masiv de imigranți de pe ruta mediteraneană a determinat NATO ca, la începutul lunii februarie, să trimită patrule navale şi supraveghere aeriană pentru a descuraja contrabandiştii, dar şi pentru a strânge informații şi a monitoriza fluxul migratoriu de-a lungul coastei greceşti şi a celei turce. În aceeaşi perioadă, şefii serviciilor poliţieneşti din Austria, Croația, Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei, Serbia şi Slovenia au anunțat un acord comun pentru înregistrarea migranților şi refugiaților la granița dintre Macedonia şi Grecia, precum şi furnizarea de transport către Austria a migranților şi refugiaților selecționați.

O lună mai târziu, acordul semnat de UE şi Turcia pentru reducerea, chiar stoparea, fluxului de migrație ilegală a stârnit o serie de controverse în ceea ce priveşte drepturile omului. În linii mari, acordul prevede ca toate persoanele care nu au dreptul la protecție internațională în Grecia să fie returnate în Turcia conform Acordului de readmisie semnat de aceste două țări în urmă cu 14 ani, cu alte cuvinte, migranții ilegali sosiți în Grecia via Turcia vor fi returnați în aceasta din urmă, cu scopul închiderii rutelor migrației ilegale şi deschiderii căilor legale de obținere a azilului. În schimb, statele membre UE vor accepta câte un refugiat sirian din Turcia, țară în care se află circa 2,6 milioane de refugiați sirieni, pentru fiecare dintre cei

[148] *Ibidem*.

returnați şi vor grăbi procesul de liberalizare a vizelor pentru cetățenii turci. Conform acestui acord, oficialii europeni prognozează ca, până la mijlocul lunii mai 2016, să fie realizate cel puțin 20.000 de cazuri de relocări[149]. Principala critică la adresa acestui acord este formulată de organizațiile umanitare, în special Amnesty International, şi se referă la faptul că scopul oficialilor europeni este să țină problema refugiaților la periferia Europei.

Acest acord a fost convenit într-un context în care țările europene aflate pe ruta spre Austria şi-au închis deja granițele pentru refugiați – Macedonia (granița cu Grecia), Serbia, Croația, Slovenia şi chiar Austria –, ruta balcanică devenind, astfel, inoperabilă. Această situație va determina creşterea fluxului de refugiați pe ruta est-mediteraneană, spre Italia (Turcia-Grecia-Italia), unde, în primele două luni ale anului a fost înregistrat un număr de 122.877 refugiați, dintre care 58.871 din Siria, 31.936 din Afganistan şi 21.095 din Irak[150]. De asemenea, Bulgaria a anunțat, la sfârşitul lunii martie, că va închide granița cu Grecia, iar aceasta din urmă se află în prezent într-o criză accentuată. În acest sens,Comisia Europeană a decis alocarea pentru Grecia a unui ajutor umanitar de urgență de 700 de milioane de euro pentru următorii trei ani (adăposturi, mâncare şi îngrijirea migranților), iar Înaltul Comisariat al ONU pentru Refugiați a propus un plan de măsuri care include sprijin acordat acesteia pentru a gestiona urgența umanitară. Planul, prezentat la începutul lunii

[149] *EU-Turkey statement*, European Council, 18.03.2016, URL: http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement/, accesat la data de 05.03.2016.
[150] *Migratory routes map*, Frontex, URL: http://Frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/, accesat la data de 20.01.2017.

martie la Reuniunea şefilor de stat şi de guvern din UE şi Turcia, mai include următoarele măsuri:

- aplicarea integrală a aşa-numitei abordări „hot spot” şi relocarea solicitanților de azil din Grecia şi Italia;

- returnarea persoanele care nu se califică pentru activitatea de protecție a refugiaților, inclusiv în baza acordurilor de readmisie existente, ceea ce a fost realizat ulterior prin acordul dintre UE şi Turcia;

- asigurarea respectării tuturor directivelor UE în materie de azil între statele membre;

- asigurarea mai multor căi sigure şi legale pentru refugiați să călătorească în Europa în cadrul programelor gestionate (umanitare, sponsorizări private, reunificarea familiei, burse pentru studenți şi programele de mobilitate a muncii), pentru a reduce şi chiar elimina migrația ilegală;

- protecția persoanelor în fața riscurilor fizice, protecția copiilor neînsoțiți, măsuri de prevenire şi combatere a violenței sexuale, discriminare de gen, îmbunătățirea operațiunilor de căutare şi salvare pe mare, combaterea traficului de ființe umane, precum şi combaterea xenofobiei şi a rasismului în ceea ce priveşte refugiații şi migranții;

- dezvoltarea la nivel european a unor sisteme de responsabilitate pentru solicitanții de azil, inclusiv crearea de centre de înregistrare în principalele țări de sosire, precum şi înființarea unui centru de distribuire a cererilor de azil într-un mod echitabil între statele UE[151].

[151] *Stabilizing the situation of refugees and migrants in Europe, Proposals to the Meeting of EU Heads of State or Government and Turkey on 7 March 2016*, UNHCR, URL: http://www.unhcr.org/56d94f7e9.html, accesat la data de 20.01.2017.

Aceste evenimente au creat mediul oportun pentru aducerea în discuție a potențialității renunțării la spațiul Schengen, însă analizele au demonstrat că o asemenea decizie ar determina costuri economice şi financiare mult mai mari decât cele corelate gestionării crizei refugiaților. În această perioadă a fost reintrodus temporar controlul la frontierele interne, după cum urmează:

- Austria: 16 noiembrie 2015 – 16 martie 2016, la toate tipurile de frontieră, în special la frontiera terestră dintre Slovenia şi Austria; în noiembrie 2016, controlul a fost prelungit cu trei luni;
- Belgia: 24 martie – 12 aprilie 2016;
- Danemarca: 4 ianuarie – 3 mai 2016, la toate tipurile de frontieră, în special la frontierele maritime şi terestre cu Germania; în noiembrie 2016, controlul a fost prelungit cu trei luni;
- Franța: 13 noiembrie 2015 – 26 aprilie 2016, la toate tipurile de frontieră;
- Germania: 14 noiembrie 2015 – 13 mai 2016, la toate tipurile de frontieră, în special la frontiera terestră dintre Germania şi Austria; în noiembrie 2016, controlul a fost prelungit cu trei luni;
- Norvegia: 15 ianuarie – 15 martie 2016, la toate tipurile de frontieră, în special în porturile cu legătură între frontierele interne; în noiembrie 2016, controlul a fost prelungit cu trei luni;
- Suedia: 10 ianuarie – 9 martie 2016, la toate tipurile de frontieră, în special în porturile sudice şi vestice şi podul Öresund

Bridge între Danemarca şi Suedia; în noiembrie 2016, controlul a fost prelungit cu trei luni[152].

În ceea ce priveşte România, la începutul lunii martie au sosit la Centrul Regional de Cazare şi Proceduri pentru Solicitanții de Azil din Galați primii refugiați repartizați României conform cotelor obligatorii agreate la finalul anului trecut de liderii europeni, ce prevăd ca țara noastră să primească în următorii doi ani un număr de 6.205 refugiați[153].

În ansamblu, *în primul trimestru al anului 2016*, cele opt rute principale de migrație ilegală către Europa au înregistrat, cu câteva excepții, o creştere substanțială a numărului de imigranți, comparativ cu aceeaşi perioadă a anului anterior[154]. Astfel, pe ruta frontierei de est, numărul migranților a fost de 213 (211 în primul trimestru al anului 2015). Pe ruta est-mediteraneană, cea mai populată dintre cele opt, au fost înregistrați 157.019 imigranți, de peste 11 ori mai mult decât în aceeaşi perioadă a anului anterior. Ruta Balcanii de Vest a înregistrat şi ea o creştere masivă față de anul 2015, de la 32.950 de imigranți la 112.477 imigranți. Ruta central-mediteraneană, care include şi ruta Apulia şi Calabria, numărul imigranților a crescut de aproape 3 ori: de la 10.252 în primul trimestru al anului 2015 la 27.147 în aceeaşi perioadă a lui 2016. De asemenea, şi pe ruta vest-africană a fost consemnată o creştere semnificativă a numărului de imigranți, de la 36 în 2015, la 1.350 în 2016. În schimb, pe ruta vest-

[152] Conform Ministerului Afacerilor Interne/Schengen Romania, URL: http://www.schengen .mai.gov.ro/index09.htm, accesat la data de 20.01.2017.
[153] *Primii refugiați ajung joi, 3 martie, în România*, DC News, 02.03.2016, URL: http://www. dcnews.ro/primii-refugia-i-ajung-maine-in-romania_498912.html, accesat la data de 20.01. 2017.
[154] Conform analizei statisticilor publicate de Frontex, URL: http://Frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map, accesat la data de 20.01.2017.

mediteraneană, numărul imigranților a scăzut de la 2.808 la 1.408, iar pe ruta circulată Albania-Grecia, numărul imigranților a scăzut de la 1.907 în primul trimestru 2015 la 1.350 în aceeaşi perioadă din 2016[155].

Deşi, în a doua parte a lunii martie, numărul cererilor de azil înregistrate în țările Uniunii Europene a scăzut, ca urmare a semnării acordului între UE şi Turcia, OIM înregistrează în aprilie creşterea numărului de imigranți dinspre Turcia către Grecia, de la aproape zero pe zi, la 150 de persoane pe zi. În plus, aceeaşi organizație avertizează că există semnale referitoare la creşterea numărului imigranților dinspre Africa Subsahariană prin Marea Mediterană spre Europa[156].

Un sondaj de opinie realizat de OIM în *luna mai şi începutul lunii iunie 2016*, având ca grup țintă populația migratoare de pe rutele mediteraneană şi vest-balcanică, cele mai populate, a adus în prim-plan nu doar profilul imigranților, ci şi intenția de stabilire, motivele şi costurile călătoriei. Analiza datelor rezultate în urma anchetei pe un eşantion de 991 migranți şi refugiați (85% bărbați şi 17% copii) de pe aceste rute a relevat următoarea compoziție a populației pe criteriile:

- vârsta medie: femei – 30 de ani, bărbați – 26 de ani;

- naționalitate: afgani – 29%, sirieni – 21%, naționalități africane – 18%, pakistanezi – 12%, irakieni – 6%;

- status marital: femei – 23% necăsătorite, 66% căsătorite, 7% divorțate, 4% văduve; bărbați – 67% necăsătoriți, 32% căsătoriți, 1% divorțați, 0% văduvi;

---

[155] *Ibidem*.

[156] *OIM: Fluxul de imigranți din Turcia spre Grecia începe să crească dinnou*, Agerpres, URL: http://www.agerpres.ro/externe/2016/04/22/oim-fluxul-de-imigranti-din-turciaspregrecia-incepe-sa-creasca-din-nou-15-50-32, accesat la data de 20.01.2017.

- status ocupațional: femei – 70% neangajate, 21% angajate, 1% pensionare, 8% studente; bărbați – 40% neangajați, 41% angajați, 0% pensionari, 19% studenți;

- educație: 53% - educație terțiară, 31% - educație secundară, 34% - educație primară;

- domeniu ocupațional: agricultură, vânzări, construcții, electricitate, transporturi, IT şi comunicații, profesor etc.[157].

În ceea ce priveşte țările de origine şi cele de destinație pentru populația eşantionului, matricea rezultată în urma corelării acestor doi itemi arată că Germania reprezintă principala țară de destinație pentru afgani, pakistanezi, sirieni şi irakieni: 77% dintre sirieni şi irakieni şi 54% dintre afgani şi pakistanezi au declarat că intenționează să se stabilească în această țară[158]. Motivele acestei alegeri sunt: condițiile socio-economice mai bune, reîntregirea familiei şi condițiile mai facile pentru obținerea azilului. Mai mult, la întrebarea referitoare la prezența rudelor în țara de destinație, 35% dintre respondenții afgani şi pakistanezi şi 53% dintre cei sirieni şi irakieni au răspuns afirmativ[159].

În acelaşi timp, Italia şi Franța apar ca principale țări de destinație pentru naționalitățile africane (în special din vestul şi nordul Africii), care doresc să ajungă acolo datorită condițiilor socio-economice mai bune (49%), pentru reîntregirea familiei (34%) sau posibilității de a obține statutul de azilant (5%). Dintre aceştia, 54% au precizat că au

[157]*Mixed Migration Flows in the Mediterranean and Beyond. Analysis: Flow Monitoring Surveys*, 2016, IOM, URL: https://www.iom.int, accesat la data de 20.01.2017.
[158]*Ibidem*.
[159]*Ibidem*.

rude într-una dintre cele două țări[160].

Analiza datelor furnizate de această anchetă oferă şi informații referitoare la călătoria migranților, ceea ce este deosebit de important pentru identificarea tiparelor de călătoria şi a potențialelor măsuri pentru gestionarea acestui flux:

- majoritatea respondenților sirieni şi irakieni (77%) şi afgani şi pakistanezi (68%) călătoresc în grup, în timp ce naționalitățile africane călătoresc individual (62%);

- 56% dintre afgani şi pakistanezi au raportat un cost al călătoriei de peste 5.000 euro/persoană, în timp ce doar 18% dintre africani şi 13% dintre sirieni şi irakieni au făcut referire la această sumă; 83% dintre sirieni şi irakieni au precizat un cost aflat între 1.000 şi 5.000 de euro al călătoriei;

- majoritatea respondenților au indicat părăsirea țării de origine cu 3-6 luni în urmă, în timp ce 42% dintre africani şi-au părăsit țara cu peste şase luni în urmă[161].

Sondajul OIM poate constitui un punct de plecare pentru conturarea unei poziții comune a statelor europene în ceea ce priveşte modalitatea de răspuns la criza refugiaților, deoarece este evident că este puțin probabil ca măsuri precum relocarea în funcție de cote să fie eficiente, în condițiile în care profilul refugiatului include caracteristici precum hotărârea de a se stabili doar în anumite țări în care fie identifică anumite condiții economice dezirabile, fie are deja rude stabilite acolo. Un exemplu elocvent este cel al statisticilor publicate de către guvernul grec în luna mai, conform cărora unul din

[160] *Ibidem*.
[161] *Ibidem*.

şapte solicitanți de azil procesați în cadrul schemei UE de redistribuire a refugiaților în interiorul blocului comunitar fie a refuzat să fie mutat, fie a plecat fără să anunțe autoritățile[162].

În ceea ce priveşte componenta de gestionare a crizei europene a refugiaților, Uniunea Europeană a finalizat în aprilie comunicatul Comisiei Europene către Parlamentul şi Consiliul European „Spre o reformă a sistemului european comun de azil şi îmbunătățirea căilor de intrare legală în Europa", prin care se doreşte trecerea de la un sistem care, nefiind proiectat pentru gestionarea unor asemenea fluxuri masive, împarte disproporționat responsabilitatea către anumite state membre şi încurajează neintenționat fluxurile migratoare necontrolate şi ilegale, la un sistem care să furnizeze ordine şi rute sigure către UE pentru cetățenii statelor terțe care au nevoie de protecție sau care pot contribui la dezvoltarea economică a Uniunii[163]. Acest document prevede patru tipuri de măsuri importante: îmbunătățirea rutelor legale şi sigure către Europa, îmbunătățirea folosirii şi implementării rutelor existente, consolidarea sistemului european comun de azil şi gestionarea cauzelor migrației. De asemenea, a fost stabilit un set de priorități ce vizează îmbunătățirea structurală a sistemului european comun de azil, precum:

- stabilirea unui sistem eficient şi echitabil pentru determinarea statului membru responsabil pentru cererile de azil, prin modificarea

---

[162] *Refugiații din Grecia refuză să fie transferați în state ca Bulgaria sau România (autorități)*, Agerpres, 17 mai 2016, URL: http://www.agerpres.ro/externe/2016/05/17/refugiatii-din-grecia-refuza-sa-fie-transferati-in-state-ca-bulgaria-sau-romania-autoritati--13-48-47, accesat la data de 20.01.2017.

[163] *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council Towards a Reform of the Common European Asylum System and Enhancing Legal Avenues to Europe*, European Commission, Brussels, 06.04.2016 COM(2016) 197 final.

Regulamentului Dublin, prin completarea cu un mecanism echitabil corector sau transformarea sa într-un sistem bazat pe cote de distribuție;

- consolidarea sistemului EURODAC, prin adaptarea acestuia la modificările mecanismului Dublin şi utilizarea sa şi dincolo de cazurile de azil;

- sporirea convergenței în cadrul sistemului de azil prin elaborarea unui nou regulament, care va stabili o procedură unică de azil în Europa şi va înlocui Directiva pentru Proceduri de Azil, dar şi prin modificarea şi/sau înlocuirea unor directive specifice;

- prevenirea mişcării secundare a solicitanților de azil în cadrul UE, prin includerea unor măsuri procedurale consolidate în cadrul noilor proceduri de azil şi a directivelor specifice pentru a descuraja şi sancționa mişcarea ilegală către alte state membre;

- elaborarea unui nou mandat pentru Biroul European de Sprijin pentru Azil, astfel încât acesta să poată juca un nou rol în implementarea politicii de azil, dar şi un rol operațional consolidat, furnizând resurse financiare suficiente şi mijloace legale pentru realizarea acestui scop[164].

Pe lângă aceste măsuri, în mai a fost adoptată şi Declarația Summitului G7 (Japonia), ce conține şi referiri la un răspuns global pentru criza migrației şi refugiaților şi încurajează admisia temporară a refugiaților şi stabilirea unor scheme de relocare pentru a reduce presiunea asupra țărilor care găzduiesc un mare număr de refugiați[165].

---

[164] *Ibidem*.

[165] *G7 Ise-Shima Leaders' Declaration*, G7 Ise-Shima Summit, 26-27 mai 2016, URL: http:// www.mofa.go.jp/ files/000160266.pdf, accesat la data de 20.01.2017.

Dincolo de aceste declarații ce îndeamnă la unitate, există şi poziții negative la adresa migranților/refugiaților ce, în mediile naționaliste, xenofobe, şi nu numai, au devenit teme de campanie, cum este cea pro Brexit. De la începutul campaniei, nouă luni consecutiv, imigranții au constituit în sondajele de opinie cea mai importantă problemă cu care se confruntă Marea Britanie, fiind structurată pe mai multe dimensiuni: de la corelația cu securitatea națională, la viitorul migrației şi dacă restricțiile asupra acesteia sunt compatibile cu ieşirea din UE[166].

Aşadar, lunile aprilie şi mai 2016 nu au înregistrat schimbări dramatice în fluxul de migranți/refugiați, însă se poate afirma că, deşi începe să se cristalizeze un răspuns european concertat destinat gestionării acestei crize, din păcate mesajele negative capătă amploare, contribuind la dezvoltarea reacțiilor xenofobe în țările vizate de acest val şi, în special, în Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord, a cărei apartenență la UE, ținta refugiaților, a depins de votul din luna iunie.

Cel de-*al doilea semestru al anului 2016* a adus în prim plan Turcia ca actor ce s-a plasat pe o poziție mai vizibilă şi vehementă de „partener negociator" prin aceea că poziția sa geografică a transformat-o în punct primar de primire a refugiaților şi țară de tranzit pentru aceştia.

Statisticile europene consemnează un număr de peste 3 milioane de refugiați, dintre care majoritatea sunt din Siria, Irak, Afganistan,

[166]Will Somerville, *Brexit: The Role of Migration in the Upcoming EU Referendum*, 4 mai 2016, URL: http://www.migrationpolicy.org/article/brexit-role-migration-upcoming-eu-referendum, accesat la data de 20.01.2017.

Iran şi Somalia[167]. UE şi statele membre finanțează programul *Facilități pentru refugiații din Turcia* cu 3 miliarde euro pentru asistență umanitară şi de dezvoltare în perioada 2016-2017, însă tocmai acest fond reprezintă, alături de problematica vizelor, subiectul declarațiilor tensionate ale preşedintelui turc care acuză Uniunea de nerespectarea angajamentelor anterioare şi amenință cu deschiderea granițelor către Europa pentru refugiații aflați în țara sa. Raportul de etapă al Comisiei Europene cu privire la procesul de aderare a Turciei la UE (09.11.2016) ia în considerare aceste declarații, precum şi măsurile drastice luate împotriva „duşmanilor regimului", şi critică modul în care Turcia se conformează criteriile de aderare, în special în sfera libertății de exprimare şi a justiției. Turcia respinge concluziile ca nefiind obiective şi amenință din nou cu deschiderea frontierelor pentru migranții care doresc să ajungă în Europa.

În acelaşi timp, ultimele luni ale anului 2016 sunt marcate de continuarea dezacordului între statele UE asupra sistemului de repartizare a refugiaților pe baza cotelor, dar şi de aprobarea de către statele membre, la reuniunea COREPER (07.12.2016), a modificării codului frontierelor Schengen, astfel încât vor fi introduse controale obligatorii pentru toate persoanele care trec frontierele externe ale acestui spațiu de liberă circulație, inclusiv pentru cetățenii europeni din statele membre Schengen, care în prezent sunt scutiți de aceste controale, ceea ce va permite controlul sistematic al tuturor persoanele care trec frontiera externă (terestră, aeriană şi maritimă) în ambele

[167]*ECHO Factsheet. Turkey: refugee crisis*, European Commission, January 2017, URL: http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/turkey_syrian_crisis_en.pdf, accesat la data de 20.03.2017.

sensuri. Mai mult, din cauza atacurilor teroriste din Germania şi Elveția (deşi atacatorul, în acest caz, elvețian de origine ghaneză, nu a fost identificat ca fiind afiliat vreunei grupări teroriste), este organizată o mobilizare antiteroristă puternică în Franța (starea de urgență până pe 15 iulie 2017), Marea Britanie, Austria, Italia, Ungaria, Norvegia, Belgia.

Statisticile sfârşitului de an, deşi deocamdată nu atât de cuprinzătoare ca cele existente pentru anii anteriori, indică o reducere substanțială a numărului de intrări în țările UE, conform figurii următoare:

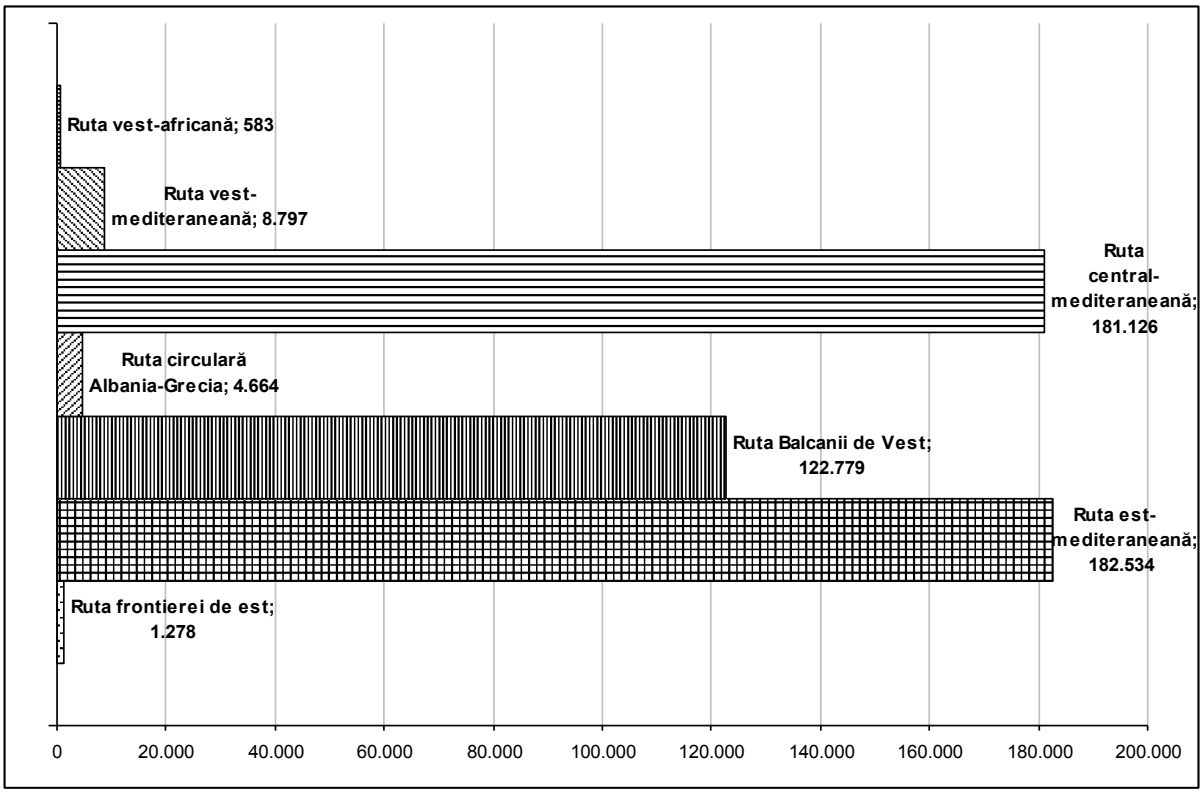

Figura nr. 7: *Rute migratorii către UE pe mare şi uscat conform datelor disponibile la 4 ianuarie 2017, conform Frontex*[168]

Cele mai recente statistici publicate de EUROSTAT înregistrează o scădere cu 15% a numărului de cereri de azil în al III-lea trimestru al

[168] *Migratory Routes Map*, Frontex, URL: http://Frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/, accesat la 16.01.2017.

anului 2016 în țările UE față același trimestru al anului anterior, dar o creştere de 17% în comparație cu al II-lea trimestru al lui 2016[169]. Deşi cei mai mulți refugiați în UE-28 sunt din Siria, Afganistan şi Irak, în ansamblu, cererile de azil au fost formulate de cetățeni din 146 de țări.

Comparând numărul cererilor de azil înregistrate cu din al III-lea trimestru al anului 2015, în lunile iulie-septemprie 2016, numărul cererilor formulate de cetățeni sirieni (cu 53.300 cereri de azil), albanezi (cu 17.800 cereri de azil), irakieni (cu 9.100 cereri de azil) şi pakistanezi (cu 7.100 cereri de azil)a scăzut, în timp ce cel al cererilor formulate de cetățeni iranieni (cu 7.800 cereri de azil), nigerieni (cu 4.200 cereri de azil), afgani (cu 3.800 cereri de azil), guineezi (cu 2.600 cereri de azil) şi turci (cu 2.200 cereri de azil) a crescut[170]. Dintre aceste cereri, peste jumătate au fost înregistrate în Germania (figura nr. 8), însă, la nivelul Uniunii, tendințele variază de la țară la țară. Este înregistrată o creştere masivă a numărului de cereri de azil în Germania (cu 120.100 cereri de azil), Grecia (cu 9.500 cereri de azil sau de patru ori mai multe decât în trimestrul al III-lea 2015) şi Italia (cu 6.200 cereri de azil), în timp ce în Ungaria, Suedia şi Austria se înregistrează o scădere semnificativă a acestui număr: cu 104.00 mai puține cereri în Ungaria, cu 37.500 mai puține cereri în Suedia şi cu 19.200 mai puține cereri în Austria[171].

---

[169] *Asylum quarterly report. 14 December 2016*, EUROSTAT, URL: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_quarterly_report, accesat la 16.01.2017.
[170] *Ibidem*.
[171] *Ibidem*.

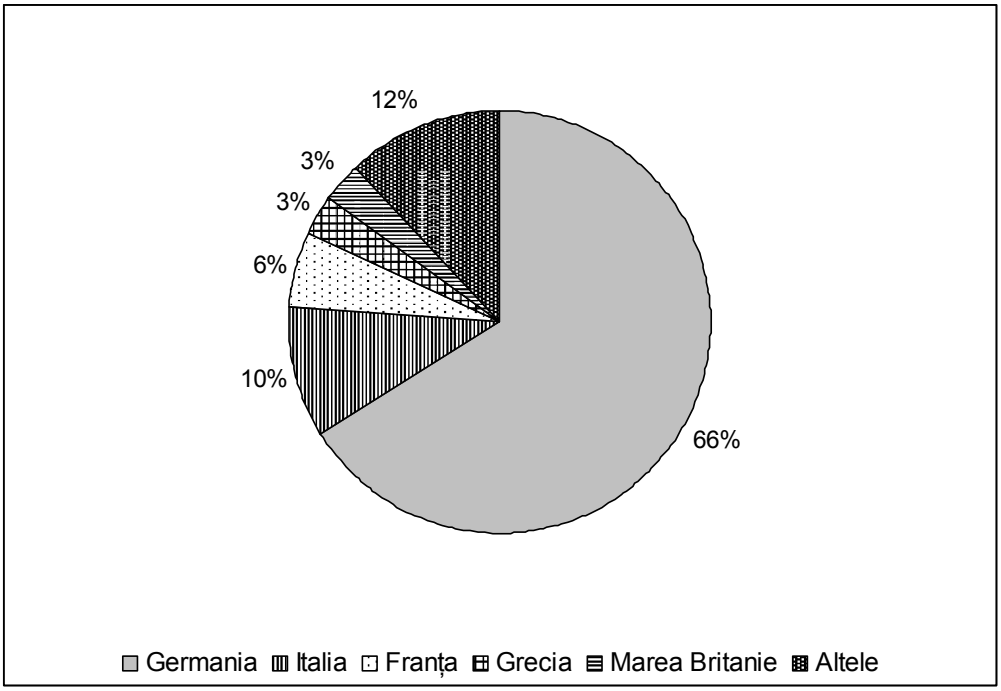

Figura nr. 8: *Distribuția numărului total de cereri de azil înregistrate în țările UE în al treilea trimestru al anului 2016*[172]

În ceea ce priveşte soluționarea acestor cereri de către autoritățile naționale din UE-28, 63% din numărul total au primit un răspuns pozitiv, garantând un anumit tip de protecție solicitanților de azil[173]. Dintre aceştia, cei mai mulți sunt sirieni, iar rata de acceptare este de 98%, urmați de irakieni cu o rată de 61% şi afgani cu o rată de 51%[174].

În acest tablou, România apare ca țară de tranzit. În cel de-al treilea trimestru al anului 2016, a primit un număr total de 445 de cereri de azil, dintre care 235 de sirieni, 75 de irakieni, 30 de afgani, 25 de pakistanezi, 20 de apatrizi şi 60 de cetățeni de alte naționalități[175]. Statisticile Inspectoratului General pentru Imigrări sunt citate cu un număr de aproximativ 2.600 de beneficiari ai unei

[172]*Ibidem*.
[173]*Ibidem*.
[174]*Ibidem*.
[175]*Asylum quarterly report. 14 December 2016*, EUROSTAT, URL: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_quarterly_report, accesat la 16.01.2017.

forme de protecție internațională, din numărul total stabilit de UE de 6.300 de azilanți[176].

În cazul României, în ceea ce priveşte fenomenul migrației internaționale, se poate afirma că este atât țară de origine, cât şi de destinație şi tranzit pentru migranți, dintre care prima este preponderentă.

În acest sens, statisticile arată o evoluție a ratei brute a migrației nete influențată de fluctuațiile suferite de acest indicator în perioadele cu probleme economice accentuate ale populației, de exemplu ultimii ani, ce sunt marcați de criza economico-financiară globală. De asemenea, conform localizării celor opt rute de migrație către țările europene, România poate fi afectată de trei dintre acestea: ruta estică, ruta Balcanii de Vest şi ruta est-mediteraneană. În realitate, în cursul anului 2015, autoritățile române au primit doar 944 de cereri de azil, cu 44 mai multe decât în anul anterior. *Deocamdată, țara noastră nu constituie pentru actualul val de refugiați nici țară de tranzit, nici țară de destinație*.

În ceea ce priveşte relațiile cu vecinii, în abordarea problematicii refugiaților, România a identificat puncte comune cu Bulgaria şi Serbia (referire la declarația privind închiderea granițelor), dar diferite cu Ungaria (referire la intenția părții maghiare de a prelungi pe granița cu România gardul construit la granița cu Serbia).

De asemenea, România a aprobat la sfârşitul lunii septembrie 2015 *Strategia națională privind imigrația pentru perioada 2015-2018* ce este concentrată pe eforturile de gestionare a imigrației pe

[176] Imigranți în România, *Câți refugiați sunt în România*, februarie 2015, URL: http://imigranti.ro/cati-refugiati-sunt-in-romania/, accesat la data de 20.01.2017.

teritoriul național. Strategia enunță: „având în vedere poziționarea geografică a țării, România se află la confluența rutelor de migrație care au ca punct de pornire zona de sud a globului (țările de pe continentul african), dar şi țările din Asia şi Asia de Sud-Est. Totuşi, fluxurile migratorii care afectează teritoriul României au ca punct de pornire zone diferite pentru imigrația legală şi cea ilegală. Astfel, din analiza acestora, se poate concluziona că fluxurile de imigrație legală provin din state cu care țara noastră a dezvoltat şi continuă să dezvolte relații de cooperare şi care imigrează cu consecvență în România, indiferent de modificările aduse regimului de călătorie aplicabil”[177].

Strategia identifică o serie de factori care pot influența imigrația şi azilul, printre care: menținerea situației conflictuale din Siria, reactivarea conflictului din Irak, menținerea unei situații instabile în zonele limitrofe României (Ucraina, Transnistria), perpetuarea şi creşterea în intensitate a conflictului armat israeliano - palestinian[178].

Strategia cuprinde obiective strategice şi obiective specifice privind imigrația pe teritoriul României:

- obiective strategice: promovarea migrației legale, controale mai riguroase a legalității şederii cetățenilor statelor terțe pe teritoriul României şi aplicarea corespunzătoare a măsurilor de îndepărtare şi a măsurilor restrictive, îmbunătățirea sistemului național de azil;

- obiective specifice: facilitatea accesului pe teritoriul României a cetățenilor terți care răspund nevoilor de ocupare a

[177] *Strategia națională privind imigrația pentru perioada 2015-2018*, 2015, p.1, URL: http://www.mai.gov.ro/documente/transparenta/Anexa%201%20Proiect%20HG%20strategie%20imigratie%20si%20plan%20actiune.pdf, accesat la data de 20.01.2017.
[178] *Ibidem*.

forței de muncă, favorizarea accesului cetățenilor statelor terțe către instituțiile de învățământ superior din România pentru domeniile şi profesiile identificate ca deficitare[179].

CONCLUZII

Din analiza evenimentelor şi statisticilor ultimului trimestru din anul 2015 şi anului 2016, pot fi sintetizate următoarele oportunități şi provocări pentru țările afectate de acest fenomen (este luat în considerare şi cazul imigranților, nu doar al refugiaților/azilanților), după cum urmează:

• *pentru țările de destinație:*

- dacă sunt este posibilă integrarea imigranților, aceştia înlocuiesc pe piața muncii absența forței de muncă, putând aduce beneficii de natură economică, deşi, în perioada de şomaj şi de adaptare la condițiilor socio-economice din țara de destinație, imigranții pot fi văzuți de opinia publică drept o povară economică atât în ceea ce priveşte sistemul de securitate socială, cât şi cel al locuirii;

- migrația de înlocuire, adică echilibrarea piramidei populației prin primire în țară a unui anumit număr de imigranți care să compenseze pierderile în cadrul respective categorii de vârstă, susținută de politici naționale adecvate, poate constitui răspunsul la nevoia de compensare a costurilor economice induse de îmbătrânirea populației;

[179] *Ibidem*.

- în anumite zone, în care numărul imigranților este mare, se pot manifesta diferențe notabile între populația rezidentă şi imigranți, fiind necesară intervenția guvernului, prin politici şi strategii destinate sporirii gradului de toleranță multietnică, multiculturală, multireligioasă şi multilingvistică;

- creşterea în amploare a mişcărilor naționaliste extremiste, cu posibilitatea extinderii sferei lor de influență inclusiv la nivel decizional strategic;

- fluxurile masive de migrație ilegală pot fi corelate criminalității organizate şi terorismului, reprezentând o provocare de securitate la adresa țării de destinație;

- refugiații/azilanții pot crea tulburări sociale în țara de destinație atât prin organizarea şi angajarea în mişcări de opoziție la adresa guvernelor țărilor de origine, cât şi prin reacțiile xenofobe pe care parte a cetățenilor din țara de destinație le pot avea față de prezența acestora;

- fluxurile masive de refugiați pot produce daune mediului înconjurător prin construirea de tabere lipsite de infrastructura sanitară necesară;

- potențiala creştere a ponderii imigrației ilegale în totalul imigrației extinde perioada de evaluare a țării respective pentru integrarea în spațiul Schengen, acolo unde este cazul.

• *pentru țările de tranzit:*

- stabilirea migranților din categoria activă pe piața muncii în țara de tranzit sporeşte numărul celor care contribuie la economia țării, însă, în aceste cazuri, este preponderent vorba despre economia

subterană, respectivele persoane nebeneficiind de forma legale de angajare;

- gestionarea deficitară a fluxurilor de migrație ce traversează țara de tranzit, corelat cu stabilirea unei anumite proporții a migranților în această țară, poate produce creşterea în amploare a atitudinilor xenofobe în populația rezidentă;

- migranții ilegali pot fi afiliați unor grupări de crimă organizată/teroriste ce pot viza acțional teritoriul țării de tranzit sau se pot folosi de alte organizații similare şi chiar de cetățeni inocenți în realizarea scopurilor proprii. O slabă gestionare a acestor aspecte poate conduce la deteriorarea relațiilor țării de tranzit cu țările-țintă ale grupărilor de crimă organizată/teroriste.

- *pentru țările de origine:*

- creşterea numărului emigranților atât pentru grupa de vârstă până în 18 ani, cât şi pentru grupa de vârstă 18-40 ani, corelat cu scăderea natalității, determină îmbătrânirea populației țării. Emigrarea masivă a populației din grupa de vârstă 18-40 ani determină reducerea forței de muncă, ceea ce provoacă, pe termen scurt, probleme pe piața forței de muncă, traduse în scăderea productivității şi a veniturilor realizate la bugetul național, incapacitatea de a plăti pensiile de stat şi, în final, scăderea calității vieții cetățenilor. Toate aceste elemente sunt corelate şi pierderilor cauzate de conflictele de natură militară în cele mai multe dintre cazurile prezentate anterior;

- creşterea numărului emigranților atât pentru grupa de vârstă până în 18 ani, cât şi pentru grupa de vârstă 18-40 ani, determină

reducerea pe termen scurt, mediu şi lung a masei de recrutare/încorporare la nevoie unde este cazul;

- emigrația pentru muncă a părinților determină modificări dramatice în ceea ce priveşte dezvoltarea psiho-emoțională a copiilor rămaşi acasă (abandon şcolar, absenteism şcolar, consum de droguri, infracționalitate), alterează modelul familiei tradiționale şi perpetuează fenomenul migrației;

- „brain drain”, adică emigrarea specialiştilor către țări în care expertiza lor este remunerată mai avantajos, iar locurile de muncă oferă stabilitate şi oportunități de promovare şi dezvoltare profesională mai mari. În acest caz, în țara de destinație se înregistrează lipsa personalului specializat în domenii-cheie, precum sănătate, inginerie, informatică, arhitectură, cercetare ştiințifică etc.;

- fluxurile masive de emigranți către anumite țări determină formarea şi manifestarea comportamentelor etnocentriste, discriminatorii şi stereotipizate ale cetățenilor din țara de destinație împotriva imigranților şi, corelat, țării de origine, ceea ce poate duce la conflicte diplomatice între respectivele țări. Problemele sunt şi mai dificil de gestionat în situația în care imigranții sunt persoane cu antecedente penale sau care au activități criminale în țările de destinație. În acest caz, capitalul de imagine al țării de origine la nivel internațional va fi subminat, iar posibila reîntoarcere a emigranților expulzați va determina, ca şi în țările de destinație prin care aceştia au trecut inițial, producerea unui val masiv de infracționalitate.

Dintre provocările enunțate, actuala criză a refugiaților a determinat următoarele:

- relații tensionate în interiorul UE, în special cu Ungaria, Austria, Republica Cehă şi Slovenia (este readusă în atenție retorica protecției şi consolidării granițelor între state care fac parte din spațiul Schengen);

- reevaluarea conceptului de spațiu Schengen (Austria, Bulgaria, Croația, Germania, Grecia, Olanda, România, Slovenia, Suedia şi Ungaria au declarat că este posibil să îşi ia angajamentul să nu mai permită trecerea refugiaților la vecini fără coordonare prealabilă, deşi, anterior, Serbia, Bulgaria şi România au declarat că îşi vor închide granițele în fața migranților dacă Germania va face acelaşi lucru[180]);

- promovarea ideii de potențială „dezintegrare a Europei" (expressie folosită de Înaltul Reprezentant pentru afaceri externe şi politică de securitate al UE, Federica Mogherini), ca urmare a formulării unor răspunsuri exclusiv naționale, ceea ce va determina agravarea crizei;

- eşecul parțial al unora dintre cele mai importante măsuri luate la nivel european: neadecvarea politicii comune de azil dezvoltată de UE la sfârşitul anilor '90 cu realitatea prezentului; continua pierdere de vieți omeneşti în ciuda sporirii capacității UE de a desfăşura operații de căutare şi salvare în Marea Mediterană (peste 7.000 de decese în perioada 2015-2016 conform statisticilor UNHCR) şi de a identifica şi destructura rețelele criminale (statisticile europene dezvăluie că 90% dintre refugiați sunt victime ale unor astfel de rețele); relocarea dificilă a celor 160.000 de solicitanți de azil din Grecia şi Italia până în septembrie 2017 în celelalte țări UE, conform acordului statelor

[180] Date preluate din ştirile publicate de agenția Agerpres în cursul lunii octombrie 2015.

membre asupra propunerii Comisiei Europene (până la mijlocul anului 2016, s-a reuşit relocarea doar a 3.000 de solicitanţi de azil); derularea dificilă a acordului cu Turcia şi tensionarea relaţiilor dintre această ţară şi Uniune;

- corelarea fluxurilor de migraţie ilegală cu crima organizată şi terorismul şi, prin aceasta, sporirea riscului de atac terorist în ţările vizate de valurile de migranţi. Din păcate, această corelaţie este dificil de dovedit, însă cel puţin la nivel de reprezentare psihosocială, în mentalul colectiv, ea este prezentă şi reală (după cum reiese din analiza seriei Eurobarometer).

În perioada următoare, considerăm că fluxul de refugiaţi va continua deoarece conflictul din Siria continuă, în Afganistan şi Irak situaţia este îngrijorătoare, iar Nigeria şi Libia sunt în continuare afectate de conflicte interne. În acest cadru, UE va fi supusă în continuare presiunilor destructurante ale extremismului nu doar naţionalist, ci şi religios. De asemenea, presiunea demografică exercitată de criza refugiaţilor este în plină transformare într-o presiune economică din ce în ce mai puternică care, evident, va continua să accentueze tensiunea politică existentă în interiorul UE, însă, cu toate acestea, este posibil ca parte dintre statele europene afectate de îmbătrânirea demografică să beneficieze de pe urma primirii refugiaţilor non-europeni. Contextul acesta, caracterizat deopotrivă de oportunităţi şi provocări, va impune instituţiilor europene consolidarea politicilor comune de imigraţie şi azil ceea ce, dacă va fi realizat cu succes, va avea un impact pozitiv asupra evoluţiei Uniunii.

BIBLIOGRAFIE:

1. BERRY, Mike; GARCIA-BLANCO, Inaki; MOORE, Kerry (coord.), *Press coverage of the refugee and migrant crisis in the EU: a content analysis of five European countries. Report prepared for the UNHCR*, Cardiff School of Journalism, December 2015;
2. DAMAS de MATOS, Ana; LIEBIG, Thomas, „The qualifications of immigrants and their value in the labor market: a comparision of Europe and US. Matching economic migration with labor market needs", OECD Publishing, Paris, 2014;
3. KONLE-SEIDL, Regina; BOLITS, Georg, *Labor market integration of refugees: strategies and good practices*, European Parliament, 2016;
4. SARCINSCHI, Alexandra, „Criza europeană a refugiaților. Dincolo de prejudecăți", în *Impact Strategic*, nr. 2/2016;
5. SOMERVILLE, Will, *Brexit: The Role of Migration in the Upcoming EU Referendum*, 4 mai 2016, http://www.migrationpolicy.org/article/brexit-role-migration-upcoming-eu-referendum;
6. WITHNALL, Adam, „Nicolas Henin interview: The man who was held captive bz ISIS for 10 months describes how they can be defeated", *The* Independent, 02.12.2015, http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/nicolas-henin-the-man-who-was-held-captive-by-isis-for-10-months-says-how-they-can-be-defeated-a6757336.html;
7. ****, European Commission, *EUROSTAT 2014*, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=0&language=en&pcode= tsdde230;
8. ***, *An EU „Safe Countries of Origin" List*, European Commission, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/2_eu_safe_countries _of_origin_en.pdf;
9. ***, *Asylum quarterly report. 14 December 2016*, EUROSTAT, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum _quarterly_report;
10. ***, *Asylum Statistics. Data extracted on 2 March 2016 and on 20 April 2016*, EUROSTAT, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_statistics#Source_data_for_tables_and_figures_.28MS_Excel.2;
11. ***, *Câți refugiați sunt în România*, Imigranți în România, februarie 2015, http://imigranti.ro/cati-refugiati-sunt-in-romania/;

12.***, *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions a European Agenda on Migration*, 2015, European Commission, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf;

13.***, *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council Towards a Reform of the Common European Asylum System and Enhancing Legal Avenues to Europe*, Brussels, European Commission, 06.04.2016 COM(2016) 197 final;

14.***, *Crossroads. The Psychology of Immigration in the New Century*, Report of the APA Presidential Task Force on Immigration American Psychological Association, 2012, http://www.apa.org/topics/immigration/executive-summary.pdf;

15.***, *ECHO Factsheet. Turkey: refugee crisis*, European Commission, January 2017, http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/turkey _syrian _crisis_en.pdf;

16.***, *EU Referendum Poll: two-thirds say deal is bad for UK*, 04.02.2016, URL: http://www.theweek.co.uk/eu-referendum/65461/eu-referendum-poll-brexit-gaining-in-support; Andrew GRICE, *EU referendum: Majority of UK public wants 'Brexit', poll reveals*, IndyPolitics, noiembrie 2015, http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/eu-referendum-majority-of-public-now-wants-a-brexit-poll-reveals-a6745561.html;

17.***, EUROSTAT 2015, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab= table&init=1& plugin=0&language= en&pcode=tsdde230;

18.***, *EU-Turkey statement*, 18.03.2016, European Council, http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement/;

19.***, *FRAN Quarterly. Quarter 2. April-June 2016*, FRONTEX, Varşovia, noiembrie 2016;

20.***, Frontex, http://Frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map;

21.***, *G7 Ise-Shima Leaders' Declaration*, G7 Ise-Shima Summit, 26-27 mai 2016, http://www.mofa.go.jp/ files/000160266.pdf;

22.***, *German cabinet approves asylum legislation package*, *DW*, http://www.dw.com/en/german-cabinet-approves-asylum-legislation-package/a-19021974, 03.02.2016 şi DW, *German Parliament approves stricter asylum regulations*, URL: http://www.dw.com/en/german-parliament-approves-stricter-asylum-regulations/a-19072311;

23.***, *Germany And Italy Demand EU Scrap First Safe Country Asylum Rule And Create 'Relocation System'*, REUTERS http://www.breitbart.

com/london/2016/03/05/germany-and-italy-demand-eu-scrap-first-safe-country-asylum-rule-and-create-relocation-system/, 05.03.2016;

24.***, *Immigration in the EU* (EU, 2014) petru anul 2012 şi EU-27, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/docs/infographics/ immigration/migration-in-eu-infographic_en.pdf;

25.***, *Irregular Immigration*, European Commission, http://ec.europa.eu/ dgs/home-affairs/what-we-do/policies/immigration/irregular-immigration/ index_en.htm;

26.***, *Key indicators of the Euro-Area,* Eurpean Commission,decembrie, 2014;

27.***, *Mid-Year Trends 2015. Table 1. Refugees, asylum-seekers, internally displaced persons (IDPs), returnees (refugees and IDPs), stateless persons, and others of concern to UNHCR by country/territory of asylum, mid-2015 (or latest available)*, UNHCR, http://popstats.unhcr.org/en/ overview;

28.***, *Migratory routes map*, 2015, Frontex, http://Frontex.europa. eu/ trends-and-routes/migratory-routes-map;

29.***, *Migratory routes map*, Frontex, http://Frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/;

30.***, *Migratory Routes Map*, Frontex, http://Frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/, accesat la 16.01.2017;

31.***, *Mixed Migration Flows in the Mediterranean and Beyond. Analysis: Flow Monitoring Surveys*, 2016, IOM, https://www.iom.int;

32.***, Organizația Internațională a Migrațeie, http://www.iom.int/press-roo m/infographics;

33.***, *Primii refugiați ajung joi, 3 martie, în România*, DC News, 02.03.2016, http://www.dcnews.ro/primii-refugia-i-ajung-maine-in-roman ia_498912. html;

34.***, *Refugiații din Grecia refuză să fie transferați în state ca Bulgaria sau România (autorități)*, Agerpres, 17 mai 2016, http://www.agerpres .ro/externe/2016/05/17/refugiatii-din-grecia-refuza-sa-fie-transferati-in-state-ca-bulgaria-sau-romania-autoritati--13-48-47;

35.***, *Regulamentul (UE) nr. 1051/2013 al Parlamentului European şi al Consiliului din 22 octombrie 2013 de modificare a Regulamentului (CE) nr. 562/2006 pentru instituirea de norme comune privind reintroducerea temporară a controlului la frontierele interne în circumstanțe excepționale*, 2013, Jurnalul Oficial al UE, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:32013R1051;

36.***, *Securizarea frontierelor externe ale Europei. O pază europeană de frontieră şi de coastă*, 2015, Comisia Europeană, http://ec.europa.eu/

dgs/home-affairs/what-we-do/policies/securing-eu-borders/fact-sheets/docs/a_european_border_and_coast_guard_ro.pdf;

37. ***, *Stabilizing the situation of refugees and migrants in Europe, Proposals to the Meeting of EU Heads of State or Government and Turkey on 7 March 2016*, UNHCR, http://www.unhcr.org/56d94f7 e9 .html.

38. ***, *Strategia națională privind imigrația pentru perioada 2015-2018*, 2015, http://www.mai.gov.ro/documente/transparenta/Anexa%201%20 Proiect%20HG%20strategie%20imigratie%20si%20plan%20actiune.pdf;

39. ***, *Temporary Reintroduction of Border Control*, 03.02.2016, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen/reintroduction-border-control/index_en.htm;

40. ***, *European Agenda on Migration: Securing Europe's External Borders*, European Commission, 15 December 2015, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-6332_en.htm;

41. Baza de date statistice a Înaltului Comisariat al ONU pentru Refugiați, http://www.unhcr.org/pages/ 49c3646c4d6.html;

42. Site oficial Agerpres, http://www.agerpres.ro;

43. Site oficial al Ministerului Afacerilor Interne, Schengen România, http://www.schengen.mai.gov.ro/index.htm;

44. Site oficial HotNews, http://www.hotnews.ro.

BREXIT.
Context şi (posibile) consecinţe[181]

dr. Cristina BOGZEANU

La 23 iunie 2016, Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord (UK) a organizat un referendum, a cărui menire consta în a chestiona cetăţenii britanici dacă doresc sau nu ca UK să continue să fie un stat membru al UE sau nu. Cetăţenii Regatului Unit au decis cu o majoritate de 52% ca ţara lor să se retragă din Uniunea Europeană.

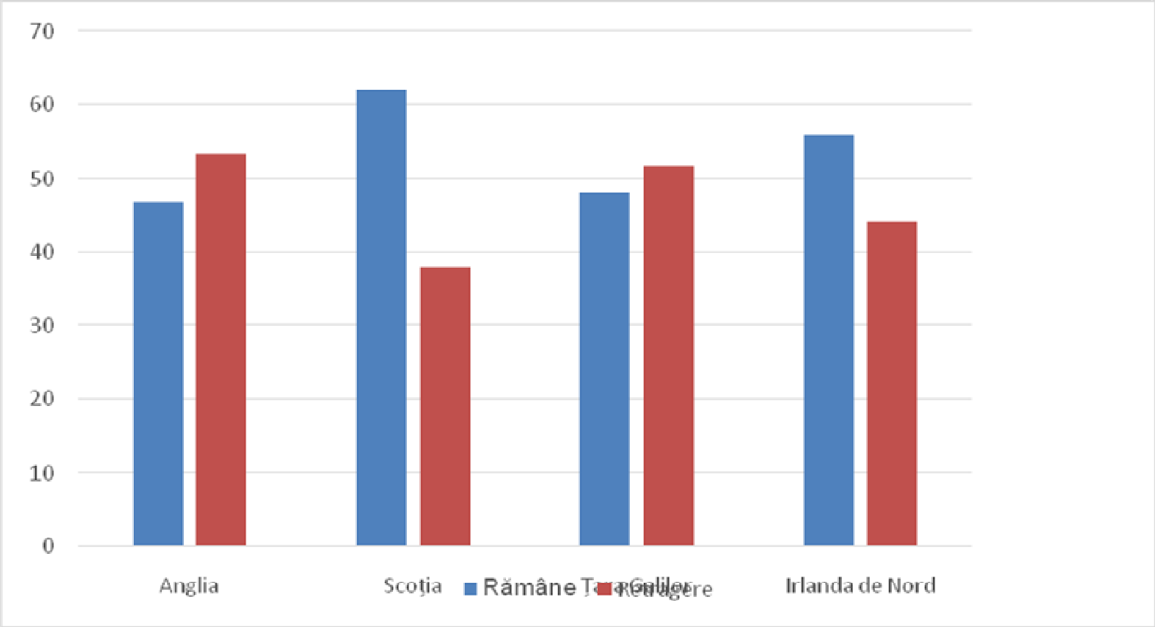

Figură 1: Rezultatele pe ţări ale Referendumului privind apartenenţa Regatului Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord la Uniunea Europeană, din 23 iunie 2016[182]

[181] Acest material are la bază analize publicate în *Dinamica mediului de securitate* în cursul lui 2016, disponibile online la http://cssas.unap.ro/ro/dms.htm, accesat la data de 15.01.2017.
[182]***, „EU referendum results and maps: Full breakdown and find out how your area voted", *The Telegraph*, 1 July 2016, URL: http://www.telegraph.co.uk/news/2016/06/23/ leave-or-remain-eu-referendum-results-and-live-maps/, accesat la data de 15.01.2017.

Rezultatele referendumului nu au fost însă uniforme în toate țările care fac parte din Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord. În Anglia, 46,8% dintre cetățenii prezentați la vot au optat pentru a rămâne în UE, în timp ce 53,2% şi-au exprimat dorința ca UK să se retragă din UE. În Țara Galilor, rezultatele au fost similare: 48,3% din voturi au fost în favoarea rămânerii în UE, în timp ce 51,7% au fost în favoarea retragerii din UE. În Scoția şi Irlanda rezultatele au fost sensibil diferite, majoritatea optând pentru rămânerea în UE, cu o majoritate de 62% în Scoția şi 55,7% în Irlanda de Nord.

Deşi era aşteptat ca rezultatul referendumului să fie unul strâns, diferențele înregistrate în cele patru entități ce alcătuiesc Regatul Unit au determinat dispute politice. În Irlanda de Nord, la nivel politic, au fost vehiculate idei conform cărora țara ar trebui să se unească cu Irlanda[183]. Declarațiile liderilor politici scoțieni imediat după comunicarea rezultatelor a lăsat să se înțeleagă că este luată în calcul posibilitatea ca aceştia să se opună retragerii Marii Britanii din UE şi chiar faptul că există posibilitatea organizării unui nou referendum pentru a se consulta cetățenii cu privire la apartenența față de Regatul Unit. Liderii europeni s-au pronunțat în defavoarea acestei variante, reiterând că Europa nu va favoriza dezmembrarea națiunilor. În

[183] „Scotland and Northern Ireland react to Brexit vote. The prospect of a second Scottish independence referendum looms, as Sinn Fein also calls for a vote on a united Ireland", *Al Jazeera*, 25 June 2016, URL: http://www.aljazeera.com/indepth/features/2016/06/scotland-northern-ireland-react-brexit-vote-160624192035305.html, accesat la 07.07 2016.

consecință, cererea Scoției de a participa la negocieri cu UE post-Brexit nu a fost acceptată[184].

Rezultatele diferite obținute la referendumul din 23 iunie în entitățile ce alcătuiesc Marea Britanie vor constitui una dintre provocările negocierii viitoarei relații cu UE.

Procedura de retragere din UE a fost introdusă prin Tratatul de la Lisabona (2009), iar Brexit reprezintă primul fenomen de acest tip în istoria UE. Acest lucru echivalează şi cu existența unor neclarități în ceea ce priveşte procedura prin care se realizează ieşirea unui stat membru din UE.

Conform articolului 50 din Tratatul de la Lisabona, în situația în care un stat membru al Uniunii decide să părăsească UE, aceasta va negocia un acord, prin care să se stabilească condițiile de retragere, precum şi cadrul viitoarelor relații cu Uniunea. Acordul va fi încheiat de către Consiliul UE, pe de o parte, şi, de cealaltă, de către statul care decide să iasă din Uniune, conform art. 218 din Tratatul de la Lisabona, ceea ce înseamnă că respectivul proces de negociere se va derula similar negocierilor cu orice altă parte terță[185].

Procedura de ieşire din UE demarează odată cu o notificare oficială a respectivului stat către Consiliul UE şi se poate întinde pe durata a maximum doi ani. În toată această perioadă, statul membru care se retrage va continua să respecte tratatele şi legile UE, dar nu va

---

[184] „Brexit/Scoția: UE nu trebuie să favorizeze dezmembrarea națiunilor (Ayrault)", *Agerpress*, 30 iunie 2016, URL: http://www.agerpres.ro/externe/2016/06/30/brexit-scotia-ue-nu-trebuie-sa-favorizeze-dezmembrarea-natiunilor-ayrault--12-32-51, accesat la 07.07.2016.

[185] ***,*Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană şi a Tratatului privind buna funcționare a Uniunii Europene*, Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, Luxemburg, 2010, pp. 44-45.

lua parte la dezbaterile sau procesul de luare a deciziilor din Consiliul European şi Consiliul UE care îl privesc.

UK este stat membru al UE din 1973, iar retragerea din Uniune echivalează cu retragerea unei mari puteri, a unuia dintre motoarele economice ale UE. UK este membru permanent în Consiliul de Securitate al ONU, stat membru NATO, al Organizației Mondiale a Comerțului, al Organizației pentru Cooperare Economică şi Dezvoltare, al G7, G20.

Regatul Unit are o populație de 64.088.222 (estimativ pentru 2015) şi o suprafață totală de 243.610 km^2. Este una dintre principalele puteri financiare şi comerciale, fiind a treia cea mai mare putere economică din Europa, după Germania şi Franța[186]. Marea Britanie nu face parte din Zona euro. De asemenea, dincolo de poziția strategică majoră pe care o care, UK se numără şi printre primele puteri militare ale Europei, investițiile sale în plan militar ridicându-se, în 2014, la 21,5% din totalul investițiilor de acest tip în Europa[187].Conform *Military Balance*, în 2014, UK participa cu 95 de militari la misiunea EUFOR Althea (Bosnia şi Herțegovina), cu 37 la EUTM Mali, cu 5 la EUM Somalia şi cu o navă amfibie la EUFOR Atalanta.

După cum am menționat anterior, UK este unul dintre principalele centre financiare şi una dintre puterile economice majore ale UE.

[186] Datele au fost preluate din *CIA World Factbook*, United Kingdom, URL: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uk.html, accesat la 04.07.2016.
[187] ***, *The Military Balance 2015*, Europe, Routledge, London, 2015, p. 61.

Marea Britanie este al treilea cel mai mare contributor la bugetul UE (12,57%), după Germania (21,36%), şi Franța (15,72%)[188].

Apartenența la UE şi beneficiile pieței libere constituie factori semnificativi care au contribuit la construirea acestui statut pentru UK. De asemenea, Londra este unul dintre principalele centre economice la nivel european, prin urmare, Brexit va antrena repercusiuni atât la nivelul Marii Britanii, cât şi la cel al UE. De reținut în acest sens este faptul că procesul de negociere a condițiilor de retragere din Uniune, precum şi al definirii noilor rapoarte economice anglo-europene se poate întinde pe o perioadă de doi ani de la notificarea oficială făcută către Consiliul UE. În tot acest răstimp, Marea Britanie se supune legilor şi reglementărilor UE şi continuă să facă parte din Piața unică europeană.

Prin urmare, consecințele economice pe termen lung, precum şi tendințele majore, vor putea fi determinate, cu un grad mai mare de acuratețe, abia din 2018, atunci când coordonatele economice ale noii relații vor avea o mai mare claritate. Totuşi, pe termen scurt, Brexit va produce o contractare economică de ambele părți. Spre exemplu, *Standard & Poor's* estimează că rezultatele referendumului din 23 iunie 2016 vor produce o scădere de aproximativ 1,2% a PIB-ului UK în 2017 şi de 1% în 2018, şi de 0,8% a PIB-ului Zonei euro în aceeaşi perioadă de timp[189].

---

[188] *Share of total contributions to the European Union budget in 2015, by Member State*, URL: http://www.statista.com/statistics/316691/european-union-eu-budget-share-of-contributions/, accesat la 05.07.2016.

[189] *Europe's Economic Outlook after the Brexit Vote*, 4 July 2016, URL: https://www.globalcreditportal.com/ratingsdirect/renderArticle.do?articleId=1668576&SctArtId=393248&from=CM&nsl_code=LIME&sourceObjectId=9706178&sourceRevId=1&fee_ind=N&exp_date=20260704-14:55:10, accesat la 05.07.2016.

Imediat după anunțarea rezultatelor referendumului în favoarea taberei „Remain”, lira sterlină s-a apreciat până la aproximativ 1,5 dolari. Însă după anunțarea rezultatelor finale în favoarea ieşirii din Uniune, moneda britanică s-a prăbuşit cu peste 10%, atingând minimul de 1,32 de dolari. În pofida unei mici aprecieri (1,36 dolari), la două zile după referendum, lira sterlină rămâne la cel mai scăzut nivel din istoria sa[190].De altfel, la scurt timp după comunicarea rezultatelor referendumului din 23 iunie, agenția *Standard & Poor's* a retrogradat cu o treaptă ratingul aferent datoriei pe termen lung a UE de la AA+ la AA, justificându-şi decizia prin creşterea incertitudinii cu privire la blocul economic european după referendum. În acest context, coeziunea din interiorul blocului nu mai este considerată un factor pozitiv în notație, ci unul neutru. De asemenea, agențiile *Standard & Poor's, Fitch* şi *Moody's* au retrogradat şi Marea Britanie[191]. Totodată, reprezentanții FMI au avertizat că Brexit, prin incertitudinea creată, se poate repercuta la nivelul economiei mondiale[192].

Natura viitoarelor relații economice poate varia de la tipul de relație pe care UE îl are cu Canada, cu menținerea tarifelor pentru anumite produse şi a cotelor pentru anumite produse agricole canadiene, fără contribuții financiare la bugetul UE, fără migrație nelimitată, la

---

[190] „Apar efectele votului de joi din Regatul Unit: Moody's a retrogradat ratingul Marii Britanii / Analist: Brexitul va fi un act de auto-mutilare economica cu ramificatii globale”, *Hotnews*, 25 iunie 2016, URL: http://economie.hotnews.ro/ stiri-finante_banci-21108187-apar-efectele-votului-joi-din-regatul-unit-moody-39-retrogradat-ratingul-marii-britanii-analist-brexitul-act-auto-mutilare-economica-ramificatii-globale.htm, accesat la 05.07.2016..

[191] *Ibidem.*

[192] *Transcripts of a Press Briefing with Gerry Rice*, *Spokesman*, IMF Communications Department, Washington DC, June 30, 2016, URL: http://www.imf.org/external/ np/tr/2016/ tr063016.htm, accesat la 05.07.2016.

negocierea unei relații similare cu cea stabilită între UE şi Norvegia, care ar presupune continuarea accesului la Piața unică, dar şi controale vamale, contribuție la bugetul UE şi libera circulație a persoanelor din UE.

În plan politic, unul dintre cele mai notabile riscuri asociate Brexitului este legat de posibilitatea manifestării unui fenomen de contagiune la nivel european, pe fondul accentuării tendinței eurosceptice. Spre exemplu, un studiu al *Pew Research Center* relevă că, în medie, doar 51% din respondenții la chestionarul aplicat în 10 state membre ale UE au o părere pozitivă despre UE. 42% dintre aceştia îşi doresc ca guvernelor naționale să le revină mai multă putere, 27% se pronunță în favoarea statu-quo-ului, în timp ce doar 19% consideră că Bruxelles ar trebui să aibă mai multă putere[193]. Rezultatele aceluiaşi studiu indicau că 70% dintre respondenții din 9 state membre ale UE consideră că retragerea UK din UE va avea repercusiuni negative pentru aceasta din urmă, în timp ce 16% consideră Brexit un aspect pozitiv.

Cert este că referendumul a avut loc pe fondul amplificării euroscepticismului. Consecințele crizei economice şi financiare, modul în care a fost gestionată criza europeană a refugiaților au constituit factori cheie care au amplificat această tendință, cu o istorie îndelungată la nivelul Marii Britanii. Euroscepticismul se manifestă deopotrivă în plan politic şi social, marcând din ce în ce mai multe

[193] Bruce Stokes, „Euroskepticism Beyond Brexit. Significant Opposition in Key European Countrie to an Ever Closer Union", Pew Research Center, 7 June 2016, p. 2, URL: http://economie.hotnews.ro/stiri-finante_banci-21108187-apar-efectele-votului-joi-din-regatul-unit-moody-39-retrogradat-ratingul-marii-britanii-analist-brexitul-act-auto-mutilare-economica-ramificatii-globale.htm, accesat la 05.07.2016.

state membre ale UE. Spre exemplu, preşedintele ceh a solicitat organizarea unui referendum în țara sa, membră a UE din 2004, cu privire la apartenența la UE şi NATO, declarându-se în acelaşi timp un susținător al acestui statut al Republicii Cehe.

Totodată, recent, studiile publicate de diverse centre de cercetare indică o schimbare a atitudinii cetățenilor europeni față de Brexit şi adoptarea unei căi similare la nivel național[194]. Mai mult, a fost identificat chiar un curent contrar, sprijinul cetățenilor europeni pentru apartenența statelor lor la UE înregistrând o creştere de 5%, în perioada martie-august 2016, ajungând, în prezent, la 65%[195]. Studiul confirmă rezultatul cercetării citate anterior, indicând o inversare a raportului dintre cetățenii britanici care ar vota pentru rămânerea în UE față de cei care ar vota pentru ieşire. Explicația pentru schimbarea atitudinii se poate regăsi şi în aceea că a fost înțeles faptul că o Europă a statelor naționale cu drepturi depline nu reprezintă o opțiune viabilă în actualul context economic, politic şi social, dar şi că apartenența la UE comportă o serie de avantaje în plan economic[196]. De asemenea, acest fenomen este susținut şi de amplele dezbateri pe scena politică internă a Marii Britanii privind ieşirea din UE.

Totuşi, un posibil efect al Brexit s-ar putea, aşadar, materializa într-o accentuare a crizei interne europene în ceea ce priveşte solidaritatea sau coeziunea. Un aport consistent la această tendință îl va avea

---

[194] ***, „Brexit regret", în *The Economist*, 12 October 2016, URL: http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2016/10/daily-chart-6, accesat la 13.10. 2016.

[195] ***, „Brexit has raised support for the European Union", *Eupinions*, 21 November 2016, Bertelsmann Stiftung, URL: https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/user_upload/EZ_flashlight_europe_02_2016_EN.pdf, accesat la 22.11.2016.

[196] Judy Dempsey, „A Europe with Nowhere to Go", 24 November 2016, Carnegie Europe, URL: http://carnegieeurope.eu/strategiceurope/?fa=66245, accesat la 25.11.2016.

şi parcursul economic al celor două entităţi politice – UK şi UE. O dezvoltare economică a UK, concomitent cu un parcurs economic stagnant al UE ar putea constitui un teren favorabil manifestării unui astfel de fenomen. Totuşi, evoluţiile în plan economic indică o probabilitate mare a manifestării unor efecte negative atât pentru UE, cât, mai ales, pentru UK.

La nivelul UE, la 28 iunie 2016, a avut loc o primă întrunire a şefilor de stat şi de guvern ai statelor membre ale Uniunii, fără Marea Britanie, pentru a discuta viitorul UE în contextul rezultatelor referendumului din 23 iunie. Cu aceeaşi ocazie, a fost lansată şi Strategia Globală pentru Politica Externă şi de Securitate a UE[197]. În ceea ce priveşte rezultatele referendumului, reprezentanţii statelor membre UE au decis să nu întreprindă nicio măsură până când UK nu va anunţa oficial Consiliul UE cu privire la opţiunea de retragere din Uniune şi au subliniat că, până când procesul retragerii nu se va fi încheiat, Londra se va supune legislaţiei europene, atât în ceea ce priveşte drepturile, cât şi obligaţiile care îi revin din prisma statutului de stat membru UE.

În plan social, euroscepticismul a fost alimentat într-o măsură considerabilă de fenomenul migraţiei. Imigraţia a constituit unul dintre punctele centrale ale campaniei pentru ieşirea din UE. Marea Britanie are, conform statisticilor furnizate de Pew Research Center, a cincea cea mai mare populaţie de imigranţi din lume. Mai mult, numărul imigranţilor în Marea Britanie a crescut de peste două ori în

[197] ***, *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*, June 2016, URL: https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/eugs_review_ web.pdf, accesat la 05.07.2016..

ultimii 25 de ani[198]. Conform aceleiaşi surse, în 2015, 13% din locuitorii Marii Britanii erau născuți într-o altă țară. În aceeaşi perioadă de timp, o treime din populația totală de imigranți avea cetățenie în state membre ale Uniunii Europene.

De asemenea, studiile Pew Research Center relevă că UK a fost într-o mică măsură afectată de criza europeană a refugiaților, dat fiind că, în perioada 2015-2016, procentul de locuitori ai Marii Britanii care s-au născut în alte țări a crescut doar cu 0,2%. Creşterea este una mică, dacă ne raportăm spre exemplu la Suedia, unde creşterea a fost de 1,5% în aceeaşi perioadă sau la Ungaria (1,3%)[199].

Punct central al campaniei pentru retragerea din UE şi considerată una dintre problemele majore ale UK în prezent, imigrația şi libera circulație a persoanelor se conturează a fi unul dintre aspectele cu cele mai multe provocări în procesul de negociere a condițiilor de retragere din UE. Aceasta cu atât mai mult cu cât atitudinea negativă față de migranți este deopotrivă una de factură socială şi politică. Faptul că imediat după comunicarea rezultatelor referendumului s-au înregistrat peste 100 de incidente de natură xenofobă este relevant în acest sens[200]. Totodată, acelaşi fenomen poate constitui un indiciu că

---

[198] Phillip Connor, Jens Manuel Krongstad, „5 Facts about migration in the United Kingdom", 21 June 2016, Pew Research Center, URL: http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/06/21/5-facts-about-migration-and-the-united-kingdom/, accesat la 6 iulie 2016.

[199] Phillip Connor, Jens Manuel Krongstad, „Immigrant share of population jumps in some European countries", 15 June 2016, Pew Research Center, URL: http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/06/15/immigrant-share-of-population-jumps-in-some-european-countries/, accesat la 06.07.2016..

[200] *Peste 100 de incidente rasiste in Marea Britanie, dupa referendum. Comentariile xenofobe adresate imigrantilor*, 27 Iunie 2016, URL: http://stirileprotv.ro/stiri/international/peste-100-de-incidente-rasiste-in-marea-britanie-dupa-referendum-comentariile-xenofobe-adresate-imigrantilor.html, accesat la 07.07.2016..

definirea unei relații între Bruxelles şi Londra similară celei pe care Bruxelles a dezvoltat-o cu Oslo este puțin probabilă.

În acelaşi timp, efectele retragerii Marii Britanii din UE asupra populației de imigranți constituie o altă pârghie prin care acest proces se răsfrânge asupra altor state membre ale UE. Astfel, dacă Brexit afectează statele din vestul Europei în mod covârşitor din punct de vedere economic, statele din estul continentului sunt mai vulnerabile din prisma procentului consistent de populație care a emigrat în Marea Britanie şi a fluxului de capital expediat către țările de origine. În clasamentul statelor din estul Europei realizat de Standard & Poor's cu cel mai mare grad de vulnerabilitate, se numără următoarele: Lituania, Letonia, Ungaria, Polonia, Slovacia, Estonia, Bulgaria, Cehia, România, Slovenia şi Croația[201].

Brexit va genera efecte şi asupra Politicii Externe şi de Securitate Comune (PESC). După cum am menționat anterior, Brexit înseamnă ieşirea din UE a uneia dintre cele mai mari puteri militare ale continentului, cu poziție geostrategică însemnată. Deşi UE nu a dezvoltat încă apărarea comună spre care aspiră încă de la crearea PESC, retragerea UK se va reflecta şi în planul dimensiunii de securitate şi apărare. Dincolo de faptul că reprezintă un factor destabilizator pentru securitatea europeană, dată fiind incertitudinea încă ataşată cursului viitor pe care raportul UE-UK îl va cunoaşte, Brexit poate fi considerat şi o cauză majoră a necesității unei reajustări strategice a UE. Însă, faptul că Strategia Globală pentru Politica

[201] „The Brexit Map: How Exposed Is Emerging Europe?", 30 June 2016, *Standard & Poor's*, URL: https://www.globalcreditportal.com/ratingsdirect/renderArticle.do?articleId=1666825&SctArtId=392949&from=CM&nsl_code=LIME&sourceObjectId=9704641&sourceRevId=1&fee_ind=N&exp_date=20260630-20:30:28, accesat la 06.07.2016..

Externă şi de Securitate a UE a fost lansată în acelaşi cadru în care membrii Consiliului European au luat la cunoştință în mod oficial rezultatele referendumului din 23 iunie constituie un semnal în sensul în care viziunea strategică exprimată în document îşi menține valabilitatea chiar şi în acest context.

De asemenea, există şi opinii conform cărora, deşi după ieşirea UK din UE există o şansă considerabilă ca Politica de Securitate şi Apărare Comună (PSAC) să devină mai puțin ambițioasă şi că acest lucru înseamnă pierderea unor capabilități militare majore şi reducerea perspectivei geostrategice, Brexit nici nu va dăuna şi nici nu va ajuta în mod sensibil PSAC. Aceasta deoarece toate aceste pierderi ar putea fi compensate prin faptul că UE va avea mai multe direcții deschise către soluțiile federale în acest sens[202].

În lunile ce au urmat votului pro-Brexit dat de cetățenii britanici, la nivelul UE, s-au derulat o serie de întâlniri la nivel înalt, menite să contureze un nou grup de state lider, alcătuit, pe criteriul numărului populației, din Franța, Germania şi Italia. Liderii celor trei state europene au demarat un proces de planificare a parcursului economic, politic, social şi militar după retragerea Marii Britanii, în cadrul unui Summit la 22 august. Principalele preocupări au constat în parcursul economic al UE, apărare şi securitate, asigurarea de slujbe şi oportunități de educație pentru tineri.

La 16 septembrie, la Bratislava, a avut loc un summit informal al liderilor europeni (27), în urma căruia a fost stabilită o Foaie de

[202] Peter van Ham, *Brexit: Strategic Consequences for Europe. A Scenario Study. Clingendael Report*, Clingendael Netherlands Institute of International Relations, Hague, February 2016, p. 25, URL: http://www.clingendael.nl/sites/default/files/Brexit%20Report%20February %202016.pdf, accesat la 09.05.2016.

parcurs post-Brexit. Aceasta includea trei priorităţi majore, după cum urmează: a) migraţie şi graniţe externe; b) securitate internă şi externă; c) dezvoltare economico-socială şi tineret. În perioada 26-27 septembrie, tot la Bratislava, s-a desfăşurat o reuniune a miniştrilor de externe din UE (28) cu privire la implementarea aspectelor militare din Strategia Globală a UE privind Politica Externă şi de Securitate şi la cooperarea cu NATO.

Notabil, în acest context, este impulsul pe care pare să îl fi primit dezvoltarea PSAC. Odată cu ieşirea celei mai mari puteri militare din cadrul instituţional al UE şi cu victoria lui D. Trump în cursa electorală din SUA şi în contextul continuării crizei ucrainene şi a menţinerii riscurilor de securitate asociate acesteia, preocupările pentru dezvoltarea capacităţii militare la nivelul UE par a se fi accentuat. Iniţiativele în planul cooperării structurate permanente, precum şi elaborarea unui Plan de Implementare al Strategiei Globale pentru Politica Externă şi de Securitate a UE pot fi considerate exemple elocvente în acest sens.

Retragerea Marii Britanii din Uniune poate fi interpretată ca o demonstraţie a faptului că UE este o construcţie liberală, care recunoaşte şi funcţionează conform principiilor democratice, însă acelaşi eveniment ilustrează şi atingerea unui punct culminant al crizei instituţionale, a pierderii capitalului de încredere al instituţiilor europene.

BIBLIOGRAFIE:

1. CONNOR, Phillip; KRONGSTAD, Jens Manuel, „5 Facts about migration in the United Kingdom”, 21 June 2016, Pew Research Center, http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/06/21/5-facts-about-migration-and-the-united-kingdom/;
2. CONNOR, Phillip; KRONGSTAD, Jens Manuel, „Immigrant share of population jumps in some European countries”, 15 June 20106, Pew Research Center, http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/06/15/immigrant-share-of-population-jumps-in-some-european-countries/;
3. DEMPSEY, Judy, „A Europe with Nowhere to Go”, 24 November 2016, Carnegie Europe, http://carnegieeurope.eu/strategic europe/?fa=66245;
4. STOKES, Bruce, „Euroskepticism Beyond Brexit. Significant Opposition in Key European Countries to an Ever Closer Union”, Pew Research Center, 7 June 2016;
5. VAN HAM, Peter, *Brexit: Strategic Consequences for Europe. A Scenario Study. Clingendael Report*, Clingendael Netherlands Institute of International Relations, Hague, February 2016, http://www.clingendael.nl /sites/default/files/Brexit%20Report% 20February%202016.pdf;
6. *** Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană şi a Tratatului privind buna funcționare a Uniunii Europene, Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, Luxemburg, 2010;
7. ***, „Brexit has raised support for the European Union”, *Eupinions*, 21 November 2016, Bertelsmann Stiftung, https://www.bertelsmann-stiftung. de/fileadmin/files/user_upload /EZ_flashlight_europe_02_2016 _EN.pdf;
8. ***, „Brexit regret”, în *The Economist*, 12 October 2016, http://www. economist. com/blogs/graphicdetail/2016/10/daily-chart-6;
9. ***, CIA World Factbook, United Kingdom, https://www.cia.gov/library/ publications/the-worldfactbook/geos/uk.html;

10. ***, Share of total contributions to the European Union budget in 2015, by Member State, http://www.statista.com/statistics/316691/european-union-eu-budget-share-of-contributions/;
11. ***, Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy, June 2016, https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/eugs_ review_ web.pdf;
12. ***, The Brexit Map: How Exposed Is Emerging Europe?, 30 June 2016, Standard & Poor's, https://www.globalcredit portal.com/ratingsdirect/renderArticle.do?articleId=1666825&SctArtId=392949&from=CM&nsl_code=LIME&sourceObjectId=9704641&sourceRevId=1&fee_ind=N&exp_date=20260630-20:30:28;
13. ***, *The Military Balance 2015*, Europe, Routledge, London, 2015.
14. ***, Transcripts of a Press Briefing with Gerry Rice, Spokesman, IMF Communications Department, Washington DC, June 30, 2016, http://www.imf.org/external/np/tr/ 2016/tr063016.htm;
15. ***, Europe's Economic Outlook after the Brexit Vote, 4 July 2016, URL: https://www.globalcreditportal.com/ratingsdirect/renderArticle .do?articleId=1668576&SctArtId=393248&from=CM&nsl_code=LIME&sourceObjectId=9706178&sourceRevId=1&fee_ind=N&exp_date=20260704-14:55:10;
16. Pagina web oficială a *Agerpress*, URL: http://www.agerpres.ro;
17. Pagina web oficială a *Al Jazeera*, URL: http://www.aljazeera.com/;
18. Pagina web oficială a *Hotnews*, URL: http://economie.hotnews.ro/.

III. ZONA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE

- RepublicaMoldova
- Criza ucraineană
- Turcia:turnura în evoluția internă şi dezvoltările geopolitice
- Reactivarea şi dezactivarea conflictului din Nagorno-Karabah

REPUBLICA MOLDOVA[203]

dr. Cristina BOGZEANU

Parcursul Republicii Moldova din prisma evoluțiilor în planul securității, în cursul anului 2016, poate fi analizat în contextul tensiunilor crescânde dintre Federația Rusă şi Occident, pe fondul intereselor de politică externă definite în vecinătatea comună. Deşi forma cea mai acută a acestor tensiuni s-a manifestat pe scena ucraineană, dinamica vieții politice interne şi poziționarea față de actorii relevanți externi la nivelul Republicii Moldova este relevantă pentru evoluția mediului regional de securitate.

În acest sens, este util să luăm în considerare faptul că, în contextul crizei ucrainene, Republica Moldova a semnat Acordul de Asociere cu UE (2014), iar integrarea în UE a devenit, pe parcursul acelui an, principala prioritate a coaliției de guvernare.

Începutul anului 2016 a găsit Republica Moldova într-una dintre cele mai serioase şi mai îndelungate crize politice interne. La acea vreme, Republica Moldova traversa o criză politică de mai bine de 2 ani, ale cărei origini se regăseau în starea precară a economiei moldoveneşti şi în frecventele scandaluri de corupție. Dispariția a 1 miliard $ din băncile moldoveneşti, adică a aproape 12% din PIB-ul Republicii Moldova, a constituit baza a multiple acuzații de corupție în rândul

[203] Acest material are la bază analize publicate în *Dinamica mediului de securitate* în cursul lui 2016, disponibile online la http://cssas.unap.ro/ro/dms.htm.

clasei politice şi a generat numeroase şi ample proteste de stradă. Este o criză al cărei apogeu a fost atins în luna ianuarie 2016.

Scena politică a Republicii Moldova este caracterizată, în primul rând, de o scindare între partidele comuniste, pro-ruse, şi cele pro-europene. După alegerile parlamentare din noiembrie 2014, cele trei partide pro-europene care au intrat în Parlament au câştigat 55 din cele 101 locuri. Luptele interne între membrii coaliției au dus la un blocaj legislativ prelungit, determinând instabilitate politică, precum şi colapsul a două guverne, ambele conduse de coaliții pro-europene, formate în jurul Partidului Liberal-Democrat şi a Partidului Democrat. Este, de asemenea, perioada în care a fost descoperită dispariția miliardului de dolari din băncile moldoveneşti.

Tabel nr. 1: *Principalele partide politice din Republica Moldova*

Partid	**Lider**
Partidul Comunist (PCRM)	Vladimir Voronin
Partidul Democrat (PDM)	Marian Lupu
Partidul Liberal-Democrat (PLDM)	Valeriu Streleț
Partidul Liberal (PL)	Mihail Ghimpu
Partidul Socialist (PSRM)[204]	Igor Dodon
Demnitate şi Adevăr	Andrei Năstase
Partidul Nostru[205]	Renato Usatîi

În octombrie 2015, fostul prim-ministru al Republicii Moldova (2009-2013), Vlad Filat (Partidul Liberal-Democrat), a fost arestat în contextul dosarului dispariției miliardului de dolari, iar prim-ministrul de la acea dată, Valeriu Sterleț (Partidul Liberal-Democrat) a fost

[204] Orientare pro-rusă. A făcut parte temporar dintr-o coaliție contra corupției, împreună cu formațiunea Partidul Nostru (pro-rus) şi *Demnitate şi Adevăr (pro-european)*, ceea ce a dus la creşterea notabilă a popularității.
[205] Orientare pro-rusă.

forțat să se retragă din funcție, la 29 octombrie 2015, în urma votului de neîncredere primit, ceea ce a adâncit criza politică de la Chişinău. Conform deciziei Curții Constituționale, dacă, în termen de trei luni de la această dată, nu se forma un nou guvern, preşedintele era obligat să dizolve parlamentul şi să convoace alegeri anticipate.

La 13 ianuarie 2016, 56 de deputați din coaliția parlamentară formată în jurul Partidului Democrat l-au propus pe Vlad Plahotniuc, controversat om de afaceri, pentru funcția de prim-ministru. Propunerea a fost respinsă de preşedintele Nicolae Timofti din motive de integritate, acesta solicitând coaliției să facă o nouă propunere până la data de 14 ianuarie 2016, orele 12.00. Coaliția îl propune din nou pe Vlad Plahotniuc, determinând astfel escaladarea crizei politice, precum şi două mitinguri: unul în sprijinul lui Vlad Plahotniuc în funcția de prim-ministru şi unul contra ocupării acestei funcții de omul de afaceri, considerat a avea prea multă influență asupra justiției.

La 15 ianuarie, preşedintele Nicolae Timofti, l-a desemnat, printr-un decret, pe Pavel Filip, ministrul în exercițiu al tehnologiei informației şi comunicațiilor, pentru funcția de premier.

Din 20 ianuarie 2016, funcția de prim-ministru al Republicii Moldova este ocupată de *Pavel Filip* (Partidul Democrat). Criza politică a Republicii Moldova, care s-a prelungit pe o perioadă de peste doi ani, a luat astfel sfârşit. Pavel Filip a fost desemnat prim-ministru cu sprijinul unei noi majorități parlamentare conduse de Partidul Democrat şi sprijinită de foşti membri ai partidelor de stânga şi ai Partidului Liberal-Democrat. Ceilalți doi contracandidați au fost

eliminați din cauza scandalului încă în plină desfăşurare a furtului a 1 miliard $, care se află şi la baza crizei politice.

Totuşi, nici faptul că Nicolae Timofti, care nu este aliniat niciunui partid, a refuzat să accepte candidatura lui Plahotniuc, nici faptul că l-a desemnat pe Pavel Filip, care vădeşte înclinație către reformă şi pentru o agendă europeană, nu a pus capăt crizei de credibilitate a guvernului de la Chişinău. Relația dintre Pavel Filip şi Vlad Plahiotniuc a pus sub semnul îndoielii şi integritatea noului prim-ministru. Numirea lui Pavel Filip a însemnat totuşi evitarea situației în care ar fi fost organizate alegeri anticipate, însă nu a pus capăt protestelor de stradă, asociate, în marea lor parte, cu scandalul partidelor şi politicienilor implicați în dispariția miliardului de dolari din băncile moldoveneşti.

Prin urmare, seria de proteste de stradă a continuat. Protestele au fost organizate de două mişcări separate – *Demnitate şi Adevăr*, pe de o pate, şi *Partidul Nostru*, de cealaltă. Cele două alianțe sunt divergente în ceea ce priveşte orientarea (prima este pro-europeană, iar cea de-a doua pro-rusă), însă ambele se opuneau guvernului pro-european, pe care îl consideră corupt, aservit intereselor oligarhilor, care controlează Republica Moldova, dorind, prin urmare, să fie schimbat. La 24 ianuarie 2016, au avut loc din nou ample proteste de stradă.

La 26 ianuarie 2016, Guvernul României aprobă acordarea primei tranşe de 60 milioane $ din împrumutul de 150 milioane de euro Republicii Moldova pentru a opri colapsul economic. Transferul acestei prime tranşe este condiționat însă de implementarea unui set de

reforme: reforma sistemului judiciar, combaterea corupției, proiectarea unui acord pentru un împrumut de la FMI, numirea unui nou guvernator al băncii centrale. În perioada 23-29 februarie, a avut loc o serie de întâlniri între reprezentanți ai FMI şi premierul Republicii Moldova, dar şi cu reprezentanți ai Ministerului Economiei, Banca Națională şi Ministerului Finanțelor. Întâlnirile nu au avut scopul de a negocia un program de asistență financiară, ci de a discuta evoluțiile economice recente, politicile dezvoltate pentru menținerea stabilității macroeconomice şi a bunei guvernări.

La 4 martie 2016, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a admis o sesizare formulată de Partidul Liberal-Democrat, luând decizia ca preşedintele țării să fie ales nu de către Parlament, aşa cum se întâmplă în prezent, ci prin vot popular. A fost stabilit ca următoarele alegeri prezidențiale să aibă loc la 30 noiembrie 2016.

La 27 martie 2016, la aniversarea a 98 de ani de la unirea Basarabiei cu România, mii de cetățeni moldoveni au protestat la Chişinău, solicitând unirea cu România, precum şi facilitarea condițiilor pentru obținerea cetățeniei româneşti şi adoptarea de către parlamentele ambelor țări a unor principii de reunificare.

De asemenea, la această dată, mai multe personalități şi organizații unioniste au deschis Sfatul Țării 2, a cărui sarcină este de a elabora strategii şi documente cu privire la unirea Republicii Moldova cu România. În timpul formării Sfatului Țării 2, au avut loc două alerte cu bombă, una la Gara feroviară şi una la Palatul Național, ambele dovedite a fi false.

La 31 martie 2016, Parlamentul Republicii Moldova a votat o declarație controversată despre inviolabilitatea suveranității, independența şi neutralitatea permanentă a Republicii Moldova.

Caracterul controversat al declarației este dat tocmai de contextul în care actul este emis şi anume acela al unor ample proteste de stradă în care cetățenii moldoveni solicită unirea cu România. Declarația votată în Parlamentul Republicii Moldova poate fi considerată o încercare de a oferi asigurări Moscovei în ceea ce priveşte orientarea Chişinăului, dar şi un semnal de alarmă pentru cei care sprijină proiectul reunificării. De asemenea, nu este întâmplător faptul că, la 1 aprilie 2016, presa internațională anunța încercări ale armatei ruseşti de a face recrutări în Transnistria. În acest sens, există opinii conform cărora recrutările făcute de armata rusă în stânga Nistrului nu sunt un aspect de noutate, dar, au fost aduse în prim-planul ştirilor de către adepți ai reunificării cu România, ca o contra-măsură la declarația votată de Parlamentul Republicii Moldova în 31 martie 2016.

Un raport al *Transparency International*[206] concluziona, în ceea ce priveşte Republica Moldova, că fenomenul corupției este în creştere. Având în vedere toate indiciile care arată capturarea statului, ignorarea solicitărilor formulate în contextul protestelor de stradă subminează dezvoltarea democratică a țării, pune în pericol parcursul european al acesteia şi creşte şansele ca fenomenul protestelor de stradă să continue şi chiar să se amplifice.

---

[206] ***, „Corruption index reflects Moldova's disappointing response to corruption", Transparency International, 27 ianuarie 2016, URL: http://www.transparency.org/news/pressrelease/corruption_index_reflects_moldovas_disappointing_response_to_corruption, accesat la 10.02.2016.

Se conturau astfel coordonatele unui context favorabil ca instabilitatea politică a Republicii Moldova să fie valorificată de către Moscova, în special în direcția îndepărtării Republicii Moldova de consolidarea relațiilor cu UE. În aceste condiții, Bruxelles ar putea deveni reticent în a acorda ajutor financiar pentru membrii Parteneriatului Estic şi ar putea solicita dovezi ale transparenței.

Mai mult, scandalul de corupție a fost legat de partidele pro-europene, care s-au aflat la conducerea Republicii Moldova în toată această perioadă. Prin urmare, una dintre primele consecințe constă în pierderea credibilității liderilor pro-europeni, constituindu-se astfel un teren propice pentru dezvoltarea curentului pro-rus. De altfel, rezultatele sondajelor electorale realizate în luna februarie 2016 confirmă consolidarea poziției aripii de stânga, dominată de socialişti şi de partidul fondat de Renato Usatîi, în preferințele electoratului[207]. Fenomenul comportă o importanță notabilă pentru viitorul parcurs al Republicii Moldova, dacă luăm în calcul că liderul socialiştilor, Igor Dodon, şi-a pronunțat frecvent în contextul crizei politice că îşi doreşte o relație prietenească cu Occidentul, dar integrarea în Uniunea Vamală şi Uniunea Eurasiatică, considerând Federația Rusă a fi principalul partener strategic.

În ciuda continuării angajamentelor în relațiile cu UE şi în ciuda amplelor proteste prin care se solicita reunificarea cu România, în Republica Moldova se amplifica şi o tendință de apropiere de Moscova. Creşterea sprijinului popular pentru Igor Dodon era doar o

[207] Vitalie Călugăreanu, „Sondaj: Se aud „tancurile ruseşti" în Moldova!", în Deutsche Welle Chişinău, 25 februarie 2016, URL: http://www.dw.com/ro/sondaj-se-aud-tancurile-ruse%C8%99ti-%C3%AEn-moldova/a-19072178, accesat la 26.02.2016.

parte a acestei tendințe. Relevantă, în acest sens, a fost şi vizita ministrului pentru afaceri externe şi integrare europeană al Republicii Moldova la Moscova, la scurt timp după votarea declarației privind inviolabilitatea, suveranitatea, independența şi neutralitatea permanentă a Republicii Moldova.

În acest plan poate fi regăsit motivul pentru care capitalele europene au sprijinit noul guvern, în ciuda presupozițiilor de corupție ce plana asupra lor. Deşi noul guvern era suspectat a fi unul controlat de Plahotniuc, numirea lui ținea, pentru acel moment dat, Republica Moldova departe de colapsul politic şi economic şi de intrarea completă sub influența Moscovei.

Concomitent, în Transnistria, au fost întreprinse măsuri pentru dezvoltarea relațiilor comerciale cu Federația Rusă. Transnistria a fost puternic afectată de scăderea exporturilor către Republica Moldova şi scăderea prețului energiei electrice pe care Moldova o importă din Transnistria, generând o gravă criză economică în republica separatistă.

La finele lunii octombrie şi începutul lunii noiembrie 2016 au avut loc alegerile prezidențiale din Republica Moldova. Scrutinul a avut loc pe 30 octombrie 2016, pentru turul I, şi pe 13 noiembrie, pentru turul al II-lea. Până la investirea noului preşedinte, funcția a fost asigurată de Nicolae Timofti, al cărui mandat a expirat la 23 martie 2016.

Evenimentul a constituit o premieră pe scena politică internă a Republicii Moldova, fiind pentru prima oară după 20 ani când moldovenii îşi desemnează preşedintele prin vot direct. Acest fapt a devenit

posibil în urma deciziei Curții Constituționale, din 4 martie 2016, care amenda Constituția în partea referitoare la mecanismele de alegere a preşedintelui.

Mediul intern în care s-au derulat alegerile prezidențiale din Republica Moldova a fost unul extrem de tensionat, marcat de scandaluri de corupție a clasei politice, de creşterea neîncrederii populației în aceasta (mai ales în cea pro-europeană, aflată, la finele anului trecut, în centrul scandalurilor de corupție), în instituțiile statului, precum şi de amplificarea dificultăților economice. Relevante în acest sens sunt numeroasele proteste de stradă desfăşurate pe parcursul anului 2015 sau scandalul furtului a 1 miliard de dolari din băncile moldoveneşti. La toate acestea, se adaugă o puternică divizare, nu doar în plan politic, ci şi în planul populației în ceea ce priveşte viitorul parcurs al Republicii Moldova, respectiv alegerea parcursului pro-european sau pro-rus.

Acesta a constituit cadrul general, propice unei campanii electorale care, deşi a avut un caracter competitiv şi s-a derulat cu respectarea libertăților fundamentale, a fost caracterizată, conform unui raport al OSCE, de „abuzul de anvergură al resurselor administrative, lipsa transparenței în finanțarea campaniei electorale şi de reflectarea ei neechilibrată de către mass-media”[208].

În primul tur, prezența la vot s-a ridicat la 50,95% din totalul populației cu drept de vot. Dintre cei 9 candidați, Igor Dodon (reprezentantul Partidului Socialiştilor din Republica Moldova) şi

[208] Misiunea Internațională de Observare a Alegerilor Republica Moldova – Alegeri Prezidențiale, 30 octombrie 2016, Declarația privind Constatările şi Concluziile Preliminare, URL: http://www.osce.org/ro/odihr/elections/moldova/2 78211?download=true, accesat la 21.11.2016, p. 1.

Maia Sandu (reprezentanta Partidului Acțiune şi Solidaritate) au înregistrat cele mai multe voturi: 47,98%, respectiv 38,71%. În turul al doilea, Dodon a cumulat, de asemenea, mai multe voturi (52,11%) decât contracandidata sa (47,89%), câştigând astfel alegerile.

În România, au fost organizate 11 secții de votare în 10 oraşe – centre universitare: Bucureşti, Iaşi, Cluj-Napoca, Timişoara, Galați, Constanța, Braşov, Bacău, Suceava şi Craiova.

Igor Dodon a fost ministru al economiei în perioada guvernării comuniste (2006-2009) şi preşedinte al Partidului Socialiştilor. Maia Sandu, preşedinte al Partidului Acțiune şi Solidaritate, şi-a derulat studiile la Harvard, a lucrat ca economist pentru Banca Mondială şi a candidat pe o platformă anti-corupție. Integritatea ei a fost atacată însă în perioada campaniei electorale, prin asocierea cu scandalul furtului miliardului de dolari din băncile moldoveneşti. Succesul înregistrat de socialist poate fi explicat şi prin eficiența campaniei electorale: mesajele lui Dodon au fost popularizate mult mai eficient decât cele ale Maiei Sandu, acesta beneficiind de accesul la mass-media tradiționale cu extindere mai mare, precum şi de eforturi de promovare din uşă în uşă.

Perioada imediat următoare a fost marcată însă de ample scandaluri privind fraudarea alegerilor. Spre exemplu, la 14 noiembrie apăreau ştiri privind inversarea rezultatelor votului în două localități din Republica Moldova, în care Igor Dodon câştigase 69,95% din voturi, iar Maia Sandu 30,05%. După identificarea erorii, rezultatele au fost inversate. De asemenea, în localitățile de la granița cu Transnistria, unde Dodon a ieşit învingător, mii de alegători au votat

pe listele suplimentare, acestea cumulând mai mult de jumătate din totalul voturilor înregistrate în respectivele localități. În plus, mai multe secții de votare au rămas fără buletine de vot.

La 14 noiembrie, străzile din Chişinău găzduiau un protest, organizat de un ONG unionist, determinat de modul de organizare a alegerilor. Participanții au solicitat reorganizarea alegerilor şi demisia membrilor Comisiei Electorale Centrale şi demisia ministrului de externe. Cu această ocazie a fost desfăşurat şi un drapel românesc uriaş şi au fost scandate lozinci pro-româneşti şi pro-unioniste. De asemenea, în acest context, Maia Sandu a denunțat încălcări ale legii în favoarea contracandidatului său. Protestele de stradă din 14 noiembrie au determinat o reacție tranşantă din partea lui Dodon, care şi-a acuzat oponenții politici pentru declanşarea acestora şi a subliniat că are capacitatea de a scoate oamenii în stradă.

În aceeaşi zi, Dodon şi-a făcut publică opinia că semnarea Acordului de Asociere cu UE este o greşeală şi că va lupta împreună cu Partidul Socialiştilor pentru a-l denunța, menționând că are în vedere organizarea unui referendum în acest sens. În plus, acesta a menționat şi că optează pentru integrarea în Uniunea Eurasiatică. Dodon şi-a susținut afirmațiile, menționând că, în viziunea a 65% din populația moldovenească, Rusia este un partener, în timp ce 55% ar vota pentru integrarea în Uniunea Eurasiatică. Conform datelor invocate de Dodon, de două ori mai puține persoane susțin integrarea în UE. Mai mult, sunt invocate pierderi economice ale Moldovei din cauza semnării Acordului de Asociere: „a pierdut piața rusească şi nu a

primit pe cea europeană”[209]. La 15 noiembrie, preşedintele ales al Republicii Moldova a declarat că nu va suspenda relațiile cu UE.

În perioada marcată de incertitudini şi multiple suspiciuni de fraudare a alegerilor, ce a urmat anunțării rezultatelor celui de-al doilea tur de scrutin, I. Dodon, candidatul pro-rus, a abordat, într-un interviu acordat unei agenții de presă ruseşti, probleme-cheie legate de stabilitatea şi securitatea Republicii Moldova: relațiile economice, migranții şi Transnistria (21 noiembrie).

În ceea ce priveşte raporturile economice cu UE şi Federația Rusă, atitudinea lui Dodon marchează o schimbare notabilă, trecând de la opoziția față de implementarea Acordului de Asociere cu UE, la o cale de mijloc. La 21 noiembrie, acesta declara că îşi doreşte un „parteneriat strategic” cu Rusia, concomitent cu continuarea Acordului de Asociere cu UE.

Principalul argument adus în acest sens este formulat însă sub forma temerii ca Republica Moldova să experimenteze un fenomen social şi politic echivalent Euromaidanului ucrainean, de la finele anului 2013. Relațiile economice cu Federația Rusă au fost abordate sub forma unei condiții esențiale pentru stabilitatea economică a Republicii Moldova, Dodon propunând semnarea, într-o primă etapă, a unui memorandum privind cooperarea cu Uniunea Economică Eurasiatică, pentru ca, timp de doi-trei ani, să observe evoluțiile în

[209] ***, „Igor Dodon: Semnarea Acordului de Asociere cu UE a fost o mare greseala. Vom lupta pentru denuntarea acestuia; putem organiza un referendum”, în *Hotnews*, 14 noiembrie 2016, URL: http://www.hotnews.ro/stiri-esential-21415338-igor-dodon-semnarea-acordului-asociere-fost-mare-greseala-vom-lupta-pentru-denuntarea-acestuia-putem-organiza-referendum.htm, accesat la 29.11.2016.

planul UE[210]. În plus, acesta a subliniat şi importanța interdicției impuse de Moscova importului de produse moldoveneşti.

Un alt fapt subliniat a fost necesitatea diversificării căilor de livrare a gazului natural, evidențiind că motivația nu rezidă în încrederea redusă în partenerii ruşi, ci în nesiguranța tranzitului prin Ucraina. Aşadar, referitor la relațiile Chişinăului cu Bruxelles şi cu Moscova, Dodon pledează, în urma alegerilor, pentru o atitudine echidistantă, în conformitate cu interesele economice ale Republicii Moldova, însă, discursul lui reflectă o greutate mult mai mare acordată relațiilor cu Federația Rusă.

Abordarea problemei transnistrene este, de asemenea, semnificativă pentru modul în care acesta priveşte relația cu UE. „Dacă dorim ca Republica Moldova să se mențină ca stat, vă voi spune sincer: Nu trebuie sa ne grăbim să aderăm nicăieri. Pentru că aderarea la UE este posibilă doar fără Transnistria şi fără Găgăuzia”[211]. Prin urmare, dezideratul aderării la UE presupune, în discursul acestuia, pierderea integrității teritoriale a statului.

Pentru rezolvarea problemei transnistrene, Dodon propune o abordare în trei etape. În primul rând, aceasta ar presupune încheierea unei înțelegeri bilaterale între Chişinău şi Tiraspol, un acord similar celui încheiat cu Găgăuzia, care menționează inclusiv dreptul de autodeterminare al Găgăuziei în situația în care Republica Moldova şi-ar pierde atributele unui stat național. În al doilea rând, este exclusă

---

[210] ***, „Igor Dodon, pentru presa rusa: Doresc un "parteneriat strategic" cu Federatia Rusa; nu voi anula Acordul de Asociere cu UE”, în *Hotnews*, 21 noiembrie 2016, URL: http://www.hotnews.ro/stiri-international-21428020-igor-dodon-pentru-presa-rusa-doresc-parteneriat-strategic-federatia-rusa-nu-voi-anula-acordul-asociere.htm, accesat la 22.11.2016.
[211] *Ibidem*.

aderarea Moldovei la NATO. În eventualitatea în care Chişinăul ar adopta un asemenea parcurs, Găgăuziei şi Transnistriei li se va garanta dreptul la autodeterminare. În opinia preşedintelui ales, acestea ar constitui principiile fundamentale ale rezolvării problemei transnistrene, fiind urmate, de negocierile în formatul „5+2” a aspectelor de ordin economic şi social. O ultimă etapă ar fi constituită de organizarea unui referendum pe ambele maluri ale Nistrului.

Soluția propusă de Dodon a fost respinsă public de liderul transnistrean Evgheni Şevciuk, acesta considerând că unica soluție pentru rezolvarea problemei transnistrene este independența şi, ulterior, unirea cu Federația Rusă.

La puțin timp după câştigarea alegerilor, Dodon a intrat în conflict şi cu ministrul apărării al Republicii Moldova, Anatol Şalaru, acesta declarând că, în calitatea sa de comandant suprem al forțelor armate, va face tot ce îi va sta în putință pentru a-l demite pe Şalaru, acuzându-l în repetate rânduri că ar fi încălcat statutul de neutralitate al țării, prin promovarea consolidării relațiilor cu NATO şi cu România.

Rezultatele alegerilor prezidențiale din Republica Moldova sunt semnificative pentru ecuația de securitate şi stabilitate a României. În cel de-al doilea tur de scrutin, cei doi candidați au constituit exponenți ai celor două curente politice majore din acest stat – cel pro-european, respectiv cel pro-rus, câştigătorul fiind de aşteptat a contura şi consolida orientarea politicii externe conduse de la Chişinău – spre Bruxelles sau spre Moscova.

În acest context, devine evident faptul că cetățenii moldoveni au optat, în majoritate, pentru un parcurs pro-rus în materie de orientare a politicii externe. La nivelul UE, declarațiile indică o recunoaştere a eşecului politicii de vecinătate şi în Republica Moldova. Johannes Hahn, comisarul UE pentru politica europeană de vecinătate şi negocieri pentru extindere, menționând, în urma întrevederii cu premierul Republicii Moldova, Pavel Filip, că maniera în care Uniunea a încercat să sprijine Republica Moldova nu a fost una foarte bună (28 noiembrie 2016). J. Hahn a subliniat totuşi necesitatea ca Republica Moldova să continue implementarea reformelor, precum şi lupta contra corupției şi eforturile de depolitizare a instituțiilor statului şi ale justiției.

Rezultatele alegerilor din Republica Moldova sunt semnificative şi pentru Ucraina, aflată în prezent în stare de război cu Federația Rusă. Astfel, la 28 octombrie, presa internațională publica poziția exprimată de deputați ucraineni, care susțineau că Kiev nu va permite integrarea Republicii Moldova în Uniunea Eurasiatică. De asemenea, victoria candidatului pro-rus era considerată a fi un pericol pentru securitatea Republicii Moldova, aceasta constituindu-se într-un vecin cu potențial destabilizator pentru Ucraina.

Cu ocazia aceleiaşi conferințe de presă, un alt deputat ucrainean a susținut că, în situația în care vor exista politicieni moldoveni care vor declara că Crimeea este parte a Federației Ruse, Kiev va lua măsuri pentru a-şi apăra interesele, precum blocade ale deplasării persoanelor fizice, juridice şi a mărfurilor de proveniență moldovenească, generând astfel pierderi pentru economia

moldovenească[212]. Declarațiile au urmat solicitărilor unor deputați ucraineni ca I. Dodon să fie declarat *persona non grata*, după ce ar fi declarat că peninsula Crimeea aparține Federației Ruse (5 noiembrie 2016).

La 29 noiembrie, Republica Moldova şi Federația Rusă au încheiat un protocol privind cooperarea economică. Documentul a fost semnat de vicepremierii celor două state: Octavian Calmic şi Dmitri Rogozin şi include un plan pentru dezvoltarea relațiilor comerciale şi economice, fără a cuprinde însă aspecte legate de embargoul impus de Moscova produselor vinicole, vegetale şi animale ce provin de Republica Moldova. Aceste aspecte, alături de chestiunea amnistierii emigranților moldoveni care au încălcat regimul vizelor în Federația Rusă sau eliminarea taxelor vamale pentru anumite produse moldoveneşti urmează a fi abordată într-o întâlnire ulterioară la nivelul şefilor de state.

În aceeaşi zi, secretarul general al NATO, Jens Stoltenberg, anunța că va deschide un birou de legătură al Alianței în Republica Moldova, în vederea consolidării cooperării şi a sprijinului reformelor inițiate de guvernul moldovean. Conferința de presă dedicată acestui eveniment a constituit şi o oportunitate pentru reconfirmarea sprijinului NATO față de menținerea independenței, suveranității şi integrității teritoriale a Republicii Moldova, precum şi pentru a reitera respectul față de opțiunea de neutralitate a Chişinăului.

---

[212] ***, „Ucraina nu va permite integrarea Republicii Moldova in Uniunea Eurasiatica - deputati ucraineni", în *Hotnews*, 28 octombrie 2016, URL: http://www.hotnews.ro/stiri-esential-21381456-ucraina-nu-permiteintegrarea-republicii-moldova-uniunea-eurasiatica-deputati-ucraineni.htm, accesat la 20.11.2016.

La Bucureşti, tot la 29 noiembrie, în cadrul şedinţei Consiliului Naţional de Apărare a Ţării, a fost adoptată *Strategia pe termen mediu şi lung privind relaţia României cu Republica Moldova*[213]. Documentul a fost definit ca un plan de acţiuni în domeniul abordării strategice a relaţiilor cu Republica Moldova, plecând de la o evaluare cuprinzătoare şi realistă a stadiului acestei relaţii în contextul actual. Este reiterat obiectivul strategic al României în acest context, care constă în „integrarea europeană a Republicii Moldova, adică susţinerea orientării clare, ireversibile a Republicii Moldova spre Uniunea Europeană şi a conectării pro-europene a Chişinăului, cu instituţii puternice, o democraţie solidă, proces în care România poate şi trebuie să joace rolul principal”[214].

Perioada ce a urmat comunicării rezultatelor alegerilor a fost marcată şi de declaraţii oficiale cu relevanţă notabilă pentru atitudinea preşedintelui ales faţă de relaţiile cu România. Astfel, într-un interviu din26 noiembrie, acesta a menţionat că prima vizită în calitate de preşedinte o va face la Moscova, urmată de una la Bruxelles şi de o alta la Bucureşti. A fost însă şi o ocazie cu care a adresat critici Bucureştiului pentru a fi pus la dispoziţie studenţilor autobuze pentru a putea vota, considerând aceasta o implicare în afacerile interne ale Republicii Moldova. Mai mult, Dodon a criticat şi atitudinea demnitarilor români de a considera Republica Moldova o „soră mai mică” şi s-a autocaracterizat ca fiind anti-unionist, dar nu şi anti-român.

[213] ***, „Declaraţia de presă a Preşedintelui României, domnul Klaus Iohannis, susţinută la finalul şedinţei Consiliului Suprem de Apărare a Ţării. Comunicat de presă”, Consiliul Naţional de Apărare a Ţării, 29 noiembrie, URL: http://csat.presidency.ro/?pag=46&id =14439, accesat la 03.12.2016.
[214] Ibidem.

Preşedintele ales a subliniat, de asemenea, că Bucureştiul va trebui să demonstreze că nu susține mişcările unioniste de dincolo de Prut. În plus, dat fiind că mişcările unioniste sunt considerate una din principalele cauze ale conflictului Transnistrean, Dodon consideră că România nu ar trebui să ia parte la negocierile pentru rezolvarea acestuia.

Opiniile lui Dodon nu sunt susținute de poziţiile oficiale adoptate de România. Bucureştiul nu s-a pronunțat pentru unirea cu Republica Moldova, obiectivul strategic formulat în acest sens fiind integrarea europeană a statului cu care se învecinează în est, exprimându-şi sprijinul pentru consolidarea instituţiilor şi a democraţiei.

În concluzie, în ciuda unui discurs politic care se doreşte a pleda pentru echidistanță în relațiile externe ale Republicii Moldova în special referitor la cele cu Moscova, Bruxelles şi Bucureşti, câştigătorul alegerilor prezidențiale din octombrie-noiembrie 2016 are o orientare vădit pro-rusă. Schimbul de replici tensionate cu Bucureştiul, poziționarea vehement anti-unionistă în ciuda afirmării unei poziții distincte de către autoritățile române pot indica o posibilă tensionare a raporturilor dintre Bucureşti şi Chişinău, apariția de tensiuni şi provocări în acest sens. Mai mult, diferența de opinii dintre liderul de la Chişinău şi cel de la Tiraspol pot constitui semne ale menținerii problemei transnistrene sau chiar ale agravării acesteia.

Notabil este şi faptul că prim-ministrul şi parlamentul Republicii Moldova au o orientare pro-europeană, deci este puțin probabilă o schimbare bruscă a Chişinăului către Moscova. De altfel, caracterul din ce în ce mai moderat al discursului lui Dodon privind viitorul

relațiilor cu Bruxelles poate fi explicat în această lumină, putând constitui o modalitate de a atrage sprijinul acestora. Pe de altă parte, nu este exclus ca Republica Moldova să cunoască o nouă criză pe scena politică internă, născută din aceste diferențe. De altfel, Dodon chiar şi-a exprimat dorința de a organiza alegeri parlamentare anticipate.

La 11 decembrie 2016, au fost organizate alegeri prezidențiale în republica separatistă Transnistria. Populația a avut de ales între şase candidați. Principalii candidați înscrişi în lupta electorală au fost Evgheni Sevciuk, cel care deține din 2011 preşedinția republicii autoproclamate, Vadim Krasnoselsky, preşedintele Sovietului Suprem (organul legislativ al Transnistriei) şi Oleg Horjan (procurorul general al Transnistriei). Vadim Krasnoselsky era, de asemenea, cunoscut pentru a fi susținut de concernul Sheriff, despre care presa susține că ar controla întreaga economie din republica separatistă[215].

Dezbaterile dintre candidați în perioada campaniei electorale au fost direcționate către criza economică a republicii separatiste, corupția şi situația politică internă, însă, spre deosebire de competiția pentru preşedinția de la Chişinău, toți candidații au avut o orientare pro-rusă. La nivel oficial, Kremlinul nu şi-a exprimat sprijinul pentru niciunul dintre candidați.

Listele electorale întocmite pentru alegerile din 11 decembrie includeau peste 400.000 de alegători, pentru care s-au organizat 261 de secții de votare.

---

[215] ***, „Alegeri prezidențiale cu candidați ruşi în Transnistria", în *EurActiv.ro*, 11 decembrie 2016, URL: http://www.euractiv.ro/euractiv-moldova/alegeri-prezidentiale-cu-candidati-rusi-in-trans nistria-6103?cfcc, accesat la 13.12.2016.

Câştigătorul alegerilor a fost Vadim Krasnoselsky, care a cumulat 70% din totalul voturilor exprimate.

Alegerile nu au fost recunoscute de autorităţile de la Chişinău, nici de comunitatea internaţională, însă, este acceptat faptul că acestea vor produce efecte. În ceea ce priveşte relaţiile dintre Chişinău şi Tiraspol, este de aşteptat ca acestea să nu cunoască o îmbunătăţire notabilă. Aceasta deoarece, similar predecesorului său, nici Vadim Krasnoselsky nu agreează soluţia de rezolvare a conflictului transnistrean propusă de I. Dodon. Şi în opinia câştigătorului alegerilor din decembrie 2016, soluţia pentru entitatea separatistă constă în declararea independenţei şi unirea cu Federaţia Rusă.

Totuşi, la scurt timp după ce câştigarea alegerilor Krasnoselsky şi-a manifestat deschiderea către cooperarea cu Chişinăul în ceea ce priveşte rezolvarea conflictului transnistrean, având, în acelaşi timp, şi o atitudine rezervată faţă de succesul acestui demers deoarece „nu depinde totul de preşedintele de la Chişinău. Majoritatea pro-europeană controlează Parlamentul moldovean”[216].

În ciuda unei contestaţii a rezultatelor alegerilor din Republica Moldova, depuse la Curtea Constituţională de către Maia Sandu, instituţia a validat rezultatele alegerilor prezidenţiale, la 13 decembrie 2016. În consecinţă, la 23 decembrie 2016, Igor Dodon a fost investit preşedinte al Republicii Moldova. În cadrul discursului de investitură, Dodon a subliniat că principalul partener strategic al statului moldovean este Federaţia Rusă şi a reiterat importanţa pe care o

[216] Mircea Olteanu, „Preşedintele ales al Transnistriei este dispus să reia discuţiile privind conflictul transnistrean”, *Mediafax*, 13 decembrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/presedintele-ales-al-transnistriei-este-dispus-sa-reia-discutiile-privind-conflictul-transnistrean-16025748, accesat la 15.12.2016.

acordă statalității şi suveranității Republicii Moldova. De asemenea, Dodon a menționat şi că va acționa pentru dezvoltarea unor bune relații cu statele vecine, România şi Ucraina, dar şi că va dezvolta „colaborarea multidimensională cu UE”[217].

În ciuda unei relative deschideri față de cooperarea cu actorii occidentali, pe care noul preşedinte al Republicii Moldova o lasă să transpară din discursul său public, este evidentă atitudinea negativă față de aprofundarea cooperării cu aceştia. Relevant, în această ordine de idei, este faptul că, la puțin timp după investitură, la 27 decembrie 2016, Dodon a decis să-l demită pe Ministrul Apărării, Anatol Şalaru. Principalul motiv pentru aceasta este că A. Şalaru „ar fi cochetat” cu NATO, în ciuda statutului de neutralitate asumat de Republica Moldova.

Mai mult, cu doar câteva zile înainte, Dodon a decis înlocuirea limbii române cu cea „moldovenească” pe pagina web oficială a preşedinției Republicii Moldova, deşi, printr-o decizie a Curții Constituționale de la Chişinău, din 2013, limba oficială a statului este limba română.

Notabilă este, în acest sens, şi o declarație a lui Igor Dodon, înainte de investitura oficială în funcția de preşedinte al Republicii Moldova. La 18 decembrie, în cadrul unei conferințe de presă, acesta a argumentat că programul de burse pus la dispoziția elevilor moldoveni de către România constituie o „politică de românizare”, menționând

[217] ***, „Igor Dodon, anunturi importante in limba rusa la discursul de investitura ca presedinte al Republicii Moldova: *Rusia e partener strategic, statalitatea moldoveneasca are o istorie de secole”, Hotnews,* 23 decembrie 2016, URL: http://www.hotnews.ro/stiri-esential-21491752-igor-dodon-anunturi-importante-limba-rusa-discursul-investitura-presedinte-republicii-moldova-rusia-partener-strategic-statalitatea-moldoveneasca-are-istorie-secole.htm, accesat la 27.12.2016.

inclusiv existența unei atitudini „agresive” a României în acest sens. Din acest motiv, Dodon a solicitat Rusiei contracararea acestui fenomen[218].

Alegerile prezidențiale de la Chişinău au avut o importantă componentă geopolitică, iar rezultatul acestora constituie o confirmare a influenței ruseşti în acest spațiu.

În aceste condiții, este de aşteptat ca evoluțiile vieții politice interne şi externe din Republica Moldova să ocupe un loc din ce în ce mai consistent în rândul preocupărilor de securitate nu doar ale României, ci şi ale actorilor din spațiul european. O confirmare a acestei tendințe poate fi regăsită şi în declarația secretarul de stat al SUA, John Kerry, în cadrul unei reuniuni a Consiliului Ministerial al OSCE la Hamburg, din 9 decembrie 2016. Conform spuselor acestuia, Europa nu se confruntă doar cu amenințarea provenienţă din destabilizarea Ucrainei, ci şi cu situația din țări precum Republica Moldova. În plus, acesta a subliniat şi că „în regiunea OSCE, am văzut în ultimul timp o creştere a gândirii autoritare, însoțită de un regres al drepturilor omului, restricții impuse mass-media independente, o creştere a crimelor motivate de intoleranță”[219].

Având în vedere relațiile încă tensionate dintre actorii occidentali şi Federația Rusă, tergiversarea rezolvării crizei ucrainene, criza internă a UE pe fondul Brexit şi al pierderii credibilității, dar şi

---

[218] ***, „Dodon indeamna Rusia sa opreasca "romanizarea" tinerilor moldoveni: Romania vine foarte agresiv, si cu educarea copiilor, si cu societatea civila”, în *Hotnews*, 18 decembrie 2016, URL: http://www.hotnews.ro/stiri-esential-21480255-dodon-indeamna-rusia-opreasca-romanizarea-tinerilor-moldoveni-romania-vine-foarte-agresiv-educarea-copiilor-societatea-civila.htm, accesat la 28.12.26.

[219] ***, US Department of State, Office of the Spokeperson, Remarks of Secretary of State John Kerry at the Opening Session of the OSCE Ministerial”, December 8, 2016, Hamburg, Germany, URL: http://www.osce.org/cio/287546?download=true, accesat la 10.12.2016.

eforturile de recalibrare a politicii de vecinătate la acest nivel, parcursul politic al Republicii Moldova, atât pe plan intern, cât şi pe plan extern, poate genera repercusiuni la nivelul mediului regional de securitate.

Cu un preşedinte pro-rus, direcția majoră definită în planul politicii externe de la Chişinău este, evident, orientată către Moscova. Discursul public încă păstrează o aparentă deschidere către relațiile cu actorii occidentali, deşi măsurile întreprinse în plan concret vădesc o tendință de diluare a raporturilor cu aceştia. Totuşi, un echilibru real poate fi prezervat, într-o anumită măsură, prin menținerea guvernului majoritar pro-european.

În ceea ce priveşte conflictul transnistrean, în ciuda orientării pro-ruse a liderilor de la Chişinău şi de la Tiraspol şi a manifestării deschiderii către soluționarea acestuia, în opinia noastră, este puțin probabil ca părțile implicate să ajungă la o soluție comun acceptată în fie în formatul „5+2”, fie într-un alt format. Aceasta deoarece în absența unei participări efective a Rusiei în acest proces, soluția este imposibil de atins. Or, acest lucru este puțin probabil, având în vedere că, pentru Kremlin, menținerea influenței în regiune prin întreținerea conflictelor înghețate s-a dovedit, de-a lungul timpului, o soluție de succes.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, Corruption index reflects Moldova's disappointing response to corruption, Transparency International, 27 ianuarie 2016,http://www.transparency.org/news/pressrelease/corruption_index_reflects_moldovas_disappointing_response_to_corruption;
2. ***, Declarația de presă a Preşedintelui României, domnul Klaus Iohannis, susținută la finalul şedinței Consiliului Suprem de Apărare a Țării. Comunicat de presă, Consiliul Național de Apărare a Țării, 29 noiembrie, http://csat.presidency.ro/?pag=46&id=14439;
3. ***, Misiunea Internațională de Observare a Alegerilor Republica Moldova – Alegeri Prezidențiale, 30 octombrie 2016, Declarația privind Constatările şi Concluziile Preliminare, http://www.osce.org/ro/odihr/elections/moldova/2 78211?download=true;
4. ***, US Department of State, Office of the Spokeperson, Remarks of Secretary of State John Kerry at the Opening Session of the OSCE Ministerial", December 8, 2016, Hamburg, Germany, http://www.osce.org/cio/287546?download=true;
5. Pagina web oficială *Deutsche Welle Chişinău*, http://www.dw.com/ro/;
6. Pagina web oficială *EurActiv.ro*, URL: http://www.euractiv.ro/;
7. Pagina web oficială *Hotnews*, URL: http://www.hotnews.ro;
8. Pagina web oficială *Mediafax*, URL: http://www.mediafax.ro.

CRIZA UCRAINEANĂ[220]

dr. Cristina BOGZEANU

Criza ucraineană, debutată încă de la finele anului 2013, continuă să constituie una dintre cele mai serioase preocupări de securitate pentru spațiul euroatlantic. Deşi punctul de apogeu al acesteia a fost depăşit, întreg anul 2016 a inclus reluări sporadice ale focului în regiunea Donbass, soldate cu zeci de morți şi răniți, încercări de a impune acorduri de încetare a focului, care au eşuat, precum şi eforturi de a identifica o soluție acceptabilă pentru toate părțile implicate.

Dacă, la finalul anului 2015, a fost încheiat un armistițiu de încetare a focului, acesta a eşuat încă din primele zile ale lunii ianuarie, când doi soldați ucraineni şi doi rebeli au fost ucişi într-o încălcare a armistițiului. La finele lunii, pe 31 ianuarie, alți doi soldați ucraineni au fost raportați a fi fost ucişi în cadrul unei încălcări a focului în regiunea Donbass.

La 13 ianuarie, a avut loc o primă întâlnire a reprezentanților Ucrainei, Rusiei şi OSCE pentru a discuta implementarea Acordului Minsk II. Statutul regiunii Donbass şi posibilitatea organizării de alegeri locale în cele două republici au constituit punctele esențiale ale întâlnirii. La scurt timp, însă, preşedintele Ucrainei, Petro Poroşenko, şi-a anunțat intenția de a amâna votul parlamentar asupra cedării

[220] Acest material are la bază analize publicate în *Dinamica mediului de securitate* în cursul lui 2016, disponibile online la http://cssas.unap.ro/ro/dms.htm.

puterii regionale. Decizia a fost argumentată prin aceea că un astfel de vot ar echivala cu acordarea unui statut de semi-autonomie provinciilor Donețk şi Lugansk şi că nu se va lua nicio decizie de creştere a autonomiei celor două provincii până la stabilirea şi implementarea unui acord de încetare a focului. De asemenea, P. Poroşenko a insistat ca observatorii OSCE să aibă acces nerestricționat în zona de conflict.

La începutul lunii februarie, Washington şi-a anunțat intenția de a creşte de patru ori bugetul alocat pentru Inițiativa de Reasigurare Europeană înainte de summitul NATO de la Varşovia.

La 19 ianuarie, ministrul energiei şi producției de cărbune din Ucraina anunța că aceasta va majora costurile pentru tranzitul gazului rusesc cu până la peste 50%, ceea ce face ca exportul de gaz natural către Europa, prin gazoductele ucrainene, să devină mai scump pentru Gazprom.

Luna februarie a marcat intrarea Ucrainei într-o veritabilă criză politică internă, fundamentată pe multiple acuzații de corupție. La 3 februarie, ministrul economiei a demisionat, motivându-şi actul prin corupția la nivelul guvernului şi prin amploarea nepotismului politic, menționând că au fost încercări de a opri reformele sale prin presiuni şi intimidări. Gestul ministrului economiei a fost urmat de solicitări de reformare a coaliției de guvernare conduse de prim-ministrul Arseny Yatsenyuk. Acesta din urmă a menționat că va demisiona în situația în care va avea loc o remaniere guvernamentală. Reprezentanții forului legislativ ucrainean au acordat un vot de neîncredere coaliției de guvernare. Dat fiind că prim-ministrul nu a demisionat, aşa cum i se

solicitase în Rada, două partide politice s-au retras din coaliția de guvernare, ceea ce a dus la pierderea majorității legislative[221]. La 10 aprilie, prim-ministrul şi-a anunțat demisia, iar la 21 aprilie a fost format un nou cabinet de guvernare.

Criza politică risca, astfel, să blocheze implementarea reformelor solicitate de UE. În plus, a oferit o imagine clară asupra amplorii fenomenului corupției în Ucraina şi impactul negativ asupra procesului de stabilizare şi soluționare a crizei politico-militare pe care o traversează în prezent.

În toată această perioadă, conflictul din regiunile estice ale Ucrainei a cunoscut escaladări repetate, iar Rusia a mobilizat forțele militare la granița Ucrainei (8 februarie), sub pretextul unor exerciții rapide şi de mare amploare, menite să testeze reacția acestora în fața unor amenințări precum terorismul sau dezastrele naturale[222]. Concomitent, statele implicate în negocierea şi implementarea Acordului Minsk II au lansat apeluri pentru continuarea reformelor economice şi politice în Ucraina, iar, la 15 februarie, a fost încheiat un nou acord de încetare a focului. La scurt timp, la 23 februarie, presa anunța deja intensificarea luptelor în estul Ucrainei, iar observatorii internaționali raportau faptul că rebelii pro-ruşi şi-au mutat din nou armamentul greu la linia de contact.

Ca răspuns la creşterea prezenței militare a Rusiei în regiune, P. Poroşenko a anunțat că intenționează să sporească substanțial prezența

---

[221] ***, „Governement crisis deepens as Samopomich leaves", în The Economist Intelligence Unit, 24 February 2016, URL: http://www.eiu.com, accesat la data de 06.03.2016.

[222] ***, „Russian military deployed near Ukraine for huge exercises", în *BBC News*, 9 February 2016, URL: http://www.bbc.com/news/world-europe-35532842, accesat la data de 10.03.2016.

militară a Ucrainei la Marea Neagră şi la granița administrativă cu Crimeea, ca parte a strategiei de recuperare a teritoriului anexat de Federația Rusă în 2014. În plus, preşedintele ucrainean a anunțat că Ministerul Apărării şi Statul Major General urmează să facă propuneri pentru creşterea substanțială a capacității militare a Ucrainei[223]. Inițiativa marchează o schimbare în strategia militară ucraineană, care fusese axată preponderent asupra războiului civil cu separatiştii proruşi din Donbass.

La 22 martie, Ucraina lansa un apel de mobilizare, chemând aproximativ 10.000 de militari şi căutând voluntari, pentru a înlocui forțele de pe frontul din estul țării.

În cursul lunii martie, sunt notabile reluări regulate ale focului în regiunea Donbass, concomitent cu continuarea apelurilor lansate de comunitatea internațională pentru respectarea prevederilor Acordului Minsk II. La 1 martie, Ucraina anunța uciderea a şase militari ucraineni la linia de contact din Donbas. La 3 martie, preşedintele SUA, Barrack Obama, anunța decizia de a prelungi sancțiunile impuse Federației Ruse, condiționând ridicarea acestora de respectarea completă a prevederilor Acordului Minsk II.

Un alt eveniment marcant în această perioadă a fost constituit de întâlnirea la Paris,la 3 martie, a miniştrilor afacerilor externe ai Federației Ruse, Franței, Germaniei şi Ucrainei. Negocierile nu au rezultat într-un succes pentru procesul de pace din Ucraina. Un alt subiect major abordat în acest cadru a fost şi organizarea alegerilor

[223] ***, „President's address on the occasion of the second anniversary of resistance to Russian occupation of Crimea", 26 February 2016, URL: http://www.president.gov.ua/en/news/zvernennya-prezidenta-shodo-drugoyi-richnici-pochatku-sproti-36799, accesat la data de 06.03.2016.

locale în regiunile separatiste. Partea ucraineană a întărit ideea că nu va accepta acest lucru până când nu vor fi respectate angajamentele privind retragerea armamentului şi încetarea focului.

În luna aprilie, sunt reluate parțial activitățile în cadrul Consiliului NATO-Rusia, după aproape doi ani de suspendare. Principala temă a dezbaterilor a fost constituită de criza ucraineană, dar şi de evoluțiile de securitate din Afgansitan.

Un alt punct central al dezbaterilor a fost constituit de transparență şi reducerea riscurilor. Un rol important în acest context l-a avut un incident militar ce avusese loc în spațiul aerian al Mării Baltice cu o săptămână înainte de întâlnirea diplomaților NATO şi ai Rusiei (13 aprilie). Atunci, o aeronavă militară rusească a zburat la o distanță de 10 metri de un distrugător al SUA[224]. Discuțiile au subliniat profundele dezacorduri dintre părți. În urma întâlnirii, Secretarul general al NATO, Jens Stoltenberg, a concluzionat că „NATO şi Rusia au dezacorduri profunde şi persistente. Întâlnirea din cursul zilei de astăzi nu a schimbat acest lucru”[225]. De asemenea, Secretarul General al NATO a menționat şi că întâlnirea a reconfirmat dezacordul asupra faptelor, descrierilor şi responsabilităților legate de Ucraina[226].

---

[224] Julian Borger, „Russian attack jets buzz US warship in riskiest encounter for years”, în *The Guardian*, 13 April 2016, URL: https://www.theguardian.com/us-news/2016/apr/13/russian-attack-planes-buzz-uss-donald-cook-baltic-sea, accesat la 10.06.2016.

[225] ***, „NATO Secretary General stresses the importance of political dialogue after NATO-Russia Council”, 20 Aprilie 2016, URL: http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_130125.htm?selectedLocale=en, accesat la data de 03.04.2016.

[226] ***, „NATO Chief Says 'Profound Differences' Remain Between Alliance, Russia”, în Radio Free Europe, 20 April 2016, URL: http://www.rferl.org/a/nato-russia-council-meeting-high-level-talks/27685995.html, accesat la data de 05.07.2016.

La puțin timp după, la 22 aprilie, NATO anunța că intenționează să-şi extindă prezența la Marea Neagră, ca parte a eforturilor de a creşte capacitatea de descurajare împotriva agresiunii Rusiei.

La finele lunii aprilie, a fost încheiat un nou armistițiu în estul Ucrainei, însă acesta a fost încălcat în mai puțin de două zile. La 11 mai, a avut loc o altă întâlnire în formatul Normandia (miniştrii de externe ai Ucrainei, Rusiei, Franței şi Germaniei), pentru a discuta evoluțiile din estul Ucrainei. Kiev şi Moscova au agreat să creeze zone demilitarizate şi să implementeze şi alte măsuri în zonele din estul Ucrainei controlate de separatişti. De asemenea, deşi au fost incluse pe agenda întâlnirii, Ucraina şi Rusia nu au atins un acord referitor la alegerile locale din regiunile separatiste din estul Ucrainei. La 30 mai, rapoartele militare indicau o intensificare a confruntărilor din estul Ucrainei, anunțând decesul a cinci soldați ucraineni la linia de contact. La 1 iunie, separatiştii pro-ruşi acuzau forțele militare ucrainene de a fi început o nouă ofensivă în zona din apropierea aeroportului Donețk.

În cursul lunii iunie, UE a decis extinderea sancțiunilor economice impuse Federației Ruse cu încă şase luni, până la 31 ianuarie 2017. Relevant este, în acest context, faptul că, deşi cele 28 de state membre au atins consensul în această privință, dezbaterile au fost prelungite de atitudinea reticentă a anumitor state (Italia, Grecia, Ungaria) privind extinderea sancțiunilor, ceea ce ar putea indica o posibilă erodare a solidarității manifestate la nivel european în acest sens. Mai mult, având în vedere opțiunea cetățenilor britanici de a ieşi din UE (Brexit), menținerea sancțiunilor economice impuse de Bruxelles Rusiei ar putea deveni mai dificilă, dat fiind că Marea

Britanie constituie una dintre principalele voci care pledează în acest sens[227].

Finele lunii iunie a fost marcat de o nouă confruntare majoră în apropiere de Debaltseve. La 29 iunie, un reprezentant oficial al separatiştilor acuza forțele ucrainene de a fi desfăşurat o acțiune de recunoaştere ofensivă, pentru a colecta informații despre forțele separatiste din linia a doua. Deşi, în primă instanță, reprezentanții forțelor armate ucrainene nu au recunoscut derularea respectivelor lupte, la 30 iunie, purtătorul de cuvânt al Administrației prezidențiale a vorbit despre o „operație anti-teroristă", recunoscând, la nivel oficial, derularea luptelor.

Pe parcursul lunii iulie, Rusia a lansat avertismente cu privire la posibilitatea de reluare a confruntărilor în Donbass.

Pe parcursul lunilor august-septembrie 2016, evoluția crizei ucrainene a cunoscut o fluctuație notabilă, de la conturarea clară a posibilității de reescaladare a conflictului cu Federația Rusă (august), la încheierea unui nou acord de încetare a focului (septembrie).

În luna august, evoluția crizei ucrainene a avut un parcurs îngrijorător, exprimându-se chiar şi posibilitatea unei invazii ruseşti. Relațiile au început un nou ciclu de tensionare la 8 august, când Ucraina a raportat intensificarea activităților militare ruseşti la granița cu Peninsula Crimeea (o coloană de vehicule blindate a fost filmată în timp ce se deplasa spre nordul regiunii Crimeea). Ministerul ucrainean al Afacerilor pentru Crimeea anunța, de asemenea, că autoritățile ruse din Crimeea organizează exerciții militare pe granița de nord şi că

[227] Jennifer Rankin, „EU to extend sanctions against Russia", în *The Guardian*, 21 June 2016, URL: http://www.bbc.com/news/world-europe-36411447, accesat la data de 06.07.2016..

trecerea la graniță este blocată, pentru a nu pune populația în pericol[228]. La 10 august, Rusia susținea că doi militari ruşi au fost ucişi şi 10 răniți în timpul unor ciocniri cu forțe ucrainene la 7 august şi că membrii acestora din urmă au fost arestați. Mai mult, Putin a acuzat Ucraina că foloseşte metode teroriste pentru declanşarea unui conflict în Peninsula Crimeea, susținând că a prevenit două încercări ale Ucrainei de a infiltra sabotori în Crimeea. Acestea au constat în confruntări care au dus la moartea a doi militari ruşi[229].

În aceeaşi zi, Ucraina a negat că un astfel de incident a avut loc, susținând că Moscova caută pretexte pentru intensificarea conflictului militar. Autoritățile de la Kiev au atras atenția asupra unei încercări a Federației Ruse de a escalada tensiunile în estul Ucrainei, pentru a putea invoca încălcarea Acordului Minsk II[230]. În acelaşi timp, serviciile de informații ruseşti acuzau Ucraina că a organizat mai multe incursiuni, efectuate de sabotori-terorişti, care s-au soldat cu confruntări armate şi pierderi de vieți omeneşti.

Preşedintele ucrainean, Petro Poroşenko şi-a exprimat îngrijorarea că o invazie rusească la scară mare nu este exclusă. De asemenea, încălcarea prevederilor Acordului Minsk II a devenit evidentă prin creşterea numărului de atacurile rebelilor pro-ruşi

---

[228]***, „Statement of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine on yet another Kremlin-manufactured provocation”, 10 August 2016, URL: http://mfa.gov.ua/en/press-center/news/49788-statement-of-the-ministry-of-foreign-affairs-of-ukraine-on-yet-another-kremlin-manufactured-provocation, accesat la data de 06.10.2016.

[229]***, „Dmitry Medvedev responds to a reporter’s question about the terror plot in Crimea”, 12 August 2016, URL: http://government.ru/en/news/24150/, accesat la 6 octombrie 2016.

[230]***, „Comment of President: Russia’s accusing Ukraine of terrorism in occupied Crimea is absurd and cynical”, 10 August 2016, URL: http://www.mil.gov.ua/en/news/2016/08/10/comment-of-president-russias-accusing-ukraine-of-terrorism-in-occupied-crimea-is-absurd-and-cynical/, accesat la data de 05.07.2016.

împotriva poziţiilor ucrainene în estul ţării[231]. În consecinţă, a fost decisă ridicarea nivelului de alertă al tuturor unităţilor militare de la graniţa administrativă cu Crimeea şi regiunile separatiste[232]. Concomitent, conform unei declaraţii a Ministerului Apărării al Rusiei, Forţele Navale ruseşti se pregăteau pentru exerciţii militare în Marea Neagră, pentru a se antrena în vederea respingerii atacurilor subacvatice din partea sabotorilor.

De asemenea, Ucraina atrăgea atenţia asupra faptului că Federaţia Rusă întreprinde un proces de militarizare intensă a Peninsulei Crimeea, aflându-se în curs de a transforma Peninsula Crimeea în bază militară, conform purtătorului de cuvânt al Armatei Ucrainene.

Pericolul major pentru Ucraina consta în „instalarea celor mai noi dispozitive capabile să transporte arme nucleare", dar şi creşterea numărului de submarine, fregate, corvete cu rachete, care pot utiliza cel mai recent tip de rachetă de croazieră cu rază lungă de acţiune, în numărul considerabil de avioane de luptă comasate pe teritoriul Crimeii, precum şi în faptul că Rusia a început instalarea de sisteme avansate de apărare anti-aeriană şi anti-rachetă S-400[233]. Aceasta după ce, cu doar o săptămână în urmă, Vladimir Putin a ameninţat că va lua

---

[231]***, „In the event of escalation, a new wave of mobilization to be declared and marital law to be imposed – the President", 18 August 2016, URL: http://www.mil.gov.ua/en/news/2016/08/18/in-the-event-of-escalation-a-new-wave-of-mobilization-to-be-declared-and-marital-law-to-be-imposed-%E2%80%93-the-president/, accesat la data de 11.10.2016.

[232]***, „President instructed to enhance combat readiness of military, border guards, officials of Security Service and National Guard", 11 August 2016, URL: http://www.mil.gov.ua/en/news/2016/08/11/president-instructed-to-enhance-combat-readiness-of-military-border-guards-officials-of-security-service-and-national-guard/, accesat la data de 10.10.2016.

[233]***, „Russian military in Crimea get advanced S-400 missile defense system, same as deployed in Syria", 12 August 2016, URL: https://www.rt.com/news/355732-russian-missile-defense-crimea/, accesat la data de 09.10.2016.

contramăsuri la presupusele tentative de incursiune ale unor sabotori ucraineni în Peninsula Crimeea.

În acest context, marcat de tensiuni crescânde, V. Putin a ordonat un set de exerciții militare, inclusiv la granița cu Ucraina. Conform declarațiilor ministrului apărării al rus, exercițiile de pregătire de luptă erau menite să „apere interesele Federației Ruse în contextul creşterii amenințărilor la adresa securității sale”. Exercițiile au fost planificate a se derula până la sfârşitul lunii şi cu două săptămâni înainte de summitul G-20 (4-5 septembrie, China), când şefii de stat ai Rusiei, Franței şi Germaniei urmau să se întâlnească şi să discute pe tema conflictului din Ucraina.

Escaladarea tensiunilor dintre Rusia şi Ucraina a determinat îngrijorări la nivelul NATO, unde armistițiul este considerat a fi fost încălcat, Alianța îndemnând părțile să revină la masa negocierilor.

În viziunea NATO, Ucraina a respins vehement acuzațiile Federației Ruse şi a transmis cu claritate faptul că este interesată să restabilească integritatea teritorială, exclusiv prin mijloace politice şi diplomatice, în timp ce Moscova nu a furnizat nicio dovadă clară în sprijinul acuzațiilor la adresa Ucrainei[234]. Similar, liderii UE şi-au exprimat sprijinul pentru suveranitatea Ucrainei, considerând nefondate acuzațiile de terorism aduse de Rusia acesteia.

La 1 septembrie, este încheiat un nou acord de încetare a focului în estul Ucrainei, cu ocazia începutului de an şcolar. La 13 septembrie, este încheiat un nou acord de încetare a focului, de această dată, la

[234]***, „Russia drums up tension with Ukraine over Crimea. Ukraine puts troops on high alert as Moscow threatens with "additional measures" after alleged armed attack on Crimea”, 11 August 2016, URL: http://www.aljazeera.com/news/2016/08/russia-drums-tension-ukraine-crimea-160811152734984.html, accesat la data de 06.10.2016.

inițiativa rebelilor pro-ruşi. Liderul Republicii Auto-proclamate Donețk a anunțat că rebelii sunt angajați în acordul de la Minsk, pe care îl consideră unica soluția posibilă. Declarația a venit imediat după ce preşedintele ucrainean, Petro Poroşenko, a ținut discursul anual în fața Radei de stat, în care a menționat că orice „acord politic va fi precedat de progresul vizibil şi cert în problemele de securitate: încetarea focului, retragerea trupelor şi echipamentelor militare ale Rusiei din teritoriile ocupate, dezarmarea militanților şi, finalmente, restabilirea controlului asupra granițelor", dar că „nici amendarea constituției, nici a legii asupra alegerilor din Donbass şi nici alte măsuri strategice" nu vor avea loc fără participarea reprezentanților poporului[235].

La 21 septembrie, reprezentanți ai Ucrainei, Rusiei şi OSCE au agreat asupra condițiilor unui acord, conform căruia unitățile militare ucrainene şi separatiste îşi vor retrage unitățile militare dincolo de punctele specificate, de-a lungul liniei de contact din estul Ucrainei. Acordul propunea, de asemenea, şi un termen-limită de 13 zile pentru retragerea forțelor şi armamentului, sub monitorizarea OSCE. Astfel, cel puțin temporar, rata violenței din Donbass a înregistrat o scădere.

Notabil în acest sens este faptul că astfel de acorduri au mai fost încheiate de-a lungul crizei ucrainene, dar Rusia nu şi-a retras niciodată complet trupele sau echipamentele militare şi nu a restabilit niciodată controlul asupra graniței dintre Rusia şi entitățile separatiste ucrainene, în conformitate cu prevederile acordului. În plus, la 9

[235]***,Annual address of President to Verkhovna Rada "On Internal and External Situation of Ukraine in 2016", 6 September 2016, URL: http://www.president.gov.ua/en/news/shorichne-poslannya-prezidenta-do-verhovnoyi-radi-pro-vnutri-38077, accesat la data de 12.10.2016.

septembrie, cu puțin timp înainte de încheierea noilor acorduri de încetare a focului, Ministerul Afacerilor Externe din Ucraina îşi exprima îngrijorarea cu privire la derularea, de către Federația Rusă, a exercițiului militar anual Caucaz 2016, care avea loc „în teritoriile ocupate şi în apropierea granițelor Ucrainei”, considerată de către Kiev „o amenințare militară imediată şi crescândă la adresa statului ucrainean”[236].

Mai mult, Rusia şi Ucraina îşi mențin pozițiile diferite față de viitorul statut al entităților separatiste. Pe de o parte, Moscova şi separatiştii condiționează sfârşitul luptelor prin garantarea unei autonomii mai mari pentru Donbass, în timp ce Ucraina îşi condiționează concesiile politice de implementarea prevederilor referitoare la securitate din Acordul de la Minsk.

De asemenea, Kiev a anunțat că nu va recunoaşte rezultatele niciunui scrutin organizat în entitățile separatiste, atât timp cât acestea nu vor fi monitorizate de observatori ucraineni şi din OSCE, în timp ce liderii separatişti au declarat că aceste alegeri vor fi organizate la începutul lunii octombrie, cu sau fără acordul autorităților de la Kiev.

Contextul general în care este încheiat acest acord este semnificativ pentru evoluției crizei ucrainene. Astfel, la 15 septembrie 2016, UE a prelungit până la 15 martie 2017 înghețarea activelor şi restricțiilor de călătorie pentru indivizi şi companii, considerate a fi responsabile pentru acțiuni care subminează sau amenință integritatea terito-

[236]***,Comment of the MFA of Ukraine on Russia’s large-scale military exercises "Caucasus 2016", 7 September 2016, URL: http://mfa.gov.ua/en/press-center/news/50599-komentar-mzs-ukrajini-provedennya-rosijsykoju-federacijeju-masshtabnih-vijsykovih-navchany-kavkaz-2016, accesat la data de 06,10.2016.

rială, suveranitatea şi independența Ucrainei[237]. La 21 septembrie, vice-cancelarul german şi ministrul economiei german au efectuat o vizită în Rusia pentru a discuta relațiile economice bilaterale, inclusiv sancțiunile economice impuse Moscovei. Întâlnirea comportă o relevanță majoră, având în vedere că, statele europene încă dezbat dacă sancțiunile ar trebui sau nu extinse. Termenul limită pentru sancțiunile economice expiră în ianuarie 2017, iar UE urmează să decidă asupra menținerii sau ridicării acestora la finele lunii octombrie 2016.

De asemenea, în aceeaşi perioadă, Rusia a jucat un rol cheie şi în încheierea unui acord de încetare a focului în Siria (12 septembrie). Acordul a eşuat în urma unei campanii lansate de forțele armate siriene, sprijinite de Rusia, ceea ce a dus la o degradare accentuată a relațiilor dintre Moscova şi actorii occidentali, părțile acuzându-se reciproc de încălcarea acordului.

În acelaşi timp, în Ucraina, Moscova se dovedeşte a fi mai implicată în procesul de implementare a acordului de încetare a focului, ceea ce ar putea reflecta o posibilă încercare a acesteia de a reduce, pe cât de mult posibil, sancțiunile economice şi diplomatice impuse de UE. Este o abordare care ar permite Rusiei să argumenteze înregistrarea de progrese în implementarea Acordului Minsk II nu doar pentru ridicarea sancțiunilor, ci şi pentru determinarea Kievului de a face concesii politice.

---

[237]***, „Măsurile restrictive adoptate de UE, ca răspuns la criza din Ucraina”, URL: http://www.consilium.europa.eu/ro/policies/sanctions/ukraine-crisis/, accesat la data de 03.10.2016.

Atitudinea cooperantă a Moscovei în contextul noului acord de încetare a focului poate fi interpretată în lumina interesului acesteia pentru diminuarea sancțiunilor economice impuse de UE, dar şi în cea a rolului de putere majoră în plan regional. Totuşi, având în vedere evoluția crizei şi a negocierilor pentru încetarea ostilităților, era de aşteptat ca acordul de încetare a focului să determine scăderea nivelului violențelor în estul Ucrainei, doar pe termen scurt.

Acordul de încetare a focului ce a marcat perioada septembrie 2016 a produs efecte doar pe termen scurt, iar relațiile cu Federația Rusă s-au menținut într-o zonă tensionată în toată perioada ce a urmat. Astfel, la 17 octombrie, era anunțată uciderea unui comandant al rebelilor pro-ruşi, liderul republicii populare auto-proclamate acuzându-l pe Petro Poroşenko pentru încălcarea armistițiului.

La 19 octombrie, Grupul Normandia – Germania, Franța, Rusia şi Ucraina – s-a întâlnit din nou, la Berlin, pentru a discuta implementarea Acordului Minsk II şi pentru a stabili o foaie de parcurs până la finele lunii noiembrie. Agenda nu a inclus însă doar conflictul din Ucraina, ci şi pe cel din Siria, iar discuțiile au fost caracterizate de dificultăți, în special cu partea rusă[238]. Şi în urma acestor discuții, negocierile pentru implementarea Acordului rămân blocate, dat fiind că Kiev se aşteaptă ca membrii grupului Normandia să pună presiune pe Moscova pentru implementarea respectivelor prevederi, în timp ce Rusia încă nu recunoaşte oficial sprijinul oferit separatiştilor din estul țării şi susține că Kiev trebuie să îşi respecte

[238] ***, „Ukraine crisis: 'No miracles' at Berlin talks", în *BBC News*, 20 October 2016, URL: http://www.bbc.com/news/world-europe-37705057, accesat la data de 20.11.2016.

angajamentele privind extinderea autonomiei celor două entități autoproclamate din estul țării.

Scena politică internă a Ucrainei rămâne, de asemenea, una tensionată, marcată de scandaluri de corupție. Unul dintre cele mai recente i-au avut protagoniști pe preşedintele Petro Poroşenco şi pe guvernatorul Odessei, fostul preşedinte al Georgiei, Mihail Saakaşvili. Acesta din urmă a demisionat din funcția pe care o deținea în Ucraina şi l-a acuzat pe preşedintele ucrainean că sprijină corupția în regiune şi în țară, în general. Problema corupției a devenit şi mai acută, odată cu numirea unei tinere absolvente de drept în vârstă de 23 de ani, la conducerea departamentului pentru urmărirea persoanelor corupte.

Mai mult, la 16 noiembrie, au avut loc proteste de stradă în Kiev contra guvernului, organizate de partidele de opoziție. Protestele s-au desfăşurat în aceeaşi perioadă în care şeful forțelor de poliție națională a demisionat, motivându-şi actul prin interferența politicienilor în activitatea poliției, iar M. Saakaşvili s-a retras din viața politică ucraineană, invocând ca argument retragerea guvernului ucrainean din angajamentul pentru reformarea statului.

În plus, în această perioadă, s-au repetat incidente similare celor din august 2016. Spre exemplu, la 22 noiembrie 2016, serviciile de securitate ucrainene au arestat doi soldați ruşi în apropierea graniței administrative cu Crimeea. Cei doi sunt, în opinia Kievului, dezertori din armata ucraineană, reținuți pe teritoriul Ucrainei. Moscova susține, de cealaltă parte, că arestările au fost făcute în Crimeea, considerând acțiunea serviciilor de securitate ucrainene un act de răpire, o provocare.

La 24 noiembrie, a avut loc summitul UE-Ucraina, în cadrul căruia s-a discutat statutul parteneriatului dintre cele două entități, precum şi stadiul implementării Acordului Minsk II şi a măsurilor anti-corupție solicitate de către UE. De asemenea, Donald Tusk, preşedintele Consiliului European, a reiterat sprijinul UE şi angajamentul pentru menținerea sancțiunilor economice impuse Rusiei până la implementarea măsurilor agreate prin Acordul Minsk II.

În cadrul Summitului, D. Tusk a anunțat şi că cetățenii ucraineni vor primi dreptul de a călători fără vize în spațiul european, decizia urmând a fi implementată după ce Parlamentul European şi Consiliul UE vor decide asupra schimbării regimului vizelor. Momentul comportă o importanță simbolică majoră pentru orientarea pro-europeană a Ucrainei şi constituie o victorie majoră a guvernului de la Kiev. Decizia finală în acest sens a fost adoptată de Consiliul UE şi de Parlamentul European la 8 decembrie. Conform declarației finale, cetățenii ucraineni şi georgieni primesc dreptul de a călători fără vize în spațiul european, dar acest drept poate fi retras în situația în care cele două țări nu cooperează eficient pentru contracararea migrației ilegale sau numărul de cereri de azil va creşte considerabil[239].

La începutul lunii decembrie, relațiile dintre Kiev şi Bruxelles cunosc o deteriorare pe fondul autorizării de către Comisia europeană a dreptului Gazprom de a transporta mai multe gaze naturale prin gazoductul Opal (capacitatea de exploatare de către concernul rus a

[239] ***, „Visa suspension mechanism: Parliament and Council negotiators strike a deal", Press release, 8 December 2016, URL: http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/20161128IPR53515/visa-suspension-mechanism-parliament-and-council-negotiators-strike-a-deal, accesat la 10.12.2016.

gazoductului a fost ridicată de la 50% la 80%). În lansarea acestei critici, Ucraina a fost însoțită de Polonia, ambele state fiind ocolite de acest gazoduct. Şefii de stat polonez şi ucrainean consideră că decizia Comisiei europene este contrară termenilor Acordului de Asociere dintre UE şi Ucraina şi are implicații negative asupra securității energetice a UE.

De asemenea, tensionarea relațiilor dintre Ucraina şi Federația Rusă s-a reflectat, în această perioadă, şi în activități militare de ambele părți. Spre exemplu, la 25 noiembrie, Rusia acuza Ucraina că urmează să testeze rachete deasupra Crimeei, în spațiul aerian al Federației Ruse. La1 şi 2 decembrie, Kiev a planificat o serie de exerciții ce presupun testarea de rachete sol-aer cu rază medie de acțiune, în zona Mării Negre, în apropierea peninsulei Crimeea, într-un spațiu pe care atât Moscova, cât şi Kievul îl consideră parte a teritoriului lor național, ceea ce risca o escaladare şi mai accentuată a conflictului din acest spațiu. Reprezentanții forțelor armate ucrainene au declarat că exercițiile se desfăşoară în conformitate cu prevederile legale internaționale şi că au loc la o distanță de 30 de kilometri de spațiul aerian al Crimeii.

Reacția Rusiei a fost de a critica dur inițiativa Kievului, catalogând-o a fi un precedent periculos. În plus, înainte de derularea exercițiului, Moscova a avertizat că rachetele care vor fi detectate în spațiul aerian propriu vor fi distruse şi, în cazul în care acestea vor fi considerate o amenințare pentru obiectivele ruseşti, vor fi vizate şi lansatoarele. În plus, forțele aeriene au fost plasate sub stare de alertă ridicată şi nave de război au fost desfăşurate în largul peninsulei,

constituind astfel „un scut impenetrabil împotriva rachetelor”[240]. Evenimentul a contribuit la creşterea tensiunilor dintre părți concomitent cu o perioadă în care discuțiile în formatul Normandia privind implementarea Acordului Minsk II se află într-o stare de blocare.

La 15 decembrie, UE a decis extinderea sancțiunilor economice impuse Federației Ruse până la mijlocul anului 2017.

Aşadar, în perioada analizată, criza ucraineană pare a urma un şablon stabilit pe parcursul acestui an, ale cărui puncte constante sunt încercări de negociere a implementării Acordului Minsk II, blocate de condiționarea reciprocă a părților implicate, reluări ale violențelor în Donbass şi escaladări ale tensiunilor diplomatice şi chiar militare cu Federația Rusă. Excepție face inițiativa forțelor armate ucrainene de a derula exerciții militare la granița administrativă cu Crimeea, ceea ce poate alimenta tensiunile din ce în ce mai mari cu Moscova. Notabil este că aceste exerciții au fost organizate în perioada imediat următoare câştigării alegerilor prezidențiale în SUA de către Donald Trump, promotor al dezvoltării unor bune relații cu Federația Rusă, dar şi al ideii că pentru sprijinul NATO este necesară contribuția financiară asumată. Acest lucru poate ridica semne de întrebare, pentru Kiev, în ceea ce priveşte sprijinul oferit de Alianță în rezolvarea crizei cu Moscova.

---

[240] ***, „Kievul isi testeaza rachetele in apropiere de Crimeea. Rusia a desfasurat preventiv nave de razboi in largul peninsulei: Un precedent periculos”, în *Hotnews*, 1 decembrie 2016, URL: http://www.hotnews.ro/stiri-international-21444981-kievul-isi-testeaza-rachetele- apropiere -crimeea-rusia-desfasurat-preventiv-nave-razboi-largul-peninsulei-precedent-periculos.htm, accesat la data de 05.12.2016.

O eventuală consolidare a relațiilor dintre SUA şi Federația Rusă în acest context ar putea determina ridicarea sancțiunilor economice impuse de Washington Moscovei în contextul crizei ucrainene şi, mai departe, ar putea şubrezi şi solidaritatea manifestată de actorii europeni în hotărârea de a impune şi menține sancțiunile economice şi diplomatice Rusiei.

O astfel de evoluție ar creşte şansele ca guvernul de la Kiev să fie forțat să implementeze o serie de măsuri de descentralizare pe plan intern, care nu se bucură de sprijinul public şi care constituie varianta agreată de Moscova în ceea ce priveşte implementarea Acordului Minsk II[241]. Toate acestea ar constitui un teren propice pentru escaladarea crizei politice interne. Aceasta cu atât mai mult cu cât, în prim planul preocupărilor se erijează şi problema corupției, atât pe plan intern, cât şi în cel al relațiilor cu UE.

Per ansamblu, apreciem că pe termen scurt şi mediu, mediul de securitate din vecinătatea estică a țării noastre va rămâne marcat de instabilitate şi incertitudini, constituind un teren propice pentru escaladarea tensiunilor atât pe plan intern, cât şi în planul relațiilor dintre actorii din acest spațiu. De asemenea, conflictul din estul Ucrainei se conturează din ce în ce mai clar sub forma unui „conflict înghețat", soluționarea sa nefiind de aşteptat pe termen scurt.

[241] ***, „Country Report, Ukraine", Economist Intelligence Unit, UK, 23 January 2017, URL: http://www.eiu.com, accesat la data de 23.01.2017, p. 4.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, Annual address of President to Verkhovna Rada "On Internal and External Situation of Ukraine in 2016", 6 September 2016, http://www.president.gov.ua/en/news/shorichne-poslannya-prezidenta-do-verhovnoyi-radi-pro-vnutri-38077, accesat la 12 octombrie 2016;
2. ***, Dmitry Medvedev responds to a reporter's question about the terror plot in Crimea, 12 August 2016, URL: http://government.ru/en /news/24150;
3. ***, President's address on the occasion of the second anniversary of resistance to Russian occupation of Crimea, 26 February 2016, http://www.president.gov.ua/en/news/zvernennya-prezidenta-shodo-drugoyi-richnici-pochatku-sproti-3679;
4. ***, Ukraine Crisis Timeline, Center for Strategic and International Studies, http://ukraine.csis.org;
5. Pagina web oficială a Al Jazeera, http://www.aljazeera.com/;
6. Pagina web oficială a Consiliului UE, http://www.consilium. europa.eu/;
7. Pagina web oficială a Hotnews, http://www.hotnews.ro/;
8. Pagina web oficială a Ministerului Afacerilor Externe al Ucrainei, http://mfa.gov.ua/en;
9. Pagina web oficială a Ministerului Apărării al Ucrainei, http://www.mil.gov.ua;
10. Pagina web oficială a NATO, http://www.nato.int/;
11. Pagina web oficială a Parlamentului European, http://www. europarl.europa.eu/;
12. Pagina web oficială a Radio Free Europe, http://www.rferl.org/;
13. Pagina web oficială *BBC News*, http://www.bbc.com/;
14. Pagina web oficială The Economist Intelligence Unit, http://www.eiu.com;
15. Pagina web oficială *The Guardian*, https://www.theguardian .com/.

TURCIA:TURNURA ÎN EVOLUȚIA INTERNĂ ŞI DEZVOLTĂRILE GEOPOLITICE[242]

Cătălina Todor, dr.Mihai Zodian

Anul 2016 pare să marcheze o cotitură în ceea ce priveşte regimul politic al Turciei, ca urmare a tentativei de lovituri de stat şi a măsurilor adoptate de preşedintele Recep Tayyip Erdoğan. Se desprinde o tendință accentuată de centralizare politică, care ar putea conduce la o consolidare a autorității şefului statului, dar care se manifestă într-un context de instabilitate internă, marcată de atentate şi de relațiile conflictuale cu unele organizații kurde din interiorul țării. În politica externă, a avut loc o oarecare relaxare a relațiilor cu Federația Rusă, o complicare a legăturilor cu Uniunea Europeană, dar şi continuarea orientării atlantiste, combinată însă cu o sporire a ambițiilor regionale, în special în ceea ce priveşte conflictele din Siria şi Irak.

1. Puciul eşuat şi consolidarea tendințelor centraliste

Situația Republicii Turcia a devenit, din nou, un element politic important pentru regiunile Europei de Sud-Est şi Orientului Mijlociu, odată cu tentativa de lovitură de stat din 15-16 iulie 2016 şi măsurile adoptate de autorități în săptămânile ce au urmat eşecului acesteia. Printre temele de securitate implicate se numără: viitorul regimului

[242] Acest material are la bază analize publicate în *Dinamica mediului de securitate* în cursul lui 2016: „Turcia: Turnura în evoluția internă şi dezvoltările geopolitice ale Turciei"; „Consolidarea puterii şi ambițiile externe ale Turciei"; „Tensiuni interne în Turcia", disponiblie online la http://cssas.unap.ro/ro/dms.htm.

politic, legitimitatea acțiunilor politice şi consecințele mai alerte avute de evenimente asupra orientări strategice ale Ankarei. În continuare, lucrurile se află în curs de schimbare, dar se pot identifica unele tendințe.

Stabilirea faptelor este dificilă, chiar la câteva luni după evenimente, iar însăşi definirea situație reprezintă un element important al conflictului politic, contribuind la obținerea adeziunii sau cel puțin, a neutralității publicului intern şi extern, aşa cum se întâmplă de obicei în situații de acest gen[243]. Putem fi relativ siguri că o parte a armatei a încercat să preia puterea, controlând obiective strategice din Istanbul şi Ankara, alături de posturi de televiziune publice şi private. Beneficiind aparent de sprijin instituțional, preşedintele Recep Tayyip Erdoğan a supraviețuit şi a coagulat rezistența unor categorii sociale ale populației țării, prin intermediul social media şi structurilor religioase, ieşirea în stradă a mulțimilor contribuind la eşecul loviturii[244]. În jur de 290 de oameni au murit în timpul confruntărilor, potrivit afirmațiilor oficialităților[245].

Astfel, în seara de vineri, 15 iulie 2016, podurile de pe Bosfor şi instituții din Ankara au fost fie controlate de contestatari, fie obiectul unor confruntări de mică anvergură. În timp ce organizatorii putschului anunță că au preluat puterea şi se bucură de un control parțial al mijloacelor de comunicare, inclusiv internetul, autoritățile,

[243]Vezi ErvingGoffman, *Viața cotidiană ca spectacol*, Editura Comunicare.ro, Bucureşti, 2003.
[244]Gul, Tuysuz, Ellott C. Maclaughlin, „Failed coup in Turkey: What you need to know”, *CNN*, 18 iulie 2016, URL: http://edition.cnn.com/2016/07/18/middleeast/turkey-failed-coup-explainer/index.html, accesat la data de 30.07.2016.
[245]Patrick, Kingsley„Turkey coup: Erdoğan mourns casualties – and vows retribution”, *The Guardian*, 18 iulie 2016, URL: https://www.theguardian.com/world/2016/jul/17/recep-tayyip-Erdoğan-mourns-coup-casualties-and-vows-retribution, accesat la data de 30.07.2016.

prin voce premierului Binali Yildirim şi a şefului statului, îşi mențin prezența în media, reuşesc să delegitimeze tentativa şi pot mobiliza segmente ale publicului şi îşi păstrează loialitatea (sau cel puțin neutralitatea) în rândul structurilor de forță, definite în sens larg. Transmisiunea preşedintelui prin intermediul FaceTime a devenit deja emblematică şi subliniază simbioza mediilor: mobile web, televiziuni, dar şi rețele clasice, ca şi cele ale imamilor[246].

Noaptea de 15-16 iulie a fost decisivă pentru soarta loviturii de stat ai cărei autori nu sunt încă cu exactitate stabiliți de observatori neutri, în afară de faptul că provin parțial din cadrul forțelor armate şi că intenționau preluarea puterii. Mai exact, nu este clară dimensiunea coalițiilor posibile, ca şi anvergura sprijinului de care beneficiau în rândul instituțiilor de stat. Probabil se aşteptau la o neutralizare rapidă a regimului Erdoğan şi la acceptarea publică a schimbării.

Mobilizarea autorităților legale a fost relativ rapidă şi relativ eficientă[247]. Mai întâi, au reuşit să atragă un sprijin extins din partea actorilor politici interni, mobilizând sectoare ale populație, care s-au revărsat pe străzile oraşelor importante, blocând acțiunile susținătorilor transferului prin forță a puterii. În acelaşi timp, au beneficiat de prudența şi suportul moderat sau entuziast primit din exterior, arătând, conform CNN, că şi reprezentanții puterii

[246] ***, „Timeline: Turkey`s attempted coup", *Reuters*, 16 iulie 2016, URL: http://www.reuters.com/article/turkey-security-timeline-idUSL8N1A158X, accesat la data de 30.07.2016.
[247] *Ibidem.*

instituționalizate pot folosi social media şi grupările de activişti, nu doar contestatarii acesteia, o lecție ce nu va fi prea curând uitată[248].

Încă de la început, autoritățile, îndeosebi preşedintele R. T. Erdoğan, au blamat mişcarea condusă de Fethullah Gülen pentru organizarea tentativei de lovitură de stat. Aceasta a colaborat cu formațiunea politică a actualului şeful al statului până acum câțiva ani, inclusiv sprijinind întărirea controlului asupra forțelor armate de către Partidul Justiției şi Dezvoltării. Potrivit unor observatori occidentali, Gülen promova un islamism moderat, cu accent pe educație şi relativ favorabil occidentului[249].

Refugiat în Statele Unite, acesta a răspuns acuzațiilor, susținând că, de fapt, R. T. Erdoğan s-ar afla în spatele puciului eşuat, beneficiind astfel de o ocazie favorabilă întăririi controlului politic intern, inclusiv cu un anumit autoritarism[250]. O tensionarea a relațiilor dintre Ankara şi Washington s-a produs în legătura cu soarta lui Gülen, alături de un incident confuz la baza turcă şi NATO de la Incirlik, unde era depozitat, printre altele, şi armament nuclear tactic[251]. Astfel, autoritățile au întrerupt, temporar, alimentarea cu

---

[248] Ben Wedeman, „Turkish leader`s textbook case of how to survive a coup", *CNN*, 17 iulie 2016, URL: http://edition.cnn.com/2016/07/17/europe/turkey-anatomy-failed-coup/, accesat la data de 30.07.2016.

[249] ***, „Timeline: Turkey`s attempted coup", *Reuters*; Sara Ganlm, „Fethullah Gulen: A rare look at polarizing Turkish elite", *CNN*, 18 iulie 2016, URL: http://edition.cnn.com /2016/07 /18/us/fethullah-gulen-turkey/, accesat la data de 20.07.2016..

[250] Amana Fontanella-Khan, „Fethullah Gulen: Turkey coup may have been `staged` by Erdoğan regime", *The Guardian,* 16 iulie 2016, URL: https://www.theguardian.com/world/ 2016/jul/16/fethullah-gulen-turkey-coup-Erdoğan, accesat la data de 17.07.2016.

[251] Eric Schlosser, „The H Bombs in Turkey", *The New Yorker*, 17 iulie 2016, URL: http://www. newyorker.com/news/news-desk/the-h-bombs-in-turkey, accesat la data de 18.07.2016.

curent şi l-au arestat pe comandantul bazei, generalul Bekir Ercan Van[252].

Nu este clar dacă mişcarea lui Gülen a fost implicată în lovitura de stat, deşi regimul de la Ankara o consideră drept o organizaţie teroristă, nici dimensiunile participării, dacă acuzaţiile s-ar bucurat de o parte a adevărului[253]. În orice caz, tentativa de lovitură de stat a fost urmată de o reacţie de anvergură a autorităţilor de la Ankara, justificată tocmai prin necesitatea combaterii a influenţei acesteia şi de a-i neutraliza pe toţi participanţii. Chiar dacă acuzaţiile oficiale pot fi exagerate, totuşi soarta lui Fethullah Gülen şi a adepţilor săi a devenit legată de evenimentele din 15-16 iulie 2016.

2. Regimul politic turc, în cumpănă

Tentativa de lovitură de stat a ridicat din nou problema regimului politic şi a relaţiei dintre sistemul instituţional şi religie. De mai bine de jumătate de secol, Turcia a evoluat în direcţia moştenirii lăsate de Kemal Atatürk. Începând, mai ales cu 1924, Turcia a urmat drumul către modernizare, şi s-a transformat treptat într-un stat naţional şi secularizat. Din 1946 aceasta a devenit un regim relativ democratic[254].

Actuala constituţie a Republicii Turcia (ce datează din 1982 şi a fost emisă de către Consiliul Naţional de Securitate după lovitura

[252]Julian E. Barnes, „Turkey Arrest Incirlik Air Base Commander", *The Wall Street Journal*, 17 iulie 2016, URL: http://www.wsj.com/articles/turkey-arrests-incirlik-air-base-commander-1468760920, accesat la data de 30.07.2016.
[253]Ganlm, *op. cit.*
[254] ***, „Constitutional Reform: A Change Turkey's Parties Can Believe In",*Stratfor*, 26 august 2016, p. 2, URL: https://www.stratfor.com/analysis/constitutional-reform-change-turkeys-parties-can-believe, accesat la data de 27.10.2016.

militară de stat din 1980)[255]trasează valorile ce stau la baza statului turc, influențate de kemalism. În acest document cheie identificăm ca punct central „naționalismul introdus de fondatorul Republicii Turcia”[256], bazat pe principul democrației şi secularismului. În text se menționează statutul acestei țări: „Turcia este un stat democratic, secular şi social, guvernat de statul de drept, în cadrul conceptelor de pace publică, solidaritate şi justiție națională, respectarea drepturilor omului, loialitate față de naționalismul lui Atatürk”[257].

Actuala răsturnare de situație, în care aceste valori exprimate prin constituție şi care au reflectat Turcia ca stat relativ democratic, sunt puse sub semnul incertitudinii, putem afirma că îşi au rădăcinile în 2003, când este ales ca prim ministru R. T. Erdoğan (făcând parte din Partidul AK). Astfel, în 2007, se propune adoptarea unei noi constituții, proiect pe care opoziția îl suspectează a nu fi în favoarea democrației, ci în scopul obținerii unui sistem prezidențial pentru consolidarea propriei poziții a Partidului AK. În 2010, amendamentele sunt respinse la nivel parlamentar, dar, ca urmare a unui referendum, reuşesc să fie adăugate, acestea referindu-se printre altele şi la înlăturarea unor forme de protecție a militarilor. În 2013, discuțiile dintre partide escaladează pe tema modificării documentului în vederea transformării sistemului de guvernare al Turciei dintr-unul parlamentar într-unul prezidențial. După tentativa de lovitură de stat eşuată din iulie 2016, o serie de amendamente sunt propuse în ceea ce

[255]*Idem*, p. 3.
[256]***, *Constituția Republicii Turcia*, cu modificările până la data de 23 Iulie, 1995; Act Nr. 4121, pp. 1-2-3, *Marea Adunare Națională a Turciei*, URL: https://global.tbmm.gov.tr/docs/constitution_en.pdf, accesat la data de 30.11.2016.
[257]*Ibidem.*

privește libertățile democratice, securitatea națională, reducerea în continuare a unor forme de protecție juridică a militarilor[258]. Stratfor identifica, în 26 august 2016, 17 amendamente majore la care a fost supusă Constituția din 1982, afirmând că acestea au fost mai ales în favoarea sporirii puterii AK (numeroasele amendări folosindu-se și de pretextul dorinței de aderare la UE)[259].

Se poate afirma că evenimentele din 15 iulie 2016 au creat o fereastră de oportunitate perfectă pentru R. T. Erdoğan în vederea implementării noii sale viziuni asupra statului turc, urmărită mai ales în ultimii ani (a se vedea încercările nenumărate de modificări și amendări constituționale). Evoluțiile din ultimele luni tind spre continuarea consolidării puterii președintelui Recep Tayyip Erdoğan și viziunii sale asupra statului turc, viziune care, cel puțin din dezvoltările precedente, putem observa că se desprinde de Turcia lui Atatürk și ar putea avansa din ce în ce mai mult către un regim de guvernare autoritar.

În contextul puciului, statul turc a reacționat rapid și a inițiat o serie de măsuri de amploare împotriva suspecților. În primele luni, circa 50.000 de angajați ai instituțiilor publice au fost suspendați sau concediați, printre ei numărându-se judecători sau educatori, potrivit *Washington Post*[260]. Aproximativ 9.000 de militari au fost reținuți, în săptămânile ce au urmat, inclusiv un număr important de ofițeri

---

[258]***, „Constitutional Reform…”, p. 3.
[259]*Idem,* p. 4.
[260] Erin Cunningham, „Turkey`s Erdoğan declares state of emergency”, *The Washington Post*, 21 iulie 2016, URL: https://www.washingtonpost.com/world/turkeys-suspension-of-thousands-of-judges-marked-the-start-of-a-widespread-purge/2016/07/20/dbf79e18-4c50-11e6-bf27-405106836f96_story.html, accesat la data de 30.07.2016.

superiori, printre care se numără şi fostul comandant al aviației, generalul Akin Öztürk[261].

Preşedintele R. T. Erdoğan a declarat stare de urgență, precizând că nu este vorba despre o amenințare la adresa democrației, pe 20 iulie 2016[262]. Valabilă pentru trei luni, aceasta presupune, potrivit CNN, atribuții sporite pentru guvernatorii regionali[263]. Din acest motiv, ar fi fost suspendată temporar aplicarea prevederilor Cartei Europene a Drepturilor Omului, o decizie prevăzută pentru situații speciale, potrivit documentului[264].

Pe această bază, şeful statului turc a emis un decret potrivit căruia urmează să fie închise un număr semnificativ de organizații caritabile şi de şcoli, legate, potrivit autorităților, de mişcarea condusă de Fethullah Gülen[265]. Aparent, măsurile autorităților au fost acceptate de o parte importantă a opiniei publice şi a oamenilor politici de la Ankara[266]. Astfel, susținătorii opoziției şi ai Partidul Justiției şi

---

[261] Angela Dewan, Ralph Ells, „EU: Turkey can`t join if it introduces death penalty", *CNN*, 18 iulie 2016, URL: http://edition.cnn.com/2016/07/18/asia/turkey-attempted-coup/, accesat iulie 2016; ***, „Turkey pledges to protect democracy as purges continue, rattling allies", *Deutsche Welle*, 23 iulie 2015, URL: http://www.dw.com/en/turkey-pledges-to-protect-democracy-as-purges-continue-rattling-allies/a-19422417, accesat iulie 2016.

[262] Isil Sarlyuce, Angela Dewan, „Turkey declares three-month state of emergency", *CNN*, 20 iulie 2016, URL: http://edition.cnn.com/2016/07/20/europe/turkey-failed-coup-attempt/, accesat la data de 30.07.2016.

[263] *Ibidem.*

[264] ***, „Turkey suspends European Convention on Human Rights", *Deutsche Welle*, 21 iulie 2016, URL:http://www.dw.com/en/turkey-suspends-european-convention-on-human-rights/a-19416857, accesat la data de 30.07.2016.

[265] Gareth Jones, Ercan Gurses, „Turkey`s Edogan shuts schools, charities in first state of emergency decree", *Reuters*, 23 iulie 2016, URL: http://www.reuters.com/article/us-turkey-security-emergency-idUSKCN1030BC, accesat la data de 30.07.2016.

[266] Gareth Jones, „Turkey ruling, opposition parties rally together after coup", *Reuters*, 25 iulie 2016, URL:http://www.reuters.com/article/us-turkey-security-idUSKCN1040K7, accesat la data de 30.07.2016.

Dezvoltării au participat la un miting comun de sprijinire a politicilor promovate de R. T. Erdoğan şi apropiaţilor săi[267].

Dezvoltări în direcţia schimbării regimului de guvernare au continuat spre sfârşitul anului, printre care putem evoca prelungirea stării de urgenţă (3 octombrie) sau promovarea noului proiect constituţional care ar urma să ducă la o adâncire a consolidării guvernării lui R.T. Erdoğan[268]. Potrivit documentului, acesta din urmă ar putea rămâne la guvernare până în 2029 (pentru că numărarea celor două mandate la care ar avea dreptul ca preşedinte în urma alegerilor ar reîncepe de la preşedinţia executivă şi nu de la mandatul actual), iar puterile executive ar urma să fie extinse (anumite problematici de natură executivă putând astfel fi decise fără consultarea cu Parlamentul). Toate acestea sunt argumentate prin susţinerea că Turcia necesită această preşedinţie executivă pentru a putea avea o conducere puternică, făcându-se trimitere la exemple de state precum SUA şi Franţa. Un referendum ar putea să fie organizat în primăvara lui 2017, dacă partidul AK va obţine sprijinul parlamentar în acest sens[269].

Au continuat acţiunile de epurare a aparatului statului, prin demiteri şi arestări a zeci de mii de persoane (militari, cadre ale poliţiei, lideri politici, funcţionari publici, profesori universitari,

---

[267] *Ibidem.*

[268] Mihai Drăghici, „Turcia prelungeşte trei luni starea de urgenţă”, *Mediafax*, 3 noiembrie 2016, URL:http://www.mediafax.ro/externe/turcia-prelungeste-trei-luni-starea-de-urgenta-15759451, accesat la data de 30.11.2016; Ercan Gurses, OrhanCoskun, „Turkey's Erdogan could govern until 2029 under plans to change constitution”,*Reuters*, 16 noiembrie 2016, URL: http://www.reuters.com/article/us-turkey-politics-idUSKBN13B1BK, accesat la data de 30.11.2016

[269] Ercan Gurses, Orhan Coskun, *ibidem.*

magistrați şi jurnalişti[270], sportivi etc.), cel mai des fiind invocate fie legături sau susținere a lui Fehtullah Gulen şi/sau a PKK. În acest sens aducem în atenție câteva evenimente pe care mass-media le face publice, subliniind faptul că aceste măsuri represive sunt văzute de către critici ca încălcări ale drepturilor omului[271]. De exemplu, Kutbettin Gülen, fratele lui Fethullah Gülen, a fost arestat, acuzat că ar face parte dintr-o organizație teroristă armată[272]; 12.801 polițişti turci (dintre care 2.525 dețineau funcții de conducere) au fost suspendați din funcție, ca urmare a acuzațiilor de presupuse legături cu Fethullah Gülen[273]; au fost arestați 73 de ofițeri din carul forțelor aeriene, suspecți de legături cu Gülen, în timp ce peste 200 de persoane (militari şi civili) erau de aşteptat să fie reținute în urma operațiunilor desfăşurate în această zi[274], iar lideri ai Partidului Democrat al Poporului (HDP), Selahattin Demirtas şi Figen Yukseksag, împreună cu alți opt membri ai acestei formațiuni au fost arestați, iar unii primari din sud-estul Turciei au fost reținuți, în toate aceste cazuri fiind în discuție acuzați cu privire la legături cu PKK (Partidul

[270]Mihai Drăghici, „Nouă membri ai conducerii ziarului Cumhuriyet şi jurnalişti, arestați preventiv în Turcia", *Mediafax,*5 noiembrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/noua-membri-ai-conducerii-ziarului-cumhuriyet-si-jurnalisti-arestati-preventiv-in-turcia-15914800, accesat la data de 30.11.2016.

[271]Raluca Manga, „Decret oficial. Circa 15.000 de funcționari, demişi în Turcia",*Mediafax,* 22 noiembrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/decret-oficial-circa-15-000-de-functionari-demisi-in-turcia-15991921, accesat la data de 30.11.2016.

[272] Raluca Manga, „Unul dintre frații clericului musulman Fethullah Gulen, arestat în Turcia", *Mediafax,*2 octombrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/unul-dintre-fratii-clericului-musulman-fethullah-gulen-arestat-in-turcia-15755008, accesat la data de 30.11.2016.

[273] Raluca Manga, „Autoritățile turce au suspendat din funcție 12.801 polițişti pentru presupuse legături cu Gulen", *Mediafax,* 4 octombrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/autoritatile-turce-au-suspendat-din-functie-12-801politisti-pentru-presupuse-legaturi-cu-gulen-15761099, accesat la data de 30.11.2016.

[274] Mircea Olteanu, „Peste 70 de ofițeri ai forțelor aeriene turce au fost arestați pentru presupuse legături cu organizația Gulen", *Mediafax* 27 octombrie 2016, accesat la data de 30.11.2016.

Muncitorilor din Kurdistan)[275]. De asemenea, se apreciază că numărul celor care au fost demişi sau suspendați din funcții în urma puciului eşuat s-ar ridica la peste 125.000, în timp ce numărul celor arestați ar fi undeva în jur de 36.000[276].

Alte politici au vizat consolidarea puterii prin încercarea de a controla „mediul informațional", politici care au cunoscut o intensificare încă din luna septembrie.

În jur de 12 televiziuni (sursele susținând că acestea ar fi avut o orientare pro-kurdă, printre ele aflându-se şi un canal de televiziune pentru copii în limba kurdă) au fost închise din cauza suspiciunii de legături cu organizații teroriste, iar o serie de jurnalişti au fost anchetați din acelaşi motiv[277].

Tot aici, putem încadra reținerea lui Murat Sabuncu (redactorul-şef al ziarului Cumhuriyet – ziar de opoziție şi „cel mai vechi cotidian secular din Turcia"[278]), acuzat de participare la plănuirea loviturii de stat eşuată, în timp ce au fost emise şi o serie de alte mandate de arestare pentru jurnalişti ai acestei publicații[279]. În apărarea demersurilor respective, premierul Turciei Binali Yildirim declara că

---

[275] Raluca Manga, *op. cit.*, accesat la data de 30.11.2016.
[276] *Ibidem.*
[277] Mircea Olteanu, „Mai multe televiziuni au fost închise în Turcia pentru presupuse legături cu organizații teroriste", *Mediafax*, 30 septembrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/mai-multe-televiziuni-au-fost-inchise-in-turcia-pentru-presupuse-legaturi-cu-organizatii-teroriste-15752149, accesat la data de 30.11.2016.
[278] Mihai Drăghici, „Nouă membri ai conducerii ziarului Cumhuriyet şi jurnalişti, arestați preventiv în Turcia", *Mediafax*, 5 noiembrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/noua-membri-ai-conducerii-ziarului-cumhuriyet-si-jurnalisti-arestati-preventiv-in-turcia-15914800, accesat la data de 30.11.2016.
[279] Olimpia Nicolae, „Redactor-şef al ziarului turc de opoziție Cumhuriyet, Murat Sabuncu, reținut de Poliție în scandalul tentativei de lovitură de stat", *Mediafax*, 31 octombrie 2016, URL:http://www.mediafax.ro/externe/redactor-sef-al-ziarului-turc-de-opozitie-cumhuriyetmurat-sabuncu-retinut-de-politie-in-scandalul-tentativei-de-lovitura-de-stat-15885528, accesat la data de 30.11.2016.

acesta nu se raportează la acțiunile anterior menționate ca la problematici de libertate a presei, ci mai degrabă ca la elemente ce țin de lupta antiterorism[280].

Toate aceste acțiuni, evenimente şi dezvoltări interne, din perioada octombrie-noiembrie, observate şi trecute în revistă anterior, sugerează că în Turcia continuă consolidarea actualei puteri prin: acțiuni legislative (ex.: starea de urgență, decrete, amendamente constituționale, propunerea unui nou proiect constituțional etc.); schimbări la nivelul aparatului de stat care conduc către o epurare a acestuia (numărul mare de demiteri şi arestări în armată, poliție, jandarmerie, mediul academic, alte instituții ale statului); controlul informațional (închiderea unor canale de televiziune, agenții şi instituții de presă, jurnalişti arestați, blocarea accesului la anumite rețele de socializare etc.). Acestea indică o posibilă schimbare a regimului de guvernare, de la o democrație seculară cu probleme de consolidare, către forme ce pot conduce către unul autoritar.

Pe de altă parte, din perspectiva mediului de securitate intern, putem afirma că această tranziție nu este lipsită de evenimente care produc tensiune. În acest sens, amintim evenimentele din 20 noiembrie 2016, când, la Istanbul, a avut loc un protest împotriva actualei guvernări turce, în carul căruia aceasta era asociată cu fascismul, peste 5.000 de persoane scandând „Umăr la umăr împotriva

[280]Mircea Olteanu, „Binali Yildirim, premier: Turciei nu îi pasă de "linia roşie" a UE în ceea ce priveşte libertatea presei”, *Mediafax*, 1 noiembrie 2016, URL:http://www.mediafax.ro/externe/binali-yildirim-premier-turciei-nu-ii-pasa-de-linia-rosie-a-ue-in-ceea-ce-priveste-libertatea-presei-15892678, accesat la data de 30.11.2016.

fascismului”[281]. Protestatarii şi-au arătat nemulțumirea față de „măsurile de represiune adoptate de Guvernul de la Ankara asupra unor membri ai principalului partid pro-kurd din Turcia şi a autorităților din sud-estul țării”[282].

Regimul politic turc se află într-un moment decisiv în ceea ce priveşte principiile, caracterul său şi unele aspecte instituționale fundamentale, precum rolul preşedintelui sau secularismul. Principala schimbare se referă la centralizarea autorității în jurul lui R. T. Erdoğan şi a cercurilor conducătoare ale AKP. Din perspectivă internă, este de aşteptat ca aceste tendințele de consolidare a puterii actuale şi de evoluție către autoritarism să se mențină şi pentru următoarea perioadă.

3. Noi direcții de acțiune în exterior?

Evenimentele petrecute începând cu iulie 2016 conturează un potențial de turnură în politica externă în ceea ce priveşte relația cu anumiți actori internaționali (UE, Federația Rusă) şi acțiunile de implicare în regiune, prin amplasarea forțelor sale în zonele fierbinți ale Orientului Mijlociu (Siria, Irak), context în care dimensiunea euroatlantică este esențială. În general, reacția liderilor occidentali la tentativa de lovitura de stat şi deciziile adoptate de autorități a fost prudentă şi moderată în ceea ce priveşte evoluțiile recente din această țară.

---

[281]Raluca Manga, „Proteste la Istanbul împotriva Guvernul turc: Cel puțin 5.000 de persoane, în stradă/"Umăr la umăr împotriva fascismului"”, *Mediafax*, 20 noiembrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/proteste-la-istanbul-impotriva-guvernul-turc-cel-putin-5-000-de-persoane-in-strada-umar-la-umar-impotriva-fascismului-15985945, accesat la data de 30.11.2016.

[282] *Ibidem.*

Se poate observa continuitatea poziţiilor respective cu politicile tradiţionale faţă de statul turc, argumentând în favoarea interesului de a-l menţine în interiorul formulelor de cooperare vestice, chiar dacă s-au manifestat unele rezerve.

Înainte de a evidenţia unele tendinţe trebuie subliniat faptul că Turcia joacă un rol aparte în regiune sau la nivel internaţional. Trecutul imperial otoman, poziţionarea geo-strategică şi factorii ecuaţiei puterii geopolitice de diferite naturi, toate acestea imprimă Turciei interesul de a se afirma ca putere regională, dar şi de a dori să fie considerată un actor însemnat al arenei internaţionale, partener egal de dialog al marilor puteri. De altfel, politica apărării naţionale a Turciei scoate în evidenţă dorinţa de a se manifesta ca actor în dublă ipostază - al echilibrului de putere în regiune şi contributor la pacea şi securitatea acesteia şi al comunităţii internaţionale, precum şi contributor la securitatea globală[283].

Carta Albă a Apărării Turciei subliniază aspectele sale de interes geopolitic, din poziţia sa de actor regional şi internaţional: 1. Vecinătatea sa nordică şi problema kurdă, în care doreşte implicarea oficială a Irakului pentru oprirea activităţii PKK şi o alianţă cu SUA în acest scop; 2. aderarea la UE, ca actor în dimensiunea continentală, subliniindu-se importanţa ca Turcia să beneficieze de un tratament egal; 3. rolul Turciei în asigurarea securităţii globale – de aici importanţa statutului de membru NATO; 4. cooperarea în Balcani în vederea asigurării stabilităţii şi construirii unei păci durabile în regiune după criza din Kosovo; 5. regiunea Caucazului: susţinerea

[283] *Ibidem*, p. 9.

consolidării independenței şi democrației, precum şi a integrității teritoriale ale Azerbaidjanului, Georgiei şi Armeniei în vederea asigurării păcii şi stabilității în regiune; 6. conflictele înghețate Nagorno Karabah şi Abhazia, ca ultime obstacole în calea păcii şi stabilității în regiune[284]. Toate acestea erau fundamentate pe moştenirea lăsată de Atatürk: respectarea principiului „Pace acasă, pace în lume”[285]. Astfel, evenimentele desfăşurate după lovitura de stat eşuată care arată schimbări potențiale la nivelul politicii externe prezintă elemente importante de continuitate cu viziunile de actor regional şi internațional interesat de prestigiul său extern.

Atât SUA, cât şi Turcia au încă interese care fac ca tendințele să fie în direcția continuării colaborării, chiar dacă în lunile octombrie-noiembrie guvernul de la Ankara a criticat în mai multe rânduri administrația de la Washington (ex.: declarațiile lui R. T. Erdoğan,din 21 noiembrie, ce se arată dezamăgit de administrația Obama, mai ales în problematici precum conflictul din Siria şi criza migranților[286]).

Turcia a continuat să îşi îndeplinească angajamente ce îi revin în calitatea sa de stat membru NATO, chiar dacă cu „o tonalitate puțin diferită”, fapt ce este demonstrat şi de evoluțiile din octombrie-noiembrie, un exemplu în acest sens fiind participarea Turciei la exercițiul multinațional de luptă la Marea Mediterană împreună cu Bulgaria, Pakistan, România, SUA şi cu gruparea permanentă NATO SNMG-2,

---

[284]***, *Defense White Paper of Turkey for 2007,* pp. 7-8, URL : https://www.files.ethz.ch/isn/154908/Turkey_ makale%204.pdf, accesat la data de 30.11.2016.
[285]*Ibidem*, p. 10.
[286]Mihai Drăghici, „Preşedintele turc, Recep Tayyip Erdogan, se declară "dezamăgit" de Administrația Barack Obama”, *Mediafax*, 21 octombrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/presedintele-turc-recep-tayyip-erdogan-se-declara-dezamagit-de-administratia-barack-obama-15989948, accesat la data de 30.10.2016.

din data de 20 noiembrie 2016[287]. Mai mult, pe data de 2 noiembrie, Fikri Isik, ministrul apărării, anunța că țara sa ar urma să achiziționeze„alte 24 de avioane multirol invizibile pe radar de tip Lockheed F-35, primele aeronave de acest fel urmând să fie livrate Turciei în anul 2018”[288] potrivit Reuters, prima comandă fiind realizată în 2014, urmărind să ajungă la 100 de aeronave[289]. Este de văzut cum vor evolua relațiile dintre cele două state şi care va fi linia trasată de rezultatele alegerii noii Administrații a SUA.

În ceea ce priveşte Uniunea Europeană, Turcia consideră că este important să facă parte dintr-o organizație politico-economică cu dimensiunii continentale, pentru că, dacă discutăm din perspectivă regională, Turcia este o putere ce îşi doreşte statutul de partener, dar nu orice fel de partener, ci „un partener egal” la masa negocierilor. Pe de altă parte, UE are nevoie de cooperarea cu Turcia în aceste momente poate mai acut decât niciodată, în gestionarea crizei imigranților. Însă, după puciul din iulie, este clar faptul că poziția Turciei începe să se contureze în direcția în care cei 50 de ani de aşteptare a aderării duc într-un punct de tensionare a relațiilor cu UE. Acest lucru este cel mai bine observat în evoluțiile din lunile octombrie şi noiembrie, când declarațiile de la Bruxelles şi Ankara au

[287]Mihai Drăghici, „Putin: SUA fac presiuni pentru ca țări NATO să găzduiască sisteme antirachetă; Situația devine tensionată/Stoltenberg: NATO va consolida prezența militară în zona Mării Negre”, *Mediafax*, 21 octombrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/putin-sua-fac-presiuni-pentru-ca-tari-nato-sa-gazduiasca-sisteme-antiracheta-situatia-devine-tensionata-stoltenberg-nato-va-consolida-prezenta-militara-in-zona-marii-negre-15989299, accesat la data de 21.10.2016.

[288]Mircea Olteanu, „Turcia va achiziționa încă 24 de avioane multirol invizibile pe radar de tip Lockheed F-35”, *Mediafax*, 2 noiembrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/turcia-va-achizitiona-inca-24-de-avioane-multirolinvizibile-pe-radar-de-tip-lockheed-f-35-15897180, accesat la data de 02.11.2016.

[289]*Ibidem.*

escaladat în amenințări legate de înghețarea negocierilor de aderare şi de subiectul critic pentru Europa – problema migranților.

Pe data de 3 octombrie au avut loc noi diferende între Turcia şi UE pe tema crizei migranților şi sprijinului financiar în soluționarea acesteia, R. T. Erdoğan acuzând Uniunea că promite, dar nu livrează, în timp ce purtătorul de cuvânt al Comisiei Europene sublinia consistența suportului financiar deja acordat de Europa[290]. Pe acest fond al incertitudinii evoluției relației dintre cele două şi a necesității Uniunii Europene de a face față potențialelor dezvoltări imprevizibile a crizei migranților, în 6 octombrie, UE înființa Agenția Europeană pentru Frontieră şi Pază. Aceasta pentru că Frontex şi-a dovedit ineficiența în misiunile de patrulare la frontierele externe ale UE, din cauza „puterii limitate şi personalului redus”[291]. Bazându-se pe 1.500 de ofițeri din statele membre, Agenția are ca obiectiv securizarea frontierelor externe şi repatrierea imigranților şi îşi începe activitatea în zona de graniță dintre Bulgaria şi Turcia[292].

Pe data de 22 octombrie, declarația premierului Binali Yildirim deținea elementele indicatoare ale unei posibile turnuri: „Turcia a depus eforturi timp de peste o jumătate de secol pentru statutul său de membru UE şi a făcut mai mult decât ar trebui. Acum decizia aparține

---

[290] Olimpia Nicolae, „Noi disensiuni între Erdogan şi Uniunea Europeană. Preşedintele Turciei: "Oamenii aceştia promit dar nu livrează" / Purtător de cuvânt al Comisiei Europene: "Sugestiile că UE ar face contrariul acordului sunt pur şi simplu incorecte şi inutile"”, *Mediafax*, 3 octombrie2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/disensiuni-intre-erdogan-uniunea-europeana-presedintele-turciei-oamenii-acestia-promit-livreaza-purtator-cuvant-comisiei-europene-sugestiile-ue-ar-face-contrariul-acordului-pur-simplu-incorecte-15760113, accesat la data de 30.10.2016.

[291] ***, „UE a înființat o nouă agenție pentru securizarea frontierelor externe şi repatrierea imigranților care nu au primit drept de azil”, *Mediafax*,6octombrie2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/ue-a-infiintat-o-noua-agentie-pentru-securizarea-frontierelor-externe-si-repatrierea-imigrantilor-care-nu-au-primit-drept-de-azil-15771571, accesat la data de 30.10.2016.

[292] *Ibidem.*

UE”; acesta adăuga: „Turcia are mereu alternative, nu lăsați UE să uite acest lucru”[293]. Pe 4 noiembrie, în cadrul Uniunii se iau noi măsuri de protecție în fața crizei imigranților,pe fondul semnalelor de fisură a acordului Turcia-UE semnalată de către Hans Peter Doskozil (ministrul Apărării din Austria). Astfel, Austria a mobilizat 60 de cadre militare (neînarmate şi fără atribuții în interceptarea imigranților) în scopul securizării graniței dintre Ungaria şi Serbia[294].

Pe 6 noiembrie, R. T. Erdoğan acuza Europa de încurajarea terorismului, printre altele numind Germania „adăpost pentru terorişti”[295]. Aceasta în contextul criticilor UE în urma arestării liderilor politici din Partidul Democratic al Popoarelor (HDP). În replică, la două zile după, pe data de 8 noiembrie, Michael Roth, ministrul german al Afacerilor Europene, face o serie de afirmații care conduc către deschiderea Germaniei în a oferi azil politic pentru cei persecutați în Turcia[296]. Tensiunea escaladează, ca urmare pe data de 14 noiembrie preşedintele turc avertiza că, în 2017, s-ar putea organiza un referendum în Turcia care să vizeze problematica integrării europene şi îndemna Bruxelles-ului să ia o hotărâre în ceea ce priveşte aderarea

[293]Raluca Manga, „Premierul turc, Binali Yildirim, avertizează: Uniunea Europeană nu ar trebui să uite că Turcia "are mereu alternative”, *Mediafax*, 22 octombrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/premierul-turc-binali-yildirim-avertizeaza-uniunea-europeana-nu-ar-trebui-sa-uite-ca-turcia-are-mereu-alternative-15845274, accesat la data de 30.10.2016.

[294]MirceaOlteanu, „Austria a trimis 60 de militari la granița dintre Ungaria şi Serbia, pentru securizarea frontierei”, *Mediafax,* 4 noiembrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/austria-a-trimis-60-de-militari-la-granita-dintre-ungaria-si-serbia-pentru-securizarea-frontierei-15908978, accesat la data de 30.11.2016.

[295] Mihai Drăghici, „Preşedintele Turciei Recep TayyipErdogan: Europa încurajează terorismul, nu îmi pasă dacă mă numesc dictator”, *Mediafax*, 6 noiembrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/presedintele-turciei-recep-tayyip-erdogan-europa-incurajeaza-terorismul-nu-imi-pasa-daca-ma-numesc-dictator-15918602, accesat la data de 30.11.2016.

[296] Raluca Manga, „Germania este pregătită să ofere azil politic persoanelor persecutate în Turcia”, *Mediafax*, 8 noiembrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/germania-este-pregatita-sa-ofere-azil-politic-persoanelor-persecutate-in-turcia-15926505, accesat la data de 30.11.2016.

Turciei[297]. Ca răspuns la această solicitare a Turciei, ministrul german de Externe Frank-Walter Steinmeier, după manifestarea îngrijorării cu privire la acțiunile cu caracter de epurare demarate de guvernarea Turciei după puci, declară (15 noiembrie) în ceea ce priveşte subiectul aderării că discuțiile nu ar trebui oprite, însă că Turcia este cea care trebuie să ia o decizie[298].

Cu toate acestea, în data de 22 noiembrie cele mai importante grupări politice din Parlamentul European cer UE întreruperea negocierilor de aderare a Turciei. Aici putem menționa una dintre declarațiile făcută de către Gianni Pitella: „Turcia condusă de Recep Tayyip Erdoğan se îndreaptă din ce în ce mai mult spre un regim autoritarian. Mesajul nostru politic pentru Turcia este că drepturile omului, drepturile civice, valorile democratice nu sunt negociabile dacă vrei să devii membru UE"[299]. Răspunsul la aceste acțiuni nu a întârziat să apară, în 23 noiembrie, R. T.Erdoğan susținând că votul Parlamentului European pe subiectul aderării nu are nicio valoare în ochii Turciei, mai mult apreciind că aceasta şi-a arătat poziția în direcția protejării valorilor europene, în timp ce s-a arătat nemulțumit

[297] Mihai Drăghici, „Recep Erdogan a declarat că Turcia ar putea organiza referendum pe tema procesului integrării europene", *Mediafax*, 14 noiembrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/recep-erdogan-a-declarat-ca-turcia-ar-putea-organiza-referendum-pe-tema-procesului-integrarii-europene-15958595, accesat la data de 30.11.2016.

[298] Mircea Olteanu, „Steinmeier, ministrul german de Externe, iritat de criticile lui Erdogan, după ce a acuzat Germania de susținerea terorismului", *Mediafax,* 15 noiembrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/steinmeier-ministrul-german-de-externe-iritat-de-criticile-lui-erdogan-dupa-ce-a-acuzat-germania-de-sustinerea-terorismului-15963188, accesat la data de 30.11.2016.

[299] Mihai Drăghici, „Lideri ai grupurilor politice din Parlamentul European: UE trebuie să oprească negocierile de aderare cu Turcia", *Mediafax*, 22octombrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/lideri-ai-grupurilor-politice-din-parlamentul-european-ue-trebuie-sa-opreasca-negocierile-de-aderare-cu-turcia-15994367, accesat la data de 30.11.2016.

total de lipsa susținerii din partea partenerilor occidentali[300]. În 24 noiembrie Parlamentul European aproba o rezoluție de cerere a înghețării temporare a negocierilor de aderare cu Turcia (până la anularea măsurilor radicale luate în condițiile decretării stării de urgență), totuşi aceasta neavând caracter obligatoriu[301]. De asemenea, surse mass-media consideră că, în condițiile în care state precum Franța şi Germania sunt susținătoare a continuării negocierilor de aderare, e puțin probabil ca rezoluția să fie adoptată[302].Pe de altă parte,R. T. Erdoğan ripostează, afirmând că „lupta (țării sale) pentru stabilitate şi viitor nu va fi întreruptă de ridicatul de mâni (al europarlamentarilor)”[303]. Mai mult la o zi după aceasta, preşedintele turc amenința că țara sa ar putea deschide frontierele pentru migranții către UE[304], reacțiile din partea Europei fiind aproape imediate; purtătorul de cuvânt al Angelei Merkel, Ulrike Demmer afirmând: „Acordul în privința imigrației este în interesul tuturor părților; amenințările din nicio parte nu ajută la nimic”[305]. Cu această ocazie,Turcia a cerut suplimentarea aproape dublată a asistenței

[300]Olimpia Nicolae, „Recep Erdogan: Votul de joi din Parlamentul european în privința aderării Turciei la UE nu are nicio valoare”, *Mediafax*, 23 octombrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/recep-erdogan-votul-de-joi-din-parlamentul-european-in-privinta-aderarii-turciei-la-ue-nu-are-nicio-valoare-15996139, accesat octombrie 2016.

[301] Mircea Olteanu, „Parlamentul european cere înghețarea negocierilor pentru aderarea Turciei la Uniunea Europeană”, *Mediafax*, 24octombrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/parlamentul-european-cere-inghetarea-negocierilor-pentru-aderarea-turciei-la-uniunea-europeana-16003698, accesat octombrie 2016.

[302]*Ibidem.*

[303]Mircea Olteanu, *Ibidem*.

[304]***, „Erdogan amenință Uniunea Europeană că Turcia ar putea permite imigranților să călătorească spre Europa”, *Mediafax,* 25 octombrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/erdogan-ameninta-uniunea-europeana-ca-turcia-ar-putea-permite-imigrantilor-sa-calatoreasca-spre-europa-16005723, accesat la data de 30.11.2016.

[305]Mihai Drăghici, „Germania critică atitudinea lui Recep Erdogan, transmițându-i că "amenințările" nu sunt utile”, *Mediafax*, 25 octombrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/germania-critica-atitudinea-lui-recep-erdogan-transmitandu-i-ca-amenintarile-nu-sunt-utile-16005976, accesat la data de 30.11.2016.

financiare (şase mld. Euro) şi eliminarea vizelor pentru cetățenii turci, din cele două solicitări doar prima fiind acceptată de UE[306]. În 28 noiembrie, comisarul european din Ungaria, Tibor Navracsics, sublinia cât este de importantă cooperarea cu Turcia, încetarea acesteia putând duce la consecințe serioase mai ales pentru statele din sud-estul Europei[307]. Prin urmare, observând evenimentele şi declarațiile oficialilor din perioada octombrie-noiembrie,se constată o negociere din ce în ce mai dură a Ankarei cu UE.

Un alt aspect important al politicii externe turce se referă la relațiile cu Rusia. G. Friedman susținea, la doar zece zile după lovitura de stat eşuată, că dacă doborârea avionului rusesc de către turci, dădea speranțe SUA de întărire a relațiilor cu Turcia, în urma puciului speranța s-a diminuat considerabil[308]. Lunile octombrie şi noiembrie arată o înclinație a Turciei în direcția cooperării cu Rusia. În data de 10 octombrie a avut loc o întrevedere între Vladimir Putin şi Recep Erdoğan, în urma căreia aceştia au semnat un acord pentru construirea gazoductului prin Marea Neagră, *Turkish Stream*, ce va transporta gaz rusesc către Europa, proiect ce va urma să fie inaugurat în 2019[309]. Pe de altă parte, în 18 noiembrie, potrivit Reuters, Turcia afirma că se

---

[306]*Ibidem.*

[307]Raluca Manga, „Comisarul european desemnat de Ungaria: „Cooperarea cu Turcia este de importanță capitală pentru Uniunea Europeană", *Mediafax*, 28 octombrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/comisarul-european-desemnat-de-ungaria-cooperarea-cu-turcia-este-de-importanta-capitala-pentru-uniunea-europeana-16008509, accesat la data de 30.11.2016.

[308]George Friedman, „„George Friedman: The Turkey Coup Dashes the US' Hopes", interviu pentru Mauldin Economics, 25 iulie 2016, URL: https://www.youtube.com/watch?v=XpeHmhTL1zg, accesat la data de 30.11.2016.

[309]Mihai Drăghici, „Acord între Rusia şi Turcia pentru construirea gazoductului Turkish Stream, prin Marea Neagră", *Mediafax*, 10 octombrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/turcia-va-achizitiona-inca-24-de-avioane-multirol-invizibile-pe-radar-de-tip-lockheed-f-35-15897180, accesat la data de 30.11.2016.

află în tratative cu Rusia pentru achiziționarea unui sistem de apărare aeriană S-400 Triumf. Ministrul apărării Fikri Isik susținea că până la acel moment poziția Rusiei era una pozitivă[310]. În condițiile relațiilor mai tensionate cu Europa, este posibil ca în revers să asistăm la continuarea cooperării instalate după puci între Rusia şi Turcia.

În ceea ce priveşte Orientul Mijlociu, cel puțin pe termen scurt, interesele Turciei ar putea fi restrânse la problematica etnicilor kurzi, dar pe de altă parte ar putea fi extinse la dorința de a juca rolul de putere prin intervențiile regionale, astfel contribuind la luptele desfăşurate împotriva grupărilor teroriste, mai ales prin implicarea sa în nordul Siriei şi Irakului. Totuşi, aceste acțiuni regionale pot duce la creşterea tensiunilor în relația cu unii actori (ex.: Irakul), dar şi a celor interne mai ales în sud-estul Turciei - fiind terenul de desfăşurare a nenumărate incidente (dar nu numai, şi Ankara fiind ținta mai multor atentate, din această cauză, pe 18 octombrie au fost interzise manifestările publice până pe data de 30 noiembrie de teama atentatelor posibile[311]). Lunile octombrie şi noiembrie au fost marcate de o serie de evenimente ce susțin afirmațiile de mai sus.

Din perspectiva instabilității interne, tensiunilor din sud-estul Turciei, generate de relația conflictuală cu PKK şi organizația teroristă Stat Islamic, aceste luni ale analizei oferă un teren fertil pentru dezvoltări. Astfel, în 6 octombrie sursele mass-media relatează că

---

[310]Ercan Gurses, Nevzat Devranoglu, Humeyra Pamuk, „Turkey says in talks with Russia on air defense system", *Reuters,* 18 noiembrie 2016, URL: http://www.reuters.com/article/us-turkey-defence-russia-idUSKBN13D0WQ, accesat noiembrie 2016.

[311]Mircea Olteanu, „Manifestările publice, interzise la Ankara până la 30 noiembrie, de teama unor posibile atentate", *Mediafax*, 18 octombrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/turcia-anuleaza-propunerea-de-lege-privind-agresiunile-sexuale-asupra-minorilor-in-urma-protestelor-15991198, accesat la data de 30.10.2016.

tribunalul principal din Antalya a fost evacuat, ca urmare a unor amenințări cu bombă[312]. În 7 octombrie are loc un atac terorist cu maşină capcană, lângă aeroportul Ataturk (Istambul), în apropierea unei secții de poliție, soldat cu cinci răniți şi fiind atribuit fie organizației Stat Islamic, fie PKK, conform surselor[313]. Pe data de 9 octombrie are loc un nou atentat cu maşină capcană, în fața unei secții de poliție din sud-estul Turciei, în localitatea Durak din provincia Hakkari (la frontiera Turciei cu Irakul şi Iranul – zonă activă a PKK), soldat cu 17 morți (dintre care nouă militari) şi 27 de răniți (dintre care 11 militari)[314]. În data de 11 octombrie a fost asasinat Deryan Aktert, liderul AKP din oraşul Diyarbakir. Cu toate că acest asasinat nu a fost revendicat, autoritățile indică în direcția PKK[315]. Pe data de 14 octombrie, are loc un atac cu rachete, nesoldat cu victime, în apropierea Antalyei, surse afirmând că acesta ar fi vizat o companie navală şi că ar putea aparține fie PKK, fie SI. În urma acestui atac, operațiune militară a Turciei a fost lansată în zonă[316]. În 16 octombrie,

---

[312] Raluca Manga, „Tribunalul principal din Antalya, evacuat din cauza unei amenințări cu bombă", *Mediafax*, 6 octombrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/tribunalul-principal-din-antalya-evacuat-din-cauza-unei-amenintari-cu-bomba-15770568, accesat la data de 30.11.2016.

[313] Mihai Drăghici, „Atac terorist lângă Aeroportul Ataturk din Istanbul/ UPDATE: Explozia a fost provocată de un vehicul-capcană, în apropierea unei secții de poliție", *Mediafax*, 7 octombrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/aviatia-turca-a-efectuat-raiduri-aeriene-asupra-unui-oras-sirian-controlat-de-stat-islamic-16006055, accesat la data de 30.11.2016.

[314]Mihai Drăghici, „Atentat în sud-estul Turciei: Cel puțin 17 morți, inclusiv nouă militari", *Mediafax*, 9 octombrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/aviatia-turca-a-efectuat-raiduri-aeriene-asupra-unui-oras-sirian-controlat-de-stat-islamic-16006055, accesat la data de 30.11.2016.

[315]Raluca Manga, „Un responsabil al Partidului Justiției şi Dezvoltării, aflat la putere în Turcia, a fost asasinat", *Mediafax*, 11 octombrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/un-responsabil-al-partidului-justitiei-si-dezvoltarii-aflat-la-putere-in-turcia-a-fost-asasinat-15792269, accesat la data de 30.11.2016.

[316] Mihai Drăghici, „ATAC cu rachete în apropierea stațiunii turce Antalya, lansat de militanți rămaşi neidentificați dintr-o zonă montană", *Mediafax,* 14 octombrie 2016, URL: http://www.

acțiunile în care a fost implicată poliția turcă împotriva Stat Islamic s-au soldat cu decesul a trei ofițeri şi rănirea altor opt persoane (inclusiv patru sirieni), în urma unei deflagrații în Gaziantep (sudul Turciei; în apropiere de frontiera cu Siria)[317].

Pe 23 octombrie, o maşină–capcană explodează în provincia Bingol (estul Turciei), soldându-se cu moartea unui polițist şi altor 10 persoane (dintre care şase din forțele de poliție). Bomba este atribuită militanților PKK[318]. În data de4 noiembrie un alt atac cu maşină-capcană are loc în apropierea sediului poliției din Diyarbakir (unde mai mulți lideri politici ai partidului pro-kurd din regiune erau reținuți; sud-estul Turciei). În urma sa, opt persoane au decedat şi alte 40 au fost rănite[319]. În 10 noiembrie, a avut loc un atac cu lansatoare de rachete, în localitatea Mardin (sud-estul Turciei), soldat cu decesul guvernatorului districtual al Derikului, Muhammed Fatih Safiturk şi rănirea altor două persoane. Atacul era revendicat de YPS (aripa tânără a PKK)[320]. Pe data de 28 noiembrie, doi militari turci au decedat în urma unor schimburi de focuri cu membrii ai PKK. Sursele

---

mediafax.ro/externe/militari-turci-ucisi-in-confruntari-cu-membri-pkk-in-estul-turciei-16008895, accesat la data de 30.10.2016.

[317]Mircea Olteanu, „Cel puțin trei ofițeri au murit, iar alte opt persoane au fost rănite, în cursul unui raid al poliției în orașul turc Gaziantep", *Mediafax,* 16 octombrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/cel-putin-trei-ofiteri-au-murit-iar-alte-opt-persoane-au-fost-ranitein-cursul-unui-raid-al-politiei-in-orasul-turc-gaziantep-15814701, accesat la data de 30.11.2016.

[318] ***, „Un mort şi 10 răniți, după ce o maşină-capcană a explodat în estul Turciei", *Mediafax*, 23 octombrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/un-mort-si-10-raniti-dupa-ce-o-masina-capcana-a-explodat-in-estul-turciei-15848131, accesat la data de 30.11.2016.

[319] Olimpia Nicolae, „Opt morți şi 40 de răniți, în urma unui atac cu maşină-capcană în sud-estul Turciei", *Mediafax*, 4 noiembrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/opt-morti-si-40-de-raniti-in-urma-unui-atac-cu-masina-capcana-in-sud-estul-turciei-15909279, accesat la data de 15.11.2016.

[320] Olimpia Nicolae, „Un guvernator districtual a decedat în urma atacului cu lansatoare de rachete din sud-estul Turciei", *Mediafax,* 11 noiembrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/un-guvernator-districtual-a-decedat-in-urma-atacului-cu-lansatoare-de-rachete-din-sud-estul-turciei-15946610, accesat la data de 30.11.2016.

relatau că în decurs de o săptămână în jur de 50 militanți ai PKK „au fost ucişi sau capturați în operațiuni militare desfăşurate în Turcia ... Alte 269 de persoane suspectate că oferă asistență financiară grupului separatist kurd au fost arestate”[321].

Prin urmare, putem observa că din perspectiva Turciei ca stat, relația conflictuală cu PKK şi lupta contra Stat Islamic (SI) produc problematici de securitate internă, fiind afectată mai ales zona de sud-est a țării. Din perspectiva implicării Turciei în Siria şi Irak se pot menționa următoarele evenimente pentru luna octombrie-noiembrie: în 19 octombrie, are loc o discuție între Putin şi Erdogan în ceea ce priveşte Siria şi ofensiva irakiană din Mosul. Potrivit unor surse, Erdogan a fost felicitat de către Putin pentru succesul forțelor turce în ofensiva împotriva SI din nordul Siriei. Pe de altă parte, ambii lideri au ajuns la un consens din perspectiva necesității de încetare a ostilităților în Alep şi de suport umanitar al populației. În ceea ce priveşte intervențiile în Mosul, acestea sunt sub semnul tensiunilor dintre Irak şi Turcia, Ankarei implicându-se chiar în condițiile unor obiecții majore ale Bagdadului[322].

Observăm interesul Turciei de implicare mai ales în Siria. Aceasta duce în anumite momente la accentuarea opoziției dintre turci şi alte forțe implicate în lupta anti-teroristă din Siria (grupările de rebeli şi kurzii, susținuți de coaliția coordonată de SUA). Opinia

[321]Mihai Drăghici, „Militari turci, ucişi în confruntări cu membri PKK, în estul Turciei”, *Mediafax*, 28 noiembrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/militari-turci-ucisi-in-confruntari-cu-membri-pkk-in-estul-turciei-16008895, accesat la data de 30.11.2016.

[322] Mircea Olteanu, „Discuție între Erdogan şi Putin pe tema situației din Siria şi a ofensivei irakiene asupra Mosulului”, *Mediafax*, 19 octombrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externediscutie-intre-erdogan-si-putin-pe-tema-situatiei-din-siria-si-a-ofensivei-irakiene-asupra-mosulului-15827518, accesat la data de 30.10.2016.

publică internațională a fost surprinsă odată cu decizia preşedintelui Turciei, Recep Tayyip Erdogan de a trimite forțe în nordul Siriei, unde s-au confruntat cu militanți IS şi kurzi, începând cu sfârşitul lunii august, la scurt timp după tentativa de lovitură de stat, în contextul investigațiilor şi suspendărilor sau arestărilor din cadrul forțelor armate[323]. Alături de prezența din nordul Irakului, hotărârea respectivă demonstrează preocuparea autorităților de la Ankara pentru a exercita o măsură de control asupra unor fenomene de securitate regională ce se pot dovedi a fi periculoase pentru statul respectiv. Unii comentatorii au invocat inclusiv un compromis intern între decidenții AKP şi cei militari în privința acestei politici.

Alinierile regionale par destul de confuze, cu Turcia sprijinind grupările rebele ostile IS, nu şi miliția kurdă de stânga YPG, blamată pentru legăturile sale cu Partidul Muncitorilor din Kurdistan (PKK)[324]. În acelaşi timp, Ankara a realizat o apropiere față de Moscova, care susține guvernul de la Damasc, alături de Iran şi Hezbollah, adică o tabără rivală celei dintâi. Există însă posibilitatea ca intervenția turcă să aibă obiective mai limitate decât cele legate de stabilirea unei ordini politice în Siria, anume să îşi mențină influența în nordul acestui stat şi să prevină proclamarea unui Kurdistan independent, cel puțin ca obiectiv general şi pe termen lung[325]. Intitulată *Scutul Eufratului*, ope-

---

[323] Stephen Starr, „Turkey goes to war in Syria by flying under the radar", *The Irish Times*, 12 octombrie 2016, URL: http://www.irishtimes.com/news/world/middle-east/turkey-goes-to-war-in-syria-by-flying-under-the-radar-1.2827410, accesat la data de 20.10.2016.

[324]***, „Turkey vs. Syria`s Kurds vs. Islamic State", *BBC News*, 23 august 2016, URL: http://www.bbc.com/news/world-middle-east-33690060, accesat la data de 20.09.2016.

[325] Selcan Hacaoglu, „Turkey risks Kurdish war on two fronts as Army Advances in Syria", *Bloomberg*, 29 septembrie 2016, URL: http://www.bloomberg.com/news/articles/2016-09-28/turkey-risks-kurdish-war-on-two-fronts-as-army-advances-in-syria, accesat la data de 30.11.2016.

rația militară a vizat cucerirea unor localități din nordul Siria, lângă frontiera cu Turcia, precum Jarablus şi executarea de lovituri aeriene împotriva infrastructurii grupărilor ISIS dar şi YPG/PYD[326]. Teoretic, aliați cu coaliția Forțele Democrate Siriene, militarii turci au avut confruntări cu milițiile kurde respective, parte a formațiunii, considerate drept parte de PKK, potrivit BBC[327]. De asemenea, o serie de observatori internaționali au fost surprinşi de rapiditatea lansării campaniei, la scurt timp după tentativa de lovitură de stat din 15 iulie[328].

Relațiile ambigue au continua şi în următoarele luni. Astfel, în 4 noiembrie surse ale mass-media făceau publică poziția alianței rebelilor şi kurzilor din Siria cu privire la implicarea Turciei în ofensiva ce urma să se lanseze pentru eliberarea oraşului Raqqa: aceştia respingeau categoric participarea Turciei şi afirmau că „va fi o campanie condusă de Forțele Democratice Siriene (SDF) pentru eliberarea oraşului[329].

Pe data de 26 noiembrie, Turcia efectua raiduri aeriene asupra oraşului Al-Bab (oraş sirian controlat de Statul Islamic) ca urmare a pierderii vieții a patru militari turci în acea regiune în zilele anterioare

---

[326] ***, „IS conflict: Turkey-backed Syrian rebels take Jarablus", *BBC News*, 24 august 2016, URL: http://www.bbc.com/news/world-europe-37171995, accesat octombrie 2016; Aaron Stein,"This is how Turkey`s incursion into Syria could get bogged down", *War on the Rocks*, 7 septembrie 2016, URL: http://warontherocks.com/2016/09/this-is-how-turkeys-incursion-into-syria-could-get-bogged-down/, accesat la data de 30.11.2016.

[327]***, „Turkey vs. Syria`s Kurds vs. Islamic State"...

[328] Danny Orbach, „What coup-proofing will do to Turkey`s military: lessons from five countries", *War on the Rocks*, URL: http://warontherocks.com/2016/09/what-coup-proofing-will-do-to-turkeys-military-lessons-from-five-countries/accesat octombrie 2016.

[329] Mircea Olteanu, „Rebelii şi kurzii din Siria resping ideea participării Turciei la eliberarea oraşului sirian Raqqa", *Mediafax*, 4 noiembrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/rebelii-si-kurzii-din-siria-resping-ideea-participarii-turciei-la-eliberarea-orasului-sirian-raqqa-15906747, accesat la data de 30.11.2016.

raidurilor (Ankara considera că trei dintre aceşti au decedat în urma unui raid al aviației siriene, în timp ce un al patrulea în urma confruntărilor cu SI)[330]. La o zi după aceasta a avut loc un atac sinucigaş în al-Rai (oraş din nordul Siriei; la distanță mică de oraşul Kilis unde rebelii au preluat controlul începând cu luna august, susținuți de către turci), soldat cu 12 răniți (o parte semnificativă fiind copii). Armata turcă susținea existența unor incidente precedente acestuia: lansarea de către militanții SI a unei rachete în zona Haliliye, unde 22 de sirieni (din rândul rebelilor) au fost expuşi unor atacuri cu gaze toxice[331].

În ceea ce priveşte Irakul, observăm că la data de 1 octombrie Parlamentul Turciei vota extinderea mandatului militar în Siria şi Irak cu un an[332]. Replica nu întârzie să apară; Irakul, la rândul său vota în Parlament, pe 4 octombrie,o rezoluție de denunțare a prezenței Turciei din nordul Irakului[333]. La data de 5 octombrie,Irakul avertiza că prezența Turciei în nordul statului poate declanşa un război regiona[334]**.** Ca răspuns,Numan Kurtulmus, premierul adjunct al Turciei, afirma că

---

[330] Raluca Manga, „Aviația turcă a efectuat raiduri aeriene asupra unui oraş sirian controlat de Stat Islamic",*Mediafax*, 26 noiembrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/aviatia-turca-a-efectuat-raiduri-aeriene-asupra-unui-oras-sirian-controlat-de-stat-islamic-16006055, accesat la data de 30.11.2016.

[331] Olimpia Nicolae, „Cel puțin 12 răniți, în urma unui atac sinucigaş al SI, în nordul Siriei", *Mediafax*, 27 noiembrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/cel-putin-12-raniti-in-urma-unui-atac-sinucigas-al-si-in-nordul-siriei-16007316, accesat la data de 30.11.2016.

[332]***, „Turkish Parliament Extends Military Mandate in Syria, Iraq by one year", *Daily Sabah*, 1 octombrie 2016, URL: http://www.dailysabah.com/legislation/2016/10/01/turkish-parliament-extends-military-mandate-in-syria-iraq-by-one-year, accesat la data de 30.11.2016.

[333]Mircea Olteanu, „Bagdadul avertizează că prezența trupelor turce în nordul Irakului poate cauza un război regional", *Mediafax*, 5 octombrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/bagdadul-avertizeaza-ca-prezenta-trupelor-turce-in-nordul-irakului-poate-cauza-un-razboi-regional-15766228, accesat la data de 30.11.2016; Mihai Drăghici,"Turcia mobilizează armata la granița irakiană", *Mediafax*, 1 noiembrie 2016, URL: http://www.mediafax.ro/externe/turcia-mobilizeaza-armata-la-granita-irakiana-15893840, accesat la data de 30.11.2016.

[334]*Ibidem.*

intervențiile în Siria şi Irak „nu reprezintă o invazie”[335]**.** La data de 1 noiembrie, armata turcă a început mobilizarea de tancuri şi alte vehicule blindate în apropierea graniței cu Irakul (în Silopi din provincia Sirnak), iar liderul de la Ankara avertiza că va spori prezența în această zonă. Surse mass-media consideră că aceasta se întâmpla în contextul „ofensivei militare care se desfăşoară asupra oraşului irakian Mosul, ocupat de rețeaua teroristă Stat Islamic”[336]. Prin urmare, analiza realizată pentru lunile octombrie-noiembrie, arată faptul că tendințele posibile sunt în direcția menținerii prezenței Turciei în Siria şi Irak, iar aceasta este posibil să continue să fie un motiv de tensiune între Turcia şi Irak, dar şi între Turcia şi grupuri locale cu interese divergente (ex.: problematica kurdă).

Analiza situației Turciei ne arată un stat ce experimentează o consolidare a turnurii formei regimului de guvernare şi un actor interesat de statutul de putere regională şi partener internațional. Reies câteva tendințe majore precum tensionarea relațiilor cu Uniunea Europeană, o continuare a apropierii de Federația Rusă şi dorința de implicare în regiune în lupta contra SI, implicare generatoare de tensiuni cu Irakul. Pe termen scurt, din perspectiva politicii externe, de un mare interes este de urmărit cum va evolua relația cu noua administrație de la Washington şi dacă va exista o relaxare a relațiilor cu UE sau nu. Alte teme includ posibilitatea consolidării legăturilor cu Federația Rusă, şi politicile şi acțiunile în ceea ce priveşte Siria şi Irakul.

***

[335]*Ibidem.*
[336]Mihai Draghici, „Turcia mobilizează armata la granița irakiană”...

Tentativa de lovitură de stat din iulie 2016 reprezintă un moment important în evoluția internă a Turciei, dar rămân multe semne de întrebare în ceea ce priveşte originea, planificarea şi participanții. Centralizarea politică a regimului, angrenată de cercurile prezidențiale pare să reprezinte principalul efect al acestor evenimente. Schimbările din politica externă sunt, pentru moment, dificil de interpretat ca abandonarea unor direcții de acțiune tradiționale şi trebuie urmărite în continuare.

Regimul politic intern va fi, probabil, fluid, în continuare, iar riscurile de autoritarism par să crească. Cu toate acestea, ținând cont de mai mulți factori, printre care se numără problematica relație cu reprezentanții minorității kurde sau semnele de întrebare legate de eficiența instituțiilor publice după puciul din iulie 2016, este dificil a concluziona că tendința de centralizare sau politica externă şi de securitate a Turciei reprezintă semne ale unei forțe de expansiune regăsite. Nu este exclus să ne confruntăm cu alte surprize.

Pe plan extern, relațiile Turciei cu Uniunea Europeană s-au dovedit a fi problematice, criza imigranților combinându-se cu mai vechiul proiect de aderare şi cu schimbările regimului politic după puciul din iulie 2016. Orientarea principală a rămas atlantistă, dar s-a înregistrat o reluare a cooperării diplomatice cu Federația Rusă. De asemenea, au crescut ambițiile Turciei în ceea ce priveşte conflictele din Siria şi Irak, dar se pare că, în bună măsură acestea sunt legate de atitudinea față de grupările kurde.

BIBLIOGRAFIE:

1. BARNES, Julian E., „Turkey Arrest Incirlik Air Base Commander”, *The Wall Street Journal*, 17 iulie 2016, http://www.wsj.com/articles/turkey-arrests-incirlik-air-base-commander-1468760920;
2. CUNNINGHAM, Erin, „Turkey`s Erdoğan declares state of emergency”, *The Washington Post*, 21 iulie 2016, https://www.washingtonpost.com /world/turkeys-suspension-of-thousands-of-judges-marked-the-start-of-a-widespread-purge/2016/07/20/dbf79e18-4c50-11e6-bf27-405106836f96_ story.html;
3. Danny Orbach, „What coup-proofing will do to Turkey`s military: lessons from five countries”, *War on the Rocks*, http://warontherocks.com /2016/ 09/what-coup-proofing-will-do-to-turkeys-military-lessons-from-five-countries;
4. DEWAN, Angela, ELLS, Ralph, „EU: Turkey can`t join if it introduces death penalty”, *CNN*, 18 iulie 2016, http://edition.cnn.com/2016/07/ 18/asia/turkey-attempted-coup/;
5. DRAGHICI, Mihai, „Acord între Rusia şi Turcia pentru construirea gazoductului Turkish Stream, prin Marea Neagră”, *Mediafax*, 10 octombrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/turcia-va-achizitiona-inca-24-de-avioane-multirol-invizibile-pe-radar-de-tip-lockheed-f-35-15897180;
6. DRAGHICI, Mihai, „ATAC cu rachete în apropierea stațiunii turce Antalya, lansat de militanți rămaşi neidentificați dintr-o zonă montană”, *Mediafax,* 14 octombrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/militari-turci-ucisi-in-confruntari-cu-membri-pkk-in-estul-turciei-16008895;
7. DRAGHICI, Mihai, „Atac terorist lângă Aeroportul Ataturk din Istanbul/ UPDATE: Explozia a fost provocată de un vehicul-capcană, în apropierea unei secții de poliție”, *Mediafax*, 7 octombrie 2016, http://www.mediafax .ro/externe/aviatia-turca-a-efectuat-raiduri-aeriene-asupra-unui-oras-sirian -controlat-de-stat-islamic-16006055;
8. DRAGHICI, Mihai, „Atentat în sud-estul Turciei: Cel puțin 17 morți, inclusiv nouă militari”, *Mediafax*, 9 octombrie 2016, http://www.media fax.ro/externe/aviatia-turca-a-efectuat-raiduri-aeriene-asupra-unui-oras-sirian-controlat-de-stat-islamic-16006055;
9. DRAGHICI, Mihai, „Germania critică atitudinea lui Recep Erdogan, transmițându-i că "amenințările" nu sunt utile”, Mediafax, 25 octombrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/germania-critica-atitudinea-lui-rec ep-erdogan-transmitandu-i-ca-amenintarile-nu-sunt-utile-16005976;
10. DRAGHICI, Mihai, „Lideri ai grupurilor politice din Parlamentul European: UE trebuie să oprească negocierile de aderare cu Turcia”,

Mediafax, 22 octombrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/lideri-ai-grupurilor-politice-din-parlamentul-european-ue-trebuie-sa-opreasca-negocierile-de-aderare-cu-turcia-15994367;

11. DRAGHICI, Mihai, „Militari turci, ucişi în confruntări cu membri PKK, în estul Turciei", *Mediafax*, 28 noiembrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/militari-turci-ucisi-in-confruntari-cu-membri-pkk-in-estul-turciei-16008895;

12. DRAGHICI, MIHAI, „Nouă membri ai conducerii ziarului Cumhuriyet şi jurnalişti, arestați preventiv în Turcia", *Mediafax,* 5 noiembrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/noua-membri-ai-conducerii-ziarului-cumhuriyet-si-jurnalisti-arestati-preventiv-in-turcia-15914800;

13. DRAGHICI**,** Mihai, „Preşedintele turc, Recep Tayyip Erdogan, se declară "dezamăgit" de Administrația Barack Obama", *Mediafax*, 21 octombrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/presedintele-turc-recep-tayyip-erdogan-se-declara-dezamagit-de-administratia-barack-obama-15989948;

14. DRAGHICI**,** Mihai, „Preşedintele Turciei Recep Tayyip Erdogan: Europa încurajează terorismul, nu îmi pasă dacă mă numesc dictator", *Mediafax*, 6 noiembrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/presedintele-turciei-recep-tayyip-erdogan-europa-incurajeaza-terorismul-nu-imi-pasa-daca-ma-numesc-dictator-15918602;

15. DRAGHICI**,** Mihai, „Putin: SUA fac presiuni pentru ca țări NATO să găzduiască sisteme antirachetă; Situația devine tensionată/ Stoltenberg: NATO va consolida prezența militară în zona Mării Negre", *Mediafax*, 21 octombrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/putin-sua-fac-presiuni-pentru-ca-tari-nato-sa-gazduiasca-sisteme-antiracheta-situatia-devine-tensionata-stoltenberg-nato-va-consolida-prezenta-militara-in-zona-marii-negre-15989299;

16. DRAGHICI**,** Mihai, „Recep Erdogan a declarat că Turcia ar putea organiza referendum pe tema procesului integrării europene", *Mediafax*, 14 noiembrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/recep-erdogan-a-declarat-ca-turcia-ar-putea-organiza-referendum-pe-tema-procesului-integrarii-europene-15958595;

17. DRAGHICI**,** Mihai, „Turcia prelungeşte trei luni starea de urgență", *Mediafax*, 3 noiembrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/turcia-prelungeste-trei-luni-starea-de-urgenta-15759451; GURSES, Ercan, COSKUN, Orhan, „Turkey's Erdogan could govern until 2029 under plans to change constitution",*Reuters*, 16 noiembrie 2016, http://www.reuters.com/article/us-turkey-politics-idUSK BN13B1BK;

18. DRĂGHICI, Mihai, „Turcia mobilizează armata la graniţa irakiană", *Mediafax*, 1 noiembrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/turcia-mobilizeaza-armata-la-granita-irakiana-15893840;

19. FONTANELLA-KHAN, Amana, „Fethullah Gulen: Turkey coup may have been `staged` by Erdoğan regime”, *The Guardian,* 16 iulie 2016, https://www.theguardian.com/world/2016/jul/16/fethullah-gulen-turkey-coup-Erdoğan;

20. FRIEDMAN, George, „George Friedman: The Turkey Coup Dashes the US' Hopes”, interviu pentru *Mauldin Economics,* 25 iulie 2016, https://www.youtube.com/watch?v=XpeHmhTL1zg;

21. GOFFMAN, Erving, *Viața cotidiană ca spectacol*, Editura Comunicare.ro, Bucureşti, 2003;

22. GURSES, Ercan, Devranoglu, Nevzat, Pamuk, Humeyra, „Turkey says in talks with Russia on air defense system”, *Reuters,* 18 noiembrie 2016, http://www.reuters.com/article/us-turkey-defence-russia-idUSKBN13D0WQ;

23. HACAOGLU, Selcan, „Turkey risks Kurdish war on two fronts as Army Advances in Syria”, *Bloomberg*, 29 septembrie 2016, http://www.bloomberg.com/news/articles/2016-09-28/turkey-risks-kurdish-war-on-two-fronts-as-army-advances-in-syria, (accesat octombrie 2016).

24. JONES, Gareth, „Turkey ruling, opposition parties rally together after coup”, *Reuters*, 25 iulie 2016, http://www.reuters.com/article/us-turkey-security-idUSKCN1040K7;

25. JONES, Gareth, GURSES, Ercan, ”Turkey`s Edogan shuts schools, charities in first state of emergency decree”, *Reuters*, 23 iulie 2016, http://www.reuters.com/article/us-turkey-security-emergency-idUSKCN1030BC;

26. KINGSLEY, Patrick, „Turkey coup: Erdoğan mourns casualties – and vows retribution”, *The Guardian*, 18 iulie 2016, https://www.theguardian.com/world/2016/jul/17/recep-tayyip-Erdoğan-mourns-coup-casualties-and-vows-retribution;

27. MANGA, Raluca, “Proteste la Istanbul împotriva Guvernul turc: Cel puțin 5.000 de persoane, în stradă/ "Umăr la umăr împotriva fascismului", *Mediafax*, 20 noiembrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/proteste-la-istanbul-impotriva-guvernul-turc-cel-putin-5-000-de-persoane-in-strada-umar-la-umar-impotriva-fascismului-15985945;

28. MANGA, Raluca**,** „Autoritățile turce au suspendat din funcție 12.801 polițiști pentru presupuse legături cu Gulen”, *Mediafax,* 4 octombrie 2016,http://www.mediafax.ro/externe/autoritatile-turce-au-suspendat-din-functie-12-801politisti- pentru-presupuse-legaturi-cu-gulen-15761099;

29. MANGA, Raluca, „Aviația turcă a efectuat raiduri aeriene asupra unui oraş sirian controlat de Stat Islamic”, *Mediafax*, 26 noiembrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/aviatia-turca-a-efectuat-raiduri-aeriene-asupra-unui-oras-sirian-controlat-de-stat-islamic-16006055;

30. MANGA, Raluca, „Comisarul european desemnat de Ungaria: „Cooperarea cu Turcia este de importanță capitală pentru Uniunea Europeană”, *Mediafax*, 28 octombrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/comisarul-european-desemnat-de-ungaria-cooperarea-cu-turcia-este-de-importanta-capitala-pentru-uniunea-europeana-16008509;

31. MANGA, Raluca, „Decret oficial. Circa 15.000 de funcționari, demiși în Turcia”, *Mediafax,* 22 noiembrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/decret-oficial-circa-15-000-de-functionari-demisi-in-turcia-15991921;

32. MANGA, Raluca, „Germania este pregătită să ofere azil politic persoanelor persecutate în Turcia”, *Mediafax*, 8 noiembrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/germania-este-pregatita-sa-ofere-azil-politic-persoanelor-persecutate-in-turcia-15926505;

33. MANGA**,** Raluca, „Premierul turc, Binali Yildirim, avertizează: Uniunea Europeană nu ar trebui să uite că Turcia "are mereu alternative”, *Mediafax*, 22 octombrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/premierul-turc-binali-yildirim-avertizeaza-uniunea-europeana-nu-ar-trebui-sa-uite-ca-turcia-are-mereu-alternative-15845274;

34. MANGA, Raluca, „Tribunalul principal din Antalya, evacuat din cauza unei amenințări cu bombă”, *Mediafax*, 6 octombrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/tribunalul-principal-din-antalya-evacuat-din-cauza-unei-amenintari-cu-bomba-15770568;

35. MANGA, Raluca, „Un responsabil al Partidului Justiției şi Dezvoltării, aflat la putere în Turcia, a fost asasinat”, *Mediafax*, 11 octombrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/un-responsabil-al-partidului-justitiei-si-dezvoltarii-aflat-la-putere-in-turcia-a-fost-asasinat-15792269;

36. MANGA, Raluca, „Unul dintre frații clericului musulman Fethullah Gulen, arestat în Turcia”, *Mediafax,* 2 octombrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/unul-dintre-fratii-clericului-musulman-fethullah-gulen-arestat-in-turcia-15755008;

37. NICOLAE, Olimpia „Recep Erdogan: Votul de joi din Parlamentul european în privința aderării Turciei la UE nu are nicio valoare”, *Mediafax*, 23 octombrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/ recep-erdogan-votul-de-joi-din-parlamentul-european-in-privinta-aderarii-turciei-la-ue-nu-are-nicio-valoare-15996139;

38. NICOLAE, Olimpia, „Cel puțin 12 răniți, în urma unui atac sinucigaş al SI, în nordul Siriei”, *Mediafax*, 27 noiembrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/cel-putin-12-raniti-in-urma-unui-atac-sinucigas-al-si-in-nordul-siriei-16007316;

39. NICOLAE**,** Olimpia, „Noi disensiuni între Erdogan şi Uniunea Europeană. Preşedintele Turciei: "Oamenii aceştia promit dar nu livrează" / Purtător de cuvânt al Comisiei Europene: "Sugestiile că UE ar face

contrariul acordului sunt pur şi simplu incorecte şi inutile"", *Mediafax*, 3 octombrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/disensiuni-intre-erdogan-uniunea-europeana-presedintele-turciei-oamenii-acestia-promit-livreaza-purtator-cuvant-comisiei-europene-sugestiile-ue-ar-face-contrariul-acordului-pur-simplu-incorecte-15760113, (accesat octombrie 2016);

40. NICOLAE, Olimpia, „Opt morți şi 40 de răniți, în urma unui atac cu maşină-capcană în sud-estul Turciei", *Mediafax*, 4 noiembrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/opt-morti-si-40-de-raniti-in-urma-unui-atac-cu-masina-capcana-in-sud-estul-turciei-15909279;

41. NICOLAE, Olimpia, „Redactor-şef al ziarului turc de opoziție Cumhuriyet, Murat Sabuncu, reținut de Poliție în scandalul tentativei de lovitură de stat", *Mediafax*, 31 octombrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/redactor-sef-al-ziarului-turc-de-opozitie-cumhuriyet-murat-sabuncu-retinut-de-politie-in-scandalul-tentativei-de-lovitura-de-stat-15885528;

42. NICOLAE, Olimpia, „Un guvernator districtual a decedat în urma atacului cu lansatoare de rachete din sud-estul Turciei", *Mediafax,* 11 noiembrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/un-guvernator-districtual-a-decedat-in-urma-atacului-cu-lansatoare-de-rachete-din-sud-estul-turciei-15946610;

43. OLTEANU, Mircea, „Austria a trimis 60 de militari la granița dintre Ungaria şi Serbia, pentru securizarea frontierei", *Mediafax,* 4 noiembrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/austria-a-trimis-60-de-militari-la-granita-dintre-ungaria-si-serbia-pentru-securizarea-frontierei-15908978;

44. OLTEANU, Mircea, „Binali Yildirim, premier: Turciei nu îi pasă de "linia roşie" a UE în ceea ce priveşte libertatea presei", *Mediafax*, 1 noiembrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/binali-yildirim-premier-turciei-nu-ii-pasa-de-linia-rosie-a-ue-in-ceea-ce-priveste-libertatea-presei-15892678;

45. OLTEANU, Mircea, „Turcia va achiziționa încă 24 de avioane multirol invizibile pe radar de tip Lockheed F-35", *Mediafax*, 2 noiembrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/turcia-va-achizitiona-inca-24-de-avioane-multirol invizibile-pe- radar-de-tip-lockheed-f-35-15897180;

46. OLTEANU, Mircea, „Bagdadul avertizează că prezența trupelor turce în nordul Irakului poate cauza un război regional", *Mediafax*, 5 octombrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/bagdadul-avertizeaza-ca-prezenta-trupelor-turce-in-nordul-irakului-poate-cauza-un-razboi-regional-15766228;

47. OLTEANU, Mircea, „Cel puțin trei ofițeri au murit, iar alte opt persoane au fost rănite, în cursul unui raid al poliției în oraşul turc Gaziantep", *Mediafax,* 16 octombrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/cel-putin-trei-ofiteri-au-murit-iar-alte-opt-persoane-au-fost-ranite-in-cursul-unui-

raid-al-politiei-in-orasul-turc-gaziantep-15814701;

48. OLTEANU, Mircea, „Discuție între Erdogan şi Putin pe tema situației din Siria şi a ofensivei irakiene asupra Mosulului”, *Mediafax*, 19 octombrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/discutie-intre-erdogan-si-putin-pe-tema-situatiei-din-siria-si-a-ofensivei-irakiene-asupra-mosulului-15827518;

49. OLTEANU, Mircea, „Mai multe televiziuni au fost închise în Turcia pentru presupuse legături cu organizații teroriste”, *Mediafax*, 30 septembrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/mai-multe-televiziuni-au-fost-inchise-in-turcia-pentru-presupuse-legaturi-cu-organizatii-teroriste-15752149;

50. OLTEANU, Mircea, „Manifestările publice, interzise la Ankara până la 30 noiembrie, de teama unor posibile atentate”, *Mediafax*, 18octombrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/turcia-anuleaza-propunerea-de-lege-privind-agresiunile-sexuale-asupra-minorilor-in-urma-protestelor-15991198;

51. OLTEANU, Mircea, „Parlamentul european cere înghețarea negocierilor pentru aderarea Turciei la Uniunea Europeană”, *Mediafax*, 24 octombrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/parlamentul-european-cere-inghetarea-negocierilor-pentru-aderarea-turciei-la-uniunea-europeana-16003698;

52. OLTEANU, Mircea, „Peste 70 de ofițeri ai forțelor aeriene turce au fost arestați pentru presupuse legături cu organizația Gulen”, *Mediafax,* 27 octombrie 2016;

53. OLTEANU, Mircea, „Rebelii şi kurzii din Siria resping ideea participării Turciei la eliberarea oraşului sirian Raqqa”, *Mediafax*, 4 noiembrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/rebelii-si-kurzii-din-siria-resping-ideea-participarii-turciei-la-eliberarea-orasului-sirian-raqqa-15906747;

54. OLTEANU, Mircea, „Steinmeier, ministrul german de Externe, iritat de criticile lui Erdogan, după ce a acuzat Germania de susținerea terorismului”, *Mediafax,* 15 noiembrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/steinmeier-ministrul-german-de-externe-iritat-de-criticile-lui-erdogan-dupa-ce-a-acuzat-germania-de-sustinerea-terorismului-15963188;

55. SARLYUCE, Isil, DEWAN, Angela, „Turkey declares three-month state of emergency”, *CNN*, 20 iulie 2016, http://edition.cnn.com/2016/07/20/europe/turkey-failed-coup-attempt/;

56. SCHLOSSER, Eric, „The H Bombs in Turkey”, *The New Yorker*, 17 iulie 2016, http://www.newyorker.com/news/news-desk/the-h-bombs-in-turkey;

57. STARR, Stephen, „Turkey goes to war in Syria by flying under the radar”, *The Irish Times*, 12 octombrie 2016, http://www.irishtimes.com/news/world/middle-east/turkey-goes-to-war-in-syria-by-flying-under-the-

radar-1.2827410;

58. STEIN, Aaron, „This is how Turkey`s incursion into Syria could get bogged down", *War on the Rocks*, 7 septembrie 2016, http://waronthe rocks.com/2016/09/this-is-how-turkeys-incursion-into-syria-could-get-bogged-down/;

59. TUYSUZ, Gul, MACLAUGHLIN, Ellott C., „Failed coup in Turkey: What you need to know", *CNN*, 18 iulie 2016, http://edition.cnn.com/ 2016/07/18/middleeast/turkey-failed-coup-explai ner/index.html;

60. WEDEMAN, Ben, „Turkish leader`s textbook case of how to survive a coup", *CNN*, 17 iulie 2016, http://edition.cnn.com/2016/07/17/europe /turkey-anatomy-failed-coup/;

61. ***, „Erdogan amenință Uniunea Europeană că Turcia ar putea permite imigranților să călătorească spre Europa", *Mediafax,* 25 octombrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/erdogan-ameninta-uniunea-europeana-ca-turcia-ar-putea-permite-imigrantilor-sa-calatoreasca-spre-europa-16005723;

62. ***, „Constitutional Reform: A Change Turkey's Parties Can Believe In", *Stratfor*, 26 august 2016, https://www.stratfor.com/analysis/cons titutional-reform-change-turkeys-parties-can-believe;

63. ***, „UE a înființat o nouă agenție pentru securizarea frontierelor externe şi repatrierea imigranților care nu au primit drept de azil", *Mediafax*, 6 octombrie2016,http://www.mediafax.ro/externe/ue-a-infiintat-o-noua-agentie-pentru-securizarea-frontierelor-externe-si-repatrierea-imigrantilor-care-nu-au-primit-drept-de-azil-15771571;

64. ***, „IS conflict: Turkey-backed Syrian rebels take Jarablus", *BBC News*, 24 august 2016, http://www.bbc.com/news/world-europe-37171995;

65. ***, „Timeline: Turkey`s attempted coup", *Reuters*; GANLM, Sara, „Fethullah Gulen: A rare look at polarizing Turkish elite", *CNN*, 18 iulie 2016, http://edition.cnn.com/2016/07/18/us/fethullah-gulen-turkey/;

66. ***, „Turkey vs. Syria`s Kurds vs. Islamic State", *BBC News*, 23 august 2016, http://www.bbc.com/news/world-middle-east-33690060;

67. ***, „Timeline: Turkey`s attempted coup", *Reuters*, 16 iulie 2016, http://www.reuters.com/article/turkey-security-timeline-idUSL8N1A1 58X;

68. ***, „Turkey pledges to protect democracy as purges continue, rattling allies", *Deutsche Welle*, 23 iulie 2015, http://www.dw.com/en/turkey-pledges-to-protect-democracy-as-purges-continue-rattling-allies/a-19422 417;

69. ***, „Turkey suspends European Convention on Human Rights", *Deutsche Welle*, 21 iulie 2016, http://www.dw.com/en/turkey-suspends-

european-convention-on-human-rights/a-19416857;

70. ***, „Turkish Parliament Extends Military Mandate in Syria, Iraq by one year", *Daily Sabah*, 1 octombrie 2016, http://www.dailysabah.com/legislation/2016/10/01/turkish-parliament-extends-military-mandate-in-syria-iraq-by-one-year;

71. ***, „Un mort şi 10 răniți, după ce o maşină-capcană a explodat în estul Turciei", *Mediafax*, 23 octombrie 2016, http://www.mediafax.ro/externe/un-mort-si-10-raniti-dupa-ce-o-masina-capcana-a-explodat-in-estul-turciei-15848131;

72. ***, *Constituția Republicii Turcia* (cu modificările până la data de 23 Iulie, 1995; Act Nr. 4121), *Marea Adunare Națională a Turciei*, https://global.tbmm.gov.tr/docs/constitution_en.pdf;

73. ***, *Defense White Paper of Turkey for 2007,* https://www.files.ethz.ch/isn/154908/Turkey_ makale%204.pdf.

REACTIVAREA ŞI DEZACTIVAREA CONFLICTULUI DIN NAGORNO-KARABAH[337]

Cristian BĂHNĂREANU

Nagorno-Karabah (NK) continuă să fie subiectul unuia din conflictele înghețate specifice regiunii extinse a Mării Negre. Disputa asupra statutului provinciei constituie o sursă majoră de tensiuni între guvernele Armeniei şi Azerbaidjanului şi conducerea autoproclamatei republici Nagorno-Karabah, în medierea cărora s-au implicat şi alți actori internaționali – OSCE, prin intermediul Grupului de la Minsk, format din Franța, Federația Rusă şi SUA, în calitate de copreşedinți. De-a lungul timpului, Linia de Contact (granița NK), ce se întinde pe mai mult de 100 de kilometri, a fost considerată, în mod constant, una dintre cele mai periculoase zone militarizate din vecinătatea Europei (figura nr. 1).

Figura nr. 1: *Regiunea Nagorno-Karabach şi zonele adiacente*[338]

[337] Acest material are la bază analize publicate în *Dinamica mediului de securitate* în cursul lui 2016, disponibile online la http://cssas.unap.ro/ro/dms.htm.

NK este o enclavă ce ocupă o suprafață de 4.400 kmp în interiorul Azerbaidjanului, locuită în proporție covârşitoare de armeni. În anul 1989, populația din regiune era de aproximativ 189.000 de locuitori, din care 76,9% erau armeni şi 21,5% azeri[339], iar restul ruşi, ucraineni şi alte naționalități. În prezent, peste 95% din populația NK este de origine armeană, majoritatea azerilor, ruşilor şi ucrainenilor părăsind regiunea.

Tensiunile şi controversele asupra regiunii datează de la începutul secolului al XX-lea. Înainte de anul 1920, Nagorno a fost parte a Armeniei, dar după acordul ruso-turc din acea perioadă, s-a decis că zona aparține Azerbaidjanului. Astfel, în 1923, autoritățile de la Baku şi-au asumat controlul NK.

În timpul erei sovietice, conflictul a fost suprimat. La 20 februarie 1988, consiliul regional din Nagorno a decis că provincia ar trebui integrată în Armenia, ceea ce a generat imediat o acțiune de impunere a controlului direct al Moscovei asupra teritoriului respectiv (ce s-a menținut până pe 28 noiembrie 1989). În acelaşi an, la 1 decembrie, Armenia a declarat regiunea ca parte a republicii armene unificate.

În anul 1992, pozițiile părților direct implicate în conflict s-au modificat: una a dispărut odată cu colapsul Uniunii Sovietice, iar Armenia susținea că nu mai este interesată de NK. Această nouă situație nu a dus la soluționarea conflictului, disputa asupra statutului teritorial al regiunii devenind şi mai intensă odată cu reînvierea

---

[338] ***, *Why Progress on the Nagorno-Karabakh Standoff May Be Imminent*, în Stratfor, 14 noiembrie 2015, URL: https://www.stratfor.com/analysis/why-progress-nagorno-karabakh-standoff-may-be-imminent, accesat la data de 30.11.2017.

[339] Natsional'nyi Sostav Naseleniya SSSR, po dannym Vsesoyuznyi Perepisi Naseleniya 1989 g., Moskva, „Finansy i Stastika" apud Human Rights Watch, *Seven Years of Conflict in Nagorno-Karabakh*, December 1994, p. xx.

sentimentelor etnice – populația armeană, destul de numeroasă, era nemulțumită de extinderea influenței azerilor în regiune. La 28 decembrie 1991, NK s-a autoproclamat republică, iar, în perioada ulterioară, republica separatistă a luptat pentru independență cu noul stat Azerbaidjan. Administrația azeră n-a acceptat declarația, spre deosebire de Armenia, şi a impus un control prezidențial direct asupra enclavei. Drept urmare, s-au dus lupte grele între forțele armene şi azere. Conflictul a permis forțelor karabah-armene să restabilească controlul asupra NK şi a altor şapte districte din împrejurimi, considerate zonă de securitate, lăsând Azerbaidjanul cu un teritoriu cu circa 15% mai mic. Până în 1994, conform datelor Institutului Internațional pentru Studii de Securitate de la Stockholm, mai mult de 30.000 de persoane au fost ucise şi peste un milion strămutate[340].

După această perioadă nefastă, în regiunea NK a început construcția unei entități statale. Majoritatea factorilor de decizie din provincie susțin cu convingere necesitatea independenței totale de Azerbaidjan. Începând cu anul 1992, negocierile de pace dintre Baku şi Erevan s-au desfăşurat, în general, sub auspiciile OSCE (prin intermediul Grupului de la Minsk), însă, în anul 1993, acestea au fost mediate de ONU.

După negocierile de la Moscova din 4-5 mai 1994 cu delegații Comunității Statelor Independente, s-a căzut de acord asupra unui protocol de încetare a focului (controlul *de facto* al regiunii a fost preluat de forțele karabah-armene) şi de desfăşurare a unei forțe de menținere

[340] The International Institute for Strategic Studies, *Armed Conflict Database: Armenia-Azerbaijan (Nagorno-Karabakh)*, URL: https://acd.iiss.org/en/conflicts/armenia-azerbaijan--nagorno-karabakh-88d7, accesat la data de 30.03.2017.

a păcii. Pe 27 iulie, acordul a fost extins pe o perioadă nedefinită, prin semnarea acestuia de către miniştrii apărării din Armenia şi Azerbaidjan şi liderul militar din Nagorno.

În anul 2004, Grupul de la Minsk a lansat aşa-numitul Proces de la Praga, în cadrul căruia miniştrii de externe din Armenia şi Azerbaidjan vor analiza toate aspectele legate de soluționarea conflictului din NK. În 2006, au început discuțiile asupra unui plan cuprinzător de rezolvare a situației conflictuale, care stipula, printre altele, retragerea trupelor armene din zona împrejmuitoare Nagorno, acorduri internaționale de securitate interimare asupra teritoriului aflat în dispută şi, în final, un referendum care să determine statutul provinciei. Din păcate, în ciuda întâlnirilor regulate şi a soluțiilor propuse, părțile nu au ajuns încă la un acord în ceea ce priveşte statutul republicii.

În prezent, la nivel internațional, regiunea NK este recunoscută ca făcând parte din teritoriul național al Azerbaidjanului, dar, *de facto*, este o republică independentă cu capitala la Stepanakert, asupra căreia guvernul azer nu a mai exercitat nicio autoritate din 1998. Economia provinciei se bazează, în principal, pe industria metalurgică şi cea a lemnului, agricultură şi materiale de construcții. De asemenea, viticultura şi horticultura, precum şi culturile de cereale, constituie domenii tradiționale şi joacă un rol vital în dezvoltarea economică.

Periodic, sunt raportate acțiuni de o parte şi de alta, menite să inflameze situația de latență conflictuală. La începutul anului 2009, temerile legate de declanşarea unui nou război au crescut din cauza încălcărilor tot mai dese ale acordului de încetare a focului, soldate cu

morți şi răniți. La acestea s-a adăugat şi tendința de sporire a cheltuielilor militare, atât la Baku, cât şi la Erevan. Tensiunile au ajuns la un nivel record la sfârşitul lunii august şi începutul lunii septembrie a anului 2012, atunci când un criminal condamnat, care a fost închis în Ungaria pentru uciderea unui ofițer militar armean, a fost eliberat în Azerbaidjan.

În continuare, pe baza datelor şi informațiilor obținute din surse publice[341], prezentăm o cronologie a evenimentelor desfăşurate la începutul lunii aprilie 2016 în Nagorno-Karabah, cunoscute şi sub denumirea de *Războiul de patru zile*. Astfel, în noaptea de vineri spre sâmbătă (1-2 aprilie) s-au desfăşurat cele mai sângeroase ciocniri armate de la încheierea războiului din 1994.

La *2 aprilie*, a fost raportată reluarea activităților militare între forțele armene şi cele azere. În aceeaşi zi, pe fondul agravării tensiunilor din NK, preşedintele Armeniei, Serzh Sargsyan, şi cel al Azerbaidjanului, Ilham Aliyev, părăseau Summitul privind securitatea nucleară de la Washington. Reluarea luptelor a atras atenția comunității internaționale, înalți oficiali din SUA, Uniunea Europeană şi Rusia făcând apeluri la calm, cu scopul de a preveni izbucnirea unui război. De asemenea, NATO, prin vocea secretarului său general, îndemna părțile să respecte acordul de încetare a focului, susținând că nu există nicio soluționare militară a conflictului, ci numai o soluție

[341] Emil Sanamyan, *April 2016 war in Karabakh: a chronology*, actualizată la 29 aprilie 2016, URL: http://yandunts.blogspot.ro/2016/04/april-2016-war-in-karabakh-draft.html, accesat la data de 30.03.2017 şi Ani Afyan, *Baku's gross violation of ceasefire in Karabakh* şi *Baku's aggression: Chronology of events on April 5-7*, în News.am, aprilie 2016, *news.am/eng/news*, accesat la data de 30.03.2017.

comprehensivă agreată la masa negocierilor[342].

La primele ore ale dimineții de 2 aprilie, conducerea din NK primeşte informări despre redesfăşurarea forțelor azere, evaluarea inițială arătând că nu este vorba despre un atac la scară largă, ci de unul minor tipic ultimilor doi ani. Cu toate acestea, forțele speciale azere sunt înconjurate în zona Talish/Madagis, în nord-estul NK, iar populația azeră din jurul Terter şi cea armeană din Talish, Madagis şi Mardakert, situate la doar 3-4 kilometri de Linia de Contact, sunt evacuate.

În intervalul orar 03.00-04.00, forțele azere declanşează asediul asupra zonei Talish/Madagis şi a oraşului Mardakert cu artilerie şi rachete Grad, avariind generatorul de la Madagis şi lăsând fără energie electrică întreaga regiune. De asemenea, sunt lansate atacuri în zonele Kazakhlar-Nuzger şi Alkhanli-Fizuli, în partea de sud, precum şi în Kapanli/Seysulan-Shotlanli, Chailu-Madagis şi Gulistan-Tonashen, în partea de nord, reuşindu-se cucerirea a cinci avanposturi[343] în zona Nuzger, situate pe dealurile Lale Tepe. În zona Shotlanli, cele trei avanposturi ocupate de forțele azere au fost rapid recucerite de forțele armene.

Forțele azere lansează noi atacuri în zona Tapkarakoyunlu-Talish, în jurul orei 08.00, capturând opt avanposturi, majoritatea recucerite de către forțele armene în zilele de 3 şi 4 aprilie. În plus, atacuri cu mijloace de luptă blindate au loc în Horadiz-Nuzger, în sud, şi Kaziyan-Shurabad, în nord. Începând cu ora 08.20, armata de apărare

[342] NATO, *Statement by the NATO Secretary General in Nagorno-Karabakh*, 5 aprilie 2016, URL: http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_129719.htm?selectedLocale=en, accesat la data de 30.03.2017.
[343] Avanpostul face parte din prima linie de apărare al armatei karabahe.

din Karabah (AAK) raportează noi escaladări ale luptelor în curs de desfăşurare, prin declanşarea de operațiuni ofensive cu utilizarea tancurilor şi aviației în direcțiile nord şi sud-est, fiind lovite zone civile karabahe. Astfel, un elicopter azer Mi-8 care încerca să debarce un grup de forțe speciale în spatele avanposturilor armene, a fost lovit în zona Gulistan, în partea de nord a Karabahului. De o parte, bombardamentele din jurul Martuni au ucis 12 elevi şi rănit alți doi. De cealaltă parte, ministerul azer al apărării raportează tiruri de artilerie trase de forțele armene în cartierele Terter şi Agdam, unde un civil este ucis şi alți doi sunt răniți.

În jurul orei 13.00, armata karabahă continuă să ducă lupte grele în zonele Horadiz-Hadrut şi Terter-Mardakert. Sunt publicate fotografii luate de o dronă aparținând Azerbaidjanului, capturată în nordul regiunii separatiste, care demonstrează că două tancuri azere au fost distruse în sud şi unul în partea de nord a NK. De asemenea, în apropierea orei 12.30, un al doilea elicopter azer Mi-24G a fost doborât în direcția sud-est.

La ora 17.00, Ministerul azer al Apărării anunță că deține controlul zonelor Talish, Madagis, Seysulan şi a dealurilor Lale Tepe, de lângă granița iraniană, şi confirmă că 12 dintre soldații săi au fost ucişi şi un elicopter a fost doborât. Media armeană infirmă acest control, dar confirmă faptul că forțele azere au reuşit să captureze avanposturile armene din nord-estul zonei Talish. De altfel, ruinele Seysulan din Mardakert se află sub controlul Azerbaidjanului încă din 1992, însă la mijlocul zilei de 2 aprilie, atacul azer în această zonă a fost respins şi armata karabahă a recâştigat controlul asupra Lale Tepe.

Pe media socială încep să circule filme şi fotografii cu soldați armeni sau azeri ucişi în lupte. Armata de apărare karabahă susține că, în plus față de cele două elicoptere doborâte pe parcursul zilei, forțele azere au pierdut două tancuri şi două drone în zona Mardakert şi alte două tancuri în zona de sud.

La ora 20.00, are loc întrunirea Consiliului Național de Securitate, condusă de preşedintele Armeniei,. Serzh Sargsyan. Într-o intervenție televizată, şeful statului declară că 18 militari armeni au fost ucişi şi alți 35 răniți, dar că armata armeană are „situația sub control". Rezerviştii se adună în Stepanakert pentru o potențială mobilizare.

Duminică, *3 aprilie*, la ora 07.25, armata karabahă raportează reluarea tirurilor de artilerie şi a operațiilor ofensive în zona de sud. În jurul orei 11.35, se desfăşoară lupte intense în nord-estul NK şi în apropierea Araxes, forțele armene reuşind să respingă asaltul azer în zona Talish. De asemenea, în zona de sud este confirmată distrugerea a două tancuri şi a unei maşini de luptă a infanteriei. La ora 14.00, armata karabahă continuă să ducă lupte intense de apărare în partea de nord şi de sud, susținând că alte trei tancuri azere au fost distruse în zona Mardakert (unde continuă atacul cu rachete Grad şi artilerie de 152 mm). Surse neoficiale susțin că de la reluarea ostilităților, partea azeră a pierdut în total circa 14 tancuri şi cinci maşini de luptă a infanteriei, iar cea armeană un tanc.

Jurnaliştii străini prezenți în zona de operații publică fotografii din Talish cu trei persoane în vârstă mutilate şi ucise, probabil, de forțele speciale azere care, în 2 aprilie, au atacat, în aceeaşi zonă, un camion de aprovizionare al armatei, omorând şoferul. Reportaje video ulteri-

oare arată şase militari din forțele speciale azere ucişi pe un teren minat la nord de zona Talish. La ora 16.25, armata karabahă informează că solicitarea Ministerului azer al Apărării de încetare unilaterală a focului face parte dintr-un plan bine pus la punct de dezinformare şi că revenirea la starea de încetare a focului este posibilă numai atunci când Linia de Contact va reveni la locul unde era la 1 aprilie. Partea azeră confirmă că încă trei dintre soldații săi au fost ucişi.

La ora 18.00, o echipă a unei televiziuni de ştiri ruseşti este expulzată din Azerbaidjan, ca urmare a unui reportaj realizat în Tartar, care susținea că localnicii au fost nevoiți să părăsească zona din cauza bombardamentelor. De asemenea, echipa postului georgian Rustavi TV a fost reținută de poliția locală, în timp ce transmitea din aceeaşi zonă. În jurul orei 22.00, autobuze cu voluntari, mulți dintre ei veterani ai războiului din perioada 1991-1994, au început să sosească în Stepanakert.

Luni, *4 aprilie*, la ora 08.10, AAK raportează continuarea luptelor şi a tirurilor de artilerie de 152 mm şi rachete Grad. De asemenea, aceeaşi sursă susține că, în jurul orei 10.45, forțele armene au preluat inițiativa, trei tancuri azere fiind distruse în nord şi două în sud. La ora 13.30, AAK informează că Azerbaidjanul a tras pentru prima oară cu sistemul de lansare rachete TOS-1A în zona Talish (fără distrugeri importante) şi a lansat drone înarmate IAI Arap. Armata karabahă susține că a distrus trei drone de atac. Mai târziu, s-a sugerat că Arap au fost folosite pentru a distruge clădiri şi autovehicule în Talish.

Un grup de jurnalişti care călătoreau spre Mardakert sunt atacați

cu foc de artilerie, iar un material video RFERL prezintă o dronă Arap lovind o țintă în aceeaşi zonă. De asemenea, un autobuz cu voluntari din zona Sisian din sudul Armeniei este lovit de o dronă Arap lângă Mardakert, şapte oameni fiind ucişi, inclusiv primarii din Akklatyan şi Darpas. În jurul orei 16.30, postul rusesc de ştiri Life News (expulzat din Azerbaidjan) susține că azeri SI vin din Siria pentru a se alătura luptelor din NK. În următoarea zi, guvernul azer promite să aresteze orice membru SI care intră în Azerbaidjan.

Surse azere susțin că, începând cu 3 aprilie, producătorul israelian de rachete antitanc ghidate Spike a ajutat la distrugerea unui număr de tancuri T-72. La ora 19.00, şeful operațiilor AAK susține un briefing pentru presa străină, informând că pierderile părții armene sunt de 20 oameni ucişi, 72 răniți, 26 dispăruți şi şapte tancuri distruse. De asemenea, partea azeră a pierdut 18 tancuri, două elicoptere, un sistem Grad, şase drone, dar a cucerit şi apărat cinci avanposturi în zona Nuzger (Lale Tepe) şi trei avanposturi în zona Tapkarakoyunlu-Madagis.

La ora 19.15, Ministerul azer al Apărării ordonă public forțelor de artilerie grea să se pregătească pentru a lovi Stepanakert. Armata de apărare avertizează conducerea militară azeră că va urma un „răspuns dureros”, dacă amenințarea cu atacarea Stepanakert se concretizează. În jurul orei 19.17, se raportează că brigada rusească motorizată din Daghestan (1.000 oameni, 300 unități de luptă) efectuează exerciții de contrainsurgență, în apropiere de Buinaksk. De asemenea, aeronave ruseşti Il-76 zboară la Erevan, prin Azerbaidjan şi Iran. La ora 23.30, un site de ştiri, controlat de biroul preşedintelui azer, informează că un

corespondent regional a fost capturat în Madagis, dar, la scurt timp, Ministerul Apărării din Karabah neagă această informație. De asemenea, preşedintele Armeniei, TSerzhT Sargsyan, amenință cu recunoaşterea oficială a independenței NG, dacă operațiile militare continuă şi iau amploare[344].

Marți, *5 aprilie*, ora 08.35, AAK raportează tiruri de artilerie trase în cursul nopții, inclusiv utilizarea, pentru prima oară, a sistemului de lansare rachete Smerch în direcția de sud. Ministerul armean al Apărării informează, de asemenea, că a fost deschis focul asupra satelor din zona Tavush. La ora 10.00, Ministerul azer Apărării publică materiale filmate de drone cu lovituri lansate asupra unei baze militare (identificată, mai târziu, ca fiind localizată în zona Talish) şi a trei tancuri armene. În plus, informează că există victime civile şi că 16 soldați azeri au fost ucişi în ultimele două zile (dintr-un total de 31 de morți).

La ora 11.45, AAK raportează că tirurile de artilerie asupra zonelor civile din Mardakert şi Martuni continuă. Un alt material video arată o dronă azeră doborâtă de forțele armene. Un grup de reporteri fotografiază muniție Smerch lansată de forțele azere care explodează în apropiere de Shukurbeyli, la aproximativ 10 kilometri de Linia de Contact şi 1 kilometru de granița iraniană. Mai târziu, în aceeaşi zi, purtătorul de cuvânt al Ministerului armean al Apărării publică alte fotografii cu muniție Smerch lansată spre Karabah.

În jurul prânzului, o sursă anonimă a forțelor armene, invocând

---

[344] ***, „Armenia: Azerbaijan gains no high ground in Karabakh, în ArmeniaNow”, 4 aprilie 2016, URL: https://www.armenianow.com/karabakh/71194/armenia_president_serzh_sargsyan_karabakh_azerbaijan_territory, accesat la data de 30.03.2017.

iminentul asalt azer asupra Stepanakert, ameninţă cu un atac cu rachete balistice asupra infrastructurii energetice din Azerbaidjan. *Şefii statelor majore din Armenia şi Azerbaidjan, Khachaturov şi Sadykov, se întâlnesc la Moscova şi cad de acord asupra încetării focului*. În jurul orei 14.00, conform purtătorului de cuvânt al preşedintelui rus, evoluţiile din Karabah generează preocupări sporite, fiind făcute eforturi în domeniul energetic pentru a răspunde acestor preocupări.

La ora 14.44, forţele karabahe sunt de acord să ajungă la un armistiţiu până la prânz. Azerbaidjanul confirmă la scurt timp. În jurul orei 19.00, AAK informează că partea armeană a suferit pierderi de 130 de militari (29 ucişi şi 101 răniţi) şi 14 tancuri, iar partea azeră a pierdut 24 tancuri, cinci maşini de luptă a infanteriei, două elicoptere, un sistem Grad şi 12 drone. La ora 20.00, presa rusă relatează că preşedintele Rusiei, Vladimir Putin, a vorbit la telefon cu Aliyev şi Sargsyan.

Deşi acordul de încetare a focului este, în general, respectat, în seara zilei de miercuri, *6 aprilie*, AAK raportează atacuri în zona de nord şi moartea unui militar ca urmare a focului unei mortiere inamice în zona Mardakert. De asemenea, o ambulanţă venită în zonă pentru a ridica trupurile unor tanchişti a fost atacată de un tanc azer în apropierea Liniei de Contact. La ora 22.45, un echipaj armean de artilerie antiaeriană ZSU-23-4 a doborât o altă dronă sinucigaşă Harop.

Joi, *7 aprilie*, la ora 19.00, armata de apărare a raportat o dronă azeră doborâtă în zona Askeran. În scurt timp şi Ministerul azer al

Apărării informează că a reuşit să aducă intactă la sol o dronă X-55 de origine armeană. De asemenea, la ora 22.00, sunt raportate focuri de armă şi explozii în Stepanakert. Între *8 şi 10 aprilie*, părțile au convenit să facă schimb de victime şi să faciliteze căutările persoanelor dispărute. În total, armata armeană a pierdut pe parcursul celor patru zile de confruntări (2-5 aprilie) circa 65 de militari şi peste 120 au fost răniți. De asemenea, 15 voluntari civili şi patru rezidenți locali au fost ucişi. În ceea ce priveşte pierderile părții azere, informațiile sunt contradictorii, Ministerul azer al Apărării neraportând alte victime suplimentare față de cele 31 de persoane raportate inițial. Însă, surse neoficiale au colectat informații despre circa 102 militari ucişi în acțiune sau dispăruți şi şase civili căzuți victime ale bombardamentelor.

Pe baza evenimentelor descrise mai sus, putem spune că luptele duse în perioada 2-5 aprilie au fost diferite de ciocnirile periodice din zona Liniei de Contact, din cel puțin două motive. În primul rând, aceste lupte s-au înscris într-o campanie ofensivă intensă care a deschis calea unui atac bine planificat şi coordonat. În al doilea rând, campania militară s-a bazat pe o nouă strategie a Azerbaidjanului care viza obținerea şi securizarea controlului teritoriului, susținută de o dezvoltare importantă a propriilor capabilități militare[345]. Deja, în a treia zi de lupte, avantajul militar al Azerbaidjanului a fost contracarat de forțele de apărare a Karabahului. Apoi, situația s-a stabilizat, în sensul că ambele părți au fost forțate să revină la pozițiile inițiale.

[345] Richard Giragosian, *The Nagorno-Karabakh conflict: Ceasing fire is not a ceasefire*, în EUROPP – European Politics and Policy, 11 aprilie 2016, URL: http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2016/04/11/the-nagorno-karabakh-conflict-ceasing-fire-is-not-a-ceasefire, accesat la data de 30.03.2017.

Aproape tot teritoriul pierdut a fost recâştigat, cu excepția unor mici zone fără importanță tactică sau strategică[346] ce au revenit sub control azer. Prin urmare, rezultatul final al campaniei militare de patru zile a reflectat limitele şi natura războiului din NK, fiind o oglindire perfectă a impedimentelor generației războiului de tranşee.

Starea de instabilitate crescută din regiune s-a reflectat şi în nivelul prețurilor internaționale ale petrolului şi gazelor naturale, care se mențin la un nivel destul de redus. În aceste condiții, economia azeră este serios afectată, având în vedere că depinde în proporție de 95% de exporturile de resurse energetice. Conform IHS Jane's, menținerea acestei situații ar putea obliga administrația de la Baku să reducă cu circa 39,7% cheltuielile militare alocate în anul curent[347]. Cu toate acestea, Azerbaidjanul a ales să joace cartea folosirii forței, pe fondul eşecului autorităților de la Baku de a convinge actorii occidentali să intervină în soluționarea problemei republicii separatiste[348], pentru a revigora negocierile şi demonstra că „acest conflict nu este rezolvat"[349]. În schimb, partea armeană a inițiat procesul de recunoaştere a independenței NG, guvernul aprobând

[346]Nana Martirosyan, *Serzh Sargsyan: We have lost 800ha of land having neither tactical nor strategic importance*, în Arminfo, 17 mai 2016, URL: http://www.arminfo.am/index.cfm?objectid=69B287C0-1C2E-11E6-922F0EB7C0D21663, accesat la data de 30.03.2017.

[347] Craig Caffrey, *Azerbaijan to cut defence spending by 40%*, în IHS Jane's 360, 27 ianuarie 2016, URL: http://www.janes.com/article/57500/azerbaijan-to-cut-defence-spending-by-40.

[348]Richard Giragosian, *Nagorno-Karabakh: The death of diplomacy*, în AlJazeera, 3 aprilie 2016, URL: http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2016/04/nagorno-karabakh-death-diplomacy-russia-azerbaijan-armenia-160403105406530.html, accesat la data de 30.03.2017.

[349] Anar Valiyev, *For Azerbaijan, using force serves to reinvigorate negotiations and demonstrate „this conflict is not solved"*, în PONARS Eurasia, 15 aprilie 2016, URL: http://www.ponarseurasia.org/article/valiyev-azerbaijan-using-force-serves-reinvigorate-negotiations, accesat la data de 30.03.2017.

proiect de lege în acest sens[350].

Motivele pentru care luptele au fost reluate în noaptea de 1 spre 2 aprilie nu au fost încă clar afirmate, însă imposibilitatea de a face progrese semnificative spre pace va duce, fără îndoială, la izbucnirea periodică a noi ciocniri în NK. Pacea durabilă rămâne deocamdată o fantezie, ceea ce menține riscul de transformare a acestor ciocniri într-un război mai larg, cu profunde implicații strategice şi de destabilizare regională. Potențialul conflict ar constitui un context favorabil implicării Rusiei, având în vedere parteneriatul strategic dintre Moscova şi Erevan (Rusia deține o bază militară în Armenia şi obligația de a o apăra împotriva atacurilor externe) şi al Turciei (care susține etnicii din Azerbaidjan)[351].

Reactivarea conflictului din NK, alături de tensiunile şi criza existentă deja în Ucraina, poate avea implicații majore pentru România. Pe de o parte, potențiala inflamare a situației din Transnistria poate pune serioase probleme țării noastre şi NATO, forțele ruseşti staționate acolo fiind un factor permanent de risc pentru comunitatea euroatlantică. De asemenea, punerea în funcțiune a sistemului antirachetă de la Deveselu complică şi mai mult situația strategică din regiunea extinsă a Mării Negre. Pe de altă parte, prelungirea situației de incertitudine din NK poate duce la perturbarea relațiilor economice cu țările de pe malul celălalt al Mării Negre, cunoscut fiind faptul că Azerbaidjanul este un furnizor important de

---

350 ***, *Armenia government approves bill on recognition of Karabakh independence*, în NEWS.am, 5 mai 2016, URL: https://news.am/eng/news/325703.html, accesat la data de 25.02.2017.

351 ***, *The conflict in Nagorno-Karabakh*, în The Economist, 15 aprilie 2016, URL: http://www.economist.com/blogs/economist-explains/2016/04/economist-explains-9, accesat la data de 30.03.2017.

gaze naturale. În acest context, realizarea Interconectorului de gaze AGRI (Azerbaidjan - Georgia - România) va avea de suferit, privând țara noastră de o sursă importantă de gaze lichefiate.

BIBLIOGRAFIE:

1. AFYAN Ani, *Baku's gross violation of ceasefire in Karabakh* şi *Baku's aggression: Chronology of events on April 5-7*, în News.am, aprilie 2016, *news.am/eng/news*;
2. CAFFREY Craig, *Azerbaijan to cut defence spending by 40%*, în IHS Jane's 360, 27 ianuarie 2016, http://www.janes.com/article/57500/azerbaijan-to-cut-defence-spending-by-40;
3. GIRAGOSIAN Richard, *Nagorno-Karabakh: The death of diplomacy*, în AlJazeera, 3 aprilie 2016, http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2016/04/nagorno-karabakh-death-diplomacy-russia-azerbaijan-armenia-;
4. GIRAGOSIAN Richard, *The Nagorno-Karabakh conflict: Ceasing fire is not a ceasefire*, în EUROPP – European Politics and Policy, 11 aprilie 2016, http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2016/04/11/the-nagorno-karabakh-conflict-ceasing-fire-is-not-a-ceasefire;
5. MARTIROSYAN Nana, *Serzh Sargsyan: We have lost 800ha of land having neither tactical nor strategic importance*, în Arminfo, 17 mai 2016, http://www.arminfo.am/index.cfm?objectid=69B287C0-1C2E-11E6-922F0EB7C0D21663;
6. SANAMYAN Emil, *April 2016 war in Karabakh: a chronology*, actualizată la 29 aprilie 2016, http://yandunts.blogspot.ro/2016/04/april-2016-war-in-karabakh-draft.html;
7. VALIYEV Anar, *For Azerbaijan, using force serves to reinvigorate negotiations and demonstrate „this conflict is not solved"*, în PONARS Eurasia, 15 aprilie 2016, http://www.ponarseurasia.org/article/valiyev-azerbaijan-using-force-serves-reinvigorate-negotiations;
8. ***, *Seven Years of Conflict in Nagorno-Karabakh*, Human Rights Watch, December 1994;
9. ***, *Armed Conflict Database: Armenia-Azerbaijan (Nagorno-Karabakh)*, The International Institute for Strategic Studies, https://acd.iiss.org/en/conflicts/armenia-azerbaijan--nagorno-karabakh-88d7;
10. ***, *Armenia government approves bill on recognition of Karabakh independence*, în NEWS.am, 5 mai 2016, https://news.am/eng/news/325703.html;

*11.****, Armenia: Azerbaijan gains no high ground in Karabakh, în ArmeniaNow, 4 aprilie 2016, https://www.armenianow.com/karabakh/71194/armenia_president_serzh_sargsyan_karabakh_azerbaijan_territory;

12.****, *Statement by the NATO Secretary General in Nagorno-Karabakh*, 5 aprilie 2016, NATO, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_129719.htm?selectedLocale=en;

13.****, *The conflict in Nagorno-Karabakh*, în The Economist, 15 aprilie 2016, http://www.economist.com/blogs/economist-explains/2016/04/economist-explains-9;

14.****, *Why Progress on the Nagorno-Karabakh Standoff May Be Imminent*, în Stratfor, 14 noiembrie 2015, https://www.stratfor.com/analysis/why-progress-nagorno-karabakh-standoff-may-be-imminent.

IV. AFRICA ŞI ORIENTUL MIJLOCIU

- Analiză retrospectivă a securității în Africa şi Orientul Mijlociu

ANALIZĂ RETROSPECTIVĂ A SECURITĂȚII ÎN AFRICA ŞI ORIENTUL MIJLOCIU[352]

dr. Mirela ATANASIU

Stabilitatea mediului de securitate global se află pe o spirală descendentă, de câțiva ani. Cel mai evident simptom al acestei tendințe este incapacitatea comunității internaționale de a aborda tranşant conflictele armate şi încălcările repetate ale drepturilor statelor suverane şi ale indivizilor.

În ce priveşte spațiul continentului african pe ansamblu şi al Orientului Mijlociu care face obiectul analizei de față, principalele caracteristici de evoluție în planul securității în anul 2016 țin de fenomenul conflictualității sporite. De altfel, aşa cum se observă pe harta conflictelor active identificate pe glob în 2016[353], majoritatea aveau loc pe teritoriul spațiului analizat.

***Figura nr. 1**: Harta conflictelor în 2016*

[352] Acest material are la bază analize publicate în *Dinamica mediului de securitate* în cursul lui 2016, disponibile online la http://cssas.unap.ro/ro/dms.htm.
[353]***, *Global Conflict Tracker,* Council on Foreign Relations, URL: http://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137#!/, accesat la 31.12.2016.

Crizele şi conflictele care afectează marea majoritate a teritoriului statelor cuprinse în acest spațiu au generat fragilizarea statalității, intensificarea violenței asupra populațiilor civile, culminând cu terorismul islamist, acutizarea problemelor economice şi sociale până la nivelul apariției unor crize umanitare etc.

1. Africa

Cauzele conflictualității sporite şi a mediului de violență generalizată din mediul de securitate african decurg în principal din moştenirea istorică colonialistă, respectiv persistența unor guverne autoritare şi/sau corupte şi state constituite fără a se ține cont de dorința şi caracteristicile naționale şi religioase unitare din teritoriu. Mişcările extremiste şi teroriste exploatează această vulnerabilitate societală şi proliferează violența asupra populației civile în dorința de a obține controlul asupra aparatelor statale, iar incapacitatea statelor de a gestiona această problematică nu face decât să agraveze tot acest proces.

Alte probleme care generează conflicte şi crize pe continentul african țin de modalitatea de gestionare a resurselor vitale, slaba democratizare a statelor, inegalitatea politică, socială şi economică, şomajul, lipsa educației[354]. şi slaba exploatare a sporului demografic de care continentul negru a beneficiat, evoluție reliefată în analiza efectuată de *Worldometers*[355] pentru perioada 1950-2016.

---

[354]***,*Causes of Conflict in Africa,* Department for International Development, 2001, URL: http://www.gsdrc.org/document-library/causes-of-conflict-in-africa/, accesat la 31.12.2016.

[355] Worldometers a fost votat ca fiind unul dintre cele mai bune site-uri de referință gratuite de către American Library Association (ALA), cea mai veche şi cea mai mare asociatie a bibliotecilor din lume. A se vedea informațiile de pe site-ul: http://www.worldometers.info/about/, accesat la 07.12.2016.

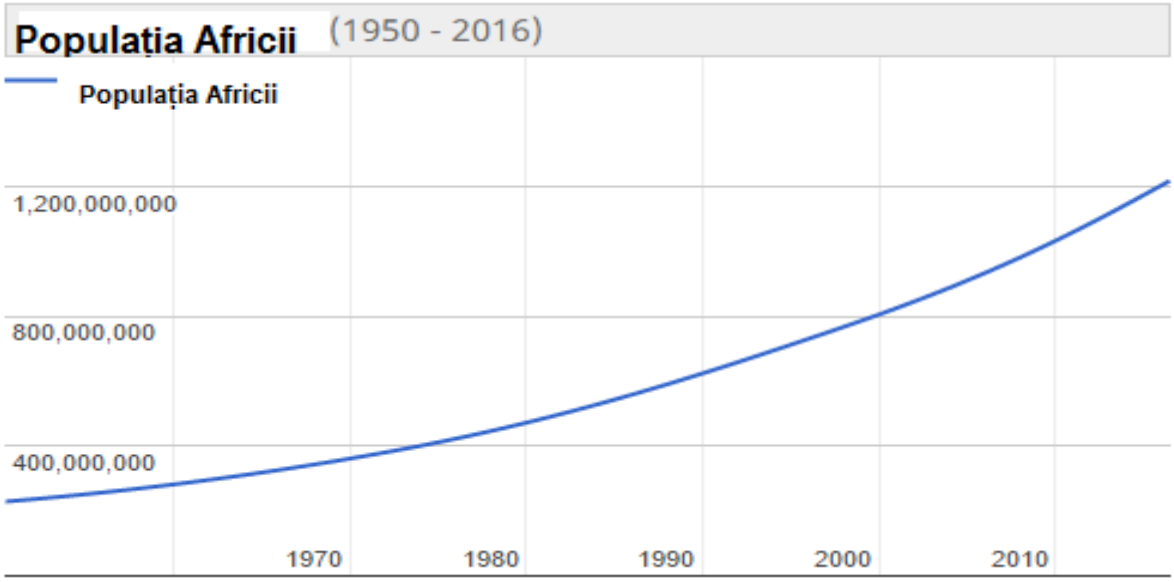

***Figura nr. 2**: Evoluția populației africane pentru perioada 1950-2016*[356]

Populația totală a Africii s-a multiplicat de mai mult de 10 ori în perioada menționată (de la 228,901,723 în 1950, la aproximativ 2.230.000 în 2016, ajungând pe locul II între continentele lumii la acest indicator)[357]. Drept rezultat, aşa cum bine se identifica într-un document al Forumului Economic Global (*World Economic Forum*), populația tânără (vârsta medie în Africa este de 19,5 ani[358]) neintegrată în structuri sociale educaționale sau profesionale adecvate ca urmare a carențelor în materie instituțională şi infrastructurală, vidului legislativ şi lacunei de politici economico-sociale adecvate se transformă dintr-o oportunitate de securitate într-un risc de securitate. Astfel, demografia în creştere contribuie la apariția unor efecte negative precum: o rată ridicată a şomajului, lipsa de oportunități

[356]***, *Populația africană (live),* 12.12.2016, URL: http://www.worldometers.info/world-population/africa-population/, accesat la 12.12.2016.
[357]***, *World Population by Region in 1950. World Population by Region in 2050,* 12.12.2016, URL: http://www.worldometers.info/world-population/population-by-africa-subregion/, accesat la 12.12.2016.
[358]***, *Populația africană (live),* 12.12.2016, URL: http://www.worldometers.info/world-population/africa-population/, accesat la 12.12.2016.

egale, urbanizare nesusținută, sărăcie, inegalitate de gen, supra-înarmare, proastă guvernare şi corupție generalizată[359].

Tendința de instabilitate a ansamblului mediului de securitate este posibil a se agrava pe termen mediu şi lung devreme ce populația africană este în creştere accelerată (deşi rata fertilității este descrescătoare), ceea ce va aduce un plus la procentajul deținut în numărul total de populație al lumii, vârsta medie a populației va fi în continuare foarte tânără (cel mult 25 ani) şi nivelul populației urbane va creşte procentual, aşa cum se arată în previziunile demografice până în anul 2050 (Tabelul nr. 1).

***Tabelul nr. 1**: Evoluția populației africane pentru perioada 2020-2050*[360]

An	Populație africană (număr)	Procentaj din populația lumii (%)	Vârsta medie populație	Procentaj populație urbană (%)	Rata fertilității
2020	1.340.103.338	18,23	20	41,8	4,41
2025	1.504.213.342	19,39	20	43,8	4,14
2030	1.679.301.149	20,63	21	45,9	3,89
2035	1.865.921.620	21,11	22	47,9	3,66
2040	2.063.029.912	23,34	23	49,9	3,46
2045	2.267.855.869	24.77	24	51,9	3,27
2050	2.477.536.324	26,21	25	54,0	3,11

Situația securității africane pe ansamblu, poate fi identificată prin studierea intensității conflictelor în curs de pe acest continent aşa cum este prezentată în Baza de Date a Conflictelor Armate (*Armed Conflict*

[359]***, *7 trends shaping the future of peace and security in Africa,* World Economic Forum, URL: https://www.weforum.org/agenda/2016/06/7-trends-shaping-the-african-security-land scape/, accesat la 07.12.2016.
[360] Tabel prelucrat după materialul *Populația africană (live),* 12.12.2016, URL: http://www.worldometers.info/world-population/africa-population/, accesat la 12.12.2016.

Database) realizată de Institutul Internațional pentru Studii Strategice, pentru anul 2016[361] şi cum am transpus-o în tabelul nr. 2.

***Tabelul nr. 2**: Conflictele africane active în 2016*[362]

State africane	Nivel de intensitate
Libia	Intensitate înaltă
Nigeria	Intensitate înaltă
Somalia	Intensitate înaltă
Sudanul de Sud	Intensitate înaltă
Republica Centrafricană	Intensitate medie
Republica Democrată Congo	Intensitate medie
Egipt	Intensitate medie
Sudan	Intensitate medie
Mali	Intensitate medie
Etiopia	Intensitate scăzută
Nigeria	Intensitate scăzută

Nu toate conflictele sunt incluse în acest tabel deoarece între timp, de la începutul anului, şi alte conflicte latente au suferit activări, unele temporare, altele care încă continuă la sfârşitul anului 2016, cu predilecție în Africa Subsahariană (Angola, Burundi, Ciad, R. D. Congo, Coasta de Fildeş, Eritreea-Etiopia, Etiopia, Kenya, Liberia, Namibia, Rwanda, Senegal şi Sierra Leone)[363].

De asemenea, studiind *Indexul fragilității statale pentru 2016*, constatăm că primele cele mai fragile state ale lumii, incluse la categoria statelor cu nivel de alertă foarte ridicat, sunt 6 state africane

[361]***, *All conflicts by Status,* Armed Conflict Databases, The International Institute for Strategic Studies, 2016, URL: https://acd.iiss.org/Conflicts?tags=D6943ABDB5364229B5A0E3338AC94EA1, accesat la 13.12.2016.
[362] *Idem*.
[363]***, *All conflicts by Region*, Armed Conflict Databases, The International Institute for Strategic Studies, decembrie 2016, URL: https://acd.iiss.org/Conflicts?tags=D6943ABDB5364229B5A0E3338AC94EA1, accesat la 13.12.2016.

respectiv: *Somalia, Sudanul de Sud, Republica Centrafricană, Sudan, Ciad şi Republica Democrată Congo* şi 2 state ale Orientului Mijlociu – Siria şi Yemen[364]. În categoria statelor cu nivel înalt de alertă se încadrează *Nigeria* (dintre statele africane)[365], iar în categoria statelor cu nivel de alertă se află o serie de 17 state africane din cele 21 încadrate în acest segment. De remarcat că nicio țară africană nu este încadrată la categoriile de state stabile, cel mai bine cotate fiind Botswana şi Africa de Sud (în grupul de state cu nivelul cel mai scăzut de alertă la indicatorul urmărit - fragilitate statală).

În continuare vom prezenta succint evoluția din punctul de vedere al securității pe subregiuni ale Africii identificate astfel: Africa de Est, Africa de Vest, Africa Centrală, Africa de Sud. Africa de Nord o vom aborda coroborat în regiunea MENA (Orientul Mijlociu şi Africa de Nord), date fiind tendințele comune de evoluție.

a) Subregiunea Africii de Est este una dintre zonele lumii dintre cele mai brăzdate de conflict şi cu guvernare slabă. Aici au avut loc în perioada analizată atât manifestări conflictuale interstatale (Etiopia – Eritreea, divergențe teritoriale; Egipt – Etiopia – Sudan – accesul la resursa de apă oferită de Nil), cât şi intrastatale, care de altfel au prevalat, cele mai acute conflicte de acest gen ale subregiunii fiind înregistrate în: *Somalia, Libia* şi *Sudanul de Sud.*

---

[364]***, *Fragile States Index 2016,* The Fund for Peace, decembrie 2016, URL: http://fsi.fundforpeace.org/, accesat la 13.12.2016.
[365] *Idem.*

În *Human Rights Watch* pentru anul 2015 se arăta că în *Etiopia* „continuau reprimările guvernului asupra membrilor opoziției partidelor politice, jurnaliştilor şi protestatarilor paşnici, sub formă de hărțuire, arestări arbitrare şi urmăriri motivate politic”[366]. Aceasta a rămas coordonata de bază şi pentru 2016. Represiunile ce au avut loc în luna august 2016 în urma cărora *Al Jazeera* prezenta că au murit mai mult de 100 persoane[367], au determinat ONU să declare că va trimite observatori pentru a verifica nivelul de respectare a drepturilor omului, oferta fiind refuzată de statul etiopian[368]. Mai mult, în a doua jumătate a lunii octombrie 2016, după ce pe data de 8 octombrie declanşase starea de urgență, autoritățile etiopiene au arestat 1.645 indivizi[369] pe fondul unui val de atacuri asupra întreprinderilor cu capital majoritar străin şi o serie de proteste legate de posesia terenurilor de către antreprenori străini şi lipsa acordării unor drepturi politice cetățenilor etiopieni.

Aşadar, constanta de bază a reacției guvernului etiopian de la declanşarea valului de nemulțumiri (acum aproximativ acum un an) a fost de a alege forța brută ca instrument împotriva populației în loc de a se angaja în reforme semnificative. De altfel, la 9 octombrie

---

[366]***, *Ethiopia. Events of 2015,* Human Rights Watch, 2015, URL: https://www.hrw.org/world-report/2016/country-chapters/ethiopia, accesat la 12.12.2016.
[367]***, *What is triggering Ethiopia's unrest?,* 14 august 2016, URL: http://www.aljazeera.com/programmes/insidestory/2016/08/triggering-ethiopia-unrest-160814175812096.html, accesat la 12.12.2016.
[368] *Idem.*
[369]***, *Ethiopia Arrests Hundreds of 'Ringleaders and Bandits' in Effort to Quell Protests,* Reuters, 20 octombrie 2016, URL: http://www.nytimes.com/2016/10/21/world/africa/ethiopia-protests-arrests.html?rref=collection%2Ftimestopic%2FEthiopia&action=click&contentCollection=world&region=stream&module=stream_unit&version=latest&contentPlacement=2&pgtype=collection&_r=0, accesat la 12.12.2016.

2016, guvernul etiopian declara starea de urgență[370] care la sfârşitul anului este încă în vigoare.

Etiopia a fost şi în trecut şi încă este implicată în dispute de frontieră cu statele vecine. Cea teritorială cu *Eritreea* pe de o parte, şi cea cu *Egiptul* şi *Sudanul* legată de accesul la apele Nilului pe de altă parte, au răbufnit în 2016.

În viziunea OHCHR, în 2016, *Eritreea* era un stat autoritar fără instituții democratice, în care au avut loc multiple crime împotriva umanității care continuă şi astăzi[371]. La începutul anului 2016, *Etiopia* şi *Eritreea* se aflau într-un stadiu de neîncredere reciprocă şi lipsă de viziune comună pentru viitor specifică unui conflict înghețat. Ulterior, în iunie 2016 au avut loc ciocniri militare la frontiera dintre acestea, dar situația nu a escaladat pe termen mediu.

În ce priveşte tensiunile dintre *Egipt, Etiopia* şi *Sudan*, deşi în martie 2015 fusese semnat un acord[372] pentru a înceta disputa asupra problemei exploatării resurselor de apă ale Nilului, în 2016 au reînceput discuțiile diplomatice în contradictoriu, în special între Egipt şi Etiopia în ideea în care în 2017 statul etiopian va finaliza construcția unui baraj pe Nil, cel mai mare proiect hidroelectric din Africa[373],

---

[370]***, *Ethiopia under State of Emergency Law,* Addis Fortune, 11 octombrie 2016, URL: http://addisfortune.net/articles/breaking-news-the-federal-government-has-declared-a-state-of-emergency/, accesat la 13.12.2016.

[371]***,*UN Inquiry finds crimes against humanity in Eritrea,* United Nations High Commissioner for Human Rights, 8 iunie 2016, URL: http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/Display News.aspx?NewsID=20067&LangID=E, accesat la 13.12.2016.

[372]***, *Egypt, Ethiopia and Sudan sign deal to end Nile dispute*, BBC News, 23 martie 2015, URL: http://www.bbc.com/news/world-africa-32016763, accesat la 13.12.2016.

[373]***, *Sharing the Nile. The largest hydroelectric project in Africa has so far produced only discord,* The Economist, 16 ianuarie 2016, URL: http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21688360-largest-hydroelectric-project-africa-has-so-far-produced-only-discord-egypt, accesat la 13.12.2016.

pe care Egiptul îl consideră că, odată exploatat, are potențialul de a afecta accesul egiptenilor la resurse de apă în cantitatea necesară.

Egiptul, se arată de către ACLED[374] într-o analiză efectuată pentru anul 2016, că a menținut un nivel stabil şi consecvent de violență politică şi de proteste de-a lungul întregii perioade, care totuşi a fost mai scăzut cu 41% față de cel din anul 2015[375]. Alte tendințe importante identificate au fost: „trecerea de la protestele organizate de grupuri religioase – de exemplu, *Frații Musulmani* – la cele organizate de sindicatele muncitoreşti"[376] şi amplificarea violențelor împotriva civililor proliferate de grupuri armate neidentificate de militanți islamişti dar şi de militanții „Peninsula Sinai" afiliați la organizația teroristă Stat Islamic[377]. Date fiind evoluțiile prezentate, putem deduce că pentru anul următor, guvernul egiptean este necesar a da curs cerințelor economice ale protestatarilor şi problemelor de securitate din Egiptul de Sus prin ducerea de operațiuni antiteroriste în Sinai.

Sudanul s-a plasat în 2016 printre statele cele mai active din punct de vedere al conflictualității din Africa. Darfurul a continuat să capteze majoritatea activității politice violente din Sudan, cu aproape

---

[374] Real Time Analysis of Political Violence across Africa (ACLED) este cea mai cuprinzătoare colecție publică de date politice legate de violență şi protest pentru statele în curs de dezvoltare. A se vedea detalii la: http://www.crisis.acleddata.com/, accesat la 13.12.2016.

[375]***, *Egypt – December 2016 Update,* Real Time Analysis of Political Violence across Africa, decembrie 2016, URL: http://www.crisis.acleddata.com/egypt-december-2016-update/, accesat la 13.12.2016.

[376]***, *Conflict Trends (No. 53), Real-Time Analysis of African Political Violence,* Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED), November 2016, pp. 2-3, URL: http:// www.acleddata.com/wp-content/uploads/2016/11/ACLED_Conflict-Trends-Report-No.53-November-2016_pdf.pdf, accesat la 13.12.2016.

[377]*Ibidem*, p. 4.

62% din evenimentele înregistrate în stat[378]. În prima jumătate a anului 2016, conflictul de intensitate medie din Sudan a reizbucnit cu forță asemănătoare celor din anul 1997 fiind determinat în principal de forțele guvernului şi rebeli. Ulterior, Sudanul a fost destabilizat de protestele susținute în principal în Khartoum şi reprimarea violentă a acestora de către autorități.

Sudanul de Sud are probleme şi mai serioase fiind scena unui război civil de aproximativ 3 ani. Din decembrie 2015, geografia conflictului în acest stat a început să se mute la vest fiind determinată în principal de conflictul prelungit între guvern şi rebelii aliați sub denumirea de *Armata Populară de Opoziție pentru Eliberarea Sudanului* (SPLA-IO)[379]. Numai pentru perioada iunie – octombrie 2016, experții *Armed Conflict Location and Event Data Project* arată că cele mai numeroase ciocniri au avut loc între forțele statale şi forțele rebele, urmând cele între forțele statale şi civili şi între milițiile politice şi civili[380]. Negocierile de pace duse până în prezent nu au reuşit să aducă stabilitatea în Sudanul de Sud iar noile evoluții recente din regiune „retorica etnică, discursul de ură şi incitare la violență în creştere”[381] situația conflictuală nu are şanse să se amelioreze pe termen scurt şi mediu, ci dimpotrivă.

Somalia continuă să fie țara cea mai afectată de conflicte, din Africa. În ultimii doi ani, au avut loc aproape de două ori mai multe

---

[378]***, *Sudan – December 2016 Update*, URL: http://www.crisis.acleddata.com/sudan-december-2016-update/, accesat la 29.12.2016.
[379]***, *South Sudan - November 2016 Update,* Real Time Analysis of Political Violence across Africa (ACLED), noiembrie 2016, URL: http://www.crisis.acled data.com/south-sudan-november-2016-update/, accesat la 13.12.2016.
[380] *Idem.*
[381]***, *South Sudan - November 2016 Update, art. cit.*

evenimente violente, față de cel de-al doilea cel mai afectat stat african - Nigeria[382].

Experții ACLED au identificat faptul că violența somaleză poate fi împărțită în patru categorii în funcție de grupurile vizate de atacuri: din partea şi împotriva statului; împotriva civililor; divergențe intra-opoziție şi dispute locale ale forțelor de securitate[383]. Tendința generală este aceea a intensificării violenței asupra civililor în special după octombrie 2015, când se presupune că Al Shabab şi-a unit forțele cu gruparea teroristă ISIL. De asemenea, teroriştii somalezi continuă să reprezinte o amenințare de securitate regională acută, iar pirateria din largul coastelor Somaliei[384] afectează interesele economice ale multor alte state.

În *Kenya,* în 2016, nivelurile de conflict politic şi de proteste au crescut, după ce de la ultimele alegeri din martie 2013, țara era într-o tendință de creştere a stabilității statale[385]. Sursa demonstrațiilor de protest este dezacordul dintre opoziție şi regim/Coaliția Jubiliară condusă de Uhuru Kenyatta, asupra necesității reformării Comisiei Independente Electorale şi a Granițelor (IEBC)[386]. Situația va persista probabil până la alegerile ce vor avea loc în 2017. Între timp violența electorală a continuat la un nivel ceva mai scăzut, iar faptul că

---

[382]***, *Somalia – October 2016 Update,* Real Time Analysis of Political Violence across Africa, 2016, URL: http://www.crisis.acleddata.com/somalia-october-2016-update/, accesat la 14.12.2016.
[383] *Idem*.
[384] În acest sens, la 9 noiembrie 2016, Consiliul de Securitate al ONU a adoptat Rezoluția 2316 reautorizând măsurile anti-piraterie în Somalia. A se vedea: Chronology of Events, noimebrie 2016, URL: http://www.securitycouncilreport.org/chronology/eritrea.php?page= all&print= true, accesat la 14.12.2016.
[385]***, *Kenya — July 2016 Update*, Real Time Analysis of Political Violence across Africa (ACLED), 2016, URL: http://www.crisis.acleddata.com/kenya-july-2016-update/, accesat la 12.12.2016.
[386] *Idem*.

există deja negocieri între opoziție și guvern asupra modului în care sunt conduse aceste instituții ridică posibilitatea de compromis și reduce probabilitatea ca perdantul electoral să-și mobilizeze alegătorii pentru a se manifesta violent ulterior. Cu toate acestea, părțile ar trebui să cadă de acord la negocieri pentru că, în caz contrar, tendința de diminuare a violențelor se poate inversa în orice moment.

Deşi în *Tanzania* s-au desfăşurat alegeri generale paşnice, la 26 octombrie 2015, tensiunile politice persistă în insulele semi-autonome din Zanzibar[387], pe fondul litigiilor nerezolvate, ceea ce reprezintă o amenințare la adresa stabilității politice. O altă amenințare de securitate este legată de resursele de apă, problemă a cărei rezolvare este nuanțată în Raportul Echității Resurselor de Apă 2016[388].

Uganda enclavizată a ajuns în 2016 dintr-o țară cu un trecut tulbure într-una stabilă şi cu prosperitate relativă[389]. În prezent, cele mai mari probleme de securitate națională ale sale le constituie crima organizată şi terorismul[390], aşa cum arată Raportul pentru 2016 în materie.

---

[387]***,*Tanzania Economic Outlook 2016. The Story behind the Numbers,* Deloitte, iunie 2016, p. 4, URL: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tz/Documents/tax/Economic%20 Outlook%202016%20TZ.pdf, accesat la 12.12.2016.

[388]***, *Water security for all? The financing crisis in water resource management which threatens our sustainable growth. Water Sector Equity Report 2016*, Tanzania Water and Sanitation Network (TAWASANET), November 2016, URL: https://staticl.squarespace.com/static/5627894ce4b0a834a45c5cec/t/583ff5cad2b85731b8756bed/1480586729769/Tanzania+Water+Sector+Equity+Report+2016.pdf, accesat la 12.12.2016.

[389]***, *Uganda profile – Timeline, BBC News,* 18 octombrie 2016, URL: http://www.bbc.com/ news/world-africa-14112446, accesat la 12.12.2016.

[390]***, *Uganda 2016 Crime and Safety Report,* produs de Research & Information Support Center (RISC), 17 mai 2016, URL: https://www.osac.gov/pages/ContentReportDetails.aspx?cid=19707, accesat la 12.12.2016.

Mozambicul a fost mult timp considerată a fi o poveste de succes post-conflict, dar anul 2016 a debutat cu o perioadă de incertitudine[391], ameninţând progresul politic şi oportunităţile economice actuale de tensiuni nerezolvate între guvernare şi partidul de opoziţie. Uciderea unuia dintre liderii partidului de opoziţie Jeremias Pondeca[392] care participa la negocierile pentru stoparea ostilităţilor militare şi politice existente dintre opoziţie şi guvern a determinat noi frământări politice.

Zimbabwe s-a confruntat în 2016 cu tensiuni în creştere pe fondul nemulţumirilor populaţiei legate de regimul de guvernare. Regimul a răspuns cu violenţă pentru determina supunerea coaliţiei anti-guvernare şi populaţiei[393]. Economia din *Zimbabwe* se confruntă cu provocări severe. Şomajul şi sărăcia sunt endemice generând conflicte politice şi represiune. În iunie 2016, 1,5 milioane de oameni[394] aveau nevoie de asistenţă alimentară imediată. Mulţi locuitori din Zimbabwe au părăsit ţara în căutarea unui loc de muncă în Africa de Sud.

---

[391] Carrie Manning, *Political Tensions Threaten Mozambique's Tenuous Peace,* World Politics Review, 21 ianuarie 2016, URL: http://www.worldpoliticsreview.com/articles/17725/political-tensions-threaten-mozambique-s-tenuous-peace, accesat la data de 12.12.2016.

[392]***, *Mozambique: Prominent Opposition Leader Killed. Wave of Killings Go Unpunished, Put Political Stability at Risk,* Human Rights Watch, 11 octombrie 2016, URL: https://www.hrw.org/news/2016/10/11/mozambique-prominent-opposition-leader-killed, accesat la 12.12.2016.

[393]***, *Zimbabwe – October 2016 Update*, Real Time Analysis of Political Violence across Africa, 2016, URL: http://www.crisis.acleddata.com/zimbabwe-october-2016-update/, accesat la data de 14.12.2016.

[394]***, *WFP Zimbabwe Situation Report#8m,* World Food Programme, 14 iunie 2016, URL: http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/WFP%20Zimbabwe%20External%20Situation%20Report%20%238%2C%2014%20June%202016.pdf, accesat la data de 13.12.2016.

*Madagascar*ul trece în 2016 printr-o criză politică[395], ceea ce va continua pe termen scurt şi mediu cât timp preşedintele Hery Rajaonarimampianina se luptă să se mențină la putere.

Burundi este în criză pentru al doilea an consecutiv, în țară menținându-se instabilitatea politică. De altfel, ACLED arată într-un raport că în perioada 26 aprilie 2015 – 25 aprilie 2016, numărul persoanelor decedate s-a ridicat la 1.155[396]. De asemenea, în februarie 2016, se estima că aproximativ 230.000 de cetățeni din Burundi emigraseră în țările vecine[397], în special în Rwanda. Ca urmare, Curtea Penală Internațională de la Haga anunța inițierea unei anchete preliminare pe acest subiect, iar Consiliul de Securitate al ONU a adoptat o Rezoluție[398] prin care solicită Secretarului General al ONU să stabilească o Forță de Poliție în Burundi pentru monitorizarea situației de securitate.

Conflictul etnic ruandez între hutu şi tutsi a definit istoria recentă a *Ruandei* şi continuă să influențeze politica şi guvernarea acesteia. Conform *Freedom House*, acesta a fost generatorul indirect de tensiuni conflictuale în 2016, prin faptul că un raport din decembrie 2015 al *Refugees International* a citat dovezi că „refugiații burundezi din Ruanda au fost recrutați de către cetățeni şi burundezi şi ruandezi

---

[395]***, *Political Risk Analysis - Political Infighting to Weigh on Progress - JULY 2016,* Southern Africa, May 2016*,* URL: http://www.africamonitor-newsletter.com/analysis/southern-africa/madagascar/political-risk, accesat la data de 12.12.2016.

[396]***, *Country Report: Burundi crisis year one, May 2016,* Armed Conflict Location and Event Dataset, p. 1, URL: http://www.acleddata.com/wp-content/uploads/2016/05/ACLED-Country-Report-Burundi-, accesat la data de 14.12.2016.

[397]***, *Burundi-Rwanda tensions may lead to ethnic conflict,* 29 februarie 2016, URL: http://globalriskinsights.com/2016/02/burundi-rwanda-tensions-may-lead-to-ethnic-conflict/, accesat la data de 14.12.2016.

[398]***,*Adopting Resolution 2303 (2016), Security Council Requests Secretary-General Establish Police Component in Burundi to Monitor Security Situation*, Security Council, 29 iulie 2016, URL: http://www.un.org/press/en/2016/sc12469.doc.htm, accesat la 14.12.2016.

să se alăture grupurilor armate nonstatale care operează în Burundi, recrutarea care ar fi avut loc cu ştiinţa sau participarea unor funcţionari ruandezi”[399]. Astfel, în anul 2016, tensiunile dintre Ruanda şi Burundi s-au accentuat, fapt ce poate afecta securitatea regională pe ansamblu. În timp ce relaţiile diplomatice şi politice dintre cele două ţări continuă să se deterioreze, există şi riscul ca estul Africii să se împartă în două blocuri rivale angajate într-un conflict interstatal.

Malawi este o ţară săracă care se confruntă cu insecuritatea alimentară şi în 2016[400]. Mai mult, se estimează că pentru 2017, 6,5 milioane de oameni[401] vor suferi de foame în statul malawian.

Zambia, spre deosebire de majoritatea vecinilor săi, până în acest an, a reuşit să evite războiul şi revoltele care au marcat perioada post-colonială a Africii, câştigându-şi reputaţia de stat stabil din punct de vedere politic. În 2016, au avut loc o serie de proteste în urma acuzaţiilor aduse unor rwandezi care au fugit în Zambia că au fost implicaţi în asasinate rituale[402]. Acestea nu au stârnit o criză politică majoră.

Djibouti este foarte afectată de amplasarea sa într-o regiune predispusă la conflict având Yemen, Eritreea, Somalia şi Etiopia la frontierele sale. Tot această poziţionare o face atractivă din punct de vedere militar pentru marile puteri, în această ţară deţinând baze

---

[399]***, *Rwanda*, Freedom House, 2016, URL: https://freedomhouse.org/report/freedom-world /2016/rwanda, accesat la 14.12.2016.
[400]***, *MALAWI Food Security Outlook,* Famine Early Warning Systems Network, February to September 2016, p. 3, URL: http://www.fews.net/sites/default/files/documents/reports/ MW_ FSO_2016_02.pdf, accesat la 12.12.2016.
[401]***, *Press Statement: Results of the 2016 Food Security Assessment,* Government of Malawi, 10 iunie 2016, URL: http://reliefweb.int/report/malawi/press-statement-results-2016-food-security-assessment, accesat la 12.12.2016.
[402]***, *Zambia profile – Timeline,* BBC News, 28 aprilie 2016, URL: http://www.bbc.com/ news/world-africa-14113084, accesat la 12.12.2016.

militare SUA, Franța şi China[403]. Rusia şi India şi-au mai arătat interesul de a construi baze militare în acest stat de mici dimensiuni.

În Insulele Africii de est (Mauritius[404], Réunion, Comoros, Mayotte şi Seychelles) în 2016 nu s-au înregistrat conflicte notabile.

b) Subregiunea Africii de Vest. Enciclopedia britanică susține că subregiunea cuprinde, din punct de vedere geografic, un număr de 19 state[405]: Benin, Burkina Faso, Camerun, Cabo Verde, Ciad, Coasta de Fildeş, Guineea Ecuatorială, Gambia, Ghana, Guineea, Guineea-Bissau, Liberia, Mali, Mauritania, Niger, Nigeria, Senegal, Sierra Leone şi Togo. Noi adăugăm la această enumerare insulele Sao Tome şi Principe, a căror situație de securitate se încadrează în tendința generală subregională.

Africa de Vest reprezintă o zonă diversificată etnic şi cultural, constanta sa fiind Islamul - religia predominantă; mai mult de jumătate din populația Africii de Vest este musulmană[406].

Ca şi în cazul statelor est-africane, granițele țărilor vest-africane independente au fost adesea stabilite prin utilizarea limitelor coloniale trasate de către europeni; limite care de multe ori separau grupuri etnice unice în două sau mai multe state ceea ce a dus la instabilitate politică şi război în regiune. Astfel, în perioada post-colonialistă au

---

[403] Kevin Mwanza, *Djibouti Attractiveness as Military Base for Global Powers in Africa Grows*, 17 octombrie 2016, URL: http://afkinsider.com/134099/134099/, accesat la 14.12.2016.

[404] Mauritius a fost încadrată în Indexul Păcii Globale între statele cu conflictualitate 0 pentru anul 2016. A se vedea detalii la: *Global Peace Index 2016*, Institute for Economics and Peace, 2016, p. 112, URL: http://static.visionofhumanity.org/sites/default/files/Global%20Peace%20Index%20Report%202016_0.pdf, accesat la 14.12.2016.

[405] John de Fage, *Western Africa*, Encyclopaedia Britannica, 29.03.2016, URL: https://www.britannica.com/place/western-Africa, accesat la 12.12.2016.

[406]***, *AFRICA FACTS. West African Countries List,* URL: http://interesting-africa-facts.com/ African-Countries-List/West-African-Countries-List.html, accesat la 10.12.2016.

izbucnit o serie de conflicte – Războiul civil nigerian, primul şi al doilea Război civil liberian, Războiul civil din Coasta de Fildeş.

Totuşi, de la acel moment, când majoritatea conflictelor armate din Africa de Vest erau conflicte intrastatale şi războaie civile[407], natura violenței s-a schimbat în mod semnificativ în Africa de Vest, fapt reliefat la începutul anului 2016, de către Mohamed Ibn Chambas, Reprezentantul Special al Secretarului General Ban Ki-moon şi şef al Biroului ONU pentru Africa de Vest (UNOWA), care declara în fața Consiliului de Securitate al ONU că „extremismul violent şi activitățile teroriste reprezintă o amenințare majoră la adresa securității şi dezvoltării în Africa de Vest, fapt ce agravează şi mai mult provocările umanitare din regiune”[408]. Potrivit *Long War Journal*, în anul 2016, mai mult de 100 atacuri în întreaga regiune africană de vest au fost atribuite al-Qaeda[409]. Mai mult, subdezvoltarea, precipitațiile reduse, migrația forțată, schimbările climatice, sărăcia, creşterea prețurilor la alimente şi scăderea stocului de alimente sunt factorii cheie care contribuie la acutizarea crizei alimentare şi implicit a conflictualității subregiunii Africii de Vest.

La 29 noiembrie 2015, în *Burkina Faso* a fost ales preşedinte Roch Marc Christian Kabore după ce în septembrie acelaşi an avusese loc o lovitură de stat, finalizându-se astfel o criză politică ce dura de

---

[407]***, *The Challenge of Stability and Security in West Africa,* World Bank, URL: http://www.worldbank.org/en/topic/fragilityconflictviolence/publication/the-challenge-of-stability-and-security-in-west-africa, accesat la 22.12.2016.

[408]***, *Terrorism remains major threat in West Africa despite electoral progress – senior UN official*, UN News Centre, 14 ianuarie 2016, URL: http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=53005#.WHN2_FN97IU, accesat la 11.12.2016.

[409]***, *Al Qaeda has launched more than 100 attacks in West Africa in 2016*, FDD's Long War Journal, 8 iunie 2016, URL: http://www.longwarjournal.org/archives/2016/06/over-100-al-qaeda-attacks-in-west-africa-since-beginning-of-the-year.php, accesat la 22.12.2016.

aproximativ doi ani. Fondul Monetar Internațional identifica, într-un raport de țară realizat în iunie 2016, o serie de provocări de securitate[410] cărora proaspătul guvern burkinez trebuia să le facă față: slaba activitate economică şi restrângerea ariei fiscale, creşterea nivelului de aşteptare al populației cu privire la ritmul de dezvoltare al țării, amenințarea teroristă (anul 2016 a demarat cu un atac terorist[411], dar în raport se declara că situația politică şi de securitate a rămas în general calmă).

În ce priveşte *Coasta de Fildeş*, după alegerile prezidențiale din octombrie 2015, în 2016, reprezentanții *Freedom House* afirmau că sfera politică a obținut o autonomie tot mai mare față de actorii militari şi internaționali[412]. Problemele de securitate ale țării sunt legate atât de disputa internațională cu Ghana referitoare la frontiera maritimă pentru care se aşteaptă audierea orală ce urmează să înceapă în februarie 2017, cât şi de instabilitatea internă. De asemenea, la 28 aprilie 2016, Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite a reînnoit mandatul misiunii de menținere a păcii în Coasta de Fildeş (UNOCI) extinzându-l până la sfârşitul lunii iunie a anului 2017.

---

[410]***, *Burkina Faso fourth and fifth reviews under the extended credit facility and request for modification of performance criteria—press release; staff report; and statement by the executive director for Burkina Faso (IMF Country Report No. 16/173),* International Monetary Fund, p. 8, URL: https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2016/cr16173.pdf, accesat la 12.12.2016.

[411] Un atac terorist a avut loc pe 15 ianuarie 2016 la Hotelul „Splendid" şi cafeneaua „Cappuccino" din capitala Ouagadougou, lăsând mai mult de 30 de morți şi mulți răniți. Majoritatea persoanelor afectate erau de naționalitate străină. A se vedea detalii la: Daniel Eizenga, Leonardo A. Villalón, *Taking stock of Burkina Faso's democracy after al-Qaeda attack*, Washington Post, 21 ianuarie 2016, URL: https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2016/01/21/taking-stock-of-burkina-fasos-democracy-after-al-qaeda-attack/?utm_term=.9df0e51c9ba4, accesat la 13.12.2016.

[412]***, *Côte d'Ivoire,* Freedom House, 2016, URL: https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2016/c-te-divoire, accesat la 14.12.2016.

Misiunea are cel puțin două obiective majore[413]: protejarea populației civile şi menținerea securității la frontierele ivoriene.

Africa Watch arăta într-un raport că rețelele transnaționale de terorism islamist se extind în Africa de Vest ajungând ca acțiunile lor să țintească *Burkina Faso* şi *Coasta de Fildeş*[414] care până în 2016 nu era expuse acestui fenomen negativ. Mai mult, se afirmă că *Ghana* poate fi următoarea vizată.

Ghana şi *Benin* erau recunoscute în 2015 ca fiind printre cele mai democratizate state ale Africii[415], tendința continuând în anul 2016,fapt reliefat şi în modalitatea de desfăşurare a alegerilor prezidențiale în cele două state, în *Benin*, la alegerile prezidențiale câştigând Patrice Talon, membru al partidului de opoziție, iar în *Ghana* principalul lider al opoziției, Nana Akufo-Addo.

Mohamed Ibn Chambas, şeful Biroului Națiunilor Unite pentru Africa de Vest (UNOWA) prezenta faptul că, deşi în regiune s-au desfăşurat alegeri paşnice şi democratice în mai multe state precum *Benin, Cabo Verde, Gambia, Ghana*şi *Niger*, „terorismul şi crima organizată încă afectează Africa de Vest”[416]. Concomitent, *Beninul* continua lupta alături de forța regională împotriva organizației Boko

---

[413]***, *United Nations Operation in Côte d'Ivoire (UNOCI),* URL: http://www.global security .org/ military/world/int/unuci.htm, accesat la 15.12.2016.

[414] Stephanie M. Burchard, *Terrorism in West Africa: is Ghana next?,* Africa Watch, Volume 11, 5 mai 2016, p. 1, URL: https://www.ida.org/idamedia/Corporate/Files/Publications/Africa Watch/africawatch-May-5-2016-vol11.ashx, accesat la 08.12.2016.

[415] Ghana ocupa locul 49, Benin – locul 76 în lume, respectiv. A se vedea detalii la: David F. J. Campbell, Paul Pölzlbauer, Thorsten D. Barth, Georg Pölzlbauer, *Democracy Ranking 2015 (Scores),* December 15, 2015, URL: http://democracyranking.org/ranking/2015/data/ Scores _of_the_ Democracy_Ranking_2015_A4.pdf, accesat la 12.12.2016.

[416]***, *Terrorism, Organized Crime Still Plague West Africa despite Peaceful Elections throughout Region, Special Representative Tells Security Council*, Security Council 7604th Meeting (PM), SC/12201, 14 January 2016, URL: http://www.un.org/press/en/2016/sc12201. doc.htm, accesat la 11.12.2016.

Haram. Interesul său de a combate terorismul este evident şi datorită graniței sale comune cu Nigeria, amplasare ce poate supune statul beninez unui risc terorist.

Şi *Nigeria* a atins statutul de democrație electorală[417] în 2015, aşa cum arăta *Freedom House*. Totuşi, principala problemă de securitate nigeriană este terorismul, aşa cum declara şi noul preşedinte ales, Muhammadu Buhari[418]. Astfel, statul nigerian luptă din 2011, cu grupurile de insurgenți ai Boko Haram care controlează, în anul 2016, 20% din teritoriul nigerian. O altă problemă gravă de securitate este corupția[419] ce continuă să amenințe stabilitatea şi integritatea politică a celui mai populat stat african.

Nigerul trece prin turbulențe interne. De altfel, la începutul anului 2016, militanții din Delta Nigerului declarau din nou război guvernului şi companii petroliere internaționale[420] reluând atacurile asupra conductelor de petrol, producția de petrol ajung la rata cea mai scăzută din ultimele două decenii.

Maritime Security Review arată că statele de pe coasta Africii de Vest bogate în petrol au cea mai mare rată de piraterie din lume, tacticile variind de la jaf armat şi răpire pentru răscumpărare până la

---

[417]***, *Freedom in the World 2016,* Freedom House, Washington DC, p. 9, URL: https://freedomhouse.org/sites/default/files/FH_FITW_Report_2016.pdf, accesat la 12.12.2016.
[418]***, *Boko Haram in Nigeria,* în Global Conflict Tracker, Council on Foreign Relations, 30 decembrie 2016, URL: http://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137#!/conflict/boko-haram-in-nigeria, 30.12.2016.
[419]***, *Freedom in the World 2016,* Freedom House, Washington DC, p. 8, URL: https://freedomhouse.org/sites/default/files/FH_FITW_Report_2016.pdf, 16.12.2016.
[420]***, *Renewed militancy exacerbates the complex peace process in the Niger Delta,* 12 octombrie 2016, URL: https://acd.iiss.org/en/news/2016-c71e/niger-delta-militancy-5da6, accesat la 11.11.2016.

deturnarea de tancuri petroliere[421]. Cu această situație se confruntă toate statele de coastă situate între Senegal şi Camerun (*Guineea-Bissau, Sierra Leone, Liberia, Coasta de Fildeş, Ghana, Benin, Togo*), dar şi cele insulare (*Cabo Verde* şi *Sao Tome şi Principe*), aşa cum se vede în harta de mai sus. Astfel, pentru 2016, Golful Guineea a rămas un punct fierbinte înregistrând nouă incidente separate, iar pe coasta *Nigeriei* înregistrându-se o creştere de la 14 în 2015, la 36 incidente pentru anul în curs[422].

În ce priveşte *Guineea Ecuatorială, Human Rights Watch* arată că în 2016, corupția, sărăcia, şi represiunea continuă să se manifeste sub conducerea preşedintelui Teodoro Obiang Nguema Mbasogo, care este la putere din 1979, câştigând un nou mandat la alegerile din aprilie 2016, deşi majoritatea grupurilor de opoziție le-au boicotat, invocând intimidare şi neregularități procedurale[423]. Principala sa problemă de securitate o constituie disputa la frontiera cu *Gabonul*; între cele două state s-a semnat la 15 noiembrie 2016 un acord care prevede trimiterea disputei, spre rezoluție, la Curtea Penală Internațională[424]. Printre riscurile sale interne se numără malaria, care pe fondul vulnerabilității aduse de precaritatea infrastructurii sistemului de sănătate şi

---

[421] David Rider, *Benin's anti-piracy fight,* Maritime Security Review, 2 noiembrie 2016, URL: http://www.marsecreview.com/2016/11/benins-anti-piracy-fight/, accesat la 25.12.2016.

[422]***, *IMB report: Sea kidnappings rise in 2016 despite plummeting global piracy,* Commercial Crime Services, International Chamber of Commmerce, URL: https://icc-ccs.org/index.php/news/1218-imb-report-sea-kidnappings-rise-in-2016-despite-plummeting-global-piracy, accesat la 31.12.2016.

[423]***, *Equatorial Guinea. Events of 2016,* Human Rights Watch, URL: https://www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/equatorial-guinea, accesat la 11.11.2016.

[424]***, *Gabon – Equatorial Guinea – Border dispute (November 17, 2016*), France Diplomatie. A se vedea pe larg la: http://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/gabon/events/article/ gabon-equatorial-guinea-border-dispute-17-11-16, accesat la 18.12.2016.

a resurselor necesare de apă a înregistrat, pentru anul 2015, 850.000 persoane afectate[425].

În *Senegal* continuă conflictul de intensitate joasă prelungit timp de 40 de ani desfăşurat în regiunea de sud – Casamance, deşi deține o tradiție de guvernare stabilă[426]. Experții *Peace Direct* consideră că motivul pentru care conflictul continuă este inexistența unui proces de pace ca atare, ci unul desfăşurat de actori nonstatali, cei doi mediatori principali din Casamance fiind Sant'Egidio şi Centrul pentru Dialog umanitar[427].

În *Mali,* populația din nordul țării suferă ca urmare a crizei alimentare desfăşurată pe fondul a patru ani de conflict între armată, grupurile separatiste şi milițiile islamiste radicale. În ciuda semnării unui acord de pace în luna iunie 2015, situația rămâne volatilă şi nevoile umanitare sunt tot ridicate. Un raport al Comisiei Europene arată că 37.000 indivizi sunt deplasați intern, 423.000 oameni au nevoie de asistență alimentară imediată şi aproximativ 135.000 de cetățeni malinezi s-au refugiat în tabere din state vecine (Niger, Mauritania şi Burkina Faso)[428]. Mai mult, *International Crisis Group* arată că la jumătatea anului 2016: „violența a escaladat în zona centrală a Mali, context în care eforturile de stabilizare se concentrează asupra

---

[425]***, *Equatorial Guinea,* World Health Organization, 2015, URL: http://www.who.int/malaria/publications/country-profiles/profile_gnq_en.pdf, accesat la 18.12.2016.
[426]***, *Senegal country profile*, BBC News, 20 decembrie 2016, URL: http://www.bbc.com/news/world-africa-14093674, accesat la 11.12.2016.
[427]***, *Senegal's southern conflict: forgotten but not gone*, Peace Direct, 6 septembrie 2016, URL: https://www.insightonconflict.org/blog/2016/09/senegals-southern-conflict-forgotten-not-gone/, accesat la 22.12.2016.
[428]***, *Mali Crisis, ECHO Factsheets*, European Commission Humanitarian Aid and Civil Protection, iunie 2016, pp. 2-3, URL: http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/mali_en.pdf, accesat la 23.12.2016.

problemelor din nordul țării”[429]. Pentru anul viitor situația se poate înrăutăți din punct de vedere al securității odată cu existența a două focare de conflict.

Camerunul şi *Ciadul* sunt alte două state vest-africane care trec prin criză umanitară în 2016 şi a căror situație nu dă semne de reviriment.

Camerunul este afectat de acțiunile teroriste ale Boko Haram care au scăpat de sub control din Nigeria, provocând exodul a 74.000 nigerieni, la sfârşitul anului 2016, arătându-se că 200.000 indivizi suferă de insecuritatea alimentară care afectează nordul camerunez[430].

În *Ciad* peste 4,7 milioane de oameni au nevoie de asistență umanitară[431]. De fapt, aşa cum arată şi OCHA „în jur de 17 milioane de oameni trăiesc în statele afectate din jurul Lacului Ciad. Numărul de persoane strămutate s-a triplat în ultimii doi ani. Cele mai multe dintre familiile strămutate sunt găzduite de comunități sărace şi vulnerabile, iar insecuritatea alimentară şi malnutriția au atins niveluri critice”[432], aşadar toată regiunea bazinului lacului Ciad se află în criză (Nigeria, Camerun, Republica Centrafricană, Ciad şi Niger).

Mauritania este scena unei crize alimentare severe, cu zone în care seceta face ravagii. De altfel, întregul Sahel[433] trece printr-o criză de

---

[429]***,*Central Mali: An Uprising in the Making?,* International Crisis Group, 6 iulie 2016, URL: https://www.crisisgroup.org/africa/west-africa/mali, accesat la 08.12.2016.

[430]***, *Cameroon. Country information,* 23.12.2016, URL: https://www.acaps.org/search?search_ query=Cameroon, accesat la 23.12.2016.

[431]***, *Chad. Type of crisis: displacement, drought, food crisis, insecurity*, URL: https://www.acaps.org/country/chad, accesat la 23.12.2016.

[432]***, *LakeChad Basin: Crisis Overview (as of 19 December 2016),* OCHA, URL: http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Lac%20Chad%20Snapshot_20%20dec%202016.pdf, accesat la 23.12.2016.

[433] Conform *The Free Dictionary,* „Regiunea Sahel este o regiune semiaridă din Africa Centrală şi de Nord, la sud de Deşertul Sahara”. A se vedea detalii la URL: http:// www.thefreedictionary.com/Sahel. *Encyclopedia Britannica* prezintă că „statele care aparțin regiunii sunt cele cuprinse între Senegal şi spre est până în Sudan”, respectiv nordul Senegalului,

acest gen care durează de mulți ani, 150 milioane oameni fiind afectați de extremism violent, schimbarea climatică şi sărăcie endemică[434]. Mai mult, boom-ul preconizat al populației nu va îmbunătăți situația deja critică, ci o va altera şi mai mult.

Din 2003, *Liberia* parcurge un proces de tranziție de la starea de război către pace. În 2013, statul liberian atinsese un oarecare nivel de stabilitate, fără răbufniri majore de violență şi desfăşurarea periodică de alegeri democratice[435]. Virusul Ebola declanşat în respectivul an a afectat, în trei ani, politica şi stabilitatea nu numai a Liberiei, ci şi a altor state vecine (*Guineea* şi *Sierra Leone*), toate fiind în curs de recuperare după conflicte civile. Astfel, la sfârşitul lui 2016, analiştii se tem de faptul că viitorul va aduce în aceste state colaps economic, violență şi chiar şi o reîntoarcere la război.

c) Subregiunea Africii Centrale. Statele cuprinse în această parte a Africii la care vom face referire sunt: Angola, Republica Centrafricană, Republica Democratică Congo şi Gabon.

Angola parcurge în 2016 o criză umanitară caracterizată de seceta indusă de *El Nino*[436]şi insecuritate alimentară amplificată de acest fenomen. Mai mult, bolile transmisibile precum virusul Zika şi holera provoacă şi mai multă nesiguranță în rândul populației. Nici situația

---

sudul Mauritaniei, Mali de-alungul râului Niger, Burkina Faso, sudul Nigerului, Ciadul central-sudic şi Sudanul. A se vedea detalii la: *Sahel region, Africa,* 24.11.2010, URL: https://www.britannica.com/place/Sahel, accesate la 23.12.2016.

[434]***, *Sahel Crisis: 2011-2017*, ReliefWeb, URL: http://reliefweb.int/disaster/ot-2011-000205-ner, accesat la 23.12.2016.

[435] Ibrahim al-Bakri Nyei, *Beyond the Disease. How the Ebola Epidemic Affected the Politics and Stability of the Mano River Basin*, African Centre for the constructive Resolution of Disputes, 16 august 2016, URL: http://www.accord.org.za/conflict-trends/beyond-the-disease/, accesat la 23.12.2016.

[436] Conform Live Science, „El Niño este un ciclu de climat în Oceanul Pacific, cu un impact global asupra modelelor meteorologice". A se vedea: *What Is El Niño?,* Live Sience Staff, 20 august 2015, URL: http://www.livescience.com/3650-el-nino.html, accesat la 24.12.2016.

politică nu este foarte pozitivă. Din 2015, guvernul aflat la putere a restricționat libertățile civile ale cetățenilor şi a adoptat unele măsuri economice severe care au dus la izbucnirea unor violențe secvențiale.

Principalul conflict al regiunii este cel desfăşurat în *Republica Centrafricană* declanşat în 2012 şi în curs de desfăşurare la finele anului 2016. Luptele se desfăşoară între forțele guvernamentale de religie creştină şi coaliția grupurilor rebele compusă din etnici musulmani. Conflictul din acest stat este caracterizat de valuri sporadice de violență şi scindări inter-etnice profunde pe fundalul existenței unei economii de supraviețuire.

Unele elemente legate de starea de insecuritate a *Republicii Democratice Congo* au fost deja prezentate în partea generală ce a făcut referire la conflictele de diferite intensități ce se desfăşoară în anul 2016 pe teritoriul african. Aşa cum se prezintă pe website-ul ACAPS, statul congolez trece printr-o criză umanitară severă, caracterizată de conflictualitate ridicată, deplasarea internă şi externă a persoanelor, epidemii şi criză alimentară[437]. Aşadar, cifrele sunt mai mult decât îngrijorătoare: 7,5 milioane persoane care au nevoie de asistență umanitară, 5,9 persoane care suferă de insecuritate alimentară, 1,9 milioane persoane deplasate intern şi aproximativ 430.000 refugiați[438]. De fapt, starea de urgență specifică din această țară este una care persistă de mai bine de 20 de ani ca urmare a conflictelor nesfârşite între guvernele de la putere şi forțele rebele, care au afectat cu prioritate zonele estice.

---

[437]***, *DRC. Type of crisis: conflict, displacement, epidemic, food crisis,* ACAPS, URL: https ://www.acaps.org/countries, accesat la 15.01.2017.
[438]*Idem*.

Gabonul este unul dintre statele care au trecut în 2016 prin alegeri prezidențiale. Ca urmare a violențelor derulate pe fondul procesului electoral, guvernul a blocat accesul publicului la Internet, demonstrând tendințele autoritariste ale preşedintelui reales, Ali Bongo acuzat de opinia publică de fraudă, ceea ce a declanşat valuri de proteste masive şi haos civil.

d) Subregiunea Africii de Sud cuprinde Botswana, Lesotho, Namibia, Africa de Sud şi Swaziland.

În 2016, *Botswana* este prezentată de *BBC News* ca fiind „una dintre țările cele mai stabile ale Africii, care deține cea mai lungă şi continuă democrație pluripartită a continentului. Este relativ lipsită de corupție şi cu un nivel ridicat de respect al drepturilor omului”[439]. Totuşi, cercetători ai *Fitch Group* arată că statul se confruntă cu o criză de apă potabilă care necesită investiții masive din partea guvernului şi despre care se preconizează că nu va fi înlăturată cel puțin până la sfârşitul anului 2016[440].

Africa de Sud parcurge în 2016 o criză economică gravă. OECD arăta că „Nivelul ridicat al şomajului necesită reforme structurale îndrăznețe pentru a stimula economia şi crearea de locuri de muncă. Diferite zone ale economiei sunt supuse unor bariere ridicate de intrare sau de concurență limitată”[441]. *Human Rights Watch* prezintă, pe de altă parte, că „în Africa de Sud, încrederea publicului în dorința

---

[439]***, *Botswana country profile*, BBC News, 5 august 2016, URL: http://www.bbc.com /news/ world-africa-13040376, accesat la 22.12.2016.

[440]***, *No End to Water Crisis in 2016,* BMI Research, A Fitch Group Company, 17 februarie 2016, URL: http://www.bmiresearch.com/articles/no-end-to-water-crisis-in-2016, accesat la 26.12.2016.

[441]***, *South Africa,OECD Economic Outlook*, Volume 2016, Issue 2, OECD 2016 – Preliminary Version, p. 234, URL: https://www.oecd.org/eco/outlook/economic-forecast-summary-south-africa-oecd-economic-outlook-november-2016.pdf, accesat la 30.12.2016.

guvernului de a combate încălcările drepturilor omului, corupției și respectarea statului de drept este în declin”[442]. Faptul că pe 21 octombrie 2016, ministrul de externe Maite Nkoana-Mashabane a anunțat că Africa de Sud a prezentat o notificare adresată secretarului general al ONU, Ban Ki-moon, cu privire la intenția sa de a se retrage ca parte din Statutul de la Roma, care intră în vigoare la un an după o astfel de notificare, nu face decât să întărească îngrijorarea comunității de securitate cu privire la intențiile guvernului sud-african.

Swaziland este condusă din 1986 de o monarhie absolută în cadrul căreia continuă represiunea dizidenților politici și încălcarea drepturilor omului și pentru anul 2016[443]. De asemenea, seceta afectează negativ capacitatea de acoperire a nevoilor zilnice de hrană și apă ale populației, iar pentru 2017, situația nu are perspective de îmbunătățire.

În 2016, ca și alte state ale subregiunii Africii de Sud, nici *Lesotho* nu pare să fi depășit seceta gravă și efectele ei. El Niño a făcut ca 25% din populație să fie afectată de secetă. În prezent, mai mult de 500.000 de oameni suferă de malnutriție, număr care se preconizează că va 709.000 până în martie 2017[444].

Namibia este un alt stat african cu o situație îngrijorătoare, dacă nu la fel de acută ca cele prezentate anterior din punct de vedere al existenței indicatorilor unei crize umanitare. Deși, în 2016, situația

---

[442]***, *South Africa. Events of 2016*, Human Rights Watch, decembrie 2016, URL: https://www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/south-africa, accesat la 31.12.2016.
[443]***, *Swaziland. Events of 2016*, Human Rights Watch, decembrie 2016, URL: https://www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/swaziland, accesat la 31.12.2016.
[444]***, *Lesotho*, ACAPS, URL: https://www.acaps.org/country/lesotho/scenarios, accesat la 31.12.2016.

ploilor era deficitară, pentru 2017[445] se preconizează o îmbunătățire a acestora şi implicit a recoltelor ce va consta într-un reviriment al producției agricole.

În concluzie, pe ansamblu, în 2016, subregiunile Africii de sud şi est sunt caracterizate de cea mai gravă secetă din ultimii 35 de ani.

USAID[446] arată că, în 2016 şi cu perspective pentru 2017, seceta afectează mai multe state africane din centru şi sud, inclusiv *Angola, Lesotho, Madagascar, Malawi, Mozambic, Namibia, Swaziland*şi *Zimbabwe*. Situația existentă face ca statele subregiunii să necesite implicarea şi ajutorul umanitar al comunității internaționale. Un raport al UNOCHA[447] arată că cerințele de finanțare totală anticipată pentru 2017 sunt în sumă de 895 mil.$ pentru Etiopia şi 863 mil.$ pentru Somalia şi 1322,5 mil.$ pentru Angola, Lesotho, Madagascar, Malawi, Mozambic, Swaziland şi Zimbabwe.

2. Africa de Nord şi Orientul Mijlociu

Dinamicile geopolitice ce au caracterizat întreaga regiune la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea au fost strâns legate de proiectele marilor puteri europene care urmăreau să controleze, direct sau indirect, provinciilor orientale, la acel moment fragmentate. Statele MENA reprezintă în mare parte rezultatul coloni-

[445]***, *Namibia. Type of crisis: drought, food crisis*, ACAPS, decembrie 2016, URL: https://www.acaps.org/country/namibia, accesat la 29.12.2016.
[446]***, *Swaziland*, USAID, 27 decembrie 2016, URL: https://www.usaid.gov/crisis/swaziland, accesat la 31.12.2016.
[447]***, *Overview of El Niño response in East and Southern Africa (as of 1 December 2016),* UNOCHA, p. 12, URL: https://docs.unocha.org/sites/dms/Documents/2016_11_Elnino_ Africa_ Breakfast_meeting_FINAL.pdf, accesat la 31.12.2016.

zării europene. De altfel, o serie de autori văd colonizarea ca fiind principalul precursor al conflictelor actuale[448] din întreaga regiune MENA, nu numai din Siria, tocmai datorită faptului că aceste state au fost create între granițe care nu corespundeau voinței naționale comune a unor popoare.

În prezent, în regiunea MENA, conform *Global Conflict Tracker* al *Council on Foreign Relations (CFR)*[449]şi *Armed Conflict Database* al *International Institute for Strategic Studies (IISS)*[450], se desfăşoară un număr de şapte conflicte deschise care creează probleme majore regionale şi internaționale din punct de vedere al securității (războiul din Yemen, războiul civil din Libia, războiul civil din Siria, războiul împotriva organizației Stat Islamic în Irak, militantismul islamic din Egipt, conflictul israeliano-palestinian, conflictul sectarian din Liban), dintre care, primele patru enumerate sunt considerate a se înrăutăți[451].

Ajungând la momentul actual, în cei peste 5 ani de desfăşurare, problema siriană s-a dezvoltat sub imboldul *Primăverii Arabe* şi s-a exacerbat ca urmare a intervenției internaționale, dintr-o criză internă în cel mai complex conflict armat internaționalizat al momentului.

---

[448] De exemplu: John L. Esposito (ed.), The Oxford History of Islam, Oxford University Press, 1999; Andrew R. Smith, Radical Conflict: Essays on Violence, Intractability, and Communication, Lexington Books, 2016; Matthew W. Seeger, Claudia Auer, The Handbook of International Crisis Communication Research, Wiley Blackwell, UK, 2016; S.V.R. Nasr, „European Colonialism and the Emergence of Modern Muslim States", in Oxford Islamic Studies Online, 2016.

[449] A se vedea pe larg: *War against Islamic State in Iraq*, Global Conflict Tracker, 21 septembrie 2016, URL: http://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137#!/conflict/war-against-islamic-state-in-iraq

[450] A se vedea pe larg: *Armed Conflict Database. Monitoring Conflicts Worldwide*, URL: https://acd.iiss.org/, accesat la 21.09.2016.

[451] Pe harta expusă pe site-ul CFR, se arată că războiul din Yemen, războiul civil din Libia, războiul împotriva organizației Stat Islamic şi războiul civil din Siria au tendința de a înrăutăți. Paradoxul este acela că tocmai în aceste state intervenția comunității internaționale este cea mai pregnantă. A se vedea: http://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137#!/conflict/war-against-islamic-state-in-iraq, accesat la 08.09.2016.

Criza s-a complexificat cu paşi repezi pe fondul situației deja vulnerabilizate de disputele interne pentru putere şi a capacității limitate de guvernare ce a dus la slăbirea statală a Siriei. Acest fapt este reliefat de înrăutățirea critică înregistrată la indicatorii politici, sociali şi economici luați în calcul în procesul realizării *Indexului Statelor Fragile,* de către Fondul pentru Pace al SUA (figura nr. 2).

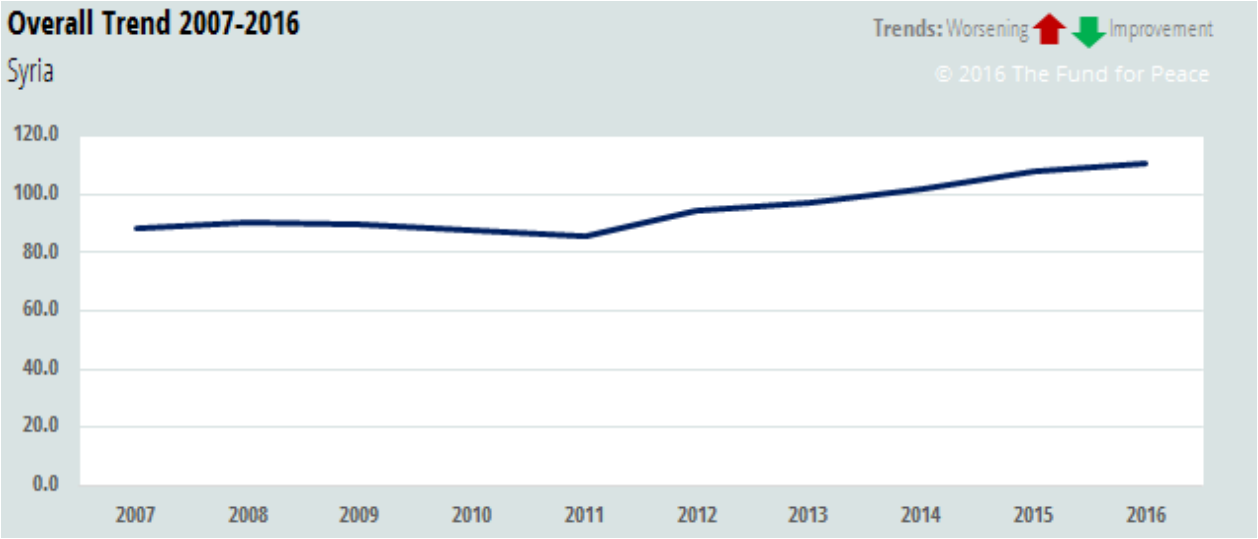

***Figura nr. 2**: Tendința de fragilizare statală a Siriei*[452]

În acest context, instabilitatea politică, militară, economică şi socială prezintă provocări semnificative pentru populația vulnerabilă şi afectată de războiul civil sirian. Condițiile umanitare din Siria continuă să se deterioreze datorită conflictului prelungit ce generează insecuritate şi determină deplasarea internă sau externă a populației din regiunile afectate. Aşadar, complexitatea crizei siriene este determinată şi de grava criză umanitară generată pe teritoriul său şi considerată a fi cea mai acută de după cel de-al Doilea Război Mondial.

[452]***, *Syria in 2016*, Fund for Peace, URL: http://fsi.fundforpeace.org/2016-syria, accesat la 30.11.2016.

În sprijinul acestei afirmații, prezentăm date provenite din diverse surse care susțin că în Siria au murit aproape 1 sfert de milion de oameni[453]şi pe teritoriul sirian există un număr de 6,6 milioane persoane strămutate intern[454], din care 4,6 milioane în zone greu accesibile[455] adăugați celor aproximativ 4,8 milioane refugiați înregistrați în septembrie 2016[456]. În momentul de față în Siria se înregistrează un declin al populației de 9,73%[457], situându-se pe locul 1 în lume. De altfel,afluxul de imigranți legali şi ilegali care părăsesc țările din regiunea Orientul Mijlociu şi Africa de Nord, în special din Siria şi Irak, amenință să copleşească inclusiv statele europene şi capacitatea lor de gestionare a acestui fenomenului demografic. Astfel, începând cu anul 2015, Europa a început a fi contaminată de haosul indus din această regiune, în special sub forma a mai mult de un milion de solicitanți de azil. Mai mult, există surse care previzionau în 2015 că, până la sfârşitul anului 2017, aproximativ 3 milioane de refugiați şi imigranți pot ajunge în Europa[458].

Situația complexă de urgență a crizei siriene a fost acutizată de implicarea unei serii importante de actori statali şi suprastatali

---

[453] *Idem.*

[454]***, *Syria. Trapped in the country, and out of the picture,* Grid 2016, p. 2, URL: http://www.internal-displacement.org/globalreport2016/, accesat la 10.09.2016.

[455]***, *Syria crisis,* Echo Factsheet, European Commission, Humanitarian Aid and Civil Protection, URL: https://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/syria_en.pdf, accesat la 31.10.2016.

[456]***, *Syria Regional Refugee Response,* 18 septembrie 2016, URL: http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php, accesat la 23.09.2016.

[457]***, *Countries with the Biggest Population Decline,* 14 iunie 2016, URL: http://www.worldatlas.com/articles/countries-with-the-biggest-population-decline.html, accesat la 30.10.2016.

[458] Krishnadev Calamur, *The Economic Impact of the European Refugee Crisis*, 5 noiembrie 2015, URL: http://www.theatlantic.com/international/archive/2015/11/economic-impact-european-refugee-crisis/414364/, accesat la 15.11.2016.

internaționali, inclusiv europeni. Leit-motivele intervenției lor constituindu-le atât potențialul crizei de a le afecta interesele în regiune, cât şi prezervarea securității regionale şi internaționale pe ansamblu. De altfel, diferitele categorii de actori statali şi nonstatali naționali şi internaționali implicați în conflictul sirian sunt organizați în *parti-pris*-uri ce luptă pentru şi împotriva menținerii guvernului lui Bashar al-Assad.

În urma şocului Primăverii Arabe, *Marocul, Tunisia şi Egiptul*, state cu identitate seculară, nu se află în pericolul de a se destrăma ca state. Dintre acestea, Marocul a depăşit situația tensionată emanând o nouă constituție, ce constituie un pas important în direcția realizării unui cadru democratic elementar. De altfel, în prezent, statul marocan este văzut ca o insulă de stabilitate într-o mare de criză, deşi mai are de reglementat o serie de aspecte specifice libertății de exprimare[459] a cetățenilor săi.

În ce priveşte *Tunisia*, după primele alegeri democratice în 2014 şi agrearea unui nou guvern în februarie 2015, în ianuarie 2016 au avut loc confruntări violente între protestatari şi forțele de securitate tunisiene, care a dus la instaurarea stării de asediu[460]. De asemenea, în Tunisia au avut loc o serie de atacuri ale organizației teroriste Stat Islamic, îngrijorător fiind faptul că mulți dintre teroriştii implicați erau de naționalitate tunisiană. În prezent, la frontierele cu Libia şi Algeria, s-a întărit prezența militară tunisiană datorită unor

[459] Mohamed Chtatou, *The Maghreb in 2016: Bleak Situation but Hope Remains,* 4 ianuarie 2016, URL: http://www.moroccoworldnews.com/2016/01/176657/the-maghreb-in-2016-bleak-situation-but-hope-remains/, accesat la 29.07.2016.
[460]***, *Foreign Travel Advice Tunisia,* URL: https://www.gov.uk/foreign-travel-advice/tunisia/safety-and-security, accesat la 03.09.2016.

evenimente violente şi pentru a preveni activitatea unor elemente teroriste transfrontaliere.

În *Egipt*, violențele intermitente au degenerat într-o insurgență organizată, care s-a răspândit în estul țării, inclusiv în regiunea Canalului Suez şi a Deltei, şi în oraşele Cairo şi Alexandria. În ciuda operațiunilor de contra-insurgență în curs de desfăşurare, grupuri armate din Sinai au continuat să lanseze atacuri pe scară largă împotriva armatei[461]. Astfel, în nordul Peninsulei Sinai, în pofida angajării Egiptului cu forțe suplimentare semnificative, continuă luptele dintre forțele guvernamentale şi facțiunea grupului extremist Stat Islamic care s-a autodenumit „Peninsula Sinai". Tot în lupta împotriva terorismului, autoritățile egiptene au închis zeci de mii de protestatari şi au scos în afara legii cel mai mare grup de opoziție din țară, *Frații Musulmani*.

Problemele statului egiptean sunt şi economice. Ca urmare a crizei dolarului, rezervele sale valutare sunt în scădere ceea ce pune Egiptul în postura de a se împrumuta de la partenerii săi economici (Consiliul de Cooperare al Golfului, Banca Mondială, Banca Africană de Dezvoltare sau Fondul Monetar Internațional)[462]. Aşadar, Egiptul se află în criză socială şi în criză a dolarului.

Altfel se pune problema statelor cu identitate statală fragilă, precum S*iria, Irak şi Libia*, care au fost constituite între granițele recunoscute astăzi în sistemul internațional ca rezultat al deciziilor luate de coloniştii occidentali. În aceste state în care se încearcă eliminarea

---

[461]***, *Egipt (Synai),* Armed Conflict Database, URL: https://acd.iiss.org/en/conflicts/egypt-sinai-279c, accesat la 08.09.2016.
[462]***, *A Dollar Crisis Threatens Egypt's Economy,* STRATFOR, 10 martie 2016, URL: https://www.stratfor.com/analysis/dollar-crisis-threatens-egypts-economy, accesat la 01.09.2016.

regimurilor totalitare se desfăşoară războaie civile şi se înregistrează crize umanitare grave. De altfel, în 2015 şi Libia[463] a intrat în rândul statelor. Yemenul şi Irakul erau încadrate în această categorie a statelor fragile încă din anii anteriori.

Rivalitatea israeliano-palestiniană s-a complicat în anul 2016, iar negocierile de pace pentru implementarea soluției cu două state, bazate pe o formulă de teren pentru pace s-au prăbuşit în mod repetat. Nu există încă niciun acord cu privire la frontiere şi alte aspecte-cheie, cum ar fi soarta refugiaților palestinieni, statutul Ierusalimului şi al israelienilor care s-au stabilit în Cisiordania[464]. Violențele au continuat. De exemplu, la nivelul anului 2015 înregistrându-se un număr de 98 persoane ucise[465], drept pentru care este evidentă temerea că o a treia *Intifadă*[466] ar putea izbucni.

Regiunea Orientului Apropiat este teatrul principal al activităților teroriste, cu Statul Islamic din Irak şi Levant care exploatează şi exacerbează conflictul în curs de desfăşurare în Siria şi instabilitatea politică din Irak încercând să profite de acestea pentru a-şi atinge scopul politic urmărit, instaurarea unui califat islamic în vestul

---

[463]***, *Fragile States Index 2015,* The Fund for Peace, Washington DC, USA, p. 11, URL: http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/fragilestatesindex-2015.pdf, accesat la 10.10.2016.

[464]***, *Israel-Palestine,* Armed Conflict Database, URL: https://acd.iiss.org/en/conflicts/israel-palestine-37a7, accesat la 10.09.2016.

[465]***, *Israeli-Palestinian Conflict,* Global Conflict Tracker, Council on Foreign Relations, 23.09.2016, URL: http://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137 #!/conflict/israeli-palestinian-conflict, accesat la 23.09.2016.

[466] A treia Intifadă reprezintă de fapt încă o încercare a etnicilor palestinieni de a înlătura guvernul izraelian. A se vedea: Gregg Carlstrom, *Can Anyone Prevent a Third Intifada?,* 14 octombrie 2015, URL: http://foreignpolicy.com/2015/10/14/can-anyone-prevent-a-third-intifada-israel-palestine/, accesat la 30.09.2016.

Irakului şi estul Siriei[467]. De altfel, de la înființarea sa, gruparea Stat Islamic şi-a dezvoltat rădăcini adânci în Orientul Mijlociu, Maghreb, Turcia, precum şi în Europa de Vest, de unde a recrutat mai multe mii de jihadişti.

De asemenea, Al-Qaeda şi filialele sale contribuie la promovarea haosului geopolitic regional. Ea continuă să caute oportunități care să-I maximizeze controlul asupra unor regiuni, profitând de fondul fragil al climatului politic şi de securitate pentru a desfăşura operațiuni destabilizatoare, inclusiv în Yemen, Siria, şi Africa de Nord.

Libia, după răsturnarea dictatorului Muammar Gaddafi cu ajutorul NATO în 2011, a trecut de la o criză la alta, iar conflictele civile, proliferarea grupărilor armate şi colapsul funcțiilor guvernamentale au oferit spațiu şi refugiu sigur pentru grupurile teroriste. Situația creată a determinat deschiderea, la 1 august 2016, a unui front aerian al NATO împotriva ISIS pe baza unui acord încheiat cu Congresul General Național instaurat în 2015 în lipsa unui guvern libian[468]. La 5-6 septembrie 2016, la Tunis, sub egida ONU, au avut loc discuții pentru stabilirea unui guvern legitim care să convină tuturor părților implicate şi fie aprobat de Camera Reprezentanților[469]. Chiar şi aşa, considerăm că este incert dacă noul guvern de unitate va fi capabil de a conveni tuturor facțiunilor aflate în conflict şi de a stabiliza statul libian.

---

[467]***, *The Middle East and North Africa,* Country Reports on Terrorism 2014, U.S. Department of State, URL: http://www.state.gov/j/ct/rls/crt/2014/239407.htm, accesat la 05.09.2016.
[468]***, *War is Boring,* 9 august 2016, URL: https://warisboring.com/the-pentagons-timeline-of-its-latest-libya-intervention-just-doesn-t-line-up-97bd5bf8fe9c#.z01xar1yr, accesat la 08.09.2016.
[469]***, *Dialog sub egida ONU pentru guvernul de uniune nationala din Libia,* 7 septembrie 2016, URL: http://www.hotnews.ro/stiri-international-21273063-dialog-sub-egida-onu-pentru-guvernul-uniune-nationala-din-libia.htm, accesat la 07.09.2016.

În ce priveşte *Yemenul*, după ce în 2015 a fost subiectul unei lovituri de stat, ONU a intermediat discuții de pace dintre rebelii aliați Houthi şi guvernul yemenit recunoscut pe plan internațional care au stagnat în vara anului 2016, pe teritoriul Yemen-ului desfăşurându-se lupte între forțele guvernamentale şi Al-Qaeda din Peninsula Arabă (AQAP), formațiune care încă deține teren în sudul țării. În indexul statelor fragile, Yemenul se află pe locul 4 în lume cu un scor de 111,5 dintr-un punctaj maxim de 120[470]. O problemă majoră în Yemen la ora actuală este insecuritatea alimentară, condiție în care se află aproximativ de 3,15 milioane persoane[471] ca urmare a războiului în derulare.

Implicarea străină este şi în Yemen una dintre constantele conflictului. Astfel, Iranul îi susține militar pe rebelii Houthi. Congruența relațiilor dintre aceştia este bazată pe interesele geopolitice similare: Iranul caută să conteste poziția dominantă a Arabiei Saudite şi SUA în regiune, iar Houthi sunt principala forță de opoziție împotriva guvernului preşedintelui Abed Rabbo Mansour al-Hadi sprijinit de americani şi saudiți[472].

O alianță tactică cu rebelii o are şi gruparea fostului preşedinte yemenit Ali Abdullah Saleh, care comandă o parte din elementele forțelor de securitate din Yemen, rețele tribale şi partidul politic

---

[470]***, *In 2015, long-simmering crises crossed borders, even continents, in a reminder that it takes very little for regional instability to go global,* Foreign Policy, URL: http://foreignpolicy.com/fragile-states-index-2016-brexit-syria-refugee-europe-anti-migrant-boko-haram/, accesat la 02.09.2016.

[471]***, *War in Yemen,* 7 septembrie 2016, URL: http://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137# !/conflict/war-in-yemen, accesat la 08.09.2016.

[472] Zachary Laub, *Yemen in Crisis,* Council on Foreign Relations, 19 aprilie 2016, URL: http://www.cfr.org/yemen/yemen-crisis/p36488, accesat la 01.10.2016.

Congresul General al Poporului (GPC)[473]. În spiritul acestei rețele de relații, *Arabia Saudită* a condus o campanie militară aeriană compusă din state GCC (exceptând Omanul) şi îndreptată împotriva forțelor Houthi, pentru a reinstaura guvernul lui al-Hadi. Această acțiune are dublă valență geopolitică pentru saudiți deoarece pe lângă faptul că îngreunează atingerea scopului Iranului de a câştiga capital politic în regiune, Arabia Saudită îşi realizează propria agendă politică de consolidare a calității sale de lider regional.

Algeria, şi ea un stat artificial creat în era colonialistă, a experimentat un regim autoritar steril, iar acum se confruntă cu o tranziție incertă, având în vedere starea de sănătate precară a domnitorului său, Abdelaziz Bouteflika, care este la putere din 1999[474]. Actele teroriste nu au ocolit nici acest stat. Un exemplu recent este atacul terorist inițiat asupra unei uzine de prelucrare a gazelor naturale[475], fapt ce a stârnit îngrijorarea statelor regiunii cu privire la securitatea infrastructurii energetice din Africa de Nord.

Sistemul politic şi infrastructura de securitate a *Libanului* au fost profund afectate de efectele secundare ale războiului civil sirian. Diviziunile sectare latente din țară şi-au amplificat acțiunile pe fondul luptelor dintre organizația autoproclamatului *Stat islamic* cu

---

[473] Congresul General al Poporului este un vestigiu al pre-unificării Republicii Arabe Yemen, format în cadrul partidelor ce se luptau pentru controlul intern al celor două state yemenite, de nord şi de sud. A se vedea pe larg la: *The General People's Congress,* URL: http://www.islamopediaonline.org/country-profile/yemen/political-landscape/general-people%E2%80%99s-congress, accesat la 30.09.2016.

[474] Robert D. Kaplan, *The Ruins of Empire in the Middle East,* 25 mai 2015, URL: http://foreignpolicy.com/2015/05/25/ruins-of-empire-in-the-middle-east-syria-iraq-islamic -state-iran/, accesat la 30.09.2016.

[475]***, *Terror Attack On Algerian Gas Plant Raising Security Fears For North Africa's Oil And Gas Infrastructure*, International Bussiness Time, 22 martie 2016, URL: http://www.ibtimes.com/terror-attack-algerian-gas-plant-raising-security-fears-north-africas-oil-gas-2341217, accesat la 02.10.2016.

Hezbollah şi alte grupări şiite din Liban. *Hezbollah* este, de asemenea, profund implicată în războiul civil sirian învecinat sprijinind regimul preşedintelui sirian Bashar al-Assad. Astfel, afluxul de refugiaţi sirieni, împreună cu implicarea Hezbollah în lupta împotriva rebelilor sirieni, a avut ca rezultat ciocniri transfrontaliere şi intensificarea contrabandei cu arme[476]. Militanţii Jabhat al-Nusra afiliată Al-Qaeda din Siria şi organizaţia Stat islamic au atacat oraşul de frontieră sunnită Arsal în mai multe rânduri, subliniind vulnerabilitatea Libanului la violenţa care provine din Siria.

O îngrijorare sporită pentru securitatea internaţională o reprezintă şi *înrăutăţirea relaţiilor iraniano-saudite.* Ostilitatea dintre Iran şi Arabia Saudită durează de mai mult de 1000 de ani, ca urmare a scindării între suniţii şi şiiţii islamici. Încheierea acordului nuclear iranian din 2015 a determinat Arabia Saudită să ducă o politică mai agresivă temându-se că relaxarea sancţiunilor ar permite Teheranului să sprijine în continuare grupurile de şiiţi din Orientul Mijlociu. Ulterior, executarea în ianuarie 2016, a unui proeminent cleric şiit saudit Sheikh Nimr al-Nimr, care a fost acuzat de incitare la violenţă şi separatism a tensionat şi mai mult relaţiile dintre cele două. Există experţi care afirmă că înrăutăţirea relaţiilor iraniano-saudite a ajuns la un minim echivalent cu situaţia de acum 30 de ani[477]. Cele două state sunt oponente şi în Siria şi Yemen. De altfel, Arabia Saudită blamează Iranul că sprijină grupul şiit din Yemen, iar Iranul pretinde că Arabia Saudită sprijină grupurile care urmăresc sabotarea guvernului de la

[476]***,*Sectarian Conflict in Lebanon,* 7 septembrie 2016, URL: http://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137#!/conflict/sectarian-conflict-in-lebanon, accesat la 09.09.2016.
[477] Kristian Coates Ulrichsen, *Iran-Saudi crisis 'most dangerous for decades',* 4 ianuarie 2016, URL: http://www.bbc.com/news/world-middle-east-35219693, accesat la 03.09.2016.

Teheran, în special prin deschiderea unui front al kurzilor separatişti[478]. Reacția internațională a fost previzibilă, aliații Arabiei, precum Bahrain, luând măsuri de limitare sau stopare a relațiilor diplomatice cu Iranul.

Concluzii

Africa şi Orientul Mijlociu constituie regiuni ale globului unde conflictualitatea, instabilitatea şi incertitudinea s-au manifestat fervent în 2016. De altfel, în ultimii ani, comunitatea internațională pe ansamblu, de la forul său global – Organizația Națiunilor Unite - până la actorii regionali sau marile puteri cu interese în aceste zone şi care se afirmau a fi promotori de securitate (UE, NATO, OSCE, SUA, Federația Rusă etc.), a fost pusă în dificultate de situațiile succesive precum cele din Afganistan, Irak, Libia, Yemen, Sudanul de Sud sau Siria care i-au solicitat implicarea decisivă.

În prezent, ca rezultantă a acestor conflicte, multe state suverane africane şi ale Orientului Mijlociu s-au transformat în teatre de operații militare în care nu se mai aplică normele şi principiile dreptului internațional umanitar de către actori non-statali sau statali.

Pentru multe state africane, anul 2016, a fost unul marcat de alegerile prezidențiale desfăşurate în anii 2015-2016. Alegeri au avut loc în Uganda, Zambia, Niger, Sao Tome şi Principe, Gambia, Ciad, Gabon, Guineea Ecuatorială, R. D. Congo, Djibouti, Cabo Verde, Comore, Somalia, Republica Centrafricană, Ghana, Coasta de Fildeş,

[478] Ellie Geranmayeh, *Is the Iran-Saudi Cold War Heating Up?,* 27 iulie 2016, URL: http://www.nytimes.com/2016/07/28/opinion/is-the-iran-saudi-cold-war-heating-up.html?_r=0, accesat la 01.09.2016.

Burkina Faso, Nigeria, Benin etc. Ca urmare, pentru unele, procesul electoral a reprezentat un plus de democrație dar, pentru altele, a declanşat un nou val de instabilitate politică.

Pe ansamblu, Orientul Mijlociu şi Africa de Nord a cunoscut un fenomen accentuat de insecuritate socială reliefat în proteste, greve, demonstrații sau alte forme de contestare a regimurilor politice dictatoriale, evoluții care au dus în cele din urmă la dezvoltarea în plan regional a unor crize sistemice şi conflicte militare. Totuşi, în pofida gradului ridicat de nemulțumire al populațiilor şi al eforturilor depuse de îndepărtare a regimurilor autoritare sau semi-autoritare multe dintre statele regiunii, această problema politică persistă.

În prezent, situațiile politice precare ale Siriei, Irak-ului şi Yemen-ului sunt considerate provocări majore, atât la adresa securității statelor arabe, cât şi a statelor occidentale, acutizate de amenințarea reprezentată de organizațiile teroriste precum Stat Islamic şi Al-Qaeda care acționează în regiune.

De altfel, amenințarea terorismului islamist este din ce în ce mai reactivă, atât în Africa, cât şi în Orientul Mijlociu. Astfel, există o serie de organizații teroriste care au creat probleme de securitate în anul 2016, astfel: *Boko Haram*, inițial activă în Nigeria, care şi-a extins acțiunile în Niger şi Camerun; *al-Shabab* care acționează în Africa de Est, cu predilecție în Somalia şi Kenya; *Al Qaeda în Maghrebul islamic (AQIM)* activă în Algeria,Niger, Tunisia, Mauritania, Ciad, Libia şi Mali; *Al-Qaeda în Peninsula Arabă* (AQAP), care a avut acțiuni în special în Yemen; *Talibanii* în Afganistan; *Hezbollah* în Liban şi Siria, unde are trupe detaşate care luptă în spri-

jinul guvernului lui Bashar Al-Assad; în regiunea MENA, acționează *Stat Islamic (SI)*, care este cea mai activă în perioada actuală.

Cea mai mare parte a activității teroriste a organizației teroriste *Stat Islamic* este extrem de concentrată în cinci țări ale Africii şi Orientului Mijlociu: Irak, Nigeria, Afganistan, Pakistan şi Siria. Teroriştii *SI,* deşi au pierdut multe dintre teritoriile ocupate, încă duc operațiuni militare de impact, fapt ce le confirmă capacitatea deamenințarea continuă şi pentru perioada următoare. Pentru anul 2017, în contextul unei înfrângeri a organizației teroriste, considerăm că SI îşi va orienta acțiunile mai mult către statele nord-africane pentru a-şi susține pierderile din Orientul Mijlociu, putând avea loc chiar un exod al luptătorilor experimentați din Siria şi Irak.Aşadar, există semne că terorismul devine din ce în mai răspândit, impactul acestui fenomen înregistrând o tendință îngrijorătoare în ambele regiuni analizate.

BIBLIOGRAFIE:

1. AL-BAKRI NYEI, Ibrahim, *Beyond the Disease. How the Ebola Epidemic Affected the Politics and Stability of the Mano River Basin*, African Centre for the constructive Resolution of Disputes, 16 august 2016, http://www.accord.org.za/conflict-trends/beyond-the-disease/;
2. BURCHARD, M. Stephanie, *Terrorism in West Africa: is Ghana next?,* Africa Watch, Volume 11, 5 mai 2016, https://www.ida.org/idamedia/Corporate/Files/Publications/AfricaWatch/africawatch-May-5-2016-vol1.ashx;
3. CALAMUR Krishnadev, *The Economic Impact of the European Refugee Crisis*, 5 noiembrie 2015, http://www.theatlantic.com/international/archive/2015/11/economic-impact-european-refugee-crisis/414364/;
4. CAMPBELL, F. J. David, PÖLZLBAUER, Paul, BARTH, D. Thorsten, PÖLZLBAUER Georg, *Democracy Ranking 2015 (Scores),*

December 15, 2015, http://democracyranking.org/ranking/2015/data/ Scores_of_the_ Democracy_Ranking_2015_A4.pdf;

5. CARLSTROM, Gregg, *Can Anyone Prevent a Third Intifada?,* 14 octombrie 2015, URL: http://foreignpolicy.com/2015/10/14/can-anyone-prevent-a-third-intifada-israel-palestine/;

6. CHTATOU, Mohamed, *The Maghreb in 2016: Bleak Situation but Hope Remains,* 4 ianuarie 2016, http://www.moroccoworldnews.com/2016/01/176657/the-maghreb-in-2016-bleak-situation-but-hope-remains;

7. DE FAGE, John, *Western Africa*, Encyclopaedia Britannica, 29.03.2016, https://www.britannica.com/place/western-Africa;

8. EIZENGA, Daniel, VILLALÓN, A.Leonardo, *Taking stock of Burkina Faso's democracy after al-Qaeda attack*, Washington Post, 21 ianuarie 2016, https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2016/01/21/taking-stock-of-burkina-fasos-democracy-after-al-qaeda-attack/?utm_term=.9df0e51c9ba4;

9. ESPOSITO, L. John (ed.), *The Oxford History of Islam*, Oxford University Press, 1999;

10. GERANMAYEH, Ellie, *Is the Iran-Saudi Cold War Heating Up?,* 27 iulie 2016, http://www.nytimes.com/2016/07/28/opinion/is-the-iran-saudi-cold-war-heating-up.html?_r=0;

11. KAPLAN, D. Robert, *The Ruins of Empire in the Middle East,* 25 mai 2015, http://foreignpolicy.com/2015/05/25/ruins-of-empire-in-the-middle-east-syria-iraq-islamic -state-iran/;

12. LAUB, Zachary, *Yemen in Crisis,* Council on Foreign Relations, 19 aprilie 2016, http://www.cfr.org/yemen/yemen-crisis/p36488;

13. MWANZA, Kevin, *Djibouti Attractiveness as Military Base for Global Powers in Africa Grows*, 17 octombrie 2016, http://afkinsider.com /134099/134099/;

14. NASR, S.V.R., „European Colonialism and the Emergence of Modern Muslim States", in Oxford Islamic Studies Online, 2016.

15. RIDER David, *Benin's anti-piracy fight,* Maritime Security Review, 2 noiembrie 2016, URL: http://www.marsecreview.com/ 2016/11/benins-anti-piracy-fight/;

16. SEEGER, W. Matthew, AUER, Claudia, *The Handbook of International Crisis Communication Research*, Wiley Blackwell, UK, 2016;

17. Site oficial WorldMeters, http://www.worldometers.info/ about/;

18. SMITH, R. Andrew, *Radical Conflict: Essays on Violence, Intractability, and Communication*, Lexington Books, 2016;

19. ULRICHSEN, Kristian Coates, *Iran-Saudi crisis 'most dangerous for decades',* 4 ianuarie 2016, http://www.bbc.com/news/world-middle-east-35219693;

20. ***, *MALAWI Food Security Outlook,* Famine Early Warning Systems Network, February to September 2016, http://www.fews.net/sites /default/files/documents/reports/MW_ FSO_2016_02.pdf;

21. ***, *South Sudan - November 2016 Update,* Real Time Analysis of Political Violence across Africa (ACLED), noiembrie 2016, http://www.crisis.acled data.com/south-sudan-november-2016-update/;

22. ***, *Zambia profile – Timeline,* BBC News, 28 aprilie 2016, http://www.bbc.com/news/ world-africa-14113084;

23. ***, *7 trends shaping the future of peace and security in Africa,* World Economic Forum, https://www.weforum.org/agenda/2016/06/7-trends-shaping-the-african-security-landscape/;

24. ***, *A Dollar Crisis Threatens Egypt's Economy,* STRATFOR, 10 martie 2016, https://www.stratfor.com/analysis/dollar-crisis-threatens-egypts-economy;

25. ***, *Adopting Resolution 2303 (2016), Security Council Requests Secretary-General Establish Police Component in Burundi to Monitor Security Situation*, Security Council, 29 iulie 2016, http://www.un.org /press/en/2016/sc12469.doc.htm;

26. ***, *AFRICA FACTS. West African Countries List,* http://interesting-africa-facts.com/African-Countries-List/West-African-Countries-List. html;

27. ***, *Al Qaeda has launched more than 100 attacks in West Africa in 2016*, FDD's Long War Journal, 8 iunie 2016, http://www.longwarjournal .org/archives/2016/06/over-100-al-qaeda-attacks-in-west-africa-since-beginning-of-the-year.php;

28. ***, *All conflicts by Region*, Armed Conflict Databases, The International Institute for Strategic Studies, decembrie 2016, https://acd.iiss.org/Conflicts?tags=D6943ABDB5364229B5 A0E3338AC94EA1;

29. ***, *All conflicts by Status,* Armed Conflict Databases, The International Institute for Strategic Studies, 2016, https://acd.iiss.org/ Conflicts?tags=D 6943ABDB5364229B5A0E3338A C94EA1;

30. ***, *Armed Conflict Database. Monitoring Conflicts Worldwide*, https://acd.iiss.org/;

31. ***, *Boko Haram in Nigeria,* în Global Conflict Tracker, Council on Foreign Relations, 30 decembrie 2016, http://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137#!/conflict/ boko-haram-in-nigeria;

32. ***, *Botswana country profile*, BBC News, 5 august 2016, http://www.bbc.com/news/ world-africa-13040376;

33. ***, *Burkina Faso fourth and fifth reviews under the extended credit facility and request for modification of performance criteria—press release; staff report; and statement by the executive director for Burkina Faso (IMF Country Report No. 16/173),* International Monetary Fund, https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2016/cr16173.pdf;

34. ***, *Burundi-Rwanda tensions may lead to ethnic conflict,* 29 februarie 2016, http://globalriskinsights.com/2016/02/burundi-rwanda-tensions-may-lead-to-ethnic-conflict/;

35. ***, *Cameroon. Country information,* 23.12.2016, https://www.acaps.org/search?search_query=Cameroon;

36. ***, Carrie Manning, *Political Tensions Threaten Mozambique's Tenuous Peace,* World Politics Review, 21 ianuarie 2016, http://www.worldpoliticsreview.com/articles/17725/political-tensions-threaten-mozambi que-s-tenuous-peace, accesat la 12.12.2016.

37. ***, *Causes of Conflict in Africa,* Department for International Development, 2001, http://www.gsdrc.org/document-library/causes-of-conflict-in-africa/;

38. ***, *Central Mali: An Uprising in the Making?,* International Crisis Group, 6 iulie 2016, https://www.crisisgroup.org/africa/west-africa/mali;

39. ***, *Chad. Type of crisis: displacement, drought, food crisis, insecurity*, URL: https://www.acaps.org/country/chad;

40. ***, *Chronology of Events*, Consiliul de Securitate al ONU noimebrie 2016, http://www.securitycouncilreport.org/chronology/eritrea.php?page=all&print= true;

41. ***, *Conflict Trends (No. 53), Real-Time Analysis of African Political Violence,* Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED), November 2016, http://www.acleddata.com/wp-content/uploads/2016/11/ACLED_Conflict-Trends-Report-No.53-November-2016_pdf.pdf;

42. ***, *Côte d'Ivoire,* Freedom House, 2016, https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2016/c-te-divoire;

43. ***, *Countries with the Biggest Population Decline,* 14 iunie 2016, URL: http://www.worldatlas.com/articles/countries-with-the-biggest-population -decline.html;

44. ***, *Country Report: Burundi crisis year one, May 2016,* Armed Conflict Location and Event Dataset, http://www.acleddata.com/wp-content/ uploads/2016/05/ACLED-Country-Report-Burundi;

45. ***, *Dialog sub egida ONU pentru guvernul de uniune nationala din Libia,* 7 septembrie 2016, http://www.hotnews.ro/stiri-international-21273063-dialog-sub-egida-onu-pentru-guvernul-uniune-nationala-din-libia.htm;

46. ***, *DRC. Type of crisis: conflict, displacement, epidemic, food crisis,* ACAPS, https://www.acaps.org/countries;

47. ***, *Egipt (Synai),* Armed Conflict Database, https://acd.iiss.org/en/conflicts/egypt-sinai-279c;

48. ***, *Egypt – December 2016 Update,* Real Time Analysis of Political Violence across Africa, decembrie 2016, http://www.crisis.acleddata.com/egypt-december-2016-update/;

49. ***, *Egypt, Ethiopia and Sudan sign deal to end Nile dispute*, BBC News, 23 martie 2015, URL: http://www.bbc.com/news/world-africa-32016763;

50. ***, *Equatorial Guinea,* World Health Organization, 2015, URL: http://www.who.int/malaria/publications/country-profiles/profile_gnq_en.pdf;

51. ***, *Equatorial Guinea. Events of 2016,* Human Rights Watch, https://www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/equatorial-guinea;.

52. ***, *Ethiopia Arrests Hundreds of 'Ringleaders and Bandits' in Effort to Quell Protests,* Reuters, 20 octombrie 2016, http://www.nytimes.com/2016/10/21/world/africa/ethiopia-protests-arrests.html?rref=collection%2Ftimestopic%2FEthiopia&action=click&contentCollection=world&region=stream&module=stream_unit&version=latest&contentPlacement=2&pgtype=collection&_r=0;

53. ***, *Ethiopia under State of Emergency Law,* Addis Fortune, 11 octombrie 2016, http://addisfortune.net/articles/breaking-news-the-federal-government-has-declared-a-state-of-emergency/;

54. ***, *Ethiopia. Events of 2015,* Human Rights Watch, 2015, https://www.hrw.org/world-report/2016/country-chapters/ethiopia;

55. ***, *Foreign Travel Advice Tunisia,* https://www.gov.uk/foreign-travel-advice/tunisia/safety-and-security;

56. ***, *Fragile States Index 2015,* The Fund for Peace, Washington DC, USA, http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/fragilestatesindex-2015.pdf;

57. ***, *Fragile States Index 2016,* The Fund for Peace, decembrie 2016, http://fsi.fundforpeace.org/;

58. ***, *Freedom in the World 2016,* Freedom House, Washington DC, https://freedomhouse.org/sites/default/files/FH_FITW_Report_2016.pdf;

59. ***, *Gabon – Equatorial Guinea – Border dispute (November 17, 2016*), France Diplomatie, http://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/gabon/events/article/gabon-equatorial-guinea-border-dispute-17-11-16;

60. ***, *Global Conflict Tracker,* Council on Foreign Relations, URL: http://www.cfr.org/global/ global-conflict-tracker/p32137#!/;

61. ***, Council of Foreigh Relations, http://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137#!/conflict/war-against-islamic-state-in-iraq;

62. ***, *IMB report: Sea kidnappings rise in 2016 despite plummeting global piracy,* Commercial Crime Services, International Chamber of Commmerce, https://icc-ccs.org/index.php/ news/1218-imb-report-sea-kidnappings-rise-in-2016-despite-plummeting-global-piracy;

63. ***, *In 2015, long-simmering crises crossed borders, even continents, in a reminder that it takes very little for regional instability to go global,* Foreign Policy, http://foreignpolicy.com/fragile-states-index-2016-brexit-syria-refugee-europe-anti-migrant-boko-haram/;

64. ***, *Israeli-Palestinian Conflict,* Global Conflict Tracker, Council on Foreign Relations, 23.09.2016, http://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137 #!/conflict/israeli -palestinian-conflict;

65. ***, *Israel-Palestine,* Armed Conflict Database, https://acd.iiss.org/ en/conflicts/israel-palestine-37a7;

66. ***, *Kenya — July 2016 Update*, Real Time Analysis of Political Violence across Africa (ACLED), 2016, http://www.crisis.acleddata. com/kenya-july-2016-update/, accesat la 12.12.2016.

67. ***, *Lake Chad Basin: Crisis Overview (as of 19 December 2016),* OCHA, http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Lac%20Cha d%20Snapshot_20%20dec%202016.pdf;

68. ***, *Lesotho*, ACAPS, URL: https://www.acaps.org/country/lesotho/ scenarios;

69. ***, *Mali Crisis, ECHO Factsheets*, European Commission Humanitarian Aid and Civil Protection, iunie 2016, http://ec.eur opa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/ mali_en.pdf;

70. ***, Mauritius a fost încadrată în Indexul Păcii Globale între statele cu conflictualitate 0 pentru anul 2016. A se vedea detalii la: *Global Peace Index 2016*, Institute for Economics and Peace, 2016, http://static. visionofhumanity.org/sites/default/files/Global%20Peace% 20Index%20Report%202016_0.pdf;.

71. ***, *Mozambique: Prominent Opposition Leader Killed. Wave of Killings Go Unpunished, Put Political Stability at Risk,* Human Rights Watch, 11 octombrie 2016, https://www.hrw.org/news/2016/10/11/moz ambique-prominent-opposition-leader-killed;

72. ***, *Namibia. Type of crisis: drought, food crisis*, ACAPS, decembrie 2016, https://www.acaps.org/country/namibia;

73. ***, *No End to Water Crisis in 2016,* BMI Research, A Fitch Group Company, 17 februarie 2016, http://www.bmiresearch.com/articles/no-end-to-water-crisis-in-2016;

74. ***, *Overview of El Niño response in East and Southern Africa (as of 1 December 2016),* UNOCHA, https://docs.unocha.org/sites/dms/Documents/2016_11_Elnino_Africa_ Breakfast_meeting_FINAL.pdf;

75. ***, *Political Risk Analysis - Political Infighting to Weigh on Progress - JULY 2016,* Southern Africa, May 2016, http://www.africamonitor-newsletter.com/analysis/southern-africa/madagascar/political-risk;

76. ***, *Populația africană (live),* 12.12.2016, http://www.worldometers.info/world-population/africa-population/;

77. ***, *Populația africană (live),* 12.12.2016, http://www.worldometers.info/world-population/africa-population/;

78. ***, *Press Statement: Results of the 2016 Food Security Assessment,* Government of Malawi, 10 iunie 2016, http://reliefweb.int/report/malawi/press-statement-results-2016-food-security-assessment;

79. ***, Real Time Analysis of Political Violence across Africa (ACLED) http://www.crisis.acleddata.com/;

80. ***, *Renewed militancy exacerbates the complex peace process in the Niger Delta,* 12 octombrie 2016, https://acd.iiss.org/en/news/2016-c71e/niger-delta-militancy-5da6;

81. ***, *Rwanda*, Freedom House, 2016, https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2016/rwanda, accesat la 14.12.2016.

82. ***, *Sahel Crisis: 2011-2017*, ReliefWeb, http://reliefweb.int/disaster/ot-2011-000205-ner;

83. ***, *Sectarian Conflict in Lebanon,* 7 septembrie 2016, http://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137#!/conflict/ sectarian-conflict-in-lebanon;

84. ***, *Senegal country profile*, BBC News, 20 decembrie 2016, http://www.bbc.com/ news/world-africa-14093674;

85. ***, *Senegal's southern conflict: forgotten but not gone*, Peace Direct, 6 septembrie 2016, https://www.insightonconflict.org/blog/2016/09/senegals-southern-conflict-forgotten-not-gone/;

86. ***, *Sharing the Nile. The largest hydroelectric project in Africa has so far produced only discord,* The Economist, 16 ianuarie 2016, http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21688360-largest-hydroelectric-project-africa-has-so-far-produced-only-discord-egypt;

87. ***, *Somalia – October 2016 Update,* Real Time Analysis of Political Violence across Africa, 2016, http://www.crisis.acleddata.com/somalia-october-2016-update/;

88. ***, *South Africa,OECD Economic Outlook*, Volume 2016, Issue 2, OECD 2016 – Preliminary Version, https://www.oecd.org/eco/outlook/ economic-forecast-summary-south-africa-oecd-economic-outlook-november-2016.pdf;

89. ***, *South Africa. Events of 2016*, Human Rights Watch, decembrie 2016, https://www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/south-africa;

90. ***, *Sudan – December 2016 Update*, http://www.crisis.acleddata.com /sudan-december-2016-update/, accesat la 29.12.2016.

91. ***, *Swaziland*, USAID, 27 decembrie 2016, https://www.usaid.gov/ crisis/swaziland;

92. ***, *Swaziland. Events of 2016*, Human Rights Watch, decembrie 2016, https://www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/ swazila nd;

93. ***, *Syria in 2016*, Fund for Peace, http://fsi.fundforpeace.org/2016-syria;

94. ***, *Syria Regional Refugee Response,* 18 septembrie 2016, http://data.unhcr.org/ syrianrefugees/ regional.php;

95. ***, *Tanzania Economic Outlook 2016. The Story behind the Numbers,* Deloitte, iunie 2016, https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ tz/Documents/tax/Econo mic%20Outlook%202016%20TZ.pdf;

96. ***, *Terror Attack On Algerian Gas Plant Raising Security Fears For North Africa's Oil And Gas Infrastructure*, International Bussiness Time, 22 martie 2016, http://www.ibtimes.com/terror-attack-algerian-gas-plant-raising-security-fears-north-africas-oil-gas-2341217;

97. ***, *Terrorism remains major threat in West Africa despite electoral progress – senior UN official*, UN News Centre, 14 ianuarie 2016, http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=53005# .WHN2_FN97IU;

98. ***, *Terrorism, Organized Crime Still Plague West Africa despite Peaceful Elections throughout Region, Special Representative Tells Security Council*, Security Council 7604th Meeting (PM), SC/12201, 14 January 2016, http://www.un.org/press/en/2016/ sc12201.doc.htm;

99. ***, *The Challenge of Stability and Security in West Africa,* World Bank, http://www.worldbank.org/en/topic/fragilityconflictviolence/ public ation/the-challenge-of-stability-and-security-in-west-africa**;**

100. ***, *The General People's Congress,* http://www.islamopedia online.org/country-profile/yemen/political-landscape/general-people%E 2%80%99s-congress;

101.***, *The Middle East and North Africa,* Country Reports on Terrorism 2014, U.S. Department of State, http://www.state.gov/j/ct/rls/crt/2014 /239407.htm;

102. ***, *Uganda 2016 Crime and Safety Report,* produs de Research & Information Support Center (RISC), 17 mai 2016, https://www.osac.gov/ pages/ContentReportDetails.aspx?cid= 19707;

103. ***, *Uganda profile – Timeline, BBC News,* 18 octombrie 2016, http://www.bbc.com/ news/world-africa-14112446;

104. ***, *UN Inquiry finds crimes against humanity in Eritrea,* United Nations High Commissioner for Human Rights, 8 iunie 2016, http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?News ID=20067&LangID=E;

105. ***, *United Nations Operation in Côte d'Ivoire (UNOCI),* http://www.globalsecurity.org/ military/world/int/unuci.htm;

106. ***, *War against Islamic State in Iraq*, Global Conflict Tracker, 21 septembrie 2016, http://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p321 37#!/ conflict/war-against-islamic-state-in-iraq;

107. ***, *War in Yemen,* 7 septembrie 2016, http://www.cfr.org/global/ global -conflict-tracker/p32137# !/conflict/war-in-yemen;

108.***, *War is Boring,* 9 august 2016, https://warisboring.com/the-pentagons-timeline-of-its-latest-libya-intervention-just-doesn-t-line-up-97bd5bf8fe9c#.z01xar1yr;

109. ***, *Water security for all? The financing crisis in water resource management which threatens our sustainable growth. Water Sector Equity Report 2016*, Tanzania Water and Sanitation Network (TAWASANET), November 2016, https://static1.squarespace.com/static /5627894ce4b0a834a45c5cec/t/583ff5cad2b85731b8756bed/1480586729 769/Tanzania+Water+Sector+Equity+Report+2016.pdf;

110. ***, *WFP Zimbabwe Situation Report#8m,* World Food Programme, 14 iunie 2016, http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/WFP % 20Zimbabwe%20External%20Situation%20Report%20%238%2C%2014 %20June%202016.pdf;

111. ***, *What Is El Niño?,* Live Sience Staff, 20 august 2015, http://www.livescience.com/3650-el-nino.html;

112. ***, *What is triggering Ethiopia's unrest?,* 14 august 2016, http://www.aljazeera.com/programmes/insidestory/2016/08/triggering-ethiopia-unrest-160814175812096.html, accesat la 12.12.2016;

113. ***, *World Population by Region in 1950. World Population by Region in 2050,* 12.12.2016, http://www.worldometers.info/world-population/ population-by-africa-subregion/;

114. ***, *Zimbabwe – October 2016 Update*, Real Time Analysis of Political Violence across Africa, 2016, http://www.crisis.acleddata.com /zimbabwe-october-2016-update/;

115. ***, *Syria crisis,* Echo Factsheet, European Commission, Humanitarian Aid and Civil Protection, https://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/ factsheets/syria_en.pdf, accesat la 31.10.2016;

116. ***,*Syria. Trapped in the country, and out of the picture,* Grid 2016, http://www.internal-displacement.org/globalreport2016/.

V. ASIA

- Programul nuclear nord-coreean. O controversă recurentă
- Gazoductul Turkmenistan-Afganistan-Pakistan-India (TAPI). Implicații asupra securității regionale

PROGRAMUL NUCLEAR NORD-COREEAN. O CONTROVERSĂ RECURENTĂ[479]

dr. Mihai Zodian

Dosarul nuclear nord-coreean s-a dovedit a fi, în 2016, o sursă de frustrări şi de tensiuni internaţionale, sugerând limitările regimului şi strategiilor de combatere a proliferării armamentului de acest tip, dar criza a rămas limitată. Am avut de-a face cu două teste de focoase, experimentări destul de opace şi de lansarea mai multor rachete. Comunitatea internaţională a reacţionat prin condamnări şi sancţiuni, însă evenimentele au trenat.

Un nou episod a început pe 6 ianuarie 2016, odată cu anunţul oficialităţilor de la Phenian, referitor la testarea unei arme termonucleare[480]. Potrivit CNN, agenţia oficială de presă nord-coreeană a susţinut că armamentul nuclear nu va fi folosit, „cu excepţia unei ameninţări la adresa suveranităţii”[481]. Experţii celor mai importante puteri din

[479]Capitolul se bazează pe studiile publicate în *Dinamica mediului de securitate*(DMS) în 2016; vezi Mihai Zodian, „Programul nuclear al Coreii de Nord”, *DMS decembrie 2015-ianuarie 2016*, URL: http://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/DMS_dec15-ian16.pdf; Mihai Zodian, „Criza nord-coreeană, între sancţiuni şi escaladare”, *DMS februarie-martie 2016*, URL: http://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/DMS_feb-mar16.pdf.

[480] Cho Joohee, Luiz Martinez, „North Korea Says It Has Successfully Tested Hydrogen Bomb”, *ABC News*, 6 ianuarie 2016, URL: http://abcnews.go.com/International/north-korea-successfully-tested-hydrogen-bomb-amid-earthquake/story?id=36109939, accesat la data de 26.02.2016.

[481]Eduard McKirdy, „North Korea announces it conducted nuclear test”, *CNN International*, URL: http://edition.cnn.com/2016/01/05/asia/north-korea-seismic-event/, accesat februarie 2016; Barbara Starr, „First on CNN: North Korea May Have Tested Components of a Hydrogen Bomb”, *CNN Politics*, 29 ianuarie 2016, URL: http://edition.cnn.com/2016/01/28/politics/north-korea-hydrogenbomb-test/, accesat la data de 26.02.2016.

domeniu au pus însă sub semnul întrebării pretențiile acestui stat, iar comunitatea internațională a condamnat intențiile şi activitățile sale[482].

Regimul comunist a încercat să sublinieze, cu această ocazie, că este capabil să aibă acces la o tehnologie relativ avansată, într-un context în care este privit, în general, pe plan internațional ca un sistem politic subdezvoltat, cu şanse limitate de supraviețuire[483]. Cu toate acestea, aşa cum sublinia Adam Taylor în *Washington Post*, puține state au testat sau desfăşurat un asemenea sistem de armament, care implică o anumită complexitate tehnică[484].

Bomba cu hidrogen presupune folosirea a două tehnologii diferite, dar înrudite, fisiunea şi fuziunea nucleară. O armă nucleară „clasică" joacă rolul de detonator, angrenând energii imense, necesare reproducerii unui mecanism de funcționare analog celor din stelele stabile, prin care sunt produse capacități explozive uneori de ordinul megatonelor[485]. Din cauza puterii de distrugere potențial nelimitate, armamentul respectiv este utilizat pentru descurajare.

În acelaşi timp, există categorii intermediare între bombele atomice şi cele termonucleare; activitățile respective se desfăşoară în subteran, iar informațiile sunt insuficiente şi utilizate în scopuri politice, context care deseori creează confuzie şi dificultăți în stabilirea a ce s-a întâmplat cu adevărat. Primul experiment sovietic, din anii `50, a fost criticat în aceşti termeni, URSS fiind considerată deținătoare a tehno-

---

[482] *Idem.*

[483] Gordon Chang, *Nuclear Showdown, North Korea takes on the world*, Arrow, Londra, 2007.

[484] Adam Taylor, „Map: The Countries Believed to Have Tested Hydrogen Bomb", *The Washington Post*, 6 ianuarie 2016, URL: https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/ wp /2016/01/06/map-the-countries-believed-to-have-tested-hydrogen-bombs/, accesat la data de 26.02.2017.

[485] David Holloway, *Stalin şi bomba atomică*, Institutul European, Iaşi 1998; Lawrence Fredman, *The Evolution of Nuclear Strategy,* St. Martin' s Press, New York.

logiei respective abia după un al doilea test[486]. De asemenea, trebuie subliniat că, pentru un arsenal funcțional, sunt necesare posesia de vectori credibili şi de cantități suficiente de armament, de-aici provenind o parte din scepticismul exprimat la adresa anunțului Coreii de Nord.

Marile puteri şi organizațiile internaționale au criticat noile intenții ale regimului de la Phenian, fiind interesant şi că unii dintre partenerii săi tradiționali s-au distanțat sau opus politicilor respective. Coreea de Sud consideră că este vorba despre o „amenințare" globală, ceea ce era de aşteptat; în mod similar, autoritățile nipone au adoptat o atitudine similară, însă chiar şi Federația Rusă a considerat că dreptul internațional este sfidat[487]. De asemenea, China a reacționat prudent, îndemnând la moderație şi declarându-se „extrem de preocupată"[488].

Evenimentele s-au intensificat în lunile următoare după testarea unor rachete, în contextul condamnării internaționale şi al uni exercițiu efectuat de forțele americane şi sud-coreene. Pe 7 februarie, Phenianul a lansat o rachetă balistică destinată oficial plasării pe orbită a sateliților[489]. Această tehnologie are o natură duală, civilă şi militară şi permite dezvoltarea de ICBM-uri, misile cu încărcături nucleare capabile să atingă ținte la distanțe mari, în cazul acesta, inclusiv teritoriul american, dacă statul respectiv deține un număr suficient de

[486]Holloway. *op. cit.*
[487]Jack Kim, „Pressure Mounts on North Korea to Abandon Rocket Launch", *Reuters*, 3 februarie 2016, URL: http://www.reuters.com/article/us-northkorea-satellite-idUSKCN0VB1NY , accesat la data de 26.02.2017.
[488]*Ibidem.*
[489]Ju-Min Park, Louis Charbonneau, „North Korean rocket puts object into space, angers neighbors, US", *Reuters*, 8 februarie 2016, URL: http://www.reuters.com/article/us-northkorea-satellite-idUSKCN0VG00H, accesat la data de 30.04.2017 şi CNN Library, „North Korea Nuclear Timeline Fast Facts", *CNN*, URL: http://edition.cnn.com/2013/10/29/world/asia/north-korea-nuclear-timeline---fast-facts/, accesat la data de 30.04.2017.

mare de instrumente, de o calitate mulțumitoare. Ca şi în cazul producerii de focoase şi în acest domeniu, Coreea de Nord se loveşte de interdicții adoptate de ONU, al cărui regim de neproliferare l-a încălcat şi denunțat, iar acțiunile sale au fost urmate de un nou şi previzibil val de proteste şi demersuri diplomatice[490].

Din câte se pare, statul comunist şi-a tensionat şi relațiile cu partenerii săi tradiționali, Federația Rusă şi China, odată cu aceste demersuri, cel puțin la un nivel discursiv şi diplomatic. Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite a adoptat o nouă rezoluție pe 2 martie 2016, impunând sancțiuni mai severe, în contextul testelor din ianuarie şi februarie 2016, chiar dacă nu a găsit un răspuns definitiv la această criză[491]. Astfel, transporturile destinate Phenianului pot fi inspectate, iar o serie de produse nu pot fi exportate sau importate, potrivit *US News*, inclusiv oțel sau cărbune; mare problemă fiind aici că sancțiunile se pot dovedi ineficiente în fața unui stat sau a unei elite puternic motivate, aşa cum sublinia Robert Pape[492].

Regimul condus de Kim Jong-un nu a făcut un pas înapoi şi a continuat inițiativele politice şi militare complicând contextul strategic. Liderul comunist ar fi anunțat, pe 9 martie 2016, că țara sa posedă capacitatea de a pregăti focoase nucleare pentru rachete balistice intercontinentale (ICBM), aşa numita miniaturizare, în

---

[490]Bruce Bennett, „North Korea rocket launch: Why did Kim fire missile now", *BBC News*, 7 februarie 2016, URL: http://www.bbc.com/news/world-asia-35516199, accesat la data de 30.04.2017; Pak şi Charbonneau, *op. cit.* .

[491]Theresa Welsh, „U. N. Passes Additional Sanctions Against North Korea", *USNews*, 2 martie 2016, URL: http://www.usnews.com/news/articles/2016-03-02/un-passes-additional-sanctions-against-north-korea, accesat la data de 30.04.2017.

[492]Robert A. Pape, „Why Economic Sanctions Do Not Work", *International Security*, toamna 1999, p. 4; Jonathan Marcus, "Analysis: Do economic sanctions work?", *BBC News*, URL: http://www.bbc.com/news/world-middle-east-10742109, accesataprilie 2016; Theresa Welsh, *op. cit.*

contextul exercițiilor miliare anuale efectuate de Coreea de Sud alături de Statele Unite, potrivit agenției *Reuters*[493]. De asemenea, acesta ar fi menționat şi posibilitatea unor lovituri preventive, într-un contrast aparent cu declarațiile anterioare referitoare la natura defensivă/de descurajare a programului de înarmare aflat în curs de desfăşurare[494].

O serie de specialişti americani au anunțat ulterior că regimul de la Phenian ar fi dezvoltat un nou model de rachetă balistică intercontinentală, KN-14, destinată amplasamentului mobil, care, alături de miniaturizare şi un focos ar oferi un nucleu pentru o eventuală forță de descurajare nucleară[495]. Astfel, se poate considera că testele nord-coreene sunt ambigue din perspectiva rezultatelor, iar armamentul respectiv ar trebui să fie produs în cantități suficiente pentru a fi credibil într-o logică a forței.

Absența unei soluționări a fost urmată de o a treia escaladare a tensiunilor. Autoritățile de la Phenian au testat al cincilea dispozitiv nuclear şi au efectuat trei lansări de rachete balistice în august şi septembrie 2016, în timp ce Statele Unite au desfăşurat, în Coreea de Sud, sistemul antibalistic THAAD[496]. Regimul comunist a anunțat, în

---

[493]Jack Kim, „North Korea`s Kim says country hasminiaturized nuclear warheads", *Reuters*, URL: http://www.reuters.com/article/us-northkorea-nuclear-kim-idUSKCN0WA2QM, accesat la data de 30.04.2017; CNN Library, *op. cit.*

[494]Theresa Welsh, „North Korea Threatens Nuclear Response to US, South Korea Military Drills", *USNews*, 7 martie 2016, URL: http://www.usnews.com/news/articles/2016-03-07/north-korea-threatens-nuclear-response-to-us-south-korea-military-drills, accesat la data de 25.03.2017

[495]Bill Gertz, „Pentagon confirms New North Korean ICBM", *The Washington Free Beacon*, 31 martie 2016, URL: http://freebeacon.com/national-security/pentagon-confirms-new-north-korean-icbm/, accesat la data de 30.04.2017.

[496]Katie Hunt, K. J. Kwon, Jason Hanna, „North Korea claims successful test of nuclear warhead", *CNN International Edition*, 10 septembrie 2016, URL: https://www.armscontrol.org/factsheets/dprkchron(accesat septembrie 2016);***, „Chronology of U.S.-North Korea Nuclear and Missile Diplomacy", *Arms Control Association*, URL: https://www.armscontrol.org/factsheets/dprkchron, accesat la data de 30.09.2016.

contextul testului din septembrie, că deţine capacitatea de a amplasa un focos pe o rachetă balistică, ceea ce i-ar consolida calitatea de stat deţinător de arme nucleare[497].

Nu era clar dacă reacţia internaţională va fi fost eficientă pentru a limita sau combate prejudiciile create prin programele urmărite de regimul de la Phenian, în ciuda declaraţiilor oficiale. Acţiunile Phenianului din 9 septembrie au atras, desigur, condamnarea ONU, dar existau diferenţe dintre actorii externi principali în această problemă - Statele Unite şi China - legate de amplasarea scutului în Coreea de Sud, care, alături de proiectul AEGIS, a fost oferit aliaţilor de către administraţia americană pentru a contracara ameninţările nucleare venite din partea unor puteri mici şi mijlocii[498]. Divergenţele respective nu erau noi.

După aceasta, situaţia s-a blocat, ceea ce a condus la speculaţii referitoare la motivaţia regimului de la Phenian, care accentuau preocupări externe, aspect diplomatice, considerente de prestigiu sau dinamica tehnologică[499]. Asemenea momente au mai existat şi în trecut, iar un răspuns clar este greu de oferit. Configurarea programului nuclear nord-coreean a fost însoţită de un amestec paradoxal de discreţie, mai ales în ceea ce priveşte dezvoltarea capabilităţilor de producţie şi

---

[497]Hunt, Kwon, Hanna, *op. cit.*

[498]Sukjoon Yoon, „Are China`s THAAD Fears Justified", *The Diplomat*, 20 februarie 2015, URL: http://thediplomat.com/2015/02/are-chinas-thaad-fears-justified/, accesat la data de 30.09.2016; Choe Sang-Hun, „South Korea Tells China Notto Meddle in Decision over Missile System", *New York Times*, 17 martie 2015, accesat la data de 30.04.2017; Zaal Tchkuaseli, „THAAD", *MilitaryToday*, URL: http://www.military-today.com/missiles/thaad .htm, accesat la data de 30.04.2017

[499]Tim Sullivan, „Why the torrent of N. Korean weapons? May be the US elections", *AP*, 6 octombrie 2016, URL: https://apnews.com/0ec2e5e1852b4cc7a86adf8f4b9dbd82, accesat la data de 30.04.2017.

publicitate intensivă atunci când era vorba despre proclamarea rezultatelor. Potrivit evaluării SIPRI efectuată pentru anul 2015, se estimează că Phenianul deţine maxim 8 focoase atomice[500]. *Arms Control Association* consideră că regimul comunist deţine o serie de rachete balistice cu rază lungă de acţiune (de pildă modelul No Dong), dar că dezvoltarea vectorilor cu rază de acţiune mai mare încă în curs de desfăşurare (Unha 3/TaepoDong 2), cu un istoric marcat de eşecuri, ceea ce ar putea explica insistenţa asupra unei noi lansări de satelit[501].

1. Caracteristici ale programului nuclear nord-coreean

Facilităţile de producţie sunt centrate asupra unui reactor de cercetare, deturnat pentru fabricarea de plutoniu, dar existenta a cel puţin unei instalaţii de îmbogăţire a uraniului a fost făcută publică, potrivit estimărilor experţilor occidentali şi declaraţiilor oficiale[502]. Coreea de Nord a cooperat cu state precum Iranul şi Pakistanul prin comercializarea ilicită de centrifugi şi material nuclear[503]. Prin rezoluţiile mai sus amintite, comunitatea internaţională a adoptat o serie de măsuri destinate încetinirii sau stopării programului nuclear respectiv.

---

[500]Shannon N. Kile, Hans M. Kristensen, „World nuclear forces" în ***, SIPRI Yearbook 2015, ediţia online, URL: http://www.sipri.org/yearbook/2015/11, accesat la data de 30.04.2017.
[501]***, „Arms Control and Proliferation Profile: North Korea", *Arms Control Association*, URL: https://www.armscontrol.org/factsheets/northkoreaprofile, accesat la data de 30.04.2017.
[502]David Albright, Serena Kelleher-Vergantini, „Update of Key Activities at North Korea`s Yongbyon Nuclear Site", *Institute for Scienceand International Security*, 13 ianuarie 2016, URL: http://isis-online.org/isis-reports/detail/update-of-key-activities-at-north-koreas-yongbyon-nuclear-site/10#images, accesat la data de 30.04.2017; ***, NTI Overview: North Korea, *New Threat Initiative*, ianuarie 2016,URL: http://www.nti.org/country-profiles/north-korea/, accesat la data de 26.02.2016.
[503]***, „Arms Control and Proliferation Profile: North Korea", URL: https://www.armscontrol.org/factsheets/northkoreaprofile, accesat la data de 26.02.2016.

Avem de-a face, cel mai probabil, cu un arsenal modest, afectat de multe probleme tehnice, dar suficient de periculos pentru a atrage, odată la câţiva ani, atenţia comunităţii internaţionale. Coreea de Nord poate continua proliferarea tehnologiei sau materialului de care dispune. O eventuală prăbuşire a regimului ar complica demersurile de menţinere sub control a capabilităţilor nucleare dezvoltate, motive suficiente pentru a trezi semne de întrebare, cel puţin în rândul actorilor regionali[504].

Evoluţia externă a fost caracterizată de perioade de acalmie, urmate de tensionarea relaţiilor. Suspiciunile referitoare la programul nord-coreean s-au confirmat în 1994, odată cu descoperirea reactorului destinat plutoniului de la Yongbyon, care a declanşat o criză internaţională. Prima soluţie a implicat oferirea de asistenta economică limitată, în schimbul opririi demersurilor din acest domeniu, un rol decisiv jucându-l Statele Unite, în condiţiile în care se considera că regimul se va liberaliza sau va urma destinul fostei Republici Democrate Germane[505].

Disputele nu se limitează doar la zona tematică cuprinzând tehnologia nucleară şi pot fi privite într-un context politic intern şi extern mai extins. Mai întâi, avem relaţiile ambigue dintre cele două state coreene, care au oscilat între tensiuni şi forme limitate de cooperare, Nordul fiind pus în dificultate, odată cu eşecul de dezvoltare şi cu prăbuşirea Uniunii Sovietice, în timp ce Sudul s-a transformat dintr-o fostă colonie vulnerabilă, într-un stat democratic şi

[504] *Ibidem.*
[505] ***, „Chronology of U.S.-North Korean Nuclear and Missile Diplomacy", *Arms Control Association*, https://www.armscontrol.org/factsheets/dprkchron, accesat la data de 26.02.2016.

prosper. În al doilea rând, ascensiunea Chinei şi relaţiile strategice dintre Beijing şi Washington au schimbat mediul de securitate din regiunea Asiei de Nord.

O nouă etapă a început în 2002, odată cu intenţia administraţiei americane de a combate „statele bandit", între care a fost inclus şi regimul de la Phenian, care angajase unele programe, printre care unul nou anunţat de îmbogăţire a uraniului şi dezvoltarea de rachete balistice[506]. După o serie de demersuri diplomatice, inclusiv inaugurarea discuţiilor în formatul cele şase naţiuni (cele două state coreene, SUA, China, Federaţia Rusă şi Japonia), regimul comunist a denunţat Tratatul de Neproliferare Nucleară şi a testat, în 2006, primul dispozitiv nuclear şi o serie de vectori[507]. În urma negocierilor, se ajunge la un acord, dar relaţiile se vor tensiona, inclusiv prin noi teste, fără a mai atinge, însă intensitatea disputelor anterioare.

Discuţiile desfăşurate în timpul administraţiei Obama nu s-au bucurat de succese semnificative, în ciuda intenţiei acesteia de a promova o agendă de dezarmare ambiţioasă, spre deosebire de cazul Iranului, cel puţin până acum. Noul lider nord-coreean, Kim Jong-un a continuat testarea armelor atomice şi programele de îmbunătăţire a rachetelor balistice[508]. Până recent, situaţia regională părea blocată

---

[506]***, „North Korea Nuclear Timeline Fast Facts", CNN Library, URL: http://edition.cnn.com/2013/10/29/world/asia/north-korea-nuclear-timeline---fast-facts/, accesat la data de 26.02.2016.

[507]Soyeon Kim, Haesoo Yang, „Timeline of North Korea`s Claimed Nuclear Tests", ABC News, URL: http://abcnews.go.com/International/timeline-north-koreas-nuclear-tests/story?Id=36112252, accesat la data de 26.02.2016.

[508]***, „North Korea Nuclear Timeline Fast Facts", CNN Library, URL: http://edition.cnn.com/2013/10/29/world/asia/north-korea-nuclear-timeline---fast-facts/, accesat la data de 26.02.2016.

între abordări diplomatice eşuate şi demersuri de înarmare nu întotdeauna bucurate de succes.

Pe baza acestora şi a evaluărilor experților din domeniu, au fost propuse trei mari explicați ale politicilor nucleare nord-coreene. Prima exprimă programele în termeni strategici, drept consecință a schimbărilor produse pe plan internațional şi regional în distribuția puterii; a doua se referă la posibila intenție a autorităților de la Phenian de a obține beneficii prin exercitarea de presiuni, iar ultima, pune accentul asupra eventualei utilități deținute de manifestarea unor tensiuni externe pentru supraviețuirea regimului[509]. Din cauza opacității regimului, nu este clar care dintre teoriile rivale poate oferi o interpretare superioară, toate fiind în atenția decidenților.

2. Aspectele normative ale crizei

Înțelegerea contextului poate ajuta la găsirea unei soluții, dar sistemul instituțional din acest domeniu este legitim în bună măsură, dar conține o serie de vulnerabilități. Tratatul de Neproliferare Nucleară, din care Coreea de Nord făcea parte până la denunțarea sa, distingea între două categorii de state, posesoare şi cele care renunță la eventuale programe cu scop militar. Primele promiteau să negocieze „cu bună credință" dezarmarea, iar ultimele, să se angajeze doar în activități cu caracter civil, în schimbul unor asigurări de securitate.

[509]***, „Russian experts doubt that North Korea tested hydrogen bomb", TASS, 14 ianuarie 2016, URL: http://tass.ru/en/world/849669, accesat la data de 26.02.2016; ***, „Five questions about N. Korea latest rocket launch", *AFP/Yahoo* News, 7 februarie 2016; Jack Hands, „North Koreas Rethoric Hides Its True Intentions", *The Diplomat*, 9 octombrie 2015; URL: http://thediplomat.com/2015/10/north-koreas-rhetoric-hides-its-true-intentions/, accesat la data de 26.02.2016; Gordon Chang, *Nuclear Showdown, NorthKoreatakes on theworld*, Arrow, Londra 2007.

Cum marile puteri continuă să deţină arsenale, în ciuda diversele demersuri diplomatice, iniţiativele în domeniu s-au concentrat în special asupra celei de-a doua categorii de state[510].

Unul dintre punctele slabe acestui regim internaţional o reprezintă absenţa unor proceduri şi mijloace de sancţionare specifice. Agenţia Internaţională pentru Energia Atomică are atribuţii legate de cooperare şi monitorizare, nu lipsite de propriile lor probleme, însă oricum, mai simple decât dilema coerciţiei. Consecinţa este că fiecare caz de proliferare devine o chestiune politică, inducând un anume risc de confuzie în interiorul respectivului sistem normativ[511].

În teorie, Consiliul de Securitate, în cadrul căruia, statele nucleare potrivit NPT sunt membri permanenţi cu drept de veto, ar trebui să decidă, pe baza împuternicirilor acordate de Carta Naţiunilor Unite, tipul de măsuri necesare gestionării situaţiilor. Practic, rezultatele devin o combinaţie între politica de putere, un anumit respect faţă de reguli şi presiunea publică, ceea ce face dificil de stabilit o regulă universală. Contrastul dintre criza legată de intervenţia coaliţiei condusă de Statele Unite împotriva Irakului lui Saddam Hussein din 2003 şi negocierile purtate cu Iranul sau tratamentul aplicat Coreii de Nord este ilustrativ.

Deşi poate slăbi coerenţa normativă a regimului proliferării, contextualizarea poate oferi o anumită flexibilitate utilă pentru găsirea unor soluţii pragmatice, menţinând obiectivul general al acestui sistem

---

[510]Pe larg în Mihai Zodian, „Proliferarea armelor de distrugere în masă”, în Daniel Biro, *Relaţiile internaţionale contemporane. Teme centrale în politica mondială*, Polirom, Iaşi, 2013.
[511]*Ibidem.*

de reguli şi instituții[512]. În fond, societatea internațională este anarhică, nu există un echivalent al statelor la nivel global, ceea ce înseamnă că „legile” trebuie adoptate şi aplicate de actori, într-un anumit mediu ideatic, iar eficiența poate contrabalansa vulnerabilitatea de mai sus[513]. Cel puțin una dintre teoriile relațiilor internaționale subliniază această contribuției potențială a marilor puteri, anume şcoala engleză[514].

Contextualizarea a mers mână în mână cu regionalizarea abordărilor crizelor, ambele fiind interpretate ca o adaptare a societății internaționale sub forma Congreselor, ca o manifestare a mecanismului de balansare între actorii majori sau ca o dovadă a pragmatismului[515]. Din nou, negocierile cu Iranul oferă un bun exemplu, deşi aparentul lor succes s-a datorat unei implicări masive a administrației Obama, consecințelor războiului din Irak, atitudinilor Federației Ruse sau a statelor europene şi nu în ultimul rând, unei anumite disponibilități a elitelor de la Teheran.

Nu este însă clar dacă această metodă se dovedeşte la fel de eficientă în toate cazurile. Ea a fost destul de criticată în timpul conflictelor din fosta Iugoslavie, despre care se poate afirma că au fost oprite odată cu deciziile Statelor Unite şi Alianței Nord-Atlantice de a interveni, mai curând decât prin medierile Grupului pentru Contact, chiar dacă cele din urmă nu au fost lipsite de unele consecințe, mai

---

[512]Stephan Haggard, Beth A. Simmons, „Theories of international regimes”, *International Organization*, nr. 3, 1987, p. 496.
[513]Vezi Hedley Bull, *Societatea anarhică*, Ştiința, Chişinău, 1998.
[514]*Ibidem.*
[515]Vezi Radu-Sebastian Ungureanu, *Securitate, suveranitate şi relații internaționale*, Polirom, Iaşi, 2010, pp. 100-103. Pentru regionalizarea securității, Barry Buzan, Ole Waever, *Regions and Powers. The Structure of International Security*, Cambridge University Press, 2003 şi Andrei Miroiu, *Balanță şi hegemonie*, Tritonic, Bucureşti, 2005.

ales legate de construirea legitimității[516]. În schimb, în cazul conflictului israeliano-palestinian, viabilitatea acestui tip de cooperare rămâne sub semnul întrebării[517].

Dosarul nuclear nord-coreean a fost, la rândul său gestionat, într-o anumită perioadă, printr-o formulă similară. Intitulată negocierile six-partide, aceasta includea Statele Unite, China, Japonia, Federația Rusă şi cele două Corei, în speranța că o abordare regionalistă, în cadrul căreia marile puteri să joace un rol important, dar nu exclusiv va funcționa mai bine decât una globală şi uniformizantă, unilateralismul, bilateralismul sau decât inițiativele *ad-hoc*. Cu toate acestea, aşa cum demonstrează situația actuală, răspunsul instituțional a fost dezamăgitor, deoarece Phenianul nu a renunțat la arsenalul nuclear, iar relațiile politice s-au tensionat, în loc de a se relaxa ca urmare a unui proces diplomatic de „construire a încrederii", aşa cum se spera.

De ce s-a ajuns la această situație? Din punct de vedere istoric, potrivit informațiilor disponibile public, ca şi în cazul Iranului, urmărind o direcție politică instituită din anii `50, prin programul *Atomi contra pace*, NPT şi acordul din 1994 cu Phenianul, potrivit *Global Security*, Statele Unite au încercat să ajungă la o înțelegere multilaterală, începând din 2003, prin care statul comunist să renunțe la componentele militare, in favoarea unor facilități civile[518]. După o serie de

[516]*Ibidem.*
[517]Nimrod Goren, „Revitalising the Middle East Quartet post-Blair?", *Euractiv*, 16 octombrie 2015, URL: http://www.euractiv.com/section/global-europe/opinion/revitalising-the-middle-east-quartet-post-blair/, accesataprilie 2016.
[518]***, „Six-party talks", *Global Security*, URL: http://www.globalsecurity.org/wmd/world/dprk/6-party.htm, accesataprilie 2016.

demersuri eşuate, în 2007-2008, lucrurile păreau a se îmbunătăți, dar speranțele au fost din nou dezamăgite.

Coreea de Nord a acceptat atunci să renunțe, treptat la programul său nuclear, în schimbul relaxării sancțiunilor, a unor livrări de combustibil şi demarării unui proces diplomatic regional de amploare, care să ducă la normalizarea relațiilor dintre principalii actori[519]. Deci, în linii mari, au fost respectate principalele recomandări ale specialiştilor în negocieri: implicare a tuturor părților interesante, pragmatism, conexarea tematicilor nucleare cu cele politice etc[520]. Discuțiile nu au condus decât la unele acțiuni de prestigiu, iar demersurile nucleare ale Phenianului au continuat[521].

Regimul comunist a reluat testele şi a obstrucționat găsirea unei soluții în cadrul negocierilor six-partide, crescând izolarea sa internațională[522]. Statele Unite s-au distanțat de politica negocierilor, considerând că nu se poate ajunge la un acord, în condițiile în care nu se poate avea încredere într-unul dintre parteneri[523]. Ironic, criza de acum s-a declanşat în condițiile absenței unor demersuri multilaterale credibile, spre deosebire de cele din anii `90 şi 2000.

Ceea ce trebuie remarcat este rolul în schimbare deținut de China în problema coreeană. Nu trebuie uitat că, alături de Statele

---

[519]*Ibidem.*

[520]Vezi, de exemplu, Robert O. Keohane, Joseph S. Nye, *Putere şi interdependență*, Polirom, Iaşi, 2009.

[521]Insook Kim, „The Six-Party Talks and President Obama]s North Korea Policy", *TNI*, 1 februarie 2009, URL: http://www.nti.org/analysis/articles/obamas-north-korea-policy/, accesat la data de 26.02.2016.

[522]Olivier Guillard, „What future – in the short term – for the Six PartzTalks"*IRIS*, 30 iulie 2015, URL: http://www.iris-france.org/62099-what-future-in-the-short-term-for-the-six-party-talks/, accesat la data de 25.04.2016.

[523]***, „North Korea: Beyond the Six Party Talks", *International Crisis Group*, 16 iunie 2015, URL: http://www.crisisgroup.org/en/regions/asia/north-east-asia/north-korea/269-north-korea-beyond-the-six-party-talks.aspx, accesat la data de 25.04.2016.

Unite, a reprezentat unul dintre actorii majori în regiune, implicarea sa fiind decisivă în conflictul din anii `50 şi rămâne unul dintre puţinii parteneri ai regimului de la Phenian. Beijingul este acum unul dintre susţinătorii importanţi ai multilateralismului regional iniţiat de Statele Unite, acţionează pe baza unor motivaţii complexe, în contextul ascensiunii sale economice şi politice din ultimele domenii şi, deşi a adoptat o atitudine sceptică faţă de sancţiuni, pare să îşi nuanţeze poziţia, aşa cum dovedeşte recent adoptata rezoluţie a Naţiunilor Unite[524].

În acelaşi timp, alte aspecte ale crizei arsenalului nord-coreean întăresc norma şi regimul non proliferării[525]. Statele care dezvoltă ilegal acest tip de armament sunt considerate paria şi se lovesc de dificultăţi în realizarea altor scopuri potenţiale precum dezvoltarea şi bunăstarea. Aceste politici cresc costurile asociate înarmării nucleare şi consolidează delegitimarea internaţională a respectivului comportament.

Regionalizarea parţială asigură un anumit „control al pagubelor", anume ca, indiferent ce se va întâmpla, în limite rezonabile, regimul să fie mai puţin afectat de încălcarea principiilor şi regulilor pe care se bazează[526]. Una este când un stat respectat din rândul celor aproximativ 30-40 cu potenţial nuclear se opune prevederilor NPT şi acordurilor asociate, altul este cazul în care sfidările vin din partea unui actor cu o reputaţie compromisă în cadrul societăţii

[524]Samuel S. Kim, „China and the Six Party Talks: The New Turn to Mediation Diplomacy", *International Journal of Korean Studies*, toamna/iarna 2005.
[525]Nina Tannenwald, „The Nuclear Taboo: The United States and the Normative Basis of Nuclear non-Use", *International Organization,* vara 1999.
[526]Pentru o analiză a legăturilor tematice, vezi Keohane şi Nye, *op. cit.*

internaționale. Prin urmare, temerile legate de un „efect al dominoului” în cazul acestei crize par a nu fi justificate.

Deşi în general favorabilă multilateralismului, se pare că administrația Obama nu a avut la dispoziție prea multe căi de a influența evoluția politicilor nucleare nord-coreene, în timp ce noua echipă prezidențială este mai apropiată de acțiuni unilaterale şi de sublinierea rolului forței armate. Nici cooperarea regională, nici blamarea şi sancțiunile nu s-au dovedit a fi mai eficiente, lucru destul de bine cunoscut de către experți[527]. Programul nuclear progresează, temerile occidentalilor se intensifică, cel puțin la nivel declarativ.

În consecință, avem de-a face cu motivații obscure ale regimului de la Phenian, cu un regim internațional caracterizat de ambiguități în ceea ce priveşte sancțiunile şi cu opțiuni strategice neclare. Cele trei mari direcții, prăbuşirea regimului comunist, dezvoltarea arsenalului şi negocierea par aproape la fel de probabile şi acum, la fel ca acum două decenii. Incertitudinile respective pot, de asemenea, să stimuleze noi crize, sau să insufle o anumită prudență în rândul decidenților.

***

Anul 2016 a fost martorul reluării crizei nucleare nord-coreene, rămasă momentan fără răspuns. Politicile eficiente, motivațiile şi consecințele acestui fenomen continuă să fie înconjurate de semne de întrebare însă, cel puțin pentru moment, amplitudinea se dovedeşte a fi mai limitată decât o sugerează declarațiile oficiale. Probabil, în perioada următoare ne vom confrunta din nou cu momente de tensiune

[527]Roger Baker, „NorthKorea: A problem without a solution”, URL: https://www.forbes.com/sites/stratfor/2017/01/10/north-korea-a-problem-without-a-solution/#eabb0363f9e4, accesat la data de 30.01.2017.

şi pauze în ceea ce priveşte problema respectivă, care implică nu doar chestiuni de armament, ci şi considerente de regim politic sau de diplomaţie, îndeosebi relaţiile cu marile puteri şi cu Coreea de Sud.

BIBLIOGRAFIE:

1. ALBRIGHT David, KELLEHER-VERGANTINI Serena, „Update of Key Activities at North Korea`s Yongbyon Nuclear Site", *Institute for Science and International Security*, 13 ianuarie 2016, http://isis-online.org/isis-reports/detail/update-of-key-activities-at-north-koreas-yongbyon-nuclear-site/10#images;
2. BAKER Roger, „NorthKorea: A problem without a solution", https://www.forbes.com/sites/stratfor/2017/01/10/north-korea-a-problem-without-a-solution/#eabb0363f9e4;
3. BENNETT Bruce, „North Korea rocket launch: Why did Kim fire missilenow", *BBC News*, 7 februarie 2016, http://www.bbc.com/news/world-asia-35516199;
4. BULL Hedley, *Societatea anarhică*, Ştiinţa, Chişinău, 1998;
5. BUZAN Barry, Ole Waever, *Regions and Powers. The Structure of International Security*, Cambridge University Press, 2003;
6. CHANG Gordon, *Nuclear Showdown, North Korea takes on the world*, Arrow, Londra, 2007;
7. CHO Joohee, MARTINEZ Luiz, „North Korea Says It Has Successfully Tested Hydrogen Bomb", *ABC News*, 6 ianuarie 2016, http://abcnews.go.com/International/north-korea-successfully-tested-hydrogen-bomb-amid-earthquake/story?id=36109939;
8. FREDMAN Lawrence, *The Evolution of Nuclear Strategy,* St. Martin' s Press, New York;

9. GERTZ Bill, „Pentagon confirms New North Korean ICBM”, *The Washington Free Beacon*, 31 martie 2016, http://freebeacon.com/national-security/pentagon-confirms-new-north-korean-icbm/;

10. GOREN Nimrod, „Revitalising the Middle East Quartet post-Blair?”, *Euractiv*, 16 octombrie 2015, http://www.euractiv.com/section/global-europe/opinion/revitalising-the-middle-east-quartet-post-blair/;

11. GUILLARD Olivier, „What future – in the short term – for the Six Partz Talks”, *IRIS*, 30 iulie 2015, http://www.iris-france.org/62099-what-future-in-the-short-term-for-the-six-party-talks/;

12. HAGGARD Stephan, SIMMONS A. Beth, „Theories of international regimes”, *International Organization*, nr. 3, 1987;

13. HANDS Jack, „North Koreas Rethoric Hides Its True Intentions”, *The Diplomat*, 9 octombrie 2015; http://thediplomat.com/2015/10/north-koreas-rhetoric-hides-its-true-intentions/;

14. HOLLOWAY David, *Stalin şi bomba atomică*, Institutul European, Iaşi 1998;

15. HUNT Katie, KWON K. J., HANNA Jason, „North Korea claims successful test of nuclear warhead”, *CNN International Edition*, 10 septembrie 2016, https://www.armscontrol.org /factsheets/dprkchron;

16. KEOHANE O. Robert, NYE S. Joseph, *Putere şi interdependenţă*, Polirom, Iaşi, 2009;

17. KILE N. Shannon, KRISTENSEN M. Hans, „World nuclear forces” în ***, SIPRI Yearbook 2015, ediţia online, http://www.sipri.org/yearbook /2015/11;

18. KIM Insook, „The Six-Party TalksandPresident Obama`s NorthKoreaPolicy”, *TNI*, 1 februarie 2009, http://www.nti.org/analysis/ articles/obamas-north-korea-policy/;

19. KIM Jack, „North Korea`s Kim says country has miniaturized nuclear warheads”, *Reuters*, http://www.reuters.com/article/us-northkorea-nuclear-kim-idUSKCN0WA2QM;

20. KIM Jack, „Pressure Mounts on North Koreato Abandon Rocket Launch”, *Reuters*, 3 februarie 2016, http://www.reuters.com/article/us-northkorea-satellite-idUSKCN0VB1NY;

21. KIM Samuel S., „China and the Six Party Talks: The New Turn to Mediation Diplomacy”, *International Journal of Korean Studies*, toamna/iarna 2005;

22. KIM, Soyeon, YANG, Haesoo, „Timeline of North Korea`s Claimed Nuclear Tests”, ABC News, http://abcnews.go.com/International/timeline - north-koreas-nuclear-tests/story?id=36112252;

23. MARCUS, Jonathan, „Analysis: Do economic sanctions work?”, *BBC News*, http://www.bbc.com/news/world-middle-east-10742109;

24. McKIRDY, Eduard, „North Korea announces it conducted nuclear test”, *CNN International*, http://edition.cnn.com/2016/01/05/asia/north-korea-seismic-event/;

25. MIROIU, Andrei, *Balanță şi hegemonie*, Tritonic, Bucureşti, 2005;

26. PAPE, A. Robert, „Why Economic Sanctions Do NotWork”, *International Security*, toamna 1999;

27. PARK, Ju-Min, CHARBONNEAU, Louis, „North Korean rocket puts object into space, angers neighbors, US”, *Reuters*, 8 februarie 2016, http://www.reuters.com/article/us-northkorea-satelliteidUSKCN0VG00H;

28. SANG-HUN, Choe, „South Korea Tells China Not to Meddle in Decision over Missile System”, *New York Times*, 17 martie 2015, https://www.ny times.com/2015/03/18/world/asia/south-korea-tells-china-not-to-meddle-in-decision-over-missile-system.html?_r=0;

29. STARR, Barbara, „First on CNN: North Korea May Have Tested Components of a Hydrogen Bomb”, *CNN Politics*, 29 ianuarie 2016, http://edition.cnn.com/2016/01/28/politics/north-korea-hydrogen-bomb-test/;

30. SULLIVAN, Tim, „Why the torrent of N. Korean weapons? Maybe the US elections”, *AP*, 6 octombrie 2016. https://apnews.com/0ec2e5e1852b 4cc7a86adf8f4b9dbd82;

31. TANNENWALD, Nina, „The Nuclear Taboo: The United States and the Normative Basis of Nuclear non-Use”, *International Organization,* vara 1999;

32. TAYLOR, Adam, „Map: The Countries Believed to Have Tested Hydrogen Bomb”, *The Washington Post*, 6 ianuarie 2016, https://www.washington post.com/news/worldviews/wp/2016/01/06/map-the-countries-believed-to-have-tested-hydrogen-bombs/;

33. TCHKUASELI, Zaal, „THAAD”, *Military Today*, http://www.military-today.com/missiles/thaad.htm;

34. UNGUREANU, Radu-Sebastian, *Securitate, suveranitate şi relaţii internaţionale*, Polirom, Iaşi, 2010;

35. WELSH, Theresa, „North Korea Threatens Nuclear Responseto US, South Korea Military Drills”, *USNews*, 7 martie 2016, http://www.usnews.com /news/articles/2016-03-07/north-korea-threatens-nuclear-response-to-us-south-korea-military-drills;

36. WELSH, Theresa, „U. N. Passes Additional Sanctions Against North Korea”, *USNews*, 2 martie 2016, http://www.usnews.com/news/articles /2016-03-02/un-passes-additional-sanctions-against-north-korea;

37. YOON, Sukjoon, „Are China`s THAAD Fears Justified”, *The Diplomat*, 20 februarie 2015, http://thediplomat.com/2015/02/are-chinas-thaad-fears-justified/;

38. ZODIAN, Mihai, „Criza nord-coreeană, între sancțiuni şi escaladare”, *DMS februarie-martie 2016*, http://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/DMS_feb-mar16.pdf;

39. ZODIAN, Mihai, „Programul nuclear al Coreii de Nord”, *DMS decembrie 2015-ianuarie 2016*, http://cssas.unap.ro/ ro/pdf_publicatii/DMS_dec15-ian16.pdf;

40. ZODIAN, Mihai, „Proliferarea armelor de distrugere în masă”, în Daniel Biro, *Relațiile internaționale contemporane. Teme centrale în politica mondială*, Polirom, Iaşi, 2013;

41. ***, „Arms Control and Proliferation Profile: North Korea”, https://www.armscontrol.org/factsheets/northkoreaprofile;

42. ***, „Chronology of U.S.-North Korean Nuclear and Missile Diplomacy”, *Arms Control Association*, https://www.armscontrol.org/factsheets/ dprkc hron;

43. ***, „Five questions about N. Korea latest rocket launch”, *AFP/Yahoo* News, 7 februarie 2016;

44. ***, „North Korea Nuclear Timeline Fast Facts”, CNN Library, http://edition.cnn.com/2013/10/29/world/asia/north-korea-nuclear-time line---fast-facts/;

45. ***, „North Korea: Beyond the Six Party Talks”, *International Crisis Group*, 16 iunie 2015, http://www.crisisgroup.org/en/regions/asia/north-east-asia/north-korea/269-north-korea-beyond-the-six-party-talks.aspx;

46. ***, „Russian experts doubt that North Korea tested hydrogen bomb”, TASS, 14 ianuarie 2016, http://tass.ru/en/world/849669;

47. ***, „Six-party talks”, *Global Security*, http://www.globalsecurity.org/ wmd/world/dprk/6-party.htm;

48. ***, NTI Overview: North Korea, *New Threat Initiative*, ianuarie 2016, http://www.nti.org/country-profiles/north-korea/.

GAZODUCTUL TURKMENISTAN-AFGANISTAN-PAKISTAN-INDIA (TAPI). IMPLICAȚII ASUPRA SECURITĂȚII REGIONALE[528]

Cristian BĂHNĂREANU

TAPI sau gazoductul trans-afgan a fost proiectat să transporte resursele de gaze naturale din zona Mării Caspice, în special Turkmenistan, prin Afganistan, spre Pakistan şi India. Astfel, conducta va porni din câmpurile gazifere Galkynysh, parcurgând circa 200 km pe teritoriul turkmen, apoi va traversa 735 km prin vestul teritoriului afgan, de-a lungul comunicației rutiere Herat-Kandahar, şi 800 km prin regiunile pakistaneze Quetta şi Multan, destinația finală fiind oraşul Fazilka din nordul provinciei indiene Punjab, de la granița indo-pakistaneză. Unii susținători ai proiectului, printre care şi preşedintele Afganistanului[529], îl văd ca pe o continuare modernă a Drumului Mătăsii.

[528] Acest material are la bază analize publicate în *Dinamica mediului de securitate* în cursul lui 2016, disponibile online la http://cssas.unap.ro/ro/dms.htm.
[529] M. Reyaz, *TAPI pipeline: A new silk route or a pipe dream?*, în Al Jazeera, 16 December 2015, URL: http://www.aljazeera.com/news/2015/12/tapi-pipeline-silk-route-pipe-dream-151215211343976.html, accesat la data de 03.02.2016.

Figura nr. 1: *Traseul gazoductului TAPI*[530]

Necesitatea acestui proiect a apărut încă de la începutul anilor ’90, odată cu obținerea independenței fostelor republici sovietice şi implicarea companiilor petroliere internaționale în industria energetică din Kazahstan şi Turkmenistan.

Fiind mult timp izolat şi ocolit de circuitele economice internaționale, dar şi blocat între doi giganți energetici (Rusia şi Iran), Turkmenistanul a depus eforturi constante pentru deschiderea economiei şi extinderea opțiunilor de export a resurselor sale de gaze naturale către marii consumatori occidentali şi de pe piața estică. Administrația de la Moscova, care controla toată infrastructura de export a celor două țări ex-sovietice, a refuzat în mod constant accesul la rețeaua sa de conducte, ceea ce a dus la căutarea unor rute alternative de transport a resurselor energetice, care să evite Iranul şi Rusia.

[530] Harta a fost preluată de pe site-ul Stratfor, https://www.stratfor.com/image/security-priority-tapi-pipeline, accesat la data de 03.02.2016.

În paranteză, trebuie spus că statul turkmen dispune de unele dintre cele mai bogate resurse de gaze naturale din lume (locul 6, după Rusia, Iran, Qatar, SUA şi Arabia Saudită, cu rezerve certe de circa 265 mii miliarde m^3)[531]. Oficiali guvernamentali din sectorul energetic au dezvăluit că Turkmenistanul intenționează ca, până în 2030, să producă 250 miliarde m^3 de gaze naturale şi să exporte circa 4/5 anual. Astfel, conducta de transport gaze va crea o fereastră de oportunitate pentru guvernul de la Aşhabad de a interconecta două dintre cele mai mari piețe energetice ale Asiei de Sud, de a reduce dependența de Rusia, de a intra pe noi piețe şi de a strânge relațiile cu statele din zona sud-asiatică.

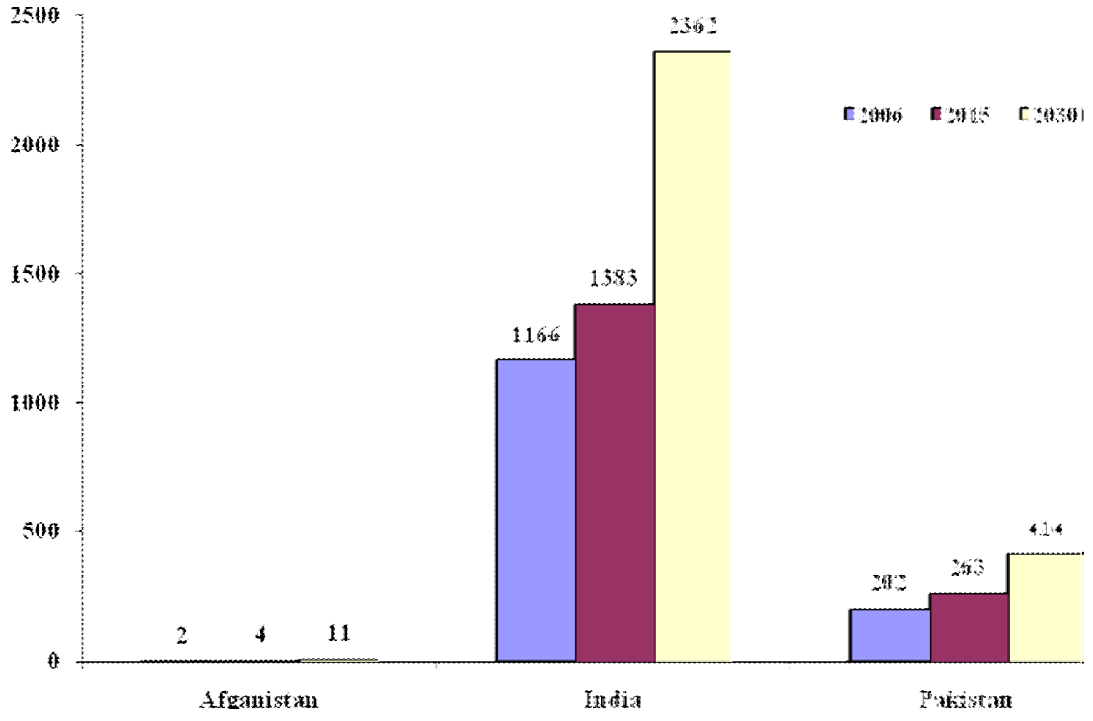

Figura nr. 2: *Dinamica cererii de gaze naturale (milioane m^3/zi)*[532]

[531], *International Energy Statistics - Proved Reserves of Natural Gas 2015*, Energy Information Administration URL: https://www.eia.gov/beta/international/rankings/#?prodact=3-6&cy=2015, accesat la data de 12.01.2017.

[532] Date preluate din Asian Development Bank, *Energy Outlook for Asia and the Pacific*, October 2009.

După cum se poate observa în graficul de mai sus, gazoductul va deservi necesitățile de resurse energetice în creştere din Asia de Sud, una dintre regiunile lumii cel mai puțin integrată din punct de vedere economic. Până în 2030, consumul de gaze naturale urmează să se dubleze în India şi Pakistan şi chiar să ajungă de peste 5 ori mai mare în Afganistan față de anul de referință 2006. De altfel, pentru statul afgan, acest gazoduct ar însemna probabil cel mai mare proiect de dezvoltare, ce ar putea aduce peste 400 milioane de dolari pe an. Conform anumitor surse, banii ar putea fi folosiți pentru construcția a peste 100 de unități industriale în apropierea traseului conductei şi a altor infrastructuri deosebit de necesare[533].

Pentru India, proiectul TAPI reprezintă o opțiune eficientă din punct de vedere al necesităților de energie, estimările arătând că acesta va acoperi circa 12-16% din cererea de energie, iar importurile de gaze lichefiate prin conductă vor fi mai ieftine față de cele transportate pe mare. Dezvoltarea industrială a Pakistanului necesită mari cantități de energie, iar gazoductul TAPI va satisface în proporție de 45% această cerere în creştere şi va oferi oportunități de industrializare şi creare de locuri de muncă în Balochistan, prin crearea de unități industriale de-a lungul rutei de transport. Taxele de tranzit primite de la India vor fi mai mult decât suficiente pentru a acoperi taxele plătite de Pakistan Afganistanului, ceea ce înseamnă un cost al energiei mai mic pentru statul pakistanez. De asemenea, Pakistanul va avea posibilitatea de a exporta gaze, prin portul Gwadar, spre China, administrația de la Beijing manifestându-şi interesul pentru acest proiect.

[533] Jamil Nasir, *Pipe Dreams*, în Southasia, 31 December 2014, URL: http://www.pressreader.com/pakistan/southasia/20141231/textview, accesat la data de 05.02.2016.

Proiectul inițial a fost demarat la 15 martie 1995, când a fost semnat un memorandum de înțelegere între guvernele din Turkmenistan şi Pakistan pentru construcția unei conducte de transport gaze. După mai multe neînțelegeri şi tergiversări, cu implicarea companiilor energetice internaționale – *Bridas Corporation* (Argentina), Unocal (SUA), Delta (Arabia Saudită), Gazprom (Rusia), consorțiul Central Asia Gas Pipeline, Ltd. (CentGas) –, un nou acord a fost semnat la 27 decembrie 2002 de către liderii Turkmenistanului, Afganistanului şi Pakistanului. În 2005, Banca Asiatică de Dezvoltare a prezentat versiunea finală a studiului de fezabilitate realizat de compania britanică Penspen.

Proiectul gazoductului a atras un puternic sprijin din partea SUA, deoarece TAPI permitea republicilor din Asia Centrală să exporte energie pe piețele occidentale fără a apela la rutele de transport controlate de ruşi. Se intenționa izolarea Iranului şi slăbirea poziției Rusiei în regiune, inclusiv prin integrarea Afganistanului în circuitele economice ale Asiei Centrale şi de Sud. De exemplu, ambasadorul american în Turkmenistan de la acea vreme, Ann Jacobsen, menționa că „suntem foarte interesați de acest proiect şi este foarte posibil ca firmele americane să se alăture”[534]. Construcția părții turkmene a conductei era programată să înceapă în 2006, dar sporirea instabilității în zonă a pus sub semnul întrebării fezabilitatea proiectului, deoarece partea de sud a secțiunii afgane ar fi trebuit să treacă prin teritoriul controlat de talibani. Proiectul a stagnat până în

[534]***, *U.S. Companies Eye Trans-Afghan Pipeline*, în Resilience, 19 January 2005, URL: http://www.resilience.org/stories/2005-01-19/us-companies-eye-trans-afghan-pipeline, accesat la data de 04.02.2016.

aprilie 2008, când Pakistan, India şi Afganistan au încheiat un acord-cadru pentru a cumpăra gaze naturale din Turkmenistan.

În 11 decembrie 2010, la Aşhabad a fost semnat acordul intergu-vernamental de începere a construcției conductei TAPI, care urmează să devină operațională în 2019. Gazoductul va avea un diametru de 142 centimetri şi o lungime de aproximativ 1.814 kilometri, de-a lungul căreia vor fi construite şase stații de comprimare. Capacitatea de transport a conductei va fi de 33 miliarde m^3 de gaze naturale pe an, din care 5 miliarde m^3 vor fi furnizate în Afganistan şi câte 14 de miliarde m^3 către Pakistan şi India în următorii 30 de ani. Inițial, costul proiectului transnațional se ridica la 7,6 miliarde de dolari, dar o estimare mai recentă evaluează costurile la circa 10 miliarde de dolari[535].

Cu toate acestea, India şi Afganistan nu au reuşit să ajungă la un acord, în aprilie 2012, asupra cuantumului taxei de tranzit pentru gazul care trece prin teritoriul afgan. Prin urmare, nici taxa ce urma să fie plătită de administrația de la New Delhi pentru transportul pe segmentul de conductă pakistanez nu a putut fi stabilită. La data de 16 mai 2012, parlamentul afgan a aprobat acordul privind gazoductul, iar a doua zi cabinetul indian a permis companiei publice de gaze GAIL să semneze acordul de vânzare-cumpărare gaze cu compania națională Turkmengaz.

După mai multe întâlniri, cele patru guverne au obținut aprobările necesare pentru înființarea *TAPI Pipeline Company Limited*

[535] Bruce Pannier, *Will Turkmeninstan's TAPI Dream Ever Become a Reality?*, în Radio Free Europe/Radio Liberty, 19 December 2015, URL: http://www.rferl.org/content/qishloq-ovozi-turkmenistan-tapi-pipeline-pakistan-afghanistan-india/27437485.html, accesat la data de 03.02.2016.

– compania care va proiecta, finanța, construi, deține şi opera gazoductul Turkmenistan-Afganistan-Pakistan-India. De asemenea, a fost aprobată o cotă de 5 milioane de dolari pentru fiecare dintre cele patru părți – compania națională Turkmengaz, întreprinderea afgană de gaze, sistemul interstatal de gaze din Pakistan (privat) şi GAIL din India –, pentru a asigura o investiție minimă necesară în TAPI Ltd. Banca Asiatică de Dezvoltare a fost însărcinată să ajute părțile în procesul de dezvoltare a companiei respective, precum şi în găsirea şi angajarea unui lider de consorțiu. Acordul operațional a fost semnat la 8 iulie 2014, iar consorțiul TAPI Pipeline Company Limited a fost înregistrat din punct de vedere legal în luna noiembrie 2014.

Inițial, au existat rapoarte că doi giganți energetici din SUA, Exxon Mobil şi Chevron, s-au implicat activ de negocierile cu Turkmenistan, fiind interesați de poziția de lider de consorțiu. Apoi, noi jucători au intrat în competiție, precum Dragon Oil din Emiratele Arabe Unite şi compania franceză Total S.A. Potrivit surselor, companiile energetice americane au încercat să convingă guvernul turkmen să cedeze o parte din exploatările sale de gaze, fără sorți de izbândă însă, deoarece Turkmenistanul nu permite investiții ale companiilor străine în câmpurile sale gazifere. Partea bună este că proiectul a reuşit să atragă mari companii internaționale, precum şi să suscite interesul altor țări din regiune. De exemplu, compania germană Siemens se pare că se va alătura consorțiului cu o investiție de 2,5 miliarde de dolari[536], iar Banca Islamică de Dezvoltare va acorda

[536] Donald Levit, *Turkmenistan Finds Another TAPI Investor – Siemens*, în Economic Calendar, 20 December 2016, URL: http://www.economiccalendar.com/2016/12/20/turkmenistan-finds-another-tapi-investor-siemens, accesat în 12.01.2017.

Turkmenistanului un împrumut de 700 milioane de dolari pentru a finanța construcția gazoductului[537]. Mai mult, China şi Bangladesh şi-au afirmat dorința de a adera la proiectul conductei TAPI cu suport american.

La cea de-a 22-a reuniune desfăşurată în 7 august 2015, comitetul director al TAPI a aprobat în unanimitate propunerea părții turkmene ca Turkmengaz să devină lider al consorțiului TAPI Pipeline Company Limited. De asemenea, acționarii din consorțiu au căzut de acord, în 24 octombrie 2015, asupra procentelor de participare ale fiecăruia (Turkmengaz – 85%, iar partenerii din Afganistan, Pakistan şi India câte 5%) şi au parafat Acordul acționarilor[538]. În aprilie 2016, a fost făcut un nou pas prin semnarea Acordului de investiții, ce prevede un buget inițial de 200 milioane de dolari pentru finanțarea următoarei etape a proiectului: studii detaliate tehnice, de inginerie şi al posibilului traseu, studii de impact social şi de mediu, precum şi activități financiare şi de achiziții.

Construcția propriu-zisă a TAPI a demarat în 13 decembrie 2015 pe teritoriul turkmen, odată cu ceremonia de inaugurare ce a avut loc în deşertul Karakum din apropierea oraşului Mary din sud-estul Turkmenistanului. Gazoductul este văzut ca un proiect politic care va ajuta la îmbunătățirea relațiilor în regiune[539]. Astfel, preşedintele Turkmenistanului, Gurbangulî Berdimuhamedov, a declarat că „TAPI

---

[537] Shardul Sharma, *Turkmenistan to Get $700mn Loan for Tapi Line*, în Natural Gas World, 18 October 2016, URL: http://www.naturalgasworld.com/turkmenistan-to-get-700mn-loan-from-idb-for-tapi-32150, accesat în 19.01.2017.

[538] Acordul acționarilor a fost semnat la 13 decembrie 2015 în cadrul ceremoniei de inaugurare.

[539]***, *Turkmenistan launches $10bn gas pipeline to South Asia*, în Al Jazeera, 13 December 2015, URL: http://www.aljazeera.com/news/2015/12/turkmenistan-launches-10bn-gas-pipeline-south-asia-151213165943882.html, accesat în 03.02.2016.

este proiectat pentru a deveni un nou pas eficient spre consolidarea arhitecturii moderne de securitate energetică globală, un factor puternic de stimulare a stabilității economice şi sociale în regiunea asiatică”. La rândul său, prim-ministrul Pakistanului, Nawaz Sharif, speră că „proiectul conductei de gaze va ajuta la promovarea păcii şi a comerțului între țările din regiune”. De asemenea, vice-preşedintele Indiei, Mohammad Hamid Ansari, a numit gazoductul „mai mult decât un proiect”, descriindu-l ca „primul pas spre unificarea regiunii”, iar preşedintele afgan, Ashraf Ghani, a declarat că concretizarea TAPI demonstrează voința politică a țărilor spre un progres al întregii regiuni, „care se va dezvolta într-un mod activ şi stabil dacă vom coopera”.

Deşi, la prima vedere, proiectul reprezintă o oportunitate nemai-întâlnită din care toate părțile vor avea de câştigat (situație *win-win*), există şi o serie de provocări destul de serioase în faza de dezvoltare şi de construcție a proiectului. Cea mai gravă este starea de securitate din Afganistan, zonele Herat, Helmand şi Kandahar fiind încă teatrul unor lupte grele între talibani şi forțele guvernamentale.

Nu există nicio certitudine despre situația din momentul în care forțele NATO se vor retrage din Afganistan, însă forțele talibane ar putea obține mai multă influență, având în vedere gradul crescut de vulnerabilitate al autorității centrale afgane. Implicațiile pentru securitatea conductei de gaze sunt deosebit de grave, astfel încât este nevoie de un angajament puternic din partea Afganistanului. Dar, va fi suficient un astfel de angajament în cazul în care guvernul central afgan nu va fi îndeajuns de puternic pentru a garanta securitatea

gazoductului? Conducta va traversa, de asemenea, prin provinciile de nord-vest ale Pakistanului, ca de exemplu Balochistan, o zonă instabilă afectată o lungă perioadă de efectele atacurilor cu rachete asupra conductelor de gaze, căilor ferate, rețelelor de energie electrică şi altor infrastructuri vitale. Şi vechea dispută frontalieră afgano-pakistaneză (linia Durand din 1893) sau starea de neîncredere între India şi Pakistan din cauza conflictului geopolitic istoric poate afecta derularea în bune condiții a proiectului.

În aceste condiții, Turkmenistanul a cerut sprijin din partea SUA şi NATO pentru a ajuta la protejarea proiectului TAPI. Oficialii Pentagonului şi-au exprimat interesul de a colabora cu autoritățile turkmene, menționând însă că va fi dificil să facă acest lucru din cauza politicii de neutralitate a țării[540]. Deşi nu există planuri clare de protejare a conductei, se apreciază că mare parte din garanțiile de securitate ale proiectului vor veni din partea guvernelor afgan şi pakistanez. Afganistanul a promis deja să aloce forțe de securitate de circa 5.000-7.000 de militari, probabil din cadrul armatei naționale, pentru a apăra echipele care lucrează la construcția părții afgane a conductei. Pakistanul, de asemenea, a decis să asigure securitatea pe timpul construcției, în special în Balochistan.

Nu în cele din urmă, pentru a proteja gazoductul, consorțiul va trebui să colaboreze cu factorii de putere locali. De obicei, proiectele care aduc plusvaloare într-o țară se confruntă cu mai puțină opoziție prin comparație cu cei care doresc să exploateze resursele pentru

[540] Stratfor Global Intelligence, *Security Is a Priority for the TAPI Pipeline*, 16 December 2015, URL: https://www.stratfor.com/image/security-priority-tapi-pipeline, accesat la data de 05.02.2016.

export, ceea ce înseamnă că talibanii locali vor tolera probabil proiectul atâta timp cât interesele lor strategice nu sunt ameninţate.[541]

De asemenea, specialiştii au adus în dezbatere problema oportunităţii şi eficienţei economice a proiectului, bazându-se pe următoarele:

•lungimea mare a gazoductul şi faptul că acesta este construit într-o regiune cu risc ridicat în ceea ce priveşte stabilitatea şi securitatea, va implica fără îndoială investiţii suplimentare faţă de valoarea prognozată;

•dacă Bangladesh se va alătura acestei iniţiative, atunci conducta va fi mai lungă cu 500 de kilometri, ceea ce va creşte costul întregului proiect[542];

•preţurile internaţionale scăzute ale gazelor naturale şi erodarea pieţelor tradiţionale de export ale Turkmenistanului, ridică unele semne de întrebare privind capacitatea administraţiei de la Aşhabad de a-şi respecta angajamentul în ceea ce priveşte investiţiile;

•mai mult, scăderea preţurilor gazelor ca urmare a sporirii livrărilor de GNL vine în întâmpinarea dorinţei Indiei de a renunţa la încheierea unui contract pe termen lung pentru gazele turkmene furnizate prin TAPI[543].

Toţi aceşti factori perturbatori generează un risc suplimentar pentru existenţa conductei de gaz, deoarece ar putea dura ani de zile

---

[541] Idem.

[542]Dmitry Bokarev, *The TAPI Pipeline: Achievements and Obstacles*, în New Eastern Outlook, 18 May 2016, http://journal-neo.org/2016/05/18/the-tapi-pipeline-achievements-and-obstacles, accesat la data de 10.01.2017.

[543] Sanjeev Choudhary, *India to skip long-term gas pricing contract with Turkmenistan*, în The Economic Times, 21 March 2016, http://economictimes.indiatimes.com/industry/energy/ oil-gas/india-to-skip-long-term-gas-pricing-contract-with-turkmenistan/articleshow/51487045.cms, accesat la data de 11.01.2017.

până când investitorii vor obține profit de pe urma investițiilor realizate în TAPI.

Cu toate acestea, proiectul TAPI poate aduce o serie de beneficii şi implicații geopolitice.

În primul rând, gazoductul are potențialul să contribuie la reconcilierea națională din Afganistan prin crearea de oportunități economice pentru poporul afgan şi, de asemenea, ar putea să schimbe comportamentul unor luptători talibani, determinându-i să depună armele.

În al doilea rând, TAPI poate îmbunătăți relațiile politice şi economice dintre Afganistan şi Pakistan, având în vedere că tensiunile majore dintre cele două țări sunt legate de comerț şi terorism, oferind fiecărei părți un câştig substanțial printr-o cooperare economică mutual benefică. În al treilea rând, proiectul ar putea să îmbunătățească relațiile dintre India şi Pakistan şi să reducă şansele unui conflict armat între cele două puteri nucleare.

În al patrulea rând, TAPI ar putea diminua puterea energetică a Rusiei, deoarece cu cât va intra mai mult gaz natural pe piață, cu atât se va reduce capacitatea Moscovei de a-şi şantaja vecinii şi alte țări, inclusiv Turkmenistanul. În al cincilea rând, conducta ar putea deveni o alternativă viabilă pentru gazoductul propus Iran-Pakistan, ajutând astfel SUA şi țările europene să mențină o presiune economică asupra Teheranului pentru a-şi respecta obligațiile ce decurg din Acordul nuclear[544]. Nu în ultimul rând, TAPI ar putea reduce semnificativ

[544] Pe larg în Constantin Crânganu, *TAPI - un nou venit în Gazoductstan! Implicații geopolitice şi noi perspective pentru pacea din regiune*, în Contributors.ro, 6 ianuarie 2016, http://www.contributors.ro/economie/tapi-%E2%80%93-un-nou-venit-in-gazoductstan-

cererea de gaze naturale lichefiate pe piața sud-asiatică, diversificarea surselor de aprovizionare cu energie dând un nou impuls economiilor naționale şi integrării economice regionale.

Fără îndoială, proiectul TAPI este extrem de atractiv şi oferă oportunități enorme, atât pentru părțile implicate, cât şi pentru regiune în ansamblul său, dar, în acelaşi timp, nu trebuie ignorate unele obstacole deosebit de serioase. Viziune, voință politică puternică şi un nivel ridicat de angajament din partea conducerii politice şi militare a țărilor interesate sunt factorii-cheie care vor converti proiectul îndelung amânat în realitate. Dacă va fi finalizat, TAPI va fi unul dintre cele mai mari şi importante gazoducte din lume – prin lungime, capacitate de transport şi costuri – ce va influența în mod pozitiv viețile a peste 1,5 miliarde de oameni.

BIBLIOGRAFIE:

1. BOKAREV Dmitry, *The TAPI Pipeline: Achievements and Obstacles*, în New Eastern Outlook, 18 mai 2016, http://journal-neo.org/2016/05/18/the-tapi-pipeline-achievements-and-obstacles;
2. CHOUDHARY Sanjeev, *India to skip long-term gas pricing contract with Turkmenistan*, în The Economic Times, 21 martie 2016, http://economictimes.indiatimes.com/industry/energy/oil-gas/india-to-skip-long-term-gas-pricing-contract-with-turkmenistan/articleshow/51487045.cms, accesat la 11.01.2017.
3. CRÂNGANU Constantin, *TAPI - un nou venit în Gazoductstan! Implicații geopolitice şi noi perspective pentru pacea din regiune*, în Contributors.ro, 6 ianuarie 2016, http://www.contributors.ro/economie/tapi-%E2%80%93-un-nou-venit-in-gazoductstan-implica%C8%9Bii-geopolitice-%C8%99i-noi-perspective-pentru-pacea-din-regiune;

implica%C8%9Bii-geopolitice-%C8%99i-noi-perspective-pentru-pacea-din-regiune, accesat la data de 05.02.2016.

4. LEVIT Donald, *Turkmenistan Finds Another TAPI Investor – Siemens*, în Economic Calendar, 20 decembrie 2016, http://www.economiccalendar.com/2016/12/20/turkmenistan-finds-another-tapi-investor-siemens;
5. NASIR Jamil, *Pipe Dreams*, în Southasia, 31 decembrie 2014, http://www.pressreader.com/pakistan/southasia/20141231/textview;
6. PANNIER Bruce, *Will Turkmeninstan's TAPI Dream Ever Become a Reality?*, în Radio Free Europe/Radio Liberty, 19 decembrie 2015, http://www.rferl.org/content/qishloq-ovozi-turkmenistan-tapi-pipeline-pakistan-afghanistan-india/27437485.html;
7. REYAZ M., *TAPI pipeline: A new silk route or a pipe dream?*, în Al Jazeera, 16 decembrie 2015, http://www.aljazeera.com/news/2015/12/tapi-pipeline-silk-route-pipe-dream-151215211343976.html;
8. SHARMA Shardul, *Turkmenistan to Get $700mn Loan for Tapi Line*, în Natural Gas World, 18 octombrie 2016, http://www.naturalgasworld.com/turkmenistan-to-get-700mn-loan-from-idb-for-tapi-32150;
9. ***, *Energy Outlook for Asia and the Pacific*, Asian Development Bank, octombrie 2009;
10. ***, *International Energy Statistics - Proved Reserves of Natural Gas 2015*, Energy Information Administration, https://www.eia.gov/beta/international/rankings/#?prodact=3-6&cy=2015;
11. ***, *Security Is a Priority for the TAPI Pipeline*, Stratfor Global Intelligence, 16 decembrie 2015, https://www.stratfor.com/image/security-priority-tapi-pipeline;
12. ***, Stratfor, https://www.stratfor.com/image/security-priority-tapi-pipeline;
13. ***, *Turkmenistan launches $10bn gas pipeline to South Asia*, în Al Jazeera, 13 decembrie 2015, http://www.aljazeera.com/news /2015/12/turkmenistan-launches-10bn-gas-pipeline-south-asia-151213165943882.html;
14. ***, *U.S. Companies Eye Trans-Afghan Pipeline*, în Resilience, 19 ianuarie 2005, http://www.resilience.org/stories/2005-01-19/us-companies-eye-trans-afghan-pipeline.

Redactor: Catalina Todor
Coperta: Liliana Ilie

Lucrarea conține 324 pagini.

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate
Şoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, Bucureşti
Tel.: +41.021.319.56.49
Fax: +41.021.319.57.80
E-mail: cssas@unap.ro, Website: http://cssas.unap.ro

1027/2017 C13/2017/G1-1868